

MAGYAR TUDOMÁNY

BORÚ ÉS DERŰ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIAÁN:
HAT ÉV A TUDOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN
(2020–2026)

Falus András

BEMUTATKOZIK AZ AKADÉMIA
VIII. OSZTÁLYA –
AZ MTA200 ÁPRILISI PROGRAMJAI

MAGYAR TUDOMÁNY

A Magyar Tudományos Akadémia folyóirata

Főszerkesztő

BOLLOBÁS ENIKŐ

Szerkesztőbizottság

BAZSA GYÖRGY – BORHY LÁSZLÓ – BOZÓ LÁSZLÓ – CSABA LÁSZLÓ

HAMZA GÁBOR – KECSKEMÉTI GÁBOR – KENESEI ISTVÁN

MOLNÁR ANTAL – PÉCELI GÁBOR – PLÉH CSABA – RÓNYAI LAJOS

SIMON FERENC – SOLTI LÁSZLÓ – SPÄT ANDRÁS – VÉRTESSY BEÁTA

Vezető szerkesztő

GEIGER ILDIKÓ

Felelős szerkesztő

SZABÓ ÉVA ESZTER

Szaklektorok

HEGYI PÁL – SZABADOS LÁSZLÓ – TERNÁK GÁBOR

Olvasószerkesztők

FÖLDES ZSUZSANNA – MAJOROS KLÁRA

MTA 200 ÉVES
A MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

Megjelenik
a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával

HU ISSN 0025 0325

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója

Felelős szerkesztő: Thimar Márta

Olvasószerkesztő: Pócsi-Fodor Petronella

Korrektúra: Török Tünde

Termékmenedzser: Egri Róbert

Fedélterv: Petrányi Réka

Tipográfia, tördelés: Berkes Tamás

Nyomdai munkálatok: Prime Rate Zrt.

Felelős vezető: Tomcsányi Péter

Megjelent 20,74 (A/5) ív terjedelemben

Publikáljon az Akadémiai Kiadónál, tegye munkáját maradandóvá és láthatóvá!

CSATLAKOZZON AZ AKADÉMIAI KIADÓ SZERZŐI CSAPATÁHOZ!

- Minden publikáció szigorú lektori bírálaton esik át, garantálva ezzel a tudományos hitelességet és megbízhatóságot.
- Könyve megjelenik a MeRSZ.hu online okoskönyvtárban is, amely szinte a teljes magyar felsőoktatási és kutatói közösség számára elérhető.
- Lehetősége nyílik Open Access publikációra is, mely tovább növeli munkájának láthatóságát.

Egyetemi partnerkapcsolatainknak köszönhetően egyre több intézmény kutatási és oktatási anyagai kapnak helyet a MeRSZ-en.

www.mersz.hu/szerzoknek

TARTALOM

BORÚ ÉS DERŰ A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIAÁN: HAT ÉV A TUDOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN (2020–2026)

PROLÓGUS

Freund Tamás – Kollár László – Erdei Anna

Örökségünk és terveink 425

TUDOMÁNYPOLITIKA

Kollár László

Az Akadémia tudománypolitikai kezdeményezései 428

Oberfrank Ferenc – Freund Tamás

Az Akadémia tudományos tanácsadó tevékenysége 441

Oberfrank Ferenc – Freund Tamás

A tudomány a magyar nyelvért, a magyar nyelv a tudományban 446

Erdei Anna

Az Akadémia szerepe a Covid-járvány leküzdésében
és a poszt-Covid-jelenségek feltárásában 450

A TUDOMÁNY SZOLGÁLATA

Balla Andrea – Kollár László

Minőségbiztosítás a tudományban 455

Hunyady László – Oberfrank Ferenc – Freund Tamás

Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszületése és tapasztalatai 469

Monok István

Az Akadémia Könyvtára, 2020–2025 476

Böhm Gergely – Freund Tamás

Nemzetközi kapcsolatok és a World Science Forum 482

Kecskeméti Gábor

Az MTA200 Elnökségi Bizottság tevékenysége 501

Oberfrank Ferenc

Tudománybarát Település Mozgalom 509

Kollár László – Szondy Melinda

Határtalan történet 514

TUDOMÁNYFINANSZÍROZÁS

Kollár László

Az Akadémia kiválósági versenypályázatai 519

Freund Tamás – Oberfrank Ferenc

Nemzeti kutatási programok 531

TUDOMÁNY-NÉPSZERŰSÍTÉS ÉS MŰVÉSZETEK

Simon Tamás – Freund Tamás

Középiskolai MTA Alumni Program 545

Erdei Anna – Simon Tamás

Az Akadémia kommunikációja 2020–2026 között 555

Erdei Anna

Az Akadémia Művészeti Gyűjteménye 571

Freund Tamás

Művészeti estek az Akadémián 578

AZ AKADÉMIA MŰKÖDÉSÉNEK KORSZERŰSÍTÉSE,
SZÉKHÁZÁNAK FELÚJÍTÁSA*Freund Tamás – Oberfrank Ferenc*

A Köztisztviselői Igazgatóság létrehozása és működésének tapasztalatai 596

Donkáné Verebes Éva – Oberfrank Ferenc

Az Akadémia székházának rekonstrukciója 604

„AKADÉMIÁK” AZ MTA ERNYŐJE ALATT

Ferencz Győző

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia elmúlt hat éve 611

*Kun Bernadette – Szentgáli-Tóth Boldizsár – Dékány Éva – Kecskés Gábor – Máté Ágnes –**Solymosi Katalin – Török Péter – Wilhelm Imola*

A Fiatal Kutatók Akadémiája első hét éve 627

EPILÓGUS

Freund Tamás – Kollár László – Erdei Anna

Amit örökölni hagyunk és folytatásra javasolunk 636

TUDOMÁNYHÓNAP

Falus András

Bemutatkozik az Akadémia VIII. Osztálya – az MTA200 áprilisi programjai

Az élő természet horizontja 644

BORÚ ÉS DERŰ
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁN:
HAT ÉV
A TUDOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN (2020–2026)

GLOOM AND CHEER AT
THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES:
SIX YEARS
IN THE SERVICE OF SCIENCE (2020–2026)

Prológus

Örökségünk és terveink

Our Heritage and Plans

Freund Tamás¹ – Kollár László² – Erdei Anna³

¹ az MTA elnöke

² az MTA főtktára

³ az MTA főtktárhelyettese

Széchenyi István alapítói szándékával összhangban a Magyar Tudományos Akadémia 200 éve szolgálja a magyar nemzetet, a hazai és az egyetemes tudományt. Az Akadémia célja, hogy folyamatosan megújulva hozzájáruljon az ország fejlődéséhez, a magyar nép életfeltételeinek, tudásának és gondolkodásmódjának javításához. Ezt képviselik az Akadémia mai, és képviselték a korábbi vezetői is.

A Magyar Tudományos Akadémia 2018–2019-ben, az Akadémia tagságának, vezetésének és akkori elnökének, Lovász Lászlónak az erőfeszítései ellenére súlyos veszteségeket szenvedett el. Elcsatolták kutatóhálózatát; a Lendület Program és az egyetemeken működő akadémiai kutatócsoportok költségvetési támogatása átkerült a leválasztott kutatóhálózathoz. Ebben a válságos helyzetben 2019 decemberében az Akadémia rendkívüli közgyűlést tartott, amelyen a jogilag szükségessé vált lépéseken túl az Akadémia elfogadta új küldetésnyilatkozatát („Az Akadémia megújult küldetése...” 2020).

Az Akadémia jelenlegi vezetése pályázatát egy hónappal a rendkívüli közgyűlés után véglegesítette; feladata a megváltozott helyzetre való válaszadás volt az Akadémia új küldetésnyilatkozatának szellemében. Az új vezetők felelőssége nemcsak a rendkívüli körülmények miatt volt igen nagy, hanem azért is, mert az Idea Intézet 2019-es

felmérése¹ szerint hazánkban az MTA-ba vetett bizalom volt a legnagyobb, megelőzve a rendőrséget, a kormányt vagy az MNB-t. Egy 2021-ben a Nézőpont Intézettel végeztetett közvélemény-kutatás megerősítette ugyanezt.² Meggyőződhattunk arról, hogy minden konfliktus ellenére a Magyar Tudományos Akadémia volt még mindig a leghitelesebb közintézmény, és a foglalkozások közül a kutatók álltak továbbra is a népszerűségi lista élén. Ez a bizalom kötelez, felelősséggel tartozunk nemcsak a kutatóhálózatért, hanem a teljes köztestületért, a teljes magyar kutatói közösségért, sőt a teljes magyar társadalomért.

Az új vezetés – amelynek megválasztását és munkába állását a Covid-járvány nehezítette – számos ambiciózus célt fogalmazott meg, több fontos feladatot próbált megoldani. A teljesség igénye nélkül néhányat röviden ismertetünk.

Egyik legfontosabb feladatunk volt – összhangban a küldetési nyilatkozat 6. pontjával – a „nemzet tanácsadója” funkció fókuszpontba állítása, jelentőségének hangsúlyozása a mindenkori döntéshozók és a társadalom minél szélesebb körei számára. Elengedhetetlen célnak tartottuk, hogy a tudomány platformján a haza legkiválóbb szellemi, kulturális, politikai és gazdasági erői nézetkülönbségeik ellenére is tartósan együtt tudjanak működni a nemzet sikeressége és boldogulása érdekében, ami nélkülözhetetlen napjaink robbanásszerű tudományos és technológiai fejlődése mellett. Tudományos válaszokat igényelnek korunk súlyos kihívásai is, mint a világjárványok, a klímaváltozás, a fenntarthatóság, a népesség öregedése, a gazdasági, társadalmi és geopolitikai átrendeződések, válságok. Magyarországnak nagy szüksége volt, és jelenleg is van arra, hogy a történelmét, kultúráját, adottságait jól ismerő és értékelő, ahhoz intellektuálisan és érzelmileg is kötődő, a hazai és az európai kultúrát egyaránt megbecsülő, a világban tájékozódni képes, a szellemi tevékenységekben örömet lelő személyek és közösségek alkossák, akik felelősséget éreznek hazájukért, sajátos értékeink megőrzéséért, művészetünk, kultúránk gazdagodásáért és elismertetéséért. Ennek az *ars poeticának* a széles körű megismertetése, általános elfogadtatása volt az Akadémia új vezetésének alapelve.

Az Akadémiának törekednie kell arra, hogy feladatai teljesítése érdekében működőképes kollaborációt alakítson ki a mindenkori kormányzattal. Kezdetben helyreállni látszott a bizalom a kormányzat és az Akadémia között, miután bázisköltségvetésünket sikerült 2021-től korábban nem tapasztalt mértékben, 53%-kal megemeltetni. Ez lehetővé tette sikeres programjaink konszolidálását, így a Lendület Program továbbvitelét is, amelyet európai uniós pályázati támogatással tovább erősítettünk. A bázisköltségvetés emelése ugyanakkor megnyitotta az utat új programok – így többek között az Akadémia és az ország számára kiemelt fontosságú kutatási témákban indított nemzeti programok – elindítása előtt is. Biztató volt az is, hogy néhány

¹ Az Idea Intézet 2019-es felmérése szerint az 1–5 skálán (1 – egyáltalán nem bízok meg; 3 – meg is bízok, meg nem is; 5 – teljes mértékben megbízok) az MTA kapta a legjobb értékelést, 3,5 pontot, a második helyezett rendőrség 2,7-et, a kormány 1,8-at („Leginkább az MTA-ban bíznak a magyarok” 2019).

² A Nézőpont Intézet 2021-ben az MTA felkérésére született – nem publikált – felmérése szerint is az Akadémiában bíznak a legjobban a megkérdezettek, az 1–5 skálán az MTA 3,8 pontot kapott.

minisztériummal kiépültek a közvetlen kommunikációs csatornák, és sok esetben hatékony együttműködés alakult ki. E téren azonban – megtapasztalva az Akadémiát ért méltatlan támadások hatását is – lényegi változást nem sikerült elérni.

Az új vezetés abban bízott, hogy sikerül az intézethálózat visszavétele olyan formában, hogy a hálózat irányító testülete teljes függetlenséget kapjon, sajnos azonban minden erőfeszítésünk már a kezdet kezdetén merev ellenállásba ütközött a kormányzat minden szintjén. Célunk volt az is, hogy a Lendület Program és a Prémium Posztdoktori Program szakmai kezelése mellé a pénzügyi fedezet is véglegesen visszakerüljön az Akadémiához, ami az intézethálózat vezetőjének, Maróth Miklósnak a támogatásával sikerült is. Az egyetemeken működő akadémiai kutatócsoportok visszavétele azonban többszöri próbálkozásunk ellenére is sikertelen maradt. Szerettünk volna a korábbi (2014-ben megszűnt) OTKA mintájára egy független kutatási alapot létrehozni, de ez szintén nem sikerült.

A küldetési nyilatkozat 7. pontja szerint az MTA-nak kiemelt feladata a tudomány népszerűsítés, a társadalommal való kapcsolattartás. Ez a vállalása várakozáson felül jól sikerült, annak ellenére, hogy az első időszakban a Covid-járvány miatt a tevékenység az online térbe kényszerült. Ennek nyomán alakultak ki az évente megszervezett Magyar Tudomány Ünnepeinek hibrid előadásai, amelyek korábban elképzelhetetlennek tűnő nézettséget értek el. Az Középiskolai MTA Alumni Program elindulásával lépéseket tettünk a fiatalabb, a középiskolás korosztály irányába is.

Nem várhatott tovább székházunk felújítása, hiszen a Díszterem légcseréje, hűtése, fűtése évtizedek óta megoldatlan volt, és Lotz Károly szekkói is elkezdtek leválni. Az elégtelen teherbírás és a sorozatos beázások miatt a harmadik emeleti termek 2017 júliusa óta le voltak zárva, a korábban ott kiállított, rendkívül értékes Művészeti Gyűjteményünk raktárakban pihent. A bejutó víz pedig már a második emeletet is fenyegette. Óriási feladat előtt állt a vezetés, hiszen állami támogatást a felújításra évek óta nem kaptunk, viszont a helyzet kezelése azonnali megoldást kívánt.

Hasonlóan rendkívüli, egyben felemelő feladat elé állította az új vezetést az MTA alapításának 200. évfordulójához kapcsolódó programsorozat megtervezése, majd lebonyolítása, ami jelentős hazai és nemzetközi érdeklődés mellett még most is óriási sikerrel folyik.

A *Magyar Tudomány* jelen kötete arról számol be, hogyan sikerült megvalósítani céljainkat, melyek azok az eredmények, amelyekre büszkék vagyunk, nem elhallgatva a meghiúsult terveket sem. Reméljük, hogy a leírtak segítik az MTA jövődjét vezetőit is felelősségteljes munkájukban.

Irodalomjegyzék

„Az Akadémia megújult küldetése – az MTA Közgyűlése és Elnöksége által elfogadott, végleges változat” (2020). *MTA* (2020. jan. 8.). https://mta.hu/mta_hirei/az-akademia-megujult-kuldetese-az-mta-elnoksege-altal-elfogadott-valtozat-110232.

„Leginkább az MTA-ban bíznak a magyarok” (2019). *24.hu* (2019. márc. 14.). <https://24.hu/belfold/2019/03/14/mta-bizalom-kozvelemeney-kutatas-idea/>.

Tudománypolitika

Az Akadémia tudománypolitikai kezdeményezései

Science Policy Initiatives of the Academy

Kollár László

az MTA főtitkára

„Alig valami dönti el
hogy ide vagy oda
kis mozdulatok súlytalanság
állapota

Alig valami ki a bátor
és ki a gyáva
honnét mégis a helyzetek
végső világossága”

Székelly Magda: *Súlytalanság*

Bevezetés

2019-ben az MTA rendkívüli közgyűlésén elfogadott küldetésnyilatkozata szerint: „Az Akadémia a magyar tudományos közösséget egyesítő és megjelenítő köztestület. Az Akadémia a teljes magyar tudományos közösséget egyesíti, és képviseli itthon és külföldön, [...] az Akadémia támogatja egy stabil, a fiatalok számára világos feltételeket és lehetőségeket kínáló, a nők kutatói életútját kiemelten támogató kutatói életpályamodell kialakítását és működtetését, [...] az Akadémia örködik a tudományos kutatás és véleménynyilvánítás szabadsága [...] felett. Az Akadémia feladatának tartja a – nemzetközi normáknak megfelelő – hazai tudományetikai rendszer kiépítését és működtetését. [...] Az Akadémia küldetése szellemében értékeli a tudományágak hazai helyzetét. [...] Az Akadémia a nemzet tanácsadója” („Az Akadémia megújult küldetése...” 2020).

A küldetésnyilatkozat egyértelműen rögzíti, hogy az Akadémiának, önképe szerint, jelentős szerepet kell játszania a hazai tudománypolitikában (Kollár 2025). Ennek néhány kérdésével foglalkozunk az alábbiakban. A szöveg a közgyűlési beszámoló felhasználásával készült.

Felmérés a kutatók helyzetéről

A fentiek szellemében 2024 őszén Kollár László főtitkár és Erdei Anna főtitkár-helyettes javaslatára az MTA vezetői úgy döntöttek, hogy készüljön felmérés a Magyarországhoz kötődő kutatók helyzetéről, jóllétéről, az MTA felé megfogalmazott elvárásairól. Mivel a Fiatal Kutatók Akadémiája (FKA) korábban két felmérést is

készített (2021 és 2023) a *fiatal kutatók* helyzetéről, felvettük a kapcsolatot az FKA felméréseinek készítőivel. Néhány megbeszélés után úgy döntöttünk, hogy az új kutatást az FKA és az MTA közösen végzi el a teljes hazai tudományos közösség körében. A kutatás célja feltárni a Magyarországhoz kötődő kutatók helyzetét, és megismerni véleményüket:

- az Akadémiával szemben támasztott elvárásaikról;
- munkahelyi helyzetükről, elégedettségük mértékéről, problémáikról;
- tudományos és pályázati lehetőségeikről és teljesítményükről;
- nemzetközi együttműködéseikről és külföldi munkavégzéssel kapcsolatos terveikről.

A kutatás szakmai vezetője Koltai Júlia, az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Társadalomtudományi Kutatóközpont kutatóprofesszora, az ELTE Társadalomtudományi Kar docense és a Fiatal Kutatók Akadémiájának tagja volt. A kutatás előkészítésére két bizottságot hoztunk létre: a *témákat meghatározó bizottságot*, tagjai: Kollár László, Erdei Anna, Kamarás Katalin, Koltai Júlia, Solymosi Katalin, Wilhelm Imola, Szakács Gergely, Rudas Tamás, Janky Béla, Oberfrank Ferenc, Simon Tamás, és a *szakmai (szakértői) bizottságot*, tagjai: Kollár László, Erdei Anna, Koltai Júlia, Kun Bernadette, Vida Zsófia, Sik Endre, Lengyel Balázs, Simon Tamás.

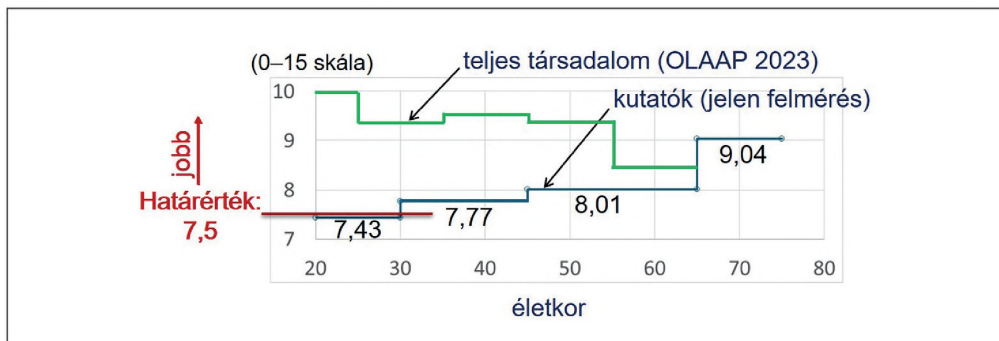
A bizottságok titkári teendőit Balla Andrea, a Főtitkári és Főtitkárhelyettesi Titkárság vezetője látta el. A kutatói kérdőív, az adatfelvétel lebonyolítása és a kutatási jelentés elkészítése Koltai Júlia vezetésével jött létre, munkatársai Számel Kata Viola, Horváth Michelle és Knap Árpád Vilmos voltak. A kutatást a HUN-REN (jelenleg ELTE) Társadalomtudományi Kutatóközpontjának Etikai Bizottsága engedélyezte.

A kérdőív kitöltésére a kutatókat az Akadémia elnöke levélben kérte fel, a kitöltésre 2025. június 16. és 2025. július 7. között került sor, összesen 5167 válasz érkezett, amely 12%-os kitöltési arányt jelent. A kitöltők összetétele jó reprezentativitást mutatott nem, életkor, tudományos fokozat és MTA-osztály szerint is. (Az összes kutató – elsődleges tudományterülete alapján – hozzá van rendelve az MTA valamelyik osztályához.)

A kérdőív fontosabb eredményeinek bemutatására 2025. november 24-én került sor az MTA Dísztermében, az eseményre előzetesen 325-en regisztráltak. Az eredmények rövid (18 oldalas) összefoglalása („A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A kutatás főbb eredményei” 2025) és a részletes anyaga (Koltai et al. 2026) is elérhető az MTA honlapján. Jelen összefoglalóban a teljesség igénye nélkül elsősorban néhány – a szerző számára megrázó – eredményre hívjuk fel a figyelmet.

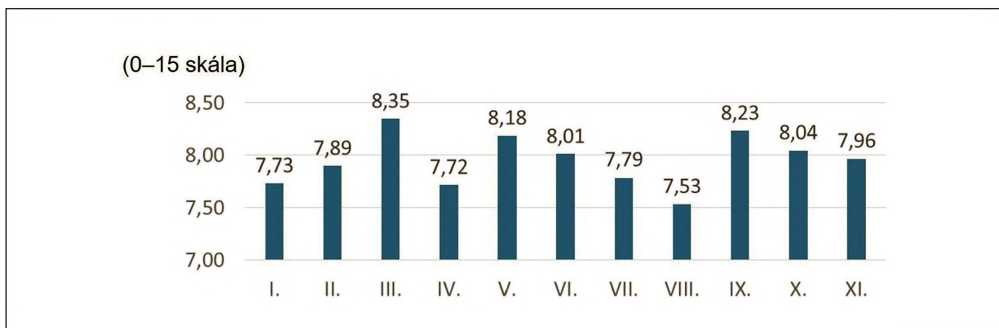
Kun Bernadette javaslatára a pszichés jóllétet az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) Well-Being skálája (WHO 2004; Susánszky et al. 2006) alapján mértük, az eredményeket az életkor függvényében az 1. ábrán mutatjuk be. Ugyanitt mutatjuk a 2023-ban a teljes népességen felvett (OLAAP, Országos

lakossági adatfelvétel addiktológiai problémákról) eredményeket is (Paksi et al. 2025). Mint látható, *a hazai kutatók pszichés jólléte lényegesen alacsonyabb, mint a teljes hazai népességé*, és minél fiatalabb valaki, annál alacsonyabb a pszichés jólléte, a 30 év alattiak jólléte rosszabb, mint a WHO által megadott határérték. A jóllét alakulását az MTA osztályai szerint a 2. ábrán adtuk meg, minden osztályra igaz, hogy a kutatók jólléte az életkor emelkedésével javul.

1. ábra. Well-Being Index (jóllét skála), WHO

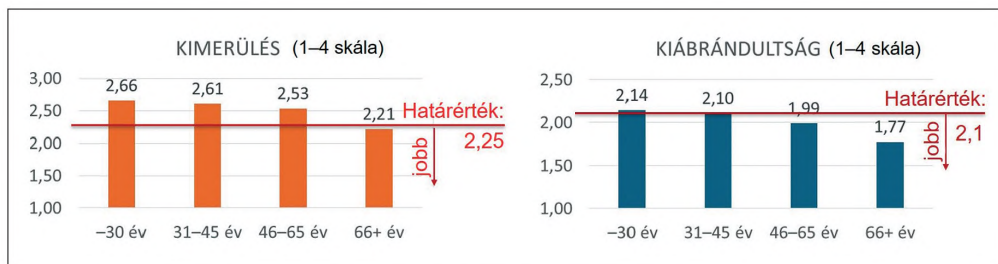
Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026; Paksi et al. 2025

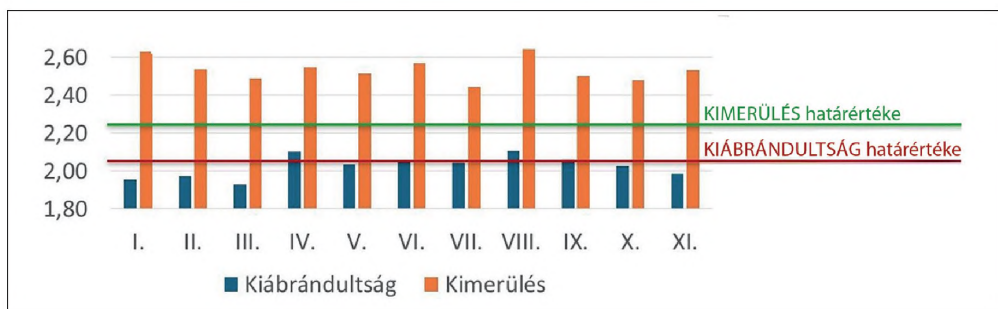
2. ábra. Well-Being Index (jóllét skála), WHO, MTA tudományos osztályok

Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

A kiegészítést, szintén Kun Bernadette javaslatára, két tényező alapján mértük (Demerouti et al. 2003; Ádám et al. 2020), egyrészt a *kimerüléssel*, másrészt a *kiábrándultsággal*. Az eredmények az életkor függvényében a 3. ábrán láthatók. A két tényezőhöz, bár mind a kettőt az 1–4 skálán mérjük, különböző határértékek tartoznak, és a kiegészítés fennáll, ha a kutató bármelyik tényező alapján a határérték feletti értéket ér el. Mint látható, a kimerülés érinti a 65 év alatti kutatókat, a 45 éves vagy fiatalabb kutatók pedig elérik a kiábrándultsági határértéket. A kiegészítés alakulását az MTA osztályai szerint a 4. ábrán adtuk meg. Valamennyi osztályon jellemző a kimerülés, és két osztály esetén a kiábrándultság is.

3. ábra. Kiegészítés (kimerülés és kiábrándultság), Mini-Oldenburg Burnout Inventory
 Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

4. ábra. Kiegészítés (kiábrándultság és kimerülés), Mini-Oldenburg Burnout Inventory,
 MTA tudományos osztályok
 Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

A fentiekkel összecseng a kutatók válasza arra a kérdésre, hogy *kiszámítható életpályamodellre számítanak-e*. Az 1–5 skála szerint válaszolhattak, amelynek jelentése: 1 – egyáltalán nem ért egyet; 2 – inkább nem ért egyet; 3 – közömbös, egyet is ért, meg nem is; 4 – inkább egyetért; 5 – teljes mértékben egyetért. A 40 év alattiak átlagos válaszpontszáma mindössze 2,4, ez azt jelenti, hogy a megkérdezettek 21%-a értett egyet azzal, hogy kiszámítható életpályamodellre számít (azaz adott 4 vagy 5 pontot).

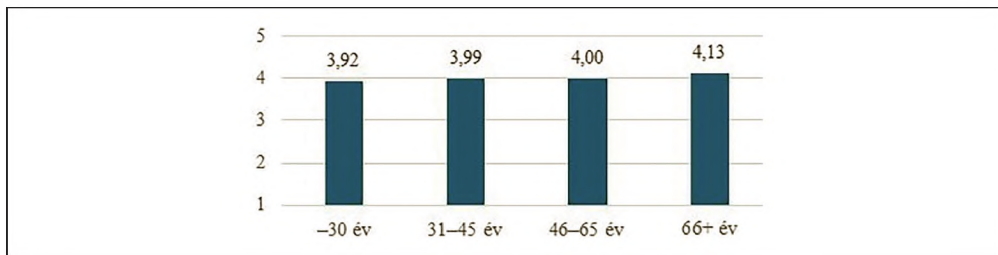
Arra a megállapításra, hogy a *társadalmi megbecsültsége a kutatóknak magas*, a válaszpontszám szintén 2,4 volt átlagosan, ezzel a kijelentéssel a válaszolók mindössze 18%-a értett egyet.

Arra a megállapításra, hogy a *hazai pályázati rendszer kiszámítható*, mindössze 2,2 átlagos pontot adtak, azaz csupán 11% értett vele egyet.

Rákérdeztünk arra, hogy *elégedett-e a kutató a fizetésével*, az 1–5 skálán átlagosan 2,3 pontot adtak, és megkérdeztük, hogy bérüket teljesítményalapúnak tartják-e, amire mindössze 2,1 pontot adtak. Mindkét pontszám az életkor előrehaladtával monoton növekszik (30 év alatt 2,0 és 1,8).

Arra a kérdésre, hogy *az elmúlt három évben a külföldre költözés gondolata felmerült-e bennük*, a 45 évesek és fiatalabbak mintegy fele adott igen választ, a 56–65 éves korosztálynak pedig a harmada.

Pozitívumként megjegyezzük, hogy arra a kérdésre, hogy *a közvetlen munkahelyi környezetben jó-e a légkör*, a válaszolók az 1–5 skálán átlagosan magas, 4,0 pontot adtak (5. ábra).

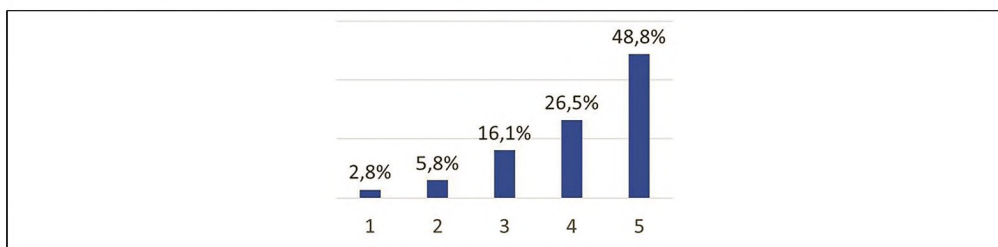
5. ábra. A munkahelyi légkör értékelése

Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

Az Akadémia megítélése a kutatói felmérés alapján

Ahogy a cikk elején írtuk, „az Akadémiának, önképe szerint, jelentős szerepet kell játszania a hazai tudománypolitikában”. Kíváncsiak voltunk arra, hogy ez egyezik-e a hazai tudományos közösség véleményével, és arra is, hogy mennyire elégedettek a kutatók az MTA tevékenységével.

Rákérdeztünk arra, hogy mennyire tartják fontosnak az Akadémia küldetésnyilatkozatának elemeit, és minden témakör nagyon magas támogatottságot kapott, az 1–5 skálán átlagosan 4,2 és 4,5 közötti pontokat mértünk. A legmagasabb pontot, életkortól függetlenül, az a megállapítás kapta, hogy „[a]z Akadémia a magyar tudományos közösséget egyesítő és megjelenítő köztestület”. Rákérdeztünk az Akadémia négy programjának fontosságára; mindegyik nagyon magas pontszámot kapott: Bolyai János Kutatási Ösztöndíj – 4,6, Lendület Program – 4,5, Magyar Tudomány Ünnepe – 4,1, Középiskolai Alumni Program – 4,1. (Azaz például a Középiskolai MTA Alumni Programot a megkérdezettek 75%-a tartja fontosnak vagy nagyon fontosnak, és mindössze 8,6% tartja nem fontosnak, lásd 6. ábra.)

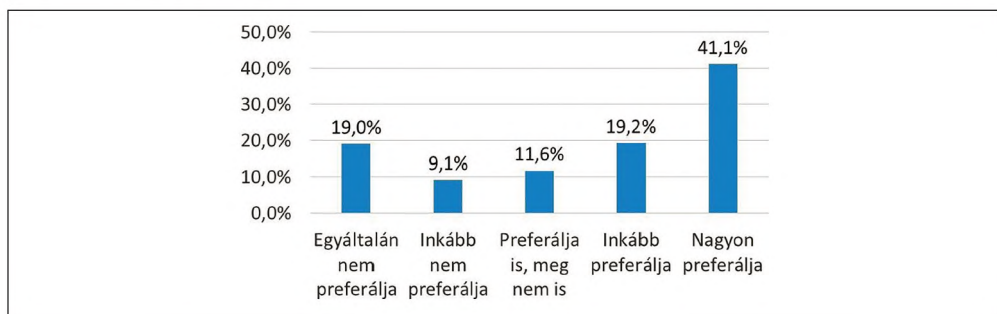

6. ábra. A Középiskolai MTA Alumni Program fontossága (átlagpontszám 4,1)
(1 – egyáltalán nem fontos; 5 – nagyon fontos)

Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

Rákérdeztünk többek között arra is, hogy mit gondolnak a kutatók az MTA-doktori és az akadémiai tiszteletdíjról, arról, hogy tervezik-e megszerezni az MTA doktora címet, hogy feltétele legyen-e az MTA doktora cím az egyetemi tanári kinevezésnek, stb., ezekről az olvasó Koltai Júlia és szerzőtársai kutatási riportja alapján tájékozódhat (Koltai et al. 2026).

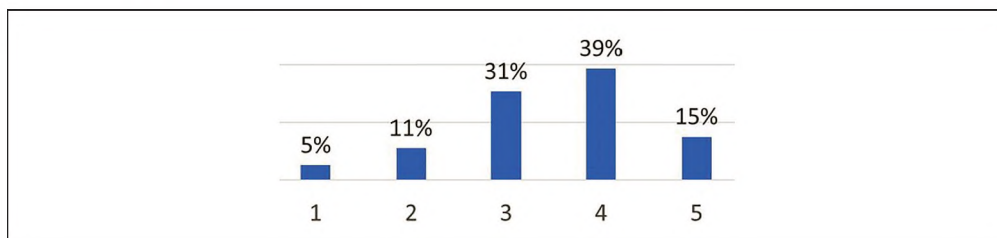
Jelenleg az MTA doktora címet vagy egy önálló disszertáció alapján, vagy pedig egy ún. rövid értekezés alapján lehet elnyerni. (Utóbbit a pályázó már publikált cikkeiből állítja össze.) Rákérdeztünk arra, hogy a kétfajta értekezés megítélése azonos legyen-e, az eredmények az élet-, a természet- és a társadalomtudományok területére a 7. ábrán láthatók. A válaszolók 60%-a preferálja és 28%-a nem preferálja az azonos megítélést. A támogatás mértéke az életkor előrehaladtával csökken, de ezen a három tudományterületen még a 65 év felettiiek közt is inkább támogatott a rövid értekezés azonos megítélése.

7. ábra. A disszertáció és a rövid értekezés megítélése legyen azonos – élet-, természet- és társadalomtudományok

Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

A bölcsészettudományok kutatói inkább nem támogatják, hogy a két forma azonosan legyen megítélve, ami magyarázható azzal, hogy ezen a területen a publikációk kiemelten fontos formája a könyv, a monográfia, míg a másik három területen inkább a folyóiratcikk.

8. ábra. Elégedettség az MTA tevékenységével általában (átlagpontszám 3,5) (1 – egyáltalán nem elégedettek; 5 – teljesen elégedettek)

Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

Az MTA általános tevékenységének megítélése enyhén pozitív volt, 3,5 átlagpont (azaz a válaszolók 54%-a inkább elégedett, 16%-a inkább elégedetlen, 8. ábra). Ennél pozitívabb volt az MTA nyilvános megszólalásai tartalmának és minőségének megítélése, mind a kettő 3,7 átlagpontot kapott.

Az Akadémia nyilvános megszólalásai

Ez utóbbi át is vezet bennünket általában az Akadémia nyilvános megszólalásaihoz. Bár az Akadémia politikamentesen, szakmai megfontolások alapján szólal meg, a véleményéből sokszor levezethetők politikai következtetések, ezért a politika ezeket a megnyilatkozásokat nemegyszer elutasítóan fogadta. Az Akadémiának nem dolga, hogy minden visszasságnál felemelje a szavát; vannak azonban esetek – bár nem könnyű eldönteni, hogy melyek ezek –, amikor az MTA-nak erkölcsi kötelessége a megszólalás (Freund–Oberfrank 2025).

Ezért választottuk mottóul a 2007-ben elhunyt Székely Magdának, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) tagjának versét, amely nagyon pontosan fogalmazza meg a dilemmát, amellyel a megszólalónak szembe kell néznie. Nehéz előre látni, hogy egy-egy nyilatkozatnak lesz-e hatása, és ha igen, milyen lesz a fogadtatása. Ahogy írja: „alig valami dönti el, hogy [...] ki a bátor és ki a gyáva”. A legtöbb megszólalásnál nem is arról folyt a hevesebb vita, hogy mit mondjunk, hanem arról, hogy megszólaljunk-e egyáltalán.

A véleménynyilvánítók lehetnek a választott vezetők, az Elnökség vagy egy-egy osztály, elnöki bizottság vagy a Közgyűlés. Akadémikusok egyéni megnyilatkozásai nem minősülnek az MTA véleményének. Például az MTA főtitkára és főtitkárhelyettese is mondott úgy véleményt egyes kérdésekről, hogy nem az MTA nevében tették (Szőnyi 2025).

1. táblázat. Az Akadémia legfontosabb nyilvános megnyilatkozásai az elmúlt hat évből

Tárgy	Dátum	Nyilatkozó szervezet
Az OTKA-pályázatok sorrendjébe való beavatkozásról	2020. 09.	az MTA osztályai
Az alap kutatás-finanszírozás nemzetközi mintára való átszervezésének lehetőségéről	2020. 11. 19.	az MTA közleménye
Az egyetemi modellváltásról	2021. 02. 23.	az MTA Elnöksége
Az 5G-mobilhálózatok várható egészségügyi hatásairól	2021. 03. 29.	MTA Elnöki Bizottság az Egészségért
Covid – a harmadik oltás szükségességéről	2021. 08. 27.	az MTA elnöke
Állásfoglalás és felhívás a Covid19-járvány negyedik hullámának megfékezése érdekében	2021. 10. 11.	az MTA Elnöksége
A Fertő tó területén folyó beruházásról	2021. 12. 14. 2022. 02. 08.	az MTA VIII. Osztálya
A „Királyok és szentek” kiállítással kapcsolatban	2022. 01. 18.	az MTA I. Osztálya

1. táblázat folytatása

Tárgy	Dátum	Nyilatkozó szervezet
Az egészségügy rendszerbe foglalásának szükségességéről	2022. 03. 01.	MTA Elnöki Bizottság az Egészségért
A mennyiségi, tudánymetria adatok felelős használatáról	2022. 03. 03.	az MTA V. Osztálya
A ma élő emberek egyetlen fajhoz tartozásáról	2022. 08. 04.	az MTA Elnöksége
Az Országos Meteorológiai Szolgálat működéséről	2022. 08. 24.	az MTA elnöke
A Színház- és Filmművészeti Egyetemről	2022. 09. 12.	az MTA I. Osztálya
A pedagógusok anyagi megbecsüléséről	2022. 10. 10.	MTA Közoktatási Elnöki Bizottság
A közoktatás jelentőségéről, helyzetéről és a fejlesztéséhez szükséges teendőkről	2022. 10. 13.	az MTA Vezetői Kollégiuma
A közoktatás helyzetéről és a fejlesztéséhez szükséges teendőkről	2022. 12. 20.	az MTA Elnöksége
A műemlékvédelemről	2023. 03. 06.	MTA Műemléki Munkacsoport
A Zeneművészeti Egyetem rektori pályázatáról	2023. 07. 17.	az MTA I. Osztálya
Az akkumulátorgyártásról	2023. 10. 10.	MTA Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottság
A kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratokról	2023. 10. 16.	MTA elnökségi <i>ad hoc</i> bizottság
Az anyanyelvi nevelésről	2024. 06. 20.	az MTA I. Osztálya
A jelenkori klímaváltozás hatásairól és az alkalmazkodás lehetőségeiről az Alkotmánybíróság számára	2024. 12. 15.	MTA <i>ad hoc</i> bizottság
A politikai vitákról	2025. 04. 07.	az MTA elnöke
A Magyar Tudományos Akadémiáról tárgyilagosan – az MTA-t ért támadásokról	2025. 05. 28.	az MTA elnöke és köztestületi igazgatója
Az akadémikusok listázásáról	2025. 05. 28.	az MTA főtítkára és főtítkárhelyettese
A biológiai nemről	2025. 06. 10.	az MTA VIII. Osztálya
Állásfoglalás a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat átalakításával kapcsolatos tervekről (4 intézet elcsatolása)	2025. 06. 18.	az MTA elnöke, főtítkára és főtítkárhelyettese
Állásfoglalás a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat egységének megbontásáról	2025. 06. 24.	az MTA Elnöksége
A négy HUN-REN-intézet elcsatolásáról a kutatóhálózattól	2025. 08. 02.	az MTA elnöke, főtítkára és főtítkárhelyettese
Kiállás Pál Csaba és Papp Balázs mellett	2025. 09. 06.	az MTA elnöke

Forrás: a szerző összeállítása

A legfontosabb nyilvános akadémiai megszólalásokat az *1. táblázat*ban soroltuk fel. Az összes nyilvános megszólalás száma az elmúlt hat évből meghaladja az ötvenet. Fontos visszaigazolás számunkra, hogy a megszólalásoknak mind a tartalmával, mind a minőségével a kutatók alapvetően elégedettek voltak. (Meg kell jegyeznünk, hogy a megszólalások gyakoriságával nem. Nem kérdeztünk rá arra, hogy sokallták vagy kevesellték-e a megnyilatkozásokat, a szöveges válaszok alapján inkább az utóbbi lehet a többség.)

Számos megnyilatkozás nem volt nyilvános, például az OTKA- (Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok) pályázatok sorrendjébe való beavatkozás (*1. táblázat* első sor) kapcsán 2020. szeptember 2-án az OTKA Bizottság korábbi két elnöke (egyikük az MTA jelenlegi főtítkára), a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) korábbi elnöke és a European Research Council (ERC) korábbi alelnöke közösen levelet írt a miniszterelnöknek, az MTA elnöke pedig a tudománypolitikáért felelős miniszternek. Egy további példa, hogy az MTA elnöke két magyar Nobel-díjossal, két magyar Abel-díjossal és az Európai Bizottság magyar tudományos tanácsadójával közösen 2024. május 21-én levelet írt az Európai Bizottság elnökének annak érdekében, hogy az alapítványi egyetemeket ne zárják ki az európai pályázatokból.

Az Akadémia vitafórumai

Ahogy írtuk, az Akadémia *a nemzet tanácsadója*. Ennek fontos eleme a nyilvános megszólalásokon túl a vitafórumok szervezése, ahol a kisebbségi (de tudományos) nézetek is helyet kapnak, ahol egy asztalhoz képesek ülni egymással lényegi kérdésekben egyet nem értő felek (Freund–Oberfrank 2025). Ilyen volt például a konferencia a Horthy-korszakról, Trianonról, a magyar őstörténetről, a poszt-Covid-kutatásokról, a magyar mint tudományos nyelv vitafórum (Prószéky et al. 2024; e lapszámban Oberfrank Ferenc – Freund Tamás: „A tudomány a magyar nyelvért, a magyar nyelv a tudományban”, 446–449) és a CoARA- (Coalition for Advancing Research Assessment) elvek alkalmazásáról. Az alábbiakban csak két témakörrel írunk részletesebben.

Vitafórum az egyetem feladatáról

Ahogy a világon mindenhol, hazánkban is a tudományos kutatások egyik legfontosabb letéteményese a felsőoktatás. Köztisztületi tagjainknak és akadémikusainknak körülbelül kétharmada az egyetemekhez kötődik. Ez magyarázza, hogy az MTA elnöke 2021 márciusában meghirdetett egy az egyetemekkel kapcsolatos fórumot, amelynek keretében az egyetemek feladatát, szerepét, a modellváltás következményeit kívántuk áttekinteni, támaszkodva a köztisztület tagjainak véleményére is. E fórum létrehozását az egyetemek modellváltása és az ahhoz kapcsolódó MTA elnökségi állásfoglalás („Az egyetemi modellváltásról – az MTA Elnökségének állásfoglalása” 2021) külön is indokolta. A fórum célja az egyetemi oktatás és kutatás időszerű kérdéseinek, az egyetemek társadalmi küldetésének és szerepének általános megvitatása volt.

A fórum gondozására az MTA elnöke egy szerkesztőbizottságot kért fel, ennek elnöke Kollár László főtítkárral volt, tagjai pedig: Borhy László, Erdei Anna, Hudecz Ferenc, Kosztolányi György, Pléh Csaba, Török Péter, Vékás Lajos. A szerkesztőbizottság nyolc témakör kifejtésére egy-egy terület kiváló szakértőjét, a felsőoktatás aktív résztvevőit kérte fel, köztük a felsőoktatásért felelős államtitkárt is (Bódis 2021). A felkérésre írt tanulmányokat az MTA köztestülete (2021-ben közel 18 000 tag) számára tettük elérhetővé, azokat több mint 3000-en olvasták, és mintegy 50-en írásban is véleményt nyilvánítottak róluk.

A hozzászólók – a modellváltásról szóló írást leszámítva – a bevezető dolgozatokban leírtakkal általában nem vitatkoztak, inkább kiemelték, megerősítettek egyes gondolatokat, kiegészítették a leírtakat. A felkérésre született tanulmányok esetében a szerzőknek lehetőségük volt a beérkezett vélemények alapján írásukat módosítani. A szerkesztőség összefoglalója (Kollár et al. 2021) és a tanulmányok a *Magyar Tudomány* „Az egyetem feladatáról” című tematikus összeállításában is elérhetőek (2021, 1419–1508).

Vélemény a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratokról

A publikálási folyamatok elmúlt évtizedekben lejátszódott változásainak árnyoldalaként számos új etikátlan viselkedési forma is megjelent, amelyek akár jelentősen is torzíthatják a tudomány művelését és a kutatások értékelését. Alapvetően megkérdőjeleződik a túlnyomóan szcientometriai számokon alapuló tudományértékelés, ahogy erre már 2013-ban a San Francisco-i „Nyilatkozat a kutatás értékeléséről” („San Francisco Declaration on Research Assessment”) című közlemény is felhívta a figyelmet.

Az újonnan megjelent torzulások egyike az úgynevezett predátor (vagy parazita) folyóiratok megjelenése és rohamos elterjedése. (Újabban inkább a „kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok” elnevezést használjuk.) Az efféle etikátlan gyakorlatok feltárására az InterAcademy Partnership 2020-ban nemzetközi felmérést készített, amelynek eredményét 2022-ben adta közre („Combatting Predatory Academic Journals” 2022). Jelentésükben a predátor folyóiratok és konferenciák elleni lehetséges lépésekről fogalmaztak meg javaslatokat a kutatói közösség számára.

Az MTA Elnöksége 2023. áprilisi ülésén meghallgatta a Doktori Tanács (DT) elnökének beszámolóját a kiadók és folyóiratok megkérdőjelezhető gyakorlatairól, amelyek a doktori folyamatok kapcsán felmerültek. A főtítkárral, aki egyúttal a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) Tudományos Tanácsának (TT) is elnöke, kezdeményezésére az Elnökség egy bizottság felállításáról döntött, amelynek fő feladata a predátor közlési gyakorlattal szembeni cselekvési terv kidolgozása volt. A Bizottság az MTMT Koordinációs Testületének tagjaiból, a DT képviselőjéből, a Fiatal Kutatók Akadémiájának delegáltjaiból, illetve további felkért szakértőkből állt. Elnöke Kollár László, az MTA főtítkára, tagjai: Fésüs László, Gócza Elen, Halmai Péter, Hartmann Bálint, Holl András, Kaptay György, Lencsés Ákos, Makara B. Gábor, Monok István, Péli Gábor, Sepsi Enikő és Soós Sándor.

A munka eredményeit részben a bizottsági jelentés alapján, részben pedig további szakértők tanulmányainak integrálásával adtuk közre a *Magyar Tudomány* „Küzdelem az új típusú publikációs visszaélésekkel” című tematikus számában (2024, 54–142). Ebben nemcsak konkrét cselekvési tervet (Kollár et al. 2024b; e lapszámban Balla Andrea – Kollár László: „Minőségbiztosítás a tudományban”, 455–468) foglalmaztunk meg, hanem ezen túlmenően ismertettük az új típusú visszaélési formákat, tárgyaltuk a szcientometriai adatokra alapozott kutatásértékelés problémáit (Kollár et al. 2024a) és a modern kutatásértékelési módszereket (Balla–Solymosi–Csuka 2024). Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a magyarországi publikációs szokások mennyire változtak meg az elmúlt években, és hogy mennyire terjedt el a kérdéses gyakorlatot folytató kiadók folyóirataiban való publikálás (Csomós–Farkas 2024; Soós–Holl–Csuka 2024). Ismertettük a Kiváló Kutatóhely minősítés adományozásához követett tudományértékelési módszereket is (Hunyadi–Kecskeméti 2024). Mivel a predátor folyóiratok kezelésére az ún. norvég lista felhasználását javasoltuk, felkértük a norvég Országos Tudományos Kiadói Tanács titkárságvezetőjét, hogy ossza meg velünk a lista norvégiai alkalmazásával kapcsolatos tapasztalatait (Røeggen–Sivertsen 2024).

Az Akadémia Tudományetikai kódexe

Az Akadémia küldetésnyilatkozata szerint *a tudományos minőség és a tudományetika letéteményese*. Az MTA 2010-ben kiadta Tudományetikai kódexét (Fésüs 2010), amelyet számos hazai intézmény közvetlenül alkalmazott, vagy mintaként használt saját szabályozása kialakításához.

Ahogy az előző alfejezetben tárgyaltuk, az elmúlt évtizedben számos újfajta tudományetikai visszaélés terjedt el. Emiatt az ALLEA (All European Academies, amelynek munkájában az MTA is részt vesz) megújította tudományetikai kódexét (Fésüs 2024), amely magyar nyelven is elérhető az MTA honlapján. A fentiek miatt 2024-ben sor került az Akadémia Tudományetikai kódexének megújítására is, melynek szövege az MTA honlapján érhető el („A Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai kódexe” 2024).

Irodalomjegyzék

- Ádám Szilvia et al. (2020). „Az Oldenburg kiegészítő kérdőív és rövidített változatának összehasonlító elemzése”. *Ideggyógyászati Szemle* 73/7–8, 231–240. <https://doi.org/10.18071/isz.73.0231>.
- „A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A kutatás főbb eredményei”. MTA (letöltés 2026. febr. 9.). https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2025/kutatok_helyzete_osszefoglalo_2025_11.pdf.
- „A Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai kódexe” (2024). MTA (letöltés 2026. febr. 9.). https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2024/Tudomanyetikai_Kodex_2024_VEGLEGES.pdf.
- „Az Akadémia megújult küldetése – az MTA Közgyűlése és Elnöksége által elfogadott, végleges változat” (2020). MTA (2020. jan. 8.). https://mta.hu/mta_hirei/az-akademia-megujult-kuldetese-az-mta-elnoksege-által-elfogadott-valtozat-110232.

- „Az egyetemi modellváltásról – az MTA Elnökségének állásfoglalása” (2021). *MTA* (2021. febr. 23.). https://mta.hu/mta_hirei/az-egyetemi-modellvaltasrol-az-mta-elnoksegenek-allasfoglalasa-111243.
- Balla Andrea – Solymosi Katalin – Csuka Gyöngyi (2024). „Új utak a kutatásértékelésben”. *Magyar Tudomány* 185/1, 90–101. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.11>.
- „Bemutatták a magyar kutatók helyzetéről készített felmérés eredményeit az Akadémián” (2025). *MTA* (2025. nov. 24.). https://mta.hu/mta_hirei/kutato-i-felmeres-2025-114801.
- Bódis József (2021). „Egyetem működtetése, összefoglalás a különböző típusokról, lehetőségek, kihívások”. *Magyar Tudomány* 182/11, 1502–1508. <https://doi.org/10.1556/2065.182.2021.11.9>.
- „Combating Predatory Academic Journals and Conferences” (2022). *InterAcademy Partnership (IAF)* (2022. márc.). <https://www.interacademies.org/publication/predatory-practices-report-English>.
- Csomós György – Farkas Jenő Zsolt (2024). „Az MDPI kiadó magyarországi térhódításának okai: kényszer, érdek, teljesítményértékelés”. *Magyar Tudomány* 185/1, 121–134. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.14>.
- Demerouti, Evangelia et al. (2003). „The Convergent Validity of Two Burnout Instruments: A Multitrait-Multimethod Analysis”. *European Journal of Psychological Assessment* 19/1, 12–26. <https://doi.org/10.1027//1015-5759.19.1.12>.
- Fésüs László (2010). *Tudományetikai kódex*. Budapest: MTA.
- Fésüs László (2024). „Az ALLEA megjelentette a kutatási integritás átdolgozott európai tudományetikai kódexét”. *Magyar Tudomány* 185/1, 82–89. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.10>.
- Freund Tamás – Oberfrank Ferenc (2025). „A múlt esett hatalmunkból, a jövőnek urai vagyunk». Küldetésünkről és feladatainkról a harmadik évszázad küszöbén”. *Magyar Tudomány* 186/1, 4–21. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.1.2>.
- Hunyady László – Kecskeméti Gábor (2024). „A kutatóhelyek minősítésének gyakorlata és elvei a Magyar Tudományos Akadémián. Az MTA-kutatóhelyeket minősítő tanács állásfoglalása”. *Magyar Tudomány* 185/1, 114–120. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.13>.
- „Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére” (2023). *MTA* (2023. okt. 16.). https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2023/javaslatok_a_kifogaszolható_gyakorlatot_folytato_folyoiratok_cikkeinek_kezelesere-NET.pdf.
- Kollár László (2025). „A hazai tudománypolitikáról”. *Magyar Tudomány* 186/2, különszám, 1–38. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.S2.1>.
- Kollár László et al. (2021). „Az egyetem feladatáról. Bevezető”. *Magyar Tudomány* 182/11, 1419–1425. <https://doi.org/10.1556/2065.182.2021.11.1>.
- Kollár László et al. (2024a). „A tudományos eredmények közlésének és értékelésének változása, a publikációkkal kapcsolatos visszaélések új formái”. *Magyar Tudomány* 185/1, 54–70. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.8>.
- Kollár László et al. (2024b). „Javaslatok a »predátor« jelenség hazai kezelésére”. *Magyar Tudomány* 185/1, 71–81. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.9>.
- Koltai Júlia et al., szerk. (2026). *A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A 2025-ös MTA-FKA-felmérés főbb eredményei*. Budapest: MTA. https://doi.org/10.36820/mta_fka.2025.
- Paksi Borbála et al. (2025). „Az Országos Lakossági Adatfelvétel az Addiktológiai Problémákról 2023 (OLAAP) reprezentatív lakossági felmérés módszertana”. *Neuropsychopharmacologia Hungarica* 27/4, 230–258.
- Prószéky Gábor et al. (2024). „A Magyar Tudományos Akadémia és a magyar nyelv”. *MTA* (letöltés 2026. febr. 7.). https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2024/197_KGY_magyar_nyelv_vedelme_javaslatok.pdf.
- Røeggen, Vidar – Sivertsen, Gunnar (2024). „A tudományos folyóiratok, sorozatok és kiadók norvég nyilvántartása”. *Magyar Tudomány* 185/1, 135–142. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.15>.
- „San Francisco Declaration on Research Assessment”. *DORA* (letöltés 2026. febr. 14.). <https://sfedora.org/read/>.
- Soós Sándor – Holl András – Csuka Gyöngyi (2024). „Felmérések a hazai publikálási szokások változásáról”. *Magyar Tudomány* 185/1, 102–113. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.12>.

- Susánszky Éva et al. (2006). „A WHO Jól-lét Kérdőív rövidített (WBI-5) magyar változatának validálása a Hungarostudy 2002 országos lakossági egészségfelmérés alapján”. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 7/3, 247–255. <https://doi.org/10.1556/mental.7.2006.3.8>.
- Szőnyi Szilárd (2025) „»Az is politika, ha csendben maradunk« – Akadémikusok tiltakozása a »poloskázás« ellen”. *Szemlélek* (2025. ápr. 8.). <https://szemlelek.net/az-is-politika-ha-csendben-maradunk-akademikusok-tiltakozasa-a-poloskazas-ellen/>.
- WHO (World Health Organization) (2004). „The World Health Organization–Five Well-Being Index (WHO-5)”. *WHO*. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/mental-health/who-5_english-original4da539d6ed4b49389e3afe47cda2326a.pdf?sfvrsn=ed43f352_11&download.

Az Akadémia tudományos tanácsadó tevékenysége

Scientific Policy Advisory Activities of the Hungarian Academy of Sciences

Oberfrank Ferenc¹ – Freund Tamás²

¹ az MTA köztestületi igazgatója

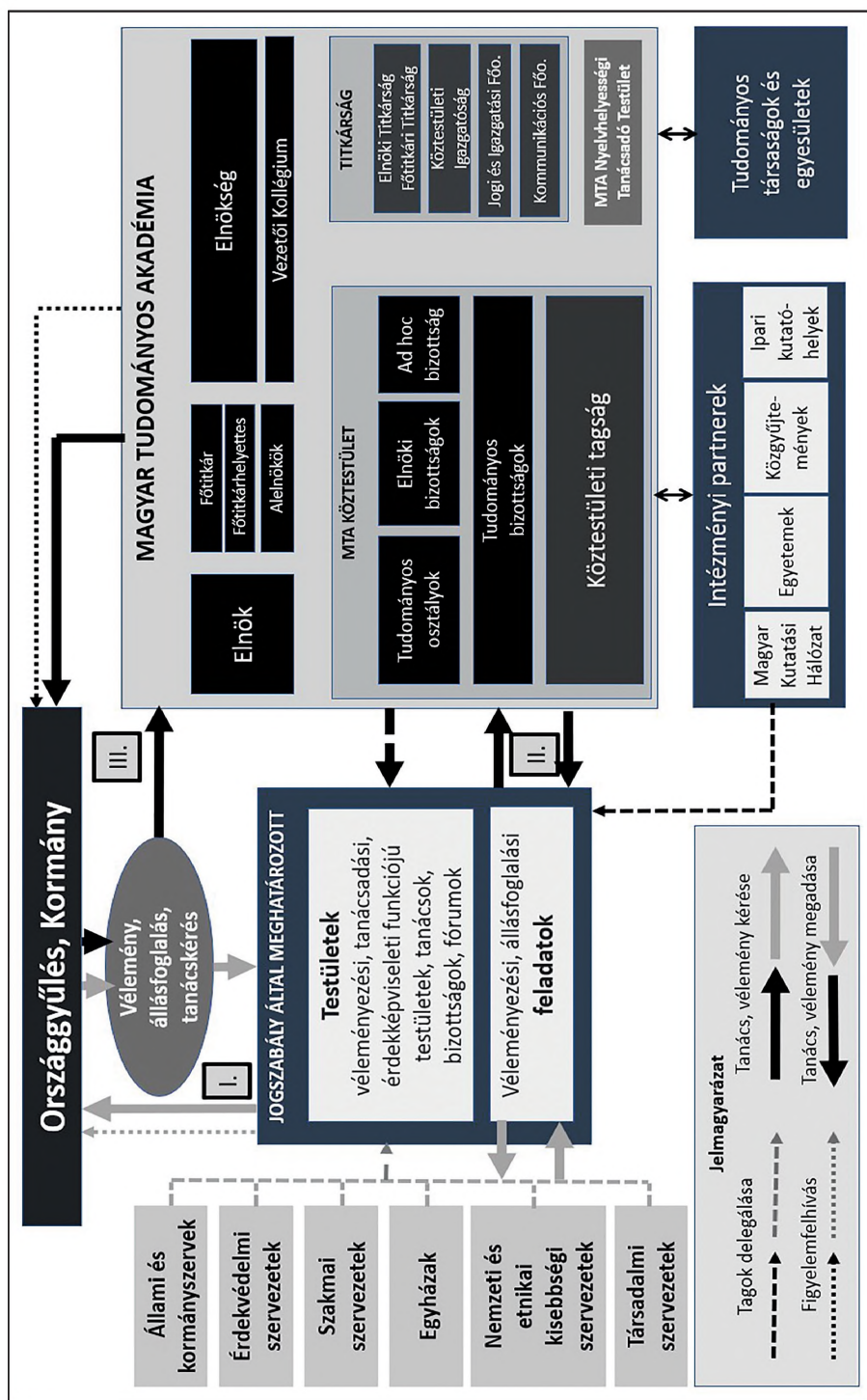
² az MTA elnöke

Az Akadémia Közgyűlése által 2019-ben elfogadott küldetésnyilatkozat 6. pontja „Az Akadémia a nemzet tanácsadója” címet viseli. Az MTA tanácsadási tevékenységét háromféleképpen gyakorolja: külső testületek tagjaként, állásfoglalás, véleményadás útján és közvetlen kormányzati egyeztetés alapján. A nem felkérésre, saját elhatározásból születő testületi állásfoglalások és véleménynyilvánítások nem minősülnek tudományos tanácsadásnak.

Az Akadémia – sok más szervezethez, intézményhez hasonlóan – a legtöbb fontos nemzeti fejlesztési programot, kormányzati és önkormányzati tervet véleményezi, és javaslatokkal igyekszik erősíteni. Képviselői részt vesznek sok állami testületben, szakértői csoportban (1. ábra).

Az MTA delegálási joggal rendelkezik 24 tudománypolitikai, szakpolitikai, minisztériumi, hatósági és központi hivatali szervezet mellett országos feladatokat ellátó testületekben, amilyen például a Géntechológiai Bizottság, az Országos Statisztikai Tanács, az Országos Köznevelési Tanács, a Magyar Építészeti Tanács vagy a Roma Koordinációs Tanács. Az MTA elnökének és egyes testületeinek feladata a részvétel a kormányzati kutatási, fejlesztési és innovációs stratégia és eszközrendszere kidolgozásában és megvalósításában, az állásfoglalás kialakításában a Nemzeti Választási Bizottság eljárása kapcsán, az egyházként való elismerési eljárásban, fordítások nyelvhelyességi kérdéseiben, a területfejlesztési és területrendezési koncepciókról, programokról, sajtótermékek, médiaszolgáltatások, civil szervezetek, közterületek elnevezéséről szóló állásfoglalásokban, s legújabbban a részvétel az országos Mesterséges Intelligencia Tanácsban.

Az MTA tanácsadási feladatát közvetlen kormányzati kapcsolatok, megkeresések útján is teljesíti. Korunkban a tudomány és a technológia szerepe minden korábbinál meghatározóbb jelentőségű a társadalom, a gazdaság és az állam működésében. Ez a megállapítás különösen érvényes a közoktatás, az egészségügy, a honvédelem és a biztonságpolitika esetében. Ezért is fontos, hogy éppen az ezekért a területekért felelős minisztériumokkal a legszorosabb az együttműködésünk, amit a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium esetében az MTA elnöke és az érintett miniszterek által aláírt megállapodások is erősítenek (2–3. ábra).

I. ábra. Az MTA tanácsadói és véleményezői tevékenységének módjai: I. részvétel az állami szervek tanácsadó testületeiben; II. tanácsadás, véleményadás állami kezdeményezésre; III. „tanácsadás” közvetlen kormányzati egyeztetés alapján

Forrás: saját ábra

2. ábra. Szalay-Bobrovniczky Kristóf honvédelmi miniszter és Freund Tamás, az MTA elnöke 2024. május 2-án aláírja az MTA és a Honvédelmi Minisztérium közötti együttműködési megállapodást
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

3. ábra. Szalay-Bobrovniczky Kristóf és Freund Tamás az MTA és a Honvédelmi Minisztérium közötti együttműködési megállapodás aláírása után
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Számos példa van arra, hogy a kormányzati stratégiaalkotás és a tudományos és kutatási programok Akadémia általi összehangolása növeli a kormányzati célok elérésének hatékonyságát. A 2025-ös jubileumi évben a „Tudomány és Parlament” rendezvény a tudósok és a politikusok kapcsolatát mutatta be a Magyar Tudományos Akadémia 200 éves tapasztalatainak tükrében.

A mesterséges intelligenciával (MI) évek óta sokoldalúan foglalkoznak az Akadémia tudományos osztályai, bizottságai, testületei. A tudományos és ismeretterjesztő vonatkozások mellett kiemelt téma az MI társadalmi hatása. A közelmúltban megújított Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiáját felkérésre véleményezte az MTA is.

A jövő nemzedékek életére kiható tényezők tanulmányozása, a környezet védelme, a klímaváltozás, a fenntartható fejlődés tudományos vonatkozásai szükségszerűvé teszik a kapcsolatot az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó intézményével, ami kölcsönösen előnyös együttműködést jelent a tudományos tanácsadásban.

2025-ben az Alkotmánybíróság megkeresésére az Akadémia elnöke *ad hoc* elnöki bizottságot állított fel a testület által feltett kérdések megválaszolására. A klímavédelemről szóló törvénnyel kapcsolatos határozatában az így született MTA-tanulmányra is támaszkodott az Alkotmánybíróság.

A Balatonnal és térségével, beleértve a Kis-Balatont is, számos tudományos diszciplína foglalkozik, és napjainkban is nagy közfigyelem övezi a vele kapcsolatos tudományos kutatói véleményeket, tájékoztatásokat. A tudósok, köztük akademikusok jelentős szerepet vállalnak a Balaton ökoszisztémájának fenntartásában, védelmében, amit a kiemelt térség fejlesztési terveinek rendszeres véleményezésével, bírálatával is igyekeznek ellátni. Jó példa a kormány Kvassay Jenő Tervének megvalósítását támogató Víz tudományi Programunk ivóvízminőséget javító közszolgáltatás-fejlesztést eredményező kutatása is.

Az Akadémia II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya és a VI. Műszaki Tudományok Osztálya kezdeményezésére 2022 februárjában munkacsoport alakult, amely a nemzetközi tudományos eredményekkel összhangban vizsgálta a hazai műemlékügy jelenlegi helyzetét, majd a IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának bevonásával javaslatot tett arra, hogyan lehetne megnyugtatóan rendezni a nemzet kiemelkedő épített örökségének megőrzésével, fenntartásával és méltó használatával foglalkozó szakterület sorsát.

A történelmi személyiségek megítélésével kapcsolatos tudományos kérdésekben a II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya az Akadémia illetékes testülete. Külső megkeresésekre adott állásfoglalásaiban a testület mindig kizárólag a feltett kérdésre és a vonatkozó törvényi előírást szigorúan betartva fogalmazza meg a válaszait. A közterületek elnevezése esetében a jogszabály a döntést az illetékes önkormányzatra ruházza. Az önkormányzat döntése előtt kikérheti az Akadémia véleményét, ami – különösen a közelmúlt politikai személyiségei esetében – gyakran bírálat tárgyává válik.

A tudományos tanácsadó legfontosabb szerepe nem csupán a közvetlen tudományos és műszaki szakértelem biztosítása, hanem a közpolitikai és közigazgatási döntések megalapozásához szükséges tudományos tények és bizonyítékok iránti igény felébresztése és beépítése a döntés-előkészítési folyamatba. A nemzetközi tapasztalatok és felmérések azt mutatják, hogy a politikai intézményrendszerben, közigazgatásban jellemző a tudománnyal, szakértőkkel kapcsolatos szkepticizmus. A minisztériumi köztisztviselők többségének az az álláspontja, hogy feladatuk a miniszterük elvárásainak megfelelő politika kidolgozása, nem pedig a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján a szakpolitikai lehetőségek közötti választásra való javaslattevés.

A tudományos tanácsadás természetéből adódóan az MTA nem várhatja el, hogy álláspontját maradéktalanul elfogadja és magáévá tegye a döntéshozó, de mindent meg kell tennie, hogy a szakpolitikai döntések a tudományos tények ismeretében szülessenek meg. Az Akadémiának a várható elutasítás ellenére is meg kell fogalmaznia a tudományra alapozott véleményét a feltett szakpolitikai, tudománypolitikai kérdésekben, hiszen ezzel szolgálja feltétel nélkül a nemzetet.

A tudomány természetét, sajátosságait kevésbé ismerő döntéshozók és a társadalom számára egyértelművé kell tenni, hogy a kutatók, tudósok közötti viták nem anomáliák, hanem a tudomány természetéből adódnak, egyben motorjai is a tudomány fejlődésének. Ugyanakkor elkerülendő, káros jelenség, amikor a döntéshozókat és a társadalmat foglalkoztató kérdésekben az eltérő álláspontot képviselő szakemberek tisztázó vitáikat nem a tudományos vita szabályai szerint tudományos fórumokon folytatják le. Ez különösen káros, ha valamelyik vitatott nézet képviselői saját álláspontjukat hatalmi erővel vagy a tömegkommunikáció felhasználásával próbálják érvényre juttatni. Ilyen esetben összekeveredhet a tudományos és a politikai vita, ami megzavarja a döntéshozókat és a társadalmat is, ártva a tudomány hitelességének.

Az alapelv az kell, hogy legyen, hogy a politikai és a tudományos vitát szét kell választani és egymástól függetlenül kell lefolytatni. A tisztázás után a probléma tudományos vonatkozásait ismertetni lehet a döntéshozókkal és a nyilvánossággal is. Erre többek között a Covid19-világjárvány alatt volt folyamatosan igen nagy szükség, amit mindannyiszor sikeresen valósítottunk meg.

A tudományos tanácsadási és véleménynyilvánítási célból kiadott akadémiai jelentések egyedülálló értéke és hitelessége abban áll, hogy azokat az Akadémia független, objektív és pártatlan, magas színvonalú tudományos és műszaki tanácsadási folyamat eredményeként szolgáltatja. A folyamat minden egyes lépésénél biztosítani kell a munkában részt vevők illetéktelen befolyásolástól való mentességét, és ki kell zárni minden összeférhetetlenséget. A „nemzet tanácsadójának” tudományos tanácsadási tevékenysége során is meg kell őriznie a tudományos közösség, a társadalom és a tanácsadásban részesülő partner bizalmát.

A tudomány a magyar nyelvért, a magyar nyelv a tudományban

Science for the Hungarian Language and the Hungarian Language in Science

Oberfrank Ferenc¹ – Freund Tamás²

¹ az MTA köztestületi igazgatója

² az MTA elnöke

A Magyar Tudományos Akadémiát alapításától fogva jellemzi a magyar nyelv szolgálata, ami egyben az alapítói szándék által vezérelt egyik legfontosabb, soha meg nem szűnő küldetése. Ez a szolgálat folyamatosan igazodott az egymást követő történelmi korszakok társadalmi, politikai, tudományos és technológiai változásaihoz. Az Akadémia magyar nyelvi missziójának teljesítését mindenkor meghatározta a kutatási, felsőoktatási és kulturális intézményi környezet, valamint a magyar társadalom, a nemzeti elit és a tudományos közösség elvárásai, támogatásai.

Az Akadémia töretlen elkötelezettségét kifejezi, hogy 2021-ben az Alapszabályába illesztette a magyar nyelv helyes használatára felhívó alábbi bekezdést:

„Asz. 3. § (6) Az Akadémia támogatja a magyar nyelv történetének, szókincsének, nyelvtanának a kutatását, a kutatások eredményeinek a kiadását és a magyar tudományos szaknyelv művelését. Minden köztestületi tagjától elvárja, hogy nyilvános megnyilatkozásaikban, különösen publikációikban, valamint tudományos tevékenységük területén szigorúan, példát mutatva tartsák be anyanyelvünk szabályait.”

Az Akadémia magyar nyelvi missziójának teljesítése során az elmúlt hat évben az MTA vezetése a korábbi tevékenységek folytatása mellett számos újdonságot is bevezetett, és megerősített meggyengült tevékenységeket is. Ilyen újdonság volt a 2021-ben elindított Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program. A program támogatja a Magyar Nemzeti Helynévtár létrehozását, a magyar nyelv digitális fenntarthatóságát, a Magyar Nemzeti Szövegtár gondozását, a magyar helyesírási tanácsadó portál megújítását, *A magyar nyelv nagyszótára* gondozását, az obi-ugor nyelvi korpusz létrehozását és a magyar szaknyelvi terminológiastratégia határon túli kutatóhelyekre is kiterjedő kutatásait (lásd e lapszámban Freund Tamás – Oberfrank Ferenc: „Nemzeti kutatási programok”, 531–544).

Jelentős újdonság volt a 2023-ban lebonyolított akadémiai vitafórum a magyar tudományos nyelv használatáról. Az Akadémia vitafórumának koordinálását elnökként

Prószyński Gábor nyelvész, az MTA doktora vezette, a testület társelnöke Borsos Balázs néprajzkutató, az MTA levelező tagja volt. A koordináló testületet Csanád Máté fizikus, az MTA doktora, Csépe Valéria pszichológus, az MTA rendes tagja, É. Kiss Katalin nyelvész, az MTA rendes tagja, Mindszenty Andrea geológus, az MTA doktora és Solymosi Katalin növénybiológus, az ELTE habilitált adjunktusa alkották. A vitafórum tanulságait az MTA elnöke által felkért szerkesztőbizottság foglalta össze. A bizottság Közgyűlésnek szóló jelentése („Két évszázad után megújult lendülettel áll ki a magyar nyelv mellett az Akadémia” 2024) megállapítja, hogy a magyar nyelv, a magyar nemzeti identitás fontos eleme nincs veszélyben. Fejlődésének értő támogatása és gondozása a tudományért felelős intézmények kiemelt feladata, amelyben az MTA sokoldalúan és hatékonyan vesz részt. A fenyegetettséget nem nyelvünk kihalása jelenti, hanem az, ha technológiai támogatás hiányában a magyar nyelv kiszorul a digitális térből. A dokumentum azt a sokrétű tevékenységet is bemutatta, amelyet az Akadémia testületei, kutatási támogatásai és társadalmi programjai, tudományos szolgáltatásai, társasági együttműködései végeznek a magyar nyelv tudományos szolgálatában.

Akadémiánknak a magyar nyelv szolgálatában végzett tevékenységének bemutatása kiemelt szerepet kapott a 200 éves jubileumi megemlékezésekben is (lásd e lapszámban Kecskeméti Gábor: „Az MTA200 Elnökségi Bizottság tevékenysége”, 501–508; Oberfrank Ferenc: „Tudománybarát Település Mozgalom”, 509–513). Mindez tetten érhető és folyamatosan jól követhető az Akadémia kommunikációjában, nyilatkozataiban, a *Magyar Tudományban*, egyéb kiadványaiban, honlapján, az mta.hu-n, Facebook- és YouTube-csatornáján. Tárgyi emlékei, bizonyítékai egymást követő kiállításainkon kerültek bemutatásra a Magyar Nemzeti Múzeumban, a megújult székház harmadik emeletén és aulájában, a jubileumi kiadványok, rendezvények sorozatában.

A magyar nyelv ügyének az Akadémia működésének kezdete, 1831 óta legfontosabb testülete az I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, amelynek rendkívül gazdag tevékenységét az MTA200 rendezvénysorozat első ünnepi hónapja során, 2025 júniusában ismerhette meg a legszélesebb nyilvánosság az MTA YouTube-csatornája 37 videófelvételének beszámolóiból.

Elsősorban a tudományos magyar nyelv fejlesztésében aktív, és végez feladatokat az interdiszciplináris kérdésekkel foglalkozó Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság, amelyben valamennyi tudományos osztályunk képviselteti magát. A Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság, amelynek tagjai között határon túli magyar nyelvtudósok is vannak, fő célja, hogy a magyar nyelv minden tudományágban megmaradjon a tudományos diskurzus és a felsőoktatás nyelveként. Feladatuk annak előmozdítása, hogy a kutatók magyarul is publikáljanak, és hogy a legújabb tudományterületeknek is kialakuljon az egységes magyar terminológiájuk. Ennek egyik előfeltétele a színvonalas magyar nyelvű tudományos folyóiratok megléte minden tudományterületen. Ezért a testület ezt a tevékenységét a Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottsággal (MTA KFB) együttműködve végzi. Ösztönözni töreksenek a magyar nyelvű tudományos közlést, az elektronikus publikálást és a tudományos és a felsőoktatási kiadványtámogatási rendszer összehangolását. Az MTA

KFB az egyetlen olyan testület, amely pályázati forrásokat biztosít a magyar nyelvű tudományos kiadványok számára. Az elmúlt években folyamatosan emelkedett, megkétszereződött a tudományos művek kiadására fordított akadémiai támogatások mértéke. A főszerkesztő sajnálatos elvesztése után napirenden van a *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat megújításának támogatása is.

Az MTA az MTA doktora követelményrendszerén keresztül közvetlenül is elő tud-ja mozdítani a magyar nyelven való publikálást. Ennek az elvárásnak – az egyes tudományterületek sajátosságainak és nemzetközi gyakorlatának figyelembevételével – szerepelnie kell az MTA osztályainak habitusvizsgálati szempontjai között. Évek óta meg-megújuló vita folyik erről a tudományos osztályok és a magyar nyelv tudományos szerepét erősíteni kívánó akadémikusok, köztestületi tagok részvételével. A vita egyértelműen mutatja az Akadémia felelősségvállalását, ugyanakkor ennek mikéntjéről még nem alakult ki konszenzus. Annyit már sikerült elérni, hogy minden MTA-doktori értekezés tartalmazzon egy magyar nyelvű összefoglalót, amelyet nyelvi szempontból, különös tekintettel az új idegen szakszavak magyar megfelelőjének megalkotására, a Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság véleményez, korrigál. Ezeket az összefoglalókat a *Magyar Tudomány* évente egy különszámban jelenti meg.

A Nyelvtudományi Kutatóközpont, számos hazai kutatóhely és a határon túli magyar nyelvészeti kutatóhelyeket összefogó Termini Kutatóhálózat együttműködésében, jelentős akadémiai támogatással folyik a magyar terminológiastratégia tudományos programjának megvalósítása (részletesen lásd e lapszámban Freund Tamás – Oberfrank Ferenc „Nemzeti kutatási programok” című írásának a Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Programot ismertető részét, 533–538).

A Nyelvtudományi Kutatóközpont elcsatolása miatt 2022-től az MTA Titkársága fogadta be a Magyar Nyelvhelyességi Tanácsadó Testületet, amelyet az MTA elnöke a gazdasági reklámok és üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények magyar nyelvű közzétételével kapcsolatos hatósági megkeresések megválaszolására állított fel a vonatkozó 2001. évi XCVI. törvény előírásainak megfelelően.

Számos magyar nyelvtudóst, nyelvtudományi kutatást, a magyar nyelv oktatására irányuló fejlesztési kutatást támogat az Akadémia a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, a Lendület Program, a Prémium Posztdoktori Kutatói Program és a Közoktatás-fejlesztési Kutatási Program forrásaiból.

A határon túli magyar tudományosságot, tudományos kutatást és kutatóműhelyeket, a határon túli és a magyarországi tudományos kapcsolatokat segíti az MTA Domus Program is, elsősorban tudományos szervezetek, kiadványok, publikációs tevékenységek, konferencia-részvételek, nyelvtudományi kutatások és kiemelt alkotók pályázati támogatásával.

Az elmúlt években jelentősen nőttek a tudományos társaságoknak nyújtott akadémiai források, jelentős részben a magyar nyelven működő tudományos közélet támogatására, elsősorban a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, a Modern Filológiai Társaságnak és a Nemzetközi Magyarisztantudományi Társaságnak biztosított pályázatok útján.

Az Akadémia társadalmat megszólító kezdeményezéseiben, a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozatában, a Középiskolai MTA Alumni Programjában és a Tudománybarát Település Mozgalomban is jelentős szerepet kap a magyar nyelv, a nyelvtudomány, a magyar nyelv művelés (részletesen lásd e lapszámban Erdei Anna – Simon Tamás: „Az Akadémia kommunikációja 2020–2026 között”, 555–570; Simon Tamás – Freund Tamás: „Középiskolai MTA Alumni Program”, 545–554; Oberfrank Ferenc: „Tudománybarát Település Mozgalom”, 509–513).

A tudományos magyar nyelvhasználatot, a magyar nyelvű tudományos szakirodalom elérhetőségét, nyomon követését és a magyar nyelvű tudományos alkotómunka értékelését az MTA Könyvtár és Információs Központ (KIK) szolgáltatásokkal is biztosítja a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT), az Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Program (EISZ), továbbá az MTA KIK repozitáriumi és adatbázisai révén.

A korszerű nyelvtudomány eredményeinek mindennapi alkalmazását és a magyar nyelv helyes használatát a közoktatás mellett legjobban a nagy hazai és határon túli hagyományokkal, kiemelkedő személyiségekkel, szervezetekkel, folyóiratokkal, fórumokkal és rendezvényekkel büszkélkedő nyelv művelő mozgalom szorgalmazza. Az Akadémia az elmúlt időszakban kiemelt figyelmet szentel ennek a mozgalomnak, amit a *Magyar Nyelvőr* folyóirat körüli jogviták és problémák rendezése, a folyóirat megújítása és az anyanyelvi mozgalom pénzügyűjtés révén tervezett támogatása is kifejez.

„Ma komoly feladatunk a nemzeti nyelv digitális jövőjének biztosítása” – állapította meg a már idézett közgyűlési jelentés. Ezért is jelentős, hogy az Akadémia helyet kapott a magyar Mesterséges Intelligencia Tanácsban, és közvetlenül is befolyást gyakorolhat a mesterséges intelligencia (MI) kutatására, a felsőoktatásra és a legfontosabb kihívásokra gyakorolt hatásának, a technológia kiaknázásának optimalizálására. Az MI-kihívásokra adott válaszukban kiemelt helyet kell biztosítani a magyar nyelv szerepének, fejlesztésének, térnyerésének.

Az MTA közgyűlési ünnepi nyilatkozattal („Az MTA 197. közgyűlése” 2024), alapos helyzetértékelésen alapuló stratégiai programmal készült fel a magyar nyelv további szolgálatára, a magyar nyelvstratégia tudományos megalapozására, készen az együttműködésre a hazai és határon túli magyar kutatóhelyekkel, felsőoktatási intézményekkel, közgyűjteményekkel, művelődési intézményekkel, társadalmi szervezetekkel és az állam e munkálkodó szerveivel. Ennek a bemutatott alapokon tovább építkező megvalósítása már az Akadémia megújuló vezetésére és testületeire vár.

Irodalomjegyzék

- „Az MTA 197. közgyűlése” (2024). *MTA* (2024. máj. 8.). <https://mta.hu/kozgyules2024/az-akademia-unnepi-nyilatkozata-magyar-nyelvet-szolgalo-kuldetesenek-megerositeserol-113681>.
- „Két évszázad után megújult lendülettel áll ki a magyar nyelv mellett az Akadémia” (2024). *MTA* (2024. máj. 8.). https://mta.hu/mta_hirei/ket-evszazad-utan-megujult-lendulettel-all-ki-a-magyar-nyelv-mellett-az-akademia-113682.

Az Akadémia szerepe a Covid-járvány leküzdésében és a poszt-Covid-jelenségek feltárásában

The Role of the Hungarian Academy of Sciences in Combating the COVID Pandemic and Exploring Post-COVID Phenomena

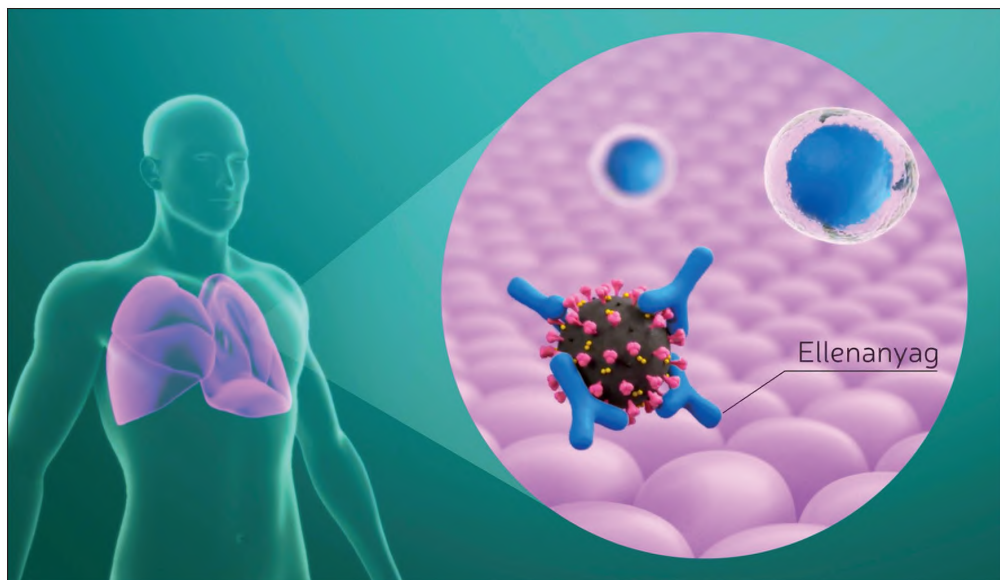
Erdei Anna

az MTA főtitkárhelyettese

A 2020 márciusában Magyarországot is elérő Covid19-pandémia kezelése, a járvány minél gyorsabb és hatékonyabb leküzdése kezdettől fogva kiemelten szerepelt az Akadémia számos fórumán. Az MTA Elnöki Bizottság az Egészségért elnöke, Kosztolányi György akadémikus vezetésével a legkiválóbb itthoni szakemberek – immunológusok, orvosok, kutatók – már 2020 áprilisában megfogalmaztak egy ajánlást, amelyben a legsürgősebb teendőkre hívták fel a döntéshozók figyelmét. Ezt az ajánlást az MTA honlapján tették közzé („Tesztek, csoportok, szelektív intézkedések...” 2020), és eljuttatták az Emberi Erőforrások Minisztériuma, az Innovációs és Technológiai Minisztérium és a Nemzeti Népegészségügyi Központ vezetőinek is.

Ekkor, 2020 első felében még nem állt rendelkezésre az új koronavírus elleni védőoltás, ezért ebben az ajánlásban hangsúlyosan szerepelt a validált és akkreditált tesztekkel történő mérési adatok, a Covid19-re fogékony, valamint a SARS-CoV-2-vírussal szemben immunis egyének csoportjai azonosításának szükségessége, továbbá rövid és hosszú távú járványügyi intézkedések megfogalmazása. Kiemelt szempont volt a lakosság tájékoztatásának fontossága is, amely tájékoztatást a szakmával való konzultációt követően javasolt a bizottság megfogalmazni. Mivel várható volt újabb fertőzési hullám megjelenése is, a megelőzés érdekében fontos volt a járványt fékező, megfelelő intézkedések időben való megtétele.

A kutatók, gyógyszergyárok és politikusok korábban világszinten sosem látott önzetlen és jól szervezett összefogásának eredményeként rekordgyorsasággal, pár hónapon belül elérhetővé váltak különböző SARS-CoV-2 elleni vakcinák. Bár működésük eltérő alapelvekre épül, az általuk kiváltott immunreakció, mely immunológiai memóriát biztosít, és felkészíti a szervezetet egy későbbi vírusfertőzés elleni védekezésre, megegyezik (1. ábra). Ennek az immunválasznak a kialakulását és későbbi védőhatását mutatja be az Akadémia által 2021 márciusában készített, rövid idő alatt sokak által megtekintett animáció (magyarul: „A koronavírus-vakcinák hatásmechanizmusa” 2021; angolul: „How Do COVID-19 Vaccines Work? Animation” 2021).

1. ábra. A védőoltás hatására kialakuló ellenanyagok felismerik a vírust, és a kórokozóhoz kötődve meggátolják a fertőzőképességét

Forrás: „A koronavírus-vakcinák hatásmechanizmusa” 2021

A SARS-CoV-2 okozta járvány kezelésére az MTA több mint 120 fős Titkárságán, valamint az Akadémiai Bölcsődén belül 2021 szeptemberében elnöki felkérésre *ad hoc* koordinációs csoport alakult főtitkárhelyettesi irányítással. A munkacsoport a pandémiás helyzet függvényében tartotta üléseit, és a felmerülő problémák figyelembevételével koordinálta a szükséges intézkedések bevezetését. A koordinációs csoport szorosan nyomon követte az új koronavírus-járvánnyal kapcsolatos információkat, rendeleteket, útmutatókat, és szükség szerint javaslatot tett a különböző szintű akadémiai szabályozások frissítésére. Emellett koordinálta a munkatársak tájékoztatását és a járványügyi kommunikációt. Fontos volt a kockázat csökkentése a fertőzések elkerülése érdekében, aminek lényeges eleme volt a *home office* bevezetése, a személyi higiéné betartatása, a fertőzöttek elkülönítése és a házsabály, ezen belül a székházbeli termek használatának szabályozása, valamint az online események előtérbe helyezése. Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO), a Nemzeti Népegészségügyi Központ (NNK) és a Semmelweis Egyetem (SE) munkatársainak aktuális ajánlásait és a kormányzati rendelkezéseket alapul véve a koordinációs csoport elkészítette azt az MTA Titkárságának munkatársaira vonatkozó járványügyi protokollt, amely szervesen kiegészítette az Akadémia 2019-ben készült munkabiztonsági kockázatelemzését.

A járvány első évében közel 100, az Akadémia által kezdeményezett rendezvény felvétele, akadémikusok, kutatók, orvosok előadásai, cikkei, riportjai váltak elérhetővé az Akadémia honlapján („A koronavírus-járványhoz kapcsolódó...”). Az Orvosi

Tudományok Osztálya rendszeresen megjelenő hírlevelei fontos információkat nyújtottak nemcsak az oltások felvételének fontosságáról, a betegség lezajlásának jellemzőiről és a fertőzés leküzdésének módjairól, hanem választ adtak számos olyan kérdésre is, amely szinte mindenkit foglalkoztatott a járvány legsúlyosabb szakaszában. Így például arra, hogy a fertőzést hogyan lehet minél hatékonyabban elkerülni, illetve leküzdni, milyen tesztekkel lehet kimutatni a vírust és a szervezet által termelt vírusspecifikus ellenanyagot, mennyiben kell másképp kezelni a gyermekeket és a különböző krónikus betegségben szenvedőket, és hogy milyen szövődményei lehetnek az új koronavírus okozta megbetegedéseknek.

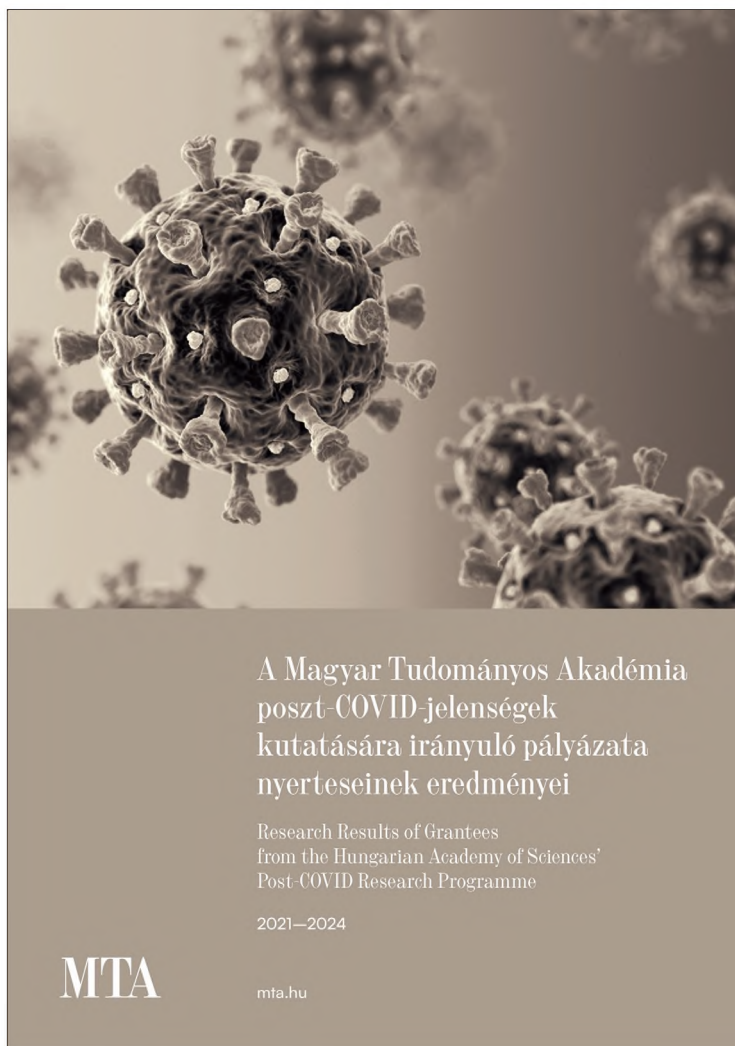
2020 novemberében a Magyar Tudományos Akadémia hagyományos rendezvénysorozata, a Magyar Tudomány Ünnepe középpontjában is az új koronavírus okozta járvány súlyosbodása, a lehetséges gyógyszerek és eljárások alkalmazása, a védettséget biztosító vakcinák előállításának lehetőségei, valamint a járványnak a társadalomra gyakorolt hatása állt. Az erről szóló előadások, szimpóziumok elérhetők az MTA YouTube-csatornáján. (Néhány ezek közül: „Tesztek és vakcinák...” 2020; „Járvány ellen maszk és MASZK...” 2020; Karsai 2020; Jakab 2020.)

Fontos volt a tudományünnephez kapcsolódó események között az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) rendezvénye is, melynek előadói foglalkoztak a közoktatási intézményekben meglévő fertőzöttséggel, a koronavírus-szennyvízvizsgálatokkal, vakcinafejlesztésekkel és gyógyszeres kezelési lehetőségekkel, valamint a hazai kutatásokkal is („A Covid-19-kutatások eredményei...” 2020).

Bár a járványügyi készség továbbra is fennmaradt, nagy megkönnyebbülést váltott ki, amikor a 2022. március 8-án kiadott kormányrendelet törölt minden addigi korlátozó intézkedést, vagyis a maszk használatának kötelezettségét, a védettségi igazolvány szükségességét és a rendezvényekre vonatkozó korlátozó intézkedéseket. Az Egészségügyi Világszervezet 2023 májusában jelentette be, hogy vége az új koronavírus okozta vészhelyzetnek.

Sajnos azonban a járvány megszűnése nem jelentette azt, hogy ennek a súlyos pandémiának ne lennének hosszan ható káros következményei. A SARS-CoV-2 okozta világjárvány nemcsak az egészségügy számára jelentett korábban nem látott kihívást, hanem világszerte valósággal sokkolta a gazdasági és társadalmi életet is. A pandémia számos kérdést vetett fel az élet szinte minden területén – az egészségügy mellett a gazdaságban, a társadalomban, az oktatásban, a környezetvédelemben, valamint a politikai jogok gyakorlása és az emberi kapcsolatok terén is. Ezen összefüggő problémák együttes, komplex kezelésének vizsgálatára és megoldási javaslatok kidolgozására hirdette meg az Akadémia 2021-ben a nagy kockázatú alapkutatásokat támogató interdiszciplináris programját a poszt-Covid-jelenségek kutatására. A cél az volt, hogy tudományos tényekre alapozott válaszokat kapjunk a koronavírus-járvány hatásairól. A legfeljebb két évre szóló támogatást kiváló kutatók nyerték el. A különböző területeken dolgozó kutatók szimpóziumokon, riportokban számoltak be eredményeikről, továbbá 2024 novemberében, a Magyar Tudomány Ünnepe nagy érdeklődést kiváltó rendezvényén is bemutatták a kiemelkedő eredményeket hozó

projekteket („Poszt-COVID-jelenségek kutatása...” 2024). Az előadásokon szó volt az emberi szervezetben a vírus hatására lezajló gyulladásos és immunológiai változásokról, a genetikai háttér szerepéről, a járvány okozta válság gazdasági hatásairól, a közszolgálatok működéséről, a jogrendszer alkalmazkodóképességéről, a társadalmi beilleszkedésről, a légszennyezettség járvány alatti alakulásáról, továbbá a kisgyermekek digitális eszközhasználatáról és arról, mit gondolnak az online zajló világról. A nyertes pályázatok eredményeit bemutató írás elérhető az MTA honlapján (Kozsík 2025) (2. ábra).

2. ábra. A Magyar Tudományos Akadémia poszt-Covid-jelenségek kutatására irányuló pályázata nyerteseinek eredményét magyarul és angolul ismertető kiadvány
Forrás: Kozsík 2025

A járványok kialakulásával foglalkozó kutatók előrejelzése szerint előbb-utóbb újabb, világméretűvé váló járvány kialakulása várható. Annak érdekében, hogy erre minél hatékonyabban felkészülhessünk, fontos az új koronavírus okozta járvány megjelenése és terjedése, valamint a vírus által kiváltott kórfolyamatok minél alaposabb megismerése mellett a poszt-Covid-jelenségek kutatásának folytatása és az eredmények és tapasztalatok alapján egy széles spektrumú stratégia kidolgozása.

Köszönetnyilvánítás

A szerző köszöni Kosztolányi György akadémikus visszajelzését és tanácsát, valamint Pavis Anna főtitkárhelyettesi tanácsadó segítségét a kézirat megírása során.

Irodalomjegyzék

- „A Covid-19-kutatások eredményei – az EMMI tudományünnepi konferenciája videón” (2020). *MTA* (2020. dec. 3.). <https://mta.hu/tudomanyunnep2020/a-covid-19-kutatasok-eredmenyei-az-online-tudomanyunnepi-konferencia-videon-111104>.
- „A koronavírus-járványhoz kapcsolódó cikkeink”. *MTA* (letöltés 2026. jan. 31.). https://mta.hu/mta_hirei/az-mtahu-osszeallitasi-a-koronavirus-helyzetrol-110465.
- „A koronavírus-vakcinák hatásmechanizmusa” (2021). *YouTube* (2021. márc. 31.). <https://www.youtube.com/watch?v=j-AtxfOKIQs>.
- „How Do Covid-19 Vaccines Work? Animation” (2021). *YouTube* (2021. ápr. 8.). <https://www.youtube.com/watch?v=UGPp7zdToKk>.
- Jakab Ferenc (2020). „Mit tanultunk a koronavírus-járványból? – Kutatás, védekezés, terápia – videón az előadás”. *MTA* (2020. nov. 12.). <https://mta.hu/tudomanyunnep2020/jakab-ferenc-mit-tanultunk-a-koronavirus-jarvanybol-kutatas-vedekzes-terapia-111017>.
- „Járvány ellen maszk és MASZK – Ön is segítheti a vírus elleni védekezést!” (2020). *MTA* (2020. nov. 18.). <https://mta.hu/tudomanyunnep2020/jarvany-ellen-maszk-es-maszk-on-is-segitheti-a-virus-elleni-vedekeszt-111064>.
- Karsai Márton (2020). „Fertőzésterjedések adataalapú modellezése, avagy hálózatok a koronavírus-járvány modellezésének szolgálatában – videón az előadás”. *MTA* (2020. nov. 12.). <https://mta.hu/tudomanyunnep2020/karsai-marton-fertozesterjedések-adatalapu-modellezése-avagy-halozatok-a-koronavirus-jarvany-modellezésének-szolgálatában-111049>.
- Kozsík Diana, szerk. (2025). „A Magyar Tudományos Akadémia poszt-COVID-jelenségek kutatására irányuló pályázata nyerteseinek eredményei”. *MTA*. <https://tinyurl.com/569sb35h>.
- „Poszt-Covid-jelenségek kutatása – videón a szimpózium” (2024). *MTA* (2024. nov. 26.). <https://mta.hu/tudomanyunnep2024/felvetelek/poszt-covid-jelensegek-kutatasa-114074>.
- „Tesztek, csoportok, szelektív intézkedések: a Magyar Tudományos Akadémia ajánlása a Covid-19 járványügyi kezeléséhez” (2020). *MTA* (2020. ápr. 27.). https://mta.hu/mta_hirei/ajanlast-keszített-a-donteshozok-számára-a-magyar-tudományos-akadémia-a-covid-19-rovid-es-hosszu-tavu-jarvanyugyi-kezelesrol-110613.
- „Tesztek és vakcinák: orvosok és immunológusok beszélgetése a Magyar Tudomány Ünnepén – videofelvétel” (2020). *MTA* (2020. nov. 19.). <https://mta.hu/tudomanyunnep2020/a-jarvany-ellen-tesztuzemben-111070>.

A tudomány szolgálata

Minőségbiztosítás a tudományban

Quality Assurance in Science

Balla Andrea¹ – Kollár László²

¹ az MTA Titkársága Főtitkári és Főtitkárhelyettesi Titkárság vezetője

² az MTA főtitkára

„[N]em a mennyiség, hanem a minőség
a szellemi erőnek sarkalata,
s e szerint éppen nem azért forog
veszélyben létünk, mert kevesen vagyunk,
hanem mert súlyunk oly parányi.”

Széchenyi István: *A Magyar Akadémia körül*

Bevezető

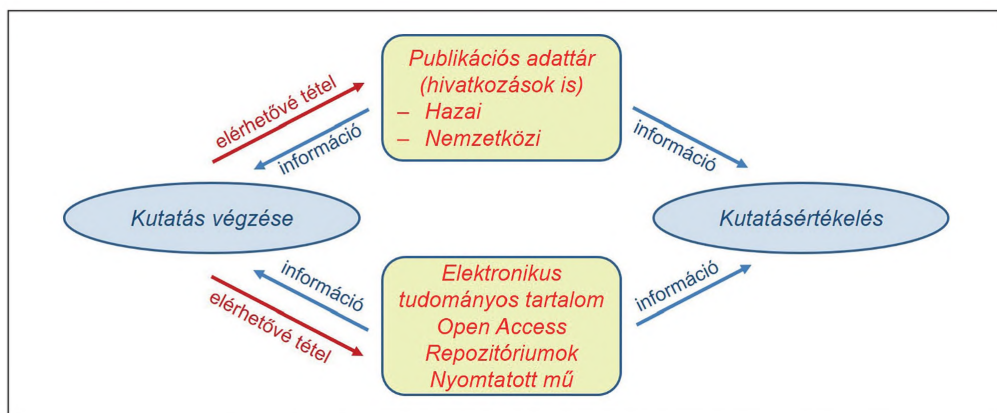
A jelen szöveg a 2024. és 2025. évi májusi munkaközgyűlésre beterjesztett beszámolóok felhasználásával készült. Korábban részletesen kifejtettük a tudományos kutatások hatásait és nemzetstratégiai fontosságát (Kollár 2025a; Kollár 2025b), és ismertettük a kutatásfinanszírozásban a versenypályázatok szerepét is (lásd e lapszámban Kollár László: „Az Akadémia tudománypolitikai kezdeményezései”, 428–440). Ahogy hangsúlyoztuk, a tudományos *kutatások végzése* és a kutatási eredmények *értékelése* egyaránt fontos.

A kutatómunka egyik előfeltétele, hogy a kutató előfizethető adatbázisokból, nyílt hozzáférésű folyóiratokból vagy repozitóriumokból hozzáférjen és megismerje a tudományos publikációk tartalmát (*I. ábra* alul). Magyarországon az egyik legnagyobb szakmai elfogadottsággal bíró, a külföldi és hazai elektronikus tudományos tartalmak országos szintű kutatástámogató szolgáltatása az Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Program (EISZ), amely elősegíti a magyar tudomány nemzetközi láthatóságát is. Az MTA Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK) üzemelteti az egyik legfontosabb hazai repozitóriumot, a REAL-t (REpository of the Academy's Library).

A kutatómunka fontos forrásai az ún. bibliográfiai adattárak (*I. ábra* felül), amelyek tipikusan nem tartalmazzák a publikációk teljes tartalmát, csak a pontos bibliográfiai adataikat és az egyes tételekre *hivatkozó* publikációk adatait. A legfontosabb bibliográfiai hazai adattár, amely az ország egyik jelentős nemzeti információs vagyoneleme, a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT). Előrebocsátjuk, hogy az

ebben megtalálható tudományos publikációknak csak mintegy negyede található meg a nemzetközi adatbázisokban is.

A kutatási eredmények akkor tudnak kellő hatást kiváltani, ha láthatóak, ezért a kutatóknak érdekük és kötelességük is, hogy lehetőség szerint olyan helyeken publikáljanak, amelyek hazai és nemzetközi¹ láthatósága biztosított; és adatokat kell szolgáltatniuk a bibliográfiai adattáraknak. Ezt jelöltük az 1. ábrán az „elérhetővé tétel” nyilakkal.

1. ábra. A kutatómunkához és értékeléséhez szükséges információk

Forrás: a szerzők saját szerkesztése

A kutatási teljesítmény értékelése fontos az egyének előrehaladásánál, a pályázati döntéseknél és az egyes kutatóhelyek megítélésénél is. Nemcsak a presztízs miatt, hanem sokszor az intézmények finanszírozása is ettől függ. Alapvető fontosságú ezért a korrekt, a valós értékeken alapuló kutatásértékelés.

Felmerülhet, hogy a kutatásértékelés kizárólag a (hazai vagy nemzetközi) publikációs adattárakon alapuljon (1. ábra felül). Ennek előnye, hogy azok automatikusan generálható, összehasonlítható mérőszámokat szolgáltatnak. További előnyként szokták említeni, hogy ez az eljárás „objektív”, de ez véleményünk szerint így nem helyes (bár az igaz, hogy mentes az esetleges emberi elfogultságoktól), pontosabb az a megfogalmazás, hogy „számszerűsíthető”. A megkérdőjelezhető publikációs eljárások és szokások, torzító jelenségek elterjedése szükségessé teszi a kutatásértékelési eljárások megújítását, ami nélkül a kutatások minősége, integritása és sokszínűsége sérülhet (Balla–Solymosi–Csuka 2024).

A kutatásértékelés reformjáról szóló CoARA- (Coalition for Advancing Research Assessment) megállapodás egyértelműen azt hangsúlyozza, hogy (különösen az egyes kutatók vagy kutatási pályázatok esetében) az értékelést elsősorban *minőségi*

¹ A nemzetközi láthatóság lehetősége bölcsészettudományok és társadalomtudományok esetén korlátozott (Holl–Soós 2026).

megítélésre alapozzuk, amelyben a szakértői értékelés (*peer review*) központi szerepet játszik, és amelyet a mennyiségi mutatók felelős használata támogat. Ezért mutat az 1. ábrán a „tudományos tartalom” felől is egy nyíl a kutatásértékelésre.

A publikációs adattárnak (jelen esetben az MTMT-nek) nem feladata a kutatásértékelés, hanem adatokat kell szolgáltatnia a hazai felhasználóknak (minisztériumok, felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek, közgyűjtemények és egyéb kutatóhelyek, Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság [MAB], Magyar Rektori Konferencia, MTA, ipari partnerek stb.), amelyek maguk döntenek el, hogy az adatok alapján hogyan értékelnek. A publikációs adattárak ugyanakkor felelősek a szolgáltatott adatok hitelességéért, naprakészségéért, illetve az adatok forrásainak nyilvántartásáért.

Az MTA Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK) országos feladatköréhez tartozik az Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) és a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) működtetése is.

Magyar Tudományos Művek Tára

Az MTMT a modern – a rendszerváltozást követő – időszak legteljesebb tudományos bibliográfiai adatbázisa, az MTA, illetve az MTA KIK, valamint az egész ország egyik jelentős nemzeti információs vagyoneleme, a nemzeti adatvagyon része, mely biztosítja a hazai kutatást leíró adatok feletti önrendelkezést. Az MTMT szervesen épül be a hazai tudományos kommunikáció rendszerébe, és hatalmas, az eddiginél jobban is kihasználható adatvagyonot tartalmaz. Leképezi a hazai kutatás kapcsolatrendszerét, hálózatait, intézményrendszerét, dinamikáját, történetét. Adatai felhasználhatóak az államigazgatásban, az iparban és az üzleti életben, az oktatásban, valamint az állampolgárok és a média információval való ellátásában.

Az MTMT-adatbázisban több mint 2 millió *tudományos közlemény* található, amelyből 1,6 millió közlemény *teljes*.² E publikációk 81%-a van szakterülethez rendelve, a négy nagy terület részesedése a következő: bölcsészettudományok: 31%, társadalomtudományok: 18%, műszaki és (élettelen) természettudományok: 27%, élettudományok: 24%. Az 1. táblázatban megadtuk, hogy az egyes területeken mekkora az öt fő tudományos közleménytípus aránya. Várakozásunknak megfelelően a bölcsészeti és társadalomtudományok területén mind a könyvek, mind pedig a könyvfejezetek aránya lényegesen nagyobb, mint a természettudományokban.

A 2. táblázatban a WoS/Scopus adatbázisokban indexált közlemények százalékos aránya látható. Az összes teljes tudományos közleménynek csak 25%-a, a könyveknek kevesebb mint 1%-a található meg a két adatbázis legalább egyikében. A bölcsészettudományok területén a teljes tudományos közlemények indexált aránya mindössze 5,4%, de a természettudományok területén is csak mintegy 50%.

² Nem teljes tudományos mű például a hozzászólás, a korrekció, a levelezés, amelyek nem kerülnek be az értékelésekben használt közleményjegyzékbe. Ezekről külön bibliográfiai lista kérhető, ha értékelésük szakmailag indokolt.

1. táblázat. A teljes tudományos közlemények száma az öt közleménytípusban és az egyes típusok aránya tudományterületenként

	Összes közlemény száma	Összes közlemény aránya	Bölcsészeti tudomány	Társadalom-tudomány	Műszaki és természet-tudomány	Élet-tudomány
Folyóiratcikk	983 732	62,90%	54,8%	53,9%	68,1%	78,8%
Könyv	62 089	4,00%	5,8%	6,1%	1,6%	1,4%
Könyvrészlet, valós	306 782	19,61%	32,7%	27,4%	6,84%	9,4%
Könyvrészlet, konferencia	146 986	9,39%	5,2%	9,8%	15,94%	6,8%
Egyéb konferencia-közlemény	65 206	4,20%	1,4%	2,8%	7,5%	3,5%
Összes	1 564 795					

Forrás: a szerzők saját szerkesztése; adatok: MTA KIK

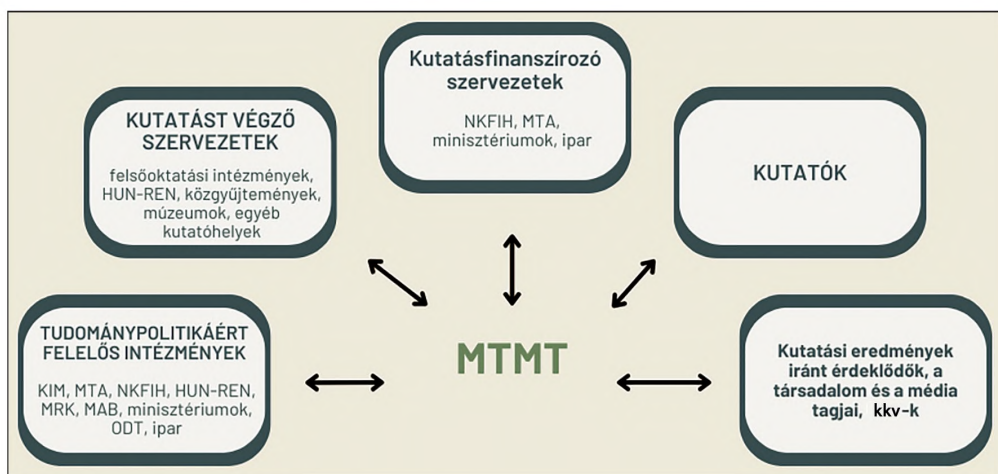
2. táblázat. A WoS/Scopus adatbázisokban megtalálható teljes tudományos közlemények aránya tudományterületenként és közleménytípusonként

	Összes tudomány-terület	Bölcsészeti tudomány	Társadalom-tudomány	Műszaki és természet-tudomány	Élet-tudomány
Folyóiratcikk	36,9%	8,7%	14,2%	65,3%	59,6%
Könyv	0,8%	0,6%	0,6%	3,2%	0,8%
Könyvrészlet, valós	2,5%	1,0%	2,2%	11,3%	6,4%
Könyvrészlet, konferencia	17,6%	3,8%	5,7%	34,4%	7,7%
Egyéb konferenciaközlemény	3,0%	0,7%	1,0%	5,2%	1,0%
Összes közleménytípusból	25,5%	5,4%	8,9%	51,2%	48,1%

Forrás: a szerzők saját szerkesztése; adatok: MTA KIK

Az MTMT erejét és felhasználhatóságának feltételeit a tudományos szakmai irányítás (amelyet az MTA és az irányító testületek biztosítanak), az MTMT központi (és intézményi) adminisztrátorai és az Akadémiai Könyvtárban az MTMT körül felsorakozó további szakemberek, valamint az MTMT, az MTA, az MTA KIK és annak Repozitóriuma (REpository of the Academy's Library) és az EISZ szinergiája jelentik.

Működéséről törvény rendelkezik, azonban finanszírozása nincs megoldva. Az NKFI Alapból 2022 óta nem érkezik finanszírozás, a hiányzó működési és fejlesztési költségeket nagyobb részben az MTA-nak (eddig összesen jelenértéken közel félmilliárd forint), kisebb részben a HUN-REN SZTAKI-nak kell pótolnia. A Kulturális és Innovációs Minisztérium (KIM) szándéka szerint a finanszírozás 2027-től az MTA költségvetésében jelenne meg. Az MTMT fejlesztését a tudományos ökoszisztéma szereplőinek képviselői felügyelik.

2. ábra. Az MTMT felhasználói és érintettjei
Forrás: a szerzők saját szerkesztése

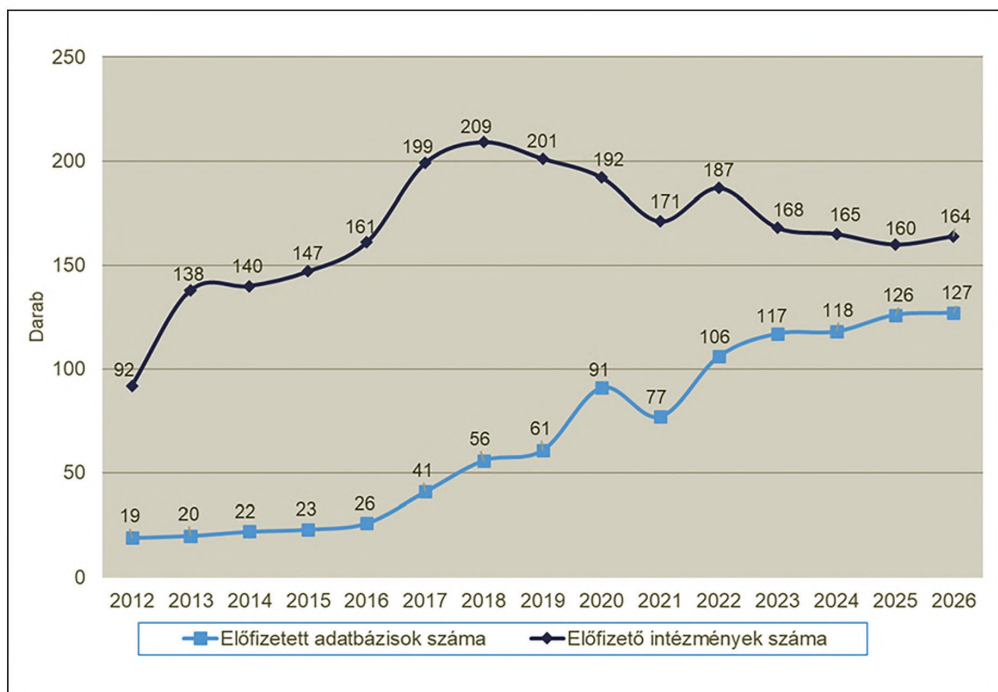
A jelenlegi MTMT2 szoftver kiváltása néhány éven belül egy új „MTMT3” szoftverrel elkerülhetetlen annak érdekében, hogy a lehető leghatékonyabban szolgálhassa a kutatói, tudományfinanszírozói és -értékelői érdekeket. Az MTA főtítkárának kezdeményezésére, részben az MTMT irányító testületeinek bázisán, de külső szakértőket is bevonva *ad hoc* bizottság jött létre az MTMT következő verziójának előkészítésére. A bizottság javaslatainak megvitatására az érintettek széles körének bevonásával (Kulturális és Innovációs Minisztérium [KIM], Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal [NKFIH], MAB, MTA Doktori Tanács, az MTA tudományos osztályai, HUN-REN Központ, felsőoktatási intézmények) intézményi fórumok keretében került sor.

Az intézményekkel való előzetes egyeztetés során feltárt elvárások elsősorban a felhasználóbarát kezelési felület, az egyszerűbb adatfelvitel, az adatátvitel megbízható forrásból voltak. (Ezekon túlmenően megoldandó: a tudományos jellegű közlemények kiemelése, illetve a nemzetközi adatbázisokban indexelt közleményekre való szűrés, az adatbázis egyszerűsítése, elemzések támogatása a szakpolitika részére, a CoARA-szemponatok figyelembevétele, hozzáférés biztosítása a közlemények teljes szövegéhez stb.) Az alkotók besorolása, valamint a művészeti alkotások és szabadalmak (oltalmi formák) nyilvántartása és megjelenítése az MTMT3 verzióban fejlesztendő feladat.

Az Elektronikus Információszerzés Nemzeti Program (EISZ) működtetése

Az EISZ az egyik legnagyobb szakmai elfogadottsággal bíró országos szintű kutatástámogató szolgáltatás. Az MTA KIK biztosítja az előfizető intézmények számára a külföldi és hazai elektronikus tudományos tartalmakhoz való hozzáférést, és elősegíti a magyar tudomány nemzetközi láthatóságát is. Az EISZ a kutatóintézetek, egyetemek, közgyűjtemények, egészségügyi intézmények igényei szerint folyamatosan bővíti a tudományos elektronikus adatbázisok körét. 2018 óta az átmeneti és a *Read & Publish* szerződések eredményeként a konzorciumokban részt vevő intézmények munkatársainak lehetőségük van nyílt hozzáféréssel publikálni tudományos munkáikat. Az EISZ 2022 óta támogatja a magyar tudományos könyvek nyílt hozzáférést.

Az EISZ élén Programtanács működik, amely a tagintézmények érdekképviselői és döntés-előkészítő testülete. Feladata a stratégia kialakítása, a rendszerfejlesztés fő irányának kijelölése, a működés értékelése, állásfoglalás a jelentősebb beruházások és kiadások tekintetében, valamint a tagintézményi elvárások integrálása. A stabil, kiszámítható finanszírozás mellett a szolgáltatás egyik pillére az MTA KIK szakembereiből álló megbízható, proaktív EISZ Titkárság.

3. ábra. Az EISZ-en keresztül előfizetett adatbázisok és előfizető intézmények száma, 2012–2026

Forrás: MTA KIK

Licencvásárlásokkal az MTA KIK EISZ Titkárság 2025-ben is folytatta az elektronikus tudományos tartalmakhoz való hozzáférést és a nyílt hozzáféréssel megjelenő dokumentumok támogatását.

Az EISZ költségvetése 2025-ben több mint 9 milliárd forint volt, amelyből a központi költségvetés 2018 óta nominálisan az NKFIH-n keresztül azonos összeggel, 1,95 milliárd forinttal támogatja a programot. Az MTA KIK költségvetésébe beépített költségvetési támogatás további 1 milliárd forint. A tagintézmények önrésze évről évre emelkedik, ez a tétel 2025-ben már 6,5 milliárd forint volt.

A projekt eredményeként a hazai egyetemi és szakkönyvtári hálózat folyamatos hozzáférést biztosít a kutatói közösség számára a kurrens tudományos tartalmakhoz, adatbázisokhoz. 2025 során az EISZ-szerződéseknek köszönhetően 4042 nyílt hozzáférésű tudományos közlemény jelent meg, az év végére összesen 660 nyílt hozzáférésű magyar szakkönyv vált elérhetővé. Az előfizetett adatbázisok száma dinamikusan és folyamatosan növekszik (3. ábra).

2025-ben a határon túli program nem kapott külön pályázati finanszírozást az NKFIH-tól, ezért a Programtanács döntése alapján az MTA KIK EISZ központi keretből finanszírozta 34 határon túli intézmény magyar tartalmakhoz való hozzáférését. E keret terhére az Akadémiai Kiadó publikálási lehetőséget is biztosított a határon túli kutatóknak.

Az EISZ történetéről és működéséről részletesen az MTA KIK bicentenáriuma alkalmából megjelenő történeti könyv számol be (Hay–Molnár 2026).

A kutatási teljesítmény értékelése

Kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok

Kollár László „A hazai tudánypolitikáról” című tanulmánya „Vélemény a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratokról” című alfejezetében ismertettük, hogy az MTA Elnöksége egy bizottságot kért fel az ún. „predátor” újságok vizsgálatára (lásd e lapszámban Kollár László: „Az Akadémia tudánypolitikai kezdeményezései”, 428–440). Az Elnökségi Bizottság 2023 nyarán elkészítette jelentését, és megtette javaslatait, amelyeket az Elnökség szeptemberi ülésén fogadott el („Javaslatok a kifogásolható...” 2023). A Bizottság munkája során egyértelművé vált, hogy az etikátlan gyakorlatot folytató kiadók és folyóiratok számának ugrásszerű növekedése mögött rendszerszintű okok húzódnak meg, és az is, hogy ezen okoknak csak egyik, de nem egyedüli következménye a predátor jelenség.

A Bizottság összesen tíz konkrét javaslatot fogalmazott meg (Kollár et al. 2024), amelyek három témakört ölelnek fel, és amelyeket az alábbiakban közlünk. Az egyes témakörök végén megadjuk, hogy mi valósult meg az elmúlt két és fél évben.

Képzés, „nevelés”, kommunikáció

1. javaslat: A kutatók képzésében (elsősorban, de nem kizárólagosan a doktori iskolákban) ismertetni kell a különböző publikációs gyakorlatokat, a kiadói

- szokásokat, és világosan el kell ítélni a megkérdőjelezhető publikációs gyakorlatot folytató folyóiratokban való megjelentetés gyakorlatát.
2. javaslat: Fel kell hívni a figyelmet a „predátor” folyóiratokkal kapcsolatos problémákra, a hazai publikációs szokások változására, népszerűsíteni kell az InterAcademy Partnership (IAP) kiadványát, és ismertetni kell a fontosabb megállapításait (IAP 2022).
 3. javaslat: A Fiatal Kutatók Akadémiája (FKA) az MTA közreműködésével és támogatásával egy online képzési anyagot állít össze a helyes publikációs gyakorlatokról és a tudományos kutatás etikai kérdéseiről, amelyben figyelembe veszik a tudományterületi sajátosságokat is. Igény szerint, de legalább félévente egyszer az anyaggal kapcsolatban konzultációra lesz lehetőség webinárium keretében.
 4. javaslat: Az MTA etikai kódexének minél hamarabbi megújítását feltétlenül szükségesnek tartjuk, vagy javasoljuk az All European Academies (ALLEA) etikai kódexének elfogadását (All European Academies 2023). Fontosnak tartjuk az ALLEA új kódexének széles körű megismertetését.
 5. javaslat: A bizottság javaslatai kerüljenek ismertetésre mind az MTA honlapján, mind pedig a *Magyar Tudomány* egyik őszi/téli számában. Javasoljuk, hogy a *Magyar Tudomány* ezen túlmenően adjon teret a terjedő új etikai vétségek ismertetésének és az ALLEA által megfogalmazott új etikai elveknek, illetve az arra adandó válaszoknak is. A bizottság javaslatait el kell juttatni valamennyi felsőoktatási és kutatást végző intézményhez és tudományfinanszírozóhoz, valamint a tudománypolitikáért felelős döntéshozókhoz.

Ami megvalósult: Számos előadásban hívtuk fel a felmerült problémákra a figyelmet (MTA, KIK, FKA), kiemelten a nem megfelelő gyakorlatot folytató folyóiratokra is. Megtörtént az ALLEA tudományetikai kódexének fordítása, nyilvánosságra hozatala és ismertetése, megújult az MTA Tudományetikai kódexe. A *Magyar Tudomány* egyik tematikus összeállítását a fenti témáknak szenteltük. A bizottsági javaslatot eljuttattuk a fent felsorolt intézményi vezetőkhöz. Az FKA gondozásában elkészültek a videók, megjelenítésük folyamatban van.

A minőségi vizsgálatok előtérbe helyezése

6. javaslat: Elő kell segíteni a DORA (Declaration on Research Assessment) és a Leideni kiáltvány elveinek alkalmazását, a kutatók és kutatások értékelése során kommunikálni kell a minőségi vizsgálatok fontosságát és a mennyiségi, szcien-tometria vizsgálatok kockázatait; részt kell venni a CoARA kezdeményezéseiben.
7. javaslat: Meg kell vizsgálni az MTA pályázatait, hogy hogyan érvényesülnek az elbírálásuknál a DORA és a Leideni kiáltvány, valamint a CoARA elvei, és szükség esetén változtatni kell a kiírásokon és a döntési folyamatokon.
8. javaslat: Fel kell hívni az osztályok, a kiválósági pályázatokat bíráló bizottságok és a Doktori Tanács (DT) figyelmét a fenti elvek alkalmazására díjak, címek, pályázatok stb. megítélésénél.

Ami megvalósult: Ezek maradéktalanul megvalósultak, a részletekről a következő alfejezetben számolunk be.

Javaslat a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek hazai kezelésére

9. javaslat: Az MTMT-ben a listára kerülést követően kerüljenek megjelölésre azok a közlemények, amelyek kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratokban jelentek meg. Hat lehetőség megvizsgálása alapján azt javasoltuk, hogy (a nem magyar nyelvű és nem hazai kiadású) folyóiratok szempontjából a norvég listát fogadjuk el, pontosabban a listán „0.” besorolású folyóiratokban megjelent cikkeket javasoljuk figyelmen kívül hagyni a különböző minősítésekben.
10. javaslat: Javasoljuk, hogy a megkérdőjelezhető publikációs gyakorlat miatt megjelölt folyóiratokban a megjelölést követően megjelent cikkek ne kapjanak „tudományos” besorolást, így jelenjenek meg az MTMT összefoglaló táblázatában, és ezek ne legyenek figyelembe véve sem az MTA doktora címnél, sem az akadémikusválasztásnál, sem az MTA pályázatainál, sem pedig a díjakra való jelölések esetében. Javasoljuk a hazai tudományos kutatásban és finanszírozásban érintett intézményeknek, hogy hasonlóképpen járjanak el.

Ami megvalósult: Az MTA-n ez maradéktalanul megvalósult, a folyóiratlista évente frissül a norvég lista alapján. 2025-ben is sor került a norvég tudományos folyóirat-regiszter következő évre nulla szintre beállított folyóiratainak megjelölésére az MTMT-ben. Az MTA tudományos osztályainak bejelentése alapján a 2024. és 2025. évi lista korrekciója folyamatos volt.

A kutatásértékelés reformja – a CoARA-elvek

Az elmúlt évtizedekben a projektalapú finanszírozásra való áttérés, valamint a kutatás-fejlesztésbe való globális beruházások világszerte jelentősen megnövekedtek, ami erősítette az elszámoltathatóságra való törekvést, de ezzel egy időben a túlzó eredmény-szemlélet kultúráját is. A jól ismert mérőszámok (impaktfaktor, h-index) kizárólagos vagy túlzó használata felgyorsítja a bírálók és értékelők munkáját, de ebből kifolyólag kialakult a káros „publikálj vagy pusztulj” („publish or perish”) jelenség is, túlzottan a mennyiségre helyezve a hangsúlyt a minőség helyett. A kutatási rendszerre, a kutatóintézetekre és felsőoktatási intézetekre, valamint a kutatókra egyaránt nyomás nehezedik (Balla–Solymosi–Csuka 2024).

Az Európai Bizottság kezdeményezésére és a Science Europe (SE) aktív közreműködésével született meg 2022 júliusában a kutatásértékelés reformjáról szóló CoARA- (Coalition for Advancing Research Assessment) megállapodás, amelynek értelmében az aláíró tagok a kutatásértékelési rendszerük reformját (tíz kötelezettségvállalás alapján) tervezik a kutatás minőségének és hatásának optimalizálása érdekében. Ez megköveteli, hogy az értékelést elsősorban minőségi megítélésre alapozzuk, amelyben a szakértői értékelés központi szerepet játszik, és amelyet a mennyiségi mutatók felelős

használata támogat. A CoARA létrejötté a tudományos élet számos igazságtalanságára adott válaszként értelmezhető, egy széles körű konszenzuson alapuló jövőképet vázol fel, amely a kutatói tevékenységek sokszínűségét, a minőségi szempontokat, a felelősségteljes értékelést és a kutatások nagyobb társadalmi hasznosságát helyezi előtérbe. A megállapodásnak 2025 végére világszerte több mint 900 aláírója és 800 tagszervezete volt (egyetemek, akadémiák, kutatóhelyek, tudományfinanszírozók, kiadók és egyéb érdekeltek), köztük 15 magyar intézmény is. A CoARA tagjai és aláírói négy fő kötelezettségvállalást tettek:

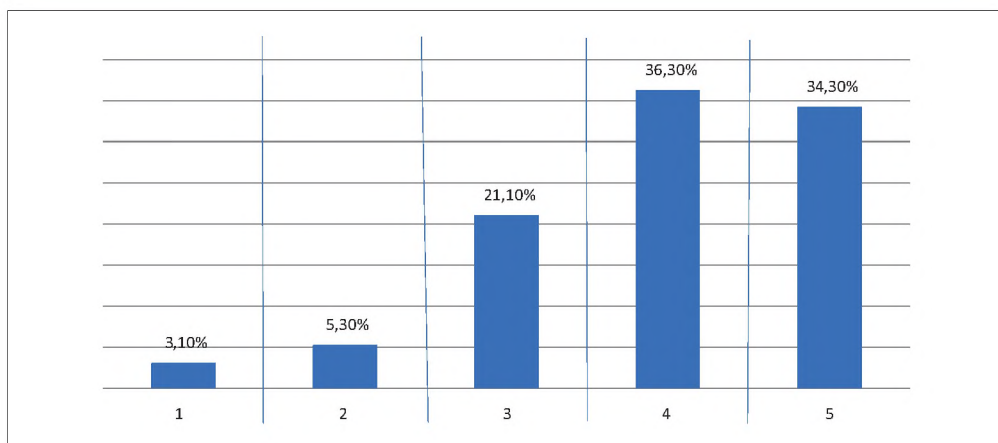
1. A kutatói hozzájárulások sokféleségének elismerését.
2. A kvalitatív értékelés előtérbe helyezését, amelyben a szakértői bírálat (*peer review*) központi szerepet játszik.
3. Az impaktfaktor és a h-index nem megfelelő használatának elhagyását.
4. Az intézményi rangsorolásra épülő metrikák mellőzését az egyéni és projektértékelések során.

A négy fő kötelezettség megvalósulását további hat támogató vállalás egészíti ki, amelyek a reform tudatosításával, átlátható kommunikációjával, a kutatásértékelés kritériumainak, eszközeinek és folyamatainak fejlesztésével, a humán- és pénzügyi erőforrások célnak megfelelő biztosításával kapcsolatosak.

2022 telén megalakult a CoARA Magyar Nemzeti Fejezet, amelynek társelnökei a HUN-REN Központ és az MTA Titkársága munkatársai. A munkacsoport tagjai különböző tudományos és kutatásértékeléssel kapcsolatos konferenciákon népszerűsítik a CoARA elveit, valamint a nemzetközi munkacsoportjai által publikált eredményeit, és a cél olyan eszköztár kidolgozása, amelyben a külföldi és hazai jó gyakorlatok egyaránt megtalálhatóak.

2025. október 9-én a Magyar Munkacsoport a CoARA Boost Projekt támogatásával az MTA és a HUN-REN Központ társrendezésében (külföldi előadók közreműködésével) egész napos szakmai fórumot tartott a kutatásértékelés megújításáról, a mennyiségi mutatók és minőségi értékelési szempontok közötti egyensúly megteremtéséről. A fórum célja az volt, hogy hazai és nemzetközi példákon keresztül a kutatók és tudományos szervezők közösen gondolják végig, miként lehet a jelenlegi értékelési rendszert igazságosabbá és hatékonyabbá tenni.

Az MTA-FKA-felmérésben rákérdeztünk arra, hogy a kutatók egyetértenek-e a CoARA alapelveivel („Bemutatták a magyar kutatók...” 2025). Mivel nem volt elvárható, hogy a kutatók konkrétan is ismerjék a CoARA-elveket, a kérdést a következő formában tettük fel: „Ön mennyire ért egyet azzal, hogy a kutatásértékelésnek elsősorban olyan minőségi (kvalitatív) értékelésen kell alapulnia, amelyben a szakértői értékelés (*peer review*) központi szerepet játszik, és amelyet a mennyiségi (kvantitatív) mutatók felelős használata támogat?” A válasz a 4. ábrán látható, azaz a kutatók döntő többsége támogatja ezen CoARA-elvet: 71% a 8% ellenében. Ez fontos üzenet mindazon hazai tudománypolitikai szereplőknek, akik elsősorban kvantitatív mutatókra támaszkodnak a kutatásértékelésben.

4. ábra. A CoARA-elvek alkalmazásának fontossága (átlagpontszám 3,9)

(1 – egyáltalán nem ért egyet; 5 – teljes mértékben egyetért)

Forrás: a szerzők saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

A CoARA-egyezmény aláírójaként – a 2022. decemberi csatlakozás során – az MTA a következő terveket fogalmazta meg az elvek érvényesítésére (Balla–Solymosi–Csuka 2024):

- a CoARA-elvekhez igazodva a kutatók, kutatási projektek, valamint kutatóhelyek értékelési rendszerének folyamatos felülvizsgálata;
- mentorációs események szervezése az új értékelési eljárásokról és azok alkalmazásáról mind a pályázók, mind a bírálók számára (például az MTA Titkársága, a Fiatal Kutatók Akadémiája és az MTA KIK által szervezett események);
- részvétel CoARA-munkacsoportokban, nemzetközi szervezetek munkájában és tanácskozásain;
- bizottsági javaslat megfogalmazása a magyar tudományosság művelői és képviselői számára a megkérdőjelezhető kiadói gyakorlatot folytató folyóiratokban megjelenő cikkek kezeléséről (lásd a „Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére” című jelentést: „Javaslatok...”);
- a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) kialakíthatóak modern, szakterület-specifikus mutatók a kutatók, intézmények, folyóiratok különböző értékelési helyzetekben való, komplex, többfaktoros jellemzésére: az MTMT nyilvántart, összesít (mutatókat képez), és elvezet a teljes tartalomhoz;
- az MTMT-ben hamarosan lehetőség nyílik a kutatói életpálya egyes sajátságainak figyelembevételére (karriermegszakítás).

Ami megvalósult: Az 1. és 2. CoARA-elvre kiváló gyakorlat a Lendület- és Momentum MSCA-pályázatok, valamint az Akadémiai Ifjúsági Díj (AID) esetén a leíró önéletrajz (narratív CV) értékelése, kiegészülve a kutató által megjelölt, általa legértékesebbnek

számító öt publikáció kiemelésével. A kvantitatív mutatók mellett lehetőség van az életpálya egyéb jellemzőinek (például ipari vagy gyermeknevelési célú karriermegszakítások) és a szélesebb körű kutatói készségek és tapasztalatok bemutatására is.

A Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA) esetében a személyes interjú szintén hatékonynak bizonyult a pályáztatási folyamat során. Az MTA Kiváló Kutatóhely értékelésének kialakításakor a Kutatóhelyeket Minősítő Tanács (KMT) számára a sokféleség elismerése az egyik legfontosabb feladat volt (lásd e lapszámban Hunyady László – Oberfrank Ferenc – Freund Tamás: „Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszületése és tapasztalatai”, 469–475). Éppen ezért kerültek be a rendszer egyes mérpontjaiba a tudományterületre jellemző különböző adatok vagy eltérő számítások.

Az egyes pályázati döntéseket követően az értékelési folyamatot a testületi tagok és a lebonyolításért felelős kollégák is véleményezik, majd a tapasztalatokat beépítjük a következő pályázati ciklusba, bevezetjük az eljárási rendbe, az értékelési szempontrendszerbe. A támogatott kutatók körében négy-öt évente kérdőíves felmérés útján véleménykutatást végzünk (utoljára 2024-ben). A lendületes kutatók három év elteltével és a projekt zárásakor szóban is beszámolnak a kutatócsoport eredményeiről, valamint lehetőség van a kutatással járó adminisztratív tapasztalatokat is megosztani. A szakértők és az értékelő testületek a pályázat típusának megfelelő részletes és rendszeres tájékoztatást kapnak a bírálati szempontrendszeréről, az esetleges változásokról és eljárások szabályairól.

Az Európai Kutatási Tanács nemzeti kapcsolattartóiként (ERC National Contact Points) folyamatos – intézményre és egyénre is szabott – tanácsadással segítjük a hozzánk forduló, magyarországi befogadó intézménynél ERC-pályázatot beadó kutatókat – fiatalokat és kevésbé fiatalokat egyaránt. Ezt nagyon gyakran mentorkeresés is kiegészíti, ugyanis ERC NCP-ként mi is csatlakoztunk 2021-ben az ERC Mentoring Initiative programjához, amelynek keretében az évente frissített adatbázisból elérjük azoknak az ERC-nyerteseknek és korábbi ERC-bírálópaneltagoknak a szakterületét és az elérhetőségét, akik az ERC felkérésére vállalták, hogy mentorként segítik az egyénileg hozzájuk forduló kutatókat az ERC-pályázatuk megírásában, illetve második fordulóba jutás / ERC-interjúra behívás esetén segítenek az interjúra való felkészülésben is. A Young Academy of Europe (YAE) és Academia Europaea (AE) Budapest Hub által közösen szervezett, évente tartott online ERC-mentoring események is nagyon hasznosak.

Az FKA tagjai közül a korábban Bolyai- és Lendület-pályázatot nyert kutatók mentorálást vállaltak a leendő pályázók részére. Az FKA felméréseket készített a fiatal kutatók helyzetéről (Wilhelm et al. 2023; Németh et al. 2023), és a pályázatok kiíróinak fiatal kutatói szemszögből rendszeres visszajelzéseket ad a pályázati kiírások tartalmával és formai követelményeivel (korhatár stb.) kapcsolatban, valamint általánosabb ajánlásokat is megfogalmaz a pályázati kiírások, a döntési folyamat és a pályázatok értékelése témájában.

Mindemellett a CoARA-elvek megvalósulását szolgálja, hogy az MTMT-ben sokféle szerzőség-típus (közreműködő típus), sokféle közleménytípus (publikáció, oltalmi

formák, alkotás, tudományos adat), sokféle jelleg (tudományos, oktatási, ismeretterjesztő, műszaki, művészeti) közül lehet választani. Az MTMT alkalmas a sokféleség kezelésére. Egyfelől a publikációk esetében sokféle szerzői szerep alkalmazható, másfelől kezeli a művészeti és műszaki alkotásokat, harmadrészt kezeli a publikált kutatási adatokat. Továbbá rögzíthetők ismeretterjesztő művek és szabadalmak – ami a társadalmi impakt kezelését teszi lehetővé. Az MTMT külső azonosítók (külső forrásokra mutató utalások) segítségével sok esetben elvezet a teljes szövegekhez (tartalmakhoz), valamint képes (a szerző által) válogatott listák bemutatására. Az MTMT-ben lehetőség van a kutatói életpálya egyes sajátságainak figyelembevételére (karriermegszakítás). Ezek megkönnyítik a szakértői értékelést (*peer review*), elérhetővé teszik magukat a műveket.

S végül, az MTA részt vesz a Semmelweis Egyetem Mesterséges Intelligencia Munkacsoportjában és az MTA KIK, valamint a Fiatal Kutatók Akadémiája bevonásával a nyílt kutatási infrastruktúrák, a kutatásértékelés reformja és a kutatói karrier kérdéseivel foglalkozó CoARA-munkacsoportok munkájában.

Konklúzió

A kutatómunka, a kutatók és a kutatóhelyek értékelése akkor tud sikeres és hiteles lenni, ha a kutatás-fejlesztési és innovációs ökoszisztéma valamennyi szereplője inkluzív módon működik együtt. Mindennek alapfeltétele, hogy a kutatási eredmények ellenőrzött adatbázisok révén álljanak rendelkezésre, legyenek elérhetőek, ezáltal tudnak kellő hatást elérni. A CoARA-elvek megvalósulásával mind az érdemeik és kutatási ötleteik bemutatására képes kutatók, mind a társadalom és az ipar is nyer; ugyanakkor remélhetően kevesebb megkérdőjelezhető publikációs gyakorlat, torzító hatás és ösztönző, valamint nem etikus eljárás alakul ki.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők köszönetet mondanak Kalydy Dórának, az MTA KIK általános főigazgató-helyettesének, Holl Andrásnak, az MTA KIK informatikai főigazgató-helyettesének és Csuka Gyöngyinek, az MTA Főtitkári Titkárság vezető szakértőjének a kézirat elkészítése során nyújtott értékes szakmai észrevételeikért és javaslataikért.

Irodalomjegyzék

- All European Academies (ALLEA) (2023). „The European Code of Conduct for Research Integrity”. Revised Edition. ALLEA. <https://allea.org/wp-content/uploads/2023/06/European-Code-of-Conduct-Revised-Edition-2023.pdf>.
- „A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A kutatás főbb eredményei” (2026). MTA. https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2025/kutato_k_helyzete_osszefoglalo_2025_11.pdf.
- Balla Andrea – Solymosi Katalin – Csuka Gyöngyi (2024). „Új utak a kutatásértékelésben”. *Magyar Tudomány* 185/1, 90–101. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.11>.

- „Bemutatták a magyar kutatók helyzetéről készített felmérés eredményeit az Akadémián” (2025). *MTA* (2025. nov. 24.). https://mta.hu/mta_hirei/kutato-i-felmeres-2025-114801.
- Hay Diana – Molnár Andrea, szerk. (2026). *200 év a tudomány szolgálatában: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának története 1826–2026*. Budapest: MTA–MTA KIK.
- Holl András – Soós Sándor (2026). „A tudánymetria és az MTMT korlátairól és lehetőségeiről”. *Magyar Tudomány* 187/1, 85–91. <https://doi.org/10.1556/2065.187.2026.1.14>.
- IAP (InterAcademy Partnership) (2022). „Combating Predatory Academic Journals and Conferences”. *IAP* (2022. márc.). <https://www.interacademies.org/publication/predatory-practices-report-English>.
- „Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére” (2023). *MTA*. https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2023/javaslatok_a_kifogasolható_gyakorlatot_folytató_folyoiratok_cikkeinek_kezelesere-NET.pdf.
- Kollár László (2025a). „A hazai tudánypolitikáról”. *Magyar Tudomány* 186/S2 különszám, 1–38. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.S2.1>.
- Kollár László (2025b). „A kutatási alap szükségességéről”. *Magyar Tudomány* 186/1, 22–35. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.1.3>.
- Kollár László et al. (2022). *A fiatalok helyzete az akadémiai pályán*. Budapest: Fiatal Kutatók Akadémiája. <https://doi.org/10.36820/fka.2022>.
- Kollár László et al. (2024). „Javaslatok a »predátor« jelenség hazai kezelésére”. *Magyar Tudomány* 185/1, 71–81. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2024.1.9>.
- Koltai Júlia et al., szerk. (2026). *A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A 2025-ös MTA–FKA-felmérés főbb eredményei*. Budapest: MTA. https://doi.org/10.36820/mta_fka.2025.
- Németh Brigitta et al. (2023). „Egyenlőtlenségek a magyarországi fiatal kutatók között: tanulságok a Fiatal Kutatók Akadémiájának 2021-es felméréséből”. *Magyar Tudomány* 184/12, 1529–1543. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2023.12.10>.
- Wilhelm Imola Mária et al. (2023). „A Fiatal Kutatók Akadémiájának javaslatai a magyarországi fiatal kutatók helyzetének javítására”. *Magyar Tudomány* 184/12, 1544–1565. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2023.12.11>.

Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszületése és tapasztalatai

The Creation and Experience of the MTA Centre of Excellence Certification

Hunyady László¹ – Oberfrank Ferenc² – Freund Tamás³

¹ az MTA rendes tagja, a Kutatóhelyeket Minősítő Tanács elnöke

² az MTA köztestületi igazgatója

³ az MTA elnöke

A tudományos tevékenységet végző intézmények, kutatóhelyek teljesítményének független, transzparens, egységes szempontok szerinti, nemzetközileg elfogadott módszertan és mérce alkalmazásával elvégzett értékelése a Magyar Tudományos Akadémia egyik legfontosabb közérdekű, térítésmentes tudományos szolgáltatása. Ezt a feladatot egyetlen más hazai szervezet sem képes egyenértékűen elvégezni. A külföldi tudományértékelési szervezetektől hasonlóan átfogó értékelést igényelni nem ésszerű és nem megfizethető.

Amíg rendelkezett saját kutatóhálózattal, az MTA meghatározott időközönként átvilágította és értékelte kutatóhelyeit, és annak eredményét fenntartóként felhasználta stratégiai, szervezeti, működési és finanszírozási, illetve akadémiai fejlesztésekre, programokra, pályázatokra, támogatásokra vonatkozó döntéseihez. Ugyanakkor az így rendelkezésére álló információkat az Akadémia felhasználta tudománypolitikai álláspontjának kialakításához, javaslataihoz, érdekképviselési munkájához is. A saját kutatóhelyeit, kutatóhelyi vezetőit pedig arra ösztönözte, hogy a meghatározott időközönként (három-öt évenként) elvégzett értékelést vegyék figyelembe intézményük irányítása, fejlesztése során. Ez a sok évtizedes akadémiai gyakorlat jelentős, hazánkban egyedülálló tapasztalat és „know-how” birtokába juttatta az Akadémiát, illetve köztestületének az egyetemekről, a kutatóhálózatról és az ipari innovációs kutatóhelyekről toborzott, tudományos kutatásban, kutatásszervezésben és irányításban egyaránt jártas tagjait, szakembereit. Az Akadémia nemzetközi kapcsolatai és együttműködései révén folyamatosan képes a nemzetközi trendek, elvárások és a hazai sajátosságok együttes figyelembevételével alakítani elveit és gyakorlatát.

Bár különféle átvilágításokra és értékelésekre az egyetemi és az ipari innovációs kutatóhelyek esetében is volt példa, azok egymástól függetlenül zajlottak. Ezeket az értékeléseket nem jellemezte módszertani egységesség, minden intézménytípusra való nyitottság és érvényesség, ágazatokon átívelően átfogó jelleg és az eredmények összehasonlíthatóságának lehetősége az egyes kutatóhelyek, kutatóhelytípusok, tudományterületek és az egész tudományos intézményrendszer szintjén. A tudománypolitikai irányultságú felmérések közvetlenül a makroszintű döntések támogatására hivatottak. Nem képesek biztosítani mindazokat az információkat, amelyekre a tudományos közösségnek, autonóm szervezeteinek,

kutatóhelyeinek és az Akadémiának magának szüksége van, és amelyeknek az előállítására és közzétételére egyedül ő képes.

A 2020-ban megválasztott elnök felhatalmazást kapott az Akadémia Közgyűléstől, hogy az elnökjelölti programjában foglaltaknak megfelelően intézményesítse, a magyar kutatóhelyek számára kiterjessze, és előttük megnyissa az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés elnyeréséhez vezető utat, amit a kutatóhelyek pályázati formában kezdeményezhetnek.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 2019. szeptember 1-jétől hatályos módosítása nyomán a Magyar Tudományos Akadémia közfeladatává vált a tudományos tevékenységet végző intézmények felkérésre történő értékelése. Az MTA Alapszabálya 25/B. § (1) pontjában foglaltaknak megfelelően az Akadémia az MTAtv. 3. § (1) bekezdés c) pontjában foglalt közfeladata szerint, pályázat útján a Magyar Tudományos Akadémia által Kiválónak Elismert Kutatóhely (MTA Kiváló Kutatóhely) minősítéssel ismeri el a magyar tudományos életben magas színvonalú tudományos tevékenységet végző kutatóhelyeknek, egyetemeknek, kutatóközpontoknak, kutatóintézeteknek, továbbá e kutatóhelyek önálló irányítással rendelkező, több kutatócsoportból álló szervezeti egységeinek nemzetközi mérce szerint is kiemelkedő tudományos teljesítményét.

A kutatóhelyek minősítési rendszerét az MTA elnökének kezdeményezésére elnökségi bizottság dolgozta ki, amelyben valamennyi nagy tudományterület képviseltette magát. Jelentős előrelépés, hogy az új minősítési rendszer egységesen érvényes, de valamennyi tudományterület, így a bölcsészet- és társadalomtudományok sajátosságait is elismerő értékelési kritériumokat és minősítési módszert alkalmaz, amelynek általános elfogadottságát jelzi, hogy a minősítési rendszert és a hozzá kapcsolódó pályázatot az MTA Elnöksége egyhangú döntéssel hagyta jóvá.

Az MTA 2021. májusi közgyűlése létrehozta az MTA Kutatóhelyeket Minősítő Tanácsát¹ (KMT), amely az Elnökség által elfogadott szabályokkal összhangban meghatározza a bírálat során történő értékelés módszertanát. Az eljárási rendet a Magyar Tudományos Akadémia által Kiválónak Elismert Kutatóhely (MTA Kiváló Kutatóhely) minősítés rendjéről szóló 7/2023. (V. 22.) számú elnöki határozat szabályozza. A pályázatok elbírálásáról a Tanács gondoskodik, a minősítésről az Elnökség dönt az Alapszabály 41. § (2) g) pont szerint. Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés öt évig érvényes, és az Akadémia által kiírt kutatástámogatási pályázatok elbírálása során előnyt jelent a minősítés birtoklása.

A 11 tagú KMT-be minden tudományos osztály egy-egy tagot delegál akadémikus tagjai közül, akiket az Akadémia elnöke kér fel a tisztség ellátására. A Tanács elnökét, aki automatikusan tagja lesz az Elnökségnek, a 11 tag közül a Közgyűlés választja az Elnökség jelölése alapján. A tagság és az elnöki tisztség három évre szól, és egy alkalommal megismételhető. A Tanács évente beszámol az Akadémia

¹ <https://mta.hu/hatteranyagok/kutatohelyeket-minosito-tanacs-112842>.

Közgyűlésének. A Tanács titkársági feladatait az MTA Titkársága szervezeti rendszerében a Köztisztviselési Igazgatóság (KTI) látja el. A Tanács elnöke jelenleg Hunyady László, az MTA rendes tagja, akit egy alkalommal erre a tisztségre újraválasztottak.

A beérkezett pályázatok tudományos értékelését a Tanács megbízásából az MTA tudományos osztályai és szakterületi tudományos bizottságai közreműködésével hazai és külföldi bírálók végzik. A KMT felkérésére a tudományos osztályok szakterületi bizottságai tesznek javaslatot a hazai és külföldi szakértőkből álló bírálói körre. Közülük minden pályázatot legalább három bíráló értékeli az Egységes Pályázati Keretrendszerben (EPK). A pályázatok bírálói értékelésének lezárultával a tudományos osztályok a bírálói pontszámok vizsgálatát követően tesznek javaslatot a KMT-nek arról, hogy mely pályázóknak javasolják a minősítés odaítélését.

A Magyar Tudományos Akadémia 2021-ben hirdette meg első alkalommal az „MTA Kiváló Kutatóhely” pályázatot egyetemi és kutatóintézeti kutatóhelyek részére („Megnyílt a pályázati lehetőség...” 2021). A KMT a következő szempontok alapján javasolta a kiváló minősítés odaítélését:

1. a pályázó szervezeti egység kutatóinak kiválósága (életmű alapján);
2. a kutatóhely elmúlt öt évben született, önértékelés alapján legkiválóbbnak minősített tudományos műveinek kiválósága;
3. a kutatóhely elmúlt tíz évben publikált műveinek kiválósága;
4. a kutatóhely pályázati eredményességének kiválósága;
5. a tudományos utánpótlás nevelésének kiválósága;
6. a kutatóhely működésének kiválósága;
7. a kutatóhely innovációs és fejlesztési tevékenységének kiválósága.

Az MTA elnöke által első alkalommal 2021-ben meghirdetett, az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés elnyerésére beadható pályázat beadási határidejéig – 2021. június 14-ig – 114 érvényes pályázat érkezett be. A pályázatok értékelése a tudományos osztályok által javasolt anonim bírálók, az MTA tudományos bizottságai és osztályai, valamint a Kutatóhelyeket Minősítő Tanács közreműködésével történt. A Magyar Tudományos Akadémia a Kutatóhelyeket Minősítő Tanács javaslata alapján kiemelkedően magas színvonalú tudományos munkája elismeréseként az MTA által Kiválóan Elismert Kutatóhely minősítést 95 magyarországi tudományos műhelynek és intézménynek ítélte oda² (1. ábra).

A 2021. évi pályázat sikeressége bebizonyította, hogy a hazai kutatóhelyek kiválóságának minősítésére szükség van, és időszerűvé vált a pályázók körének szélesítése. Természetes, hogy az állami kutatóintézetekhez és egyetemekhez képest az ipari, vállalati környezetben működő kutatóhelyek számára bizonyos mértékben mind a pályázati feltételek, mind pedig a minősítés kritériumai különböznek.

² Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítést elnyert tudományos műhelyek listája itt érhető el: https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2022/MTA_KKH_pdf_lista_netre_2.pdf.

1. ábra. Charaf Hassan, a BME Villamosmérnöki és Informatikai Kar dékánja (ma: rektora) Freund Tamással, az MTA elnökével és Hunyady Lászlóval, a KMT elnökével a minősítést tanúsító oklevél átvétele után 2022-ben
 Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Az MTA Kutatóhelyeket Minősítő Tanácsa (KMT) a 2022. és 2023. évben javaslatot dolgozott ki a vállalkozások keretében működő kutatóhelyek számára a pályázati feltételekről, valamint a minősítés kritériumairól. A KMT a következő szempontok alapján javasolta az ipari kutatóhelyek (vállalkozás vagy annak szervezeti egysége) számára odaítélni a kiváló minősítést, időtartamnak a pályázat kiírását megelőző év december 31. napjával lezáruló időszakot tekintve:

1. az elmúlt öt évben sikeresen megadott szabadalmak/oltalmak kiválósága;
2. a sikeresen használt iparjogvédelmi eszközök hasznosításának kiválósága;
3. az elmúlt öt évben született tíz legkiválóbb eredeti tudományos közlemény/mű kiválósága;
4. az elmúlt tíz évben egyetemi vagy állami fenntartású kutatóhelyekkel folytatott K+F együttműködéseinek kiválósága;
5. a kutatóhely MTA doktora vagy azzal egyenértékű fokozattal rendelkező K+F alkalmazottainak aránya;
6. nemzetközi vagy hazai innovációs díjak kiválósága, amelyekben a kutatóhely vagy valamelyik alkalmazottja az elmúlt tíz évben a kutatóhelyen végzett tevékenységéért részesült.

Pályázat benyújtására jogosult kutatóhely az alap-, illetve főtevékenységként vagy ahhoz kapcsolódva kutatás-fejlesztési tevékenységet folytató intézmény, annak szervezeti egysége vagy vállalkozása, mely vállalkozás a gazdasági tevékenységet folytató jogalany volt.

Az MTA elnöke 2023 júniusában hirdette meg az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére lehetőséget adó pályázatot az ipari kutatóhelyek számára („Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére irányuló pályázat...” 2023). 11 pályázat került értékelésre, amelyek az MTA 7 tudományos osztályának szakterületét érintették. A tudományos osztályok szakterületi bizottságai által javasolt hazai és külföldi bírálók által adott pontszámok, valamint a tudományos osztályok véleménye alapján a KMT 7 kutatóhely számára javasolta odaítélni az MTA Kiváló Kutatóhely minősítést. Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítést 2023-ban az alábbi vállalkozások kapták meg (2. ábra):

- Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gépészmérnöki Kar;
- Gabonakutató Nonprofit Kft.;
- Magyar Tejgazdasági Kísérleti Intézet Kft.;
- M-PIC és MassVentil Kutatólabor, Medicor Zrt.;
- Servier Gyógyászati Vegytani Kutatóintézet Zrt.;
- Richter Gedeon Nyrt. Kutatási és Fejlesztési Igazgatóság;
- CycloLab Ciklodextrin Kutató-Fejlesztő Kft.;
- Kinepict Health Kft.

2. ábra. Az elnöki pulpitus az MTA Kiváló Kutatóhely minősítésben részesülő, vállalkozások keretében működő kutatóhelyek okleveleinek 2024-es átadóünnepségén (balról jobbra): Freund Tamás, az MTA elnöke, Hunyady László, a KMT elnöke, Kollár László, az MTA főtitkára, a pulpitusnál Oberfrank Ferenc köztestületi igazgató

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

2024-ben a KMT javasolta az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére irányuló pályázat ismételt kiírását az egyetemi és kutatóintézeti kutatóhelyek részére. A kiírást megelőzően a KMT – a 2021-es pályázati folyamatban a bölcsészet- és társadalomtudományok területén működő egyetemek és kutatóintézetek értékelése során felmerült észrevételek alapján – javaslatot dolgozott ki az értékelési szempontrendszer finomhangolására. A KMT javaslatának Elnökség általi támogatását követően a minősítés rendjéről szóló elnöki határozat is módosításra került, melyhez igazodva készült el az új pályázati kiírás. A 2024. évi, egyetemek és kutatóintézetek számára kiírt MTA Kiváló Kutatóhely pályázat minősítési szempontjai a következők voltak:

1. a pályázó kutatóhely kutatói eredményessége;
2. a kutatóhely elmúlt öt évben született legkiválóbb tudományos műveinek kiválósága;
3. a kutatóhely pályázati kiírásban meghatározott időszakban publikált műveinek kiválósága;
4. a kutatóhely pályázati eredményességének kiválósága;
5. a tudományos utánpótlás nevelésének kiválósága;
6. a kutatóhely működésének kiválósága;
7. a kutatóhely innovációs teljesítménye.

Az MTA elnöke 2024. július 16-án hirdette meg az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére irányuló pályázatot az egyetemek és kutatóintézetek részére. 2024. szeptember 30-ig 25 kutatóhely készített pályázatot a minősítés megszerzésére, amelyek értékelése a 8 tudományterületileg illetékes tudományos osztály bevonásával történt meg. A tudományos osztályok véleménye és a KMT javaslata alapján 2025-ben az MTA Elnöksége 14 tudományos műhelynek ítélte oda az MTA Kiváló Kutatóhely minősítést („MTA Kiváló Kutatóhely...” 2025) (3. ábra).

3. ábra. A 2025-ben az MTA Kiváló Kutatóhely minősítésben részesülő egyetemi és kutatási hálózati kutatóhelyek képviselőinek és az MTA vezetőinek csoportképe

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A tudományban sokszor emlegetett kiválóság akkor tud kiteljesedni, ha olyan intézményi kereteket biztosítunk a számára, amelyek lehetővé teszik a folyamatos, magas színvonalú kutatómunkát. A kutatómunka sajátosságainak megfelelő feltételek és az ezeket rendszeresen monitorozó, transzparens minőségbiztosítási rendszer nélkül nem képzelhető el magas szintű teljesítmény.

Az MTA 2021-ben új fejezetet nyitott a magyar tudományos teljesítmények értékelésében, amikor a tudományos kiválóság elismerését kiterjesztette a tudományos kutatóhelyekre. Az egyéni és az intézményi tudományos minőségbiztosítás működtetésével az Akadémia igazolta, hogy továbbra is autonóm, hiteles és megkerülhetetlen bázisa a tudományos kiválóságra és nemzetközi elismertségre törekvő hazai kutatói közösségnek.

Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megalapításával a legkiemelkedőbb magyar kutatóhelyeknek méltó elismerést, a feltörekvőknek reális perspektívát, az érdeklődő hazai és külföldi döntéshozóknak objektív helyzetképet, a hazai tudomány kiválóságában érdekelt társadalomnak pedig tájékozási lehetőséget kívánt biztosítani az Akadémia. Az elmúlt öt év tapasztalatai azt mutatják, hogy egyértelmű sikerrel.

Köszönetnyilvánítás

Az MTA Kiváló Kutatóhely Programjának létrehozásában és működtetésében meghatározó szerepet játszott Jenes Barnabás akadémiai főtanácsadó (Köztisztviselői Igazgatóság, KTI), akitől a közelmúltban Tóth Katalin stratégiai szakreferens (KTI) vette át a program adminisztrációját. A szerzők köszönetet mondanak Véber János osztályvezetőnek (KTI) is a program támogatásáért.

Irodalomjegyzék

- „Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére irányuló pályázat meghirdetése a vállalkozások keretében működő kutatóhelyek számára” (2023). *MTA* (2023. jún. 16.). https://mta.hu/mta_hirei/az-mta-kivalo-kutatohely-minosites-megszerzesere-iranyulo-palyazat-meghirdetese-a-vallalkozasok-kereteiben-mukodo-kutatohelyek-szamara-113006.
- „Megnyílt a pályázati lehetőség az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére” (2021). *MTA* (2021. ápr. 15.). https://mta.hu/mta_hirei/megnyilt-a-palyazati-lehetoseg-az-mta-kivalo-kutatohely-minosites-megszerzesere-111362.
- „MTA Kiváló Kutatóhely: 14 tudományos műhely szerezte meg a rangos akadémiai minősítést – Videón az oklevélatadási ünnepség” (2025). *MTA* (2025. máj. 27.). https://mta.hu/mta_hirei/mta-kivalo-kutatohely-14-tudomanyos-muhely-szerzte-meg-2025-ben-az-akademiai-minositest-114421#:~:text=14%20tudom%C3%A1nyos%20m%C5%B1hely%20szerezte%20meg%20a%20rangos%20akad%C3%A9miai%20min%C5%91s%C3%ADt%C3%A9st.

Az Akadémia Könyvtára, 2020–2025

The Library of the Hungarian Academy of Sciences 2020–2025

Monok István

az MTA doktora, az MTA Könyvtár és Információs Központ főigazgatója

A hivatalos nevén MTA Könyvtár és Információs Központ, amely igazgatóságként magában foglalja az MTA Levéltárát is, összefoglalónk címében rövid megjelöléssel szerepel. Vitán felül áll, hogy a levéltár nem könyvtár, ahogy az is, hogy a könyvtár és a múzeum – az MTA esetében Művészeti Gyűjtemény – nem hivatal. Mert a feladataik nem hivataliak. Egy könyvtárban lehet levéltár vagy múzeum, ahogy a levéltáraknak és a múzeumoknak is van könyvtáruk – esetenként múzeumuk is –, de egy hivatal maga nem lehet egyik (köz)gyűjtemény sem.

Nem egyszerűen arról van szó, hogy az MTA Könyvtár és Információs Központ alapító okiratában feladatként szerepelnek *de jure* a leválasztott intézetek könyvtáraival és irattáraival kapcsolatos teendők, amelyeket a gyakorlatban *de facto* nem tud elvégezni, hanem arról is, hogy az MTA Titkársága, az MTA köztestülete és megmaradt intézményei közötti munkamegosztást is újra kellett és kell gondolni.¹ Komoly gondot jelentett és jelent a Könyvtárnak az, hogy az immár különálló akadémiai részekkel együtt az új, sokszor átnevezett entitás magával vitt több olyan pénzalapot is, amelyből a Könyvtár évente pályázati úton részesült. Így vált lehetetlenné a tervezett és rendszeres digitalizálási programunk, szűnt meg az infrastrukturális fejlesztések alapja a fiatal kutatói álláshelyekre, amint könyvtárszakmai programok támogatására sem pályázhatunk többé. Az évtized elején azzal szembesültünk, hogy a törvényben a Könyvtárra szignált közfeladatok és a dolgozók béralapján kívül az épületek rezsijére sem elég a költségvetés. Az MTA vezetése, felismerve ezek fontosságát, a saját fejezeti költségvetése, illetve köztestületi alapja terhére segített, különösen az elmúlt három évben. Így tudtuk a már működésképtelen számítógépparkot korszerűsíteni, fiatal kutatói álláshelyet létesíteni, a levél- és könyvtári állomány védelmére egyre többet fordítani. A Könyvtár szakmai programjaira is jelentős költségvetési támogatást kaptunk úgy, hogy az MTA költségvetési fejezet viseli a Könyvtár rezsijét. Munkánk elismeréseként értelmezzük azt is, hogy az MTA 194. közgyűlése (2021) úgy határozott, hogy a Könyvtár és Információs Központ vezetője az MTA Elnökség állandó tanácskozási jogú tagja lett.

¹ A Könyvtár és Információs Központ kidolgozott és az MTA Könyvtári Bizottsága által elfogadott, 2026–2030. évi stratégiai tervében az intézmény neve is megváltozik, jelezve a szakkönyvtárak 21. századi feladatvégrehajtási eszközeinek megváltozását: MTA Könyvtár, Levéltár és Kutatástámogatási Központ.

Két további, folyamatosan változó tényező is meghatározta az elmúlt hat évben végzett munka kereteit: az MTA bicentenáriumi ünnepeiről szóló, nagy késéssel megkezdett döntéshozatali tevékenység, illetve a székház és az akadémiai bérház (a mai modern könyvanyagot őrző és használató könyvtár) időben megtervezett, de anyagi okokból csak késve megkezdett rekonstrukciója. A két épületrész mára egy helyrajzi számon lévő épület.

A székház megkezdett felújítása – sajnos az ezen belüli könyvtári területeket nem érintette – során területekről kellett lemondani, jelentős mennyiségű levél- és kéziratot kiköltöztetni a Törökbálinton lévő raktárunkba. Komoly eredmény, szinte kivételezett helyzet a mai Magyarország könyvtári világában az, hogy a felújítást remélve időben, 2015 és 2019 között sikerült a raktári kapacitásunkat kibővíteni. Modern raktári rész épült, igyekszünk a régibb építésű részeket is felújítani. A felújítási munkák azonban nem érintették a székház informatikai alapstruktúráját sem, így a Könyvtár számos alapvető hálózati és üzemeltetési gonddal küzd. Informatikai üzemeltetése biztonsággal nem megoldott.

Az MTA Levéltára hivatalos megnevezéssel köztestületi *közlevéltár*. Az MTA valamennyi szervezeti egységének (2019. szeptember 1-jei határidővel) levéltári és az MTA által rendszeresen támogatott szakmai szervezetek anyagát őrzi,² vagyis az elcsatolt intézetek mai irattári anyagának a levéltárakban őrzendő részét folyamatosan meg kell szereznie. A már nem MTA-kezelésben lévő, de MTA-vagyont képező irattárak felett szakmai felügyeletet is kell végeznie, immár neheztített terepen. A legnagyobb kihívásnak azonban az elmúlt hat évben az MTA bicentenáriumi programjai kapcsán kellett megfelelni. A készülő adatbázisok, kiállítások és kiadványok levéltári forrásanyagának biztosítása mellett azok tényanyagának ellenőrzése is javarészt a Levéltár vezetőjére és munkatársaira hárult.

A *könyvtári dokumentumok gyarapításának* módja az elmúlt évtizedekben alapjaiban változott meg. Ugyancsak megváltozott a magyarországi könyvtárak együttműködése is. A fővárosban működő szakkönyvtárak már nem hangolják össze a beszerzési terveiket, főként azért nem, mert szinte egyiknek sincsen tényleges lehetősége új könyvek megvásárlására.³ Könyvtárunk ugyanakkor befogad hazai és külföldi tudóskönyvtárakat, pótolva hiányos szakirodalmi állományát, anélkül hogy többes példányokat tartanánk meg. Utóbbiak képezik az alapját a hazai és nemzetközi könyvcseretevékenységének, más könyvtárak támogatásának.

A *digitális szakirodalom beszerzése* viszont, nemzetközileg is példaadó módon, szervezettebbé vált. Az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) egy könyvtári gyarapítási tevékenység. A könyvtárak értenek ehhez, ugyanakkor ez a tevékenység csak könyvtári együttműködésre alapozva lehet sikeres. Az EISZ már több mint két évtizedes történetében voltak kísérletek a feladat magánvállalkozásba

² Kellene őriznie, hiszen a szakmai szervezetek adminisztratív és tevékenységdokumentációs fegyverme jószerével sajnos csak az adóhatóság és a Cégbíróság számára kötelező iratokra terjed ki.

³ Üdítő kivétel az Országgyűlési Könyvtár.

vagy hivatalba való áthelyezésére, minden esetben milliárdos veszteség érte a tudományos világot. 2020 után az EISZ-ben együttműködő könyvtárak példásan végrehajtották a Programtanács döntéseit, az EISZ Titkárság eredményesen tudta az előfizetési díjakat úgy csökkenteni, hogy a publikálásért országos összesítésben egyre kevesebbet kellett fizetni (*Read and Publish* szerződések). Az előfizetett könyvek és folyóiratok, továbbá az idézőrekordok megvásárlása a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) számára zökkenőmentes, az előfizetési összegeket ma már – az indokolatlan közbeszerzési kötelezettség gátló ereje ellenére – jellemzően június végéig kifizetjük. Összehasonlításként mondjuk, hogy 2015-ben még pénzügyi éven belül sem sikerült az előfizetéseket teljesíteni *utólag*. Az előfizetői körhöz tartozó intézmények (egyetemek, kutatóintézetek, kórházak, közgyűjtemények) döntéseinek előkészítését támogatjuk a COMPASS adatbázis fejlesztésével, amelyben folyóiratszintig megtalálhatják, ki, mit, mikortól fizet elő az országban. Az EISZ honlapján az előfizető intézmények döntéshozói az egyes folyóiratok, könyvek használati statisztikáit is követhetik. Az EISZ kiváló működését jelzi: annak ellenére, hogy a kormány 2023 óta nem támogatja a határon túli magyar intézmények fizető magyar digitális információhoz való hozzáférését, eddig minden évben sikerült úgy gazdálkodni, hogy a szükséges pénz rendelkezésre álljon.

Az EISZ a magyar szakkönyvkiadás stratégiai partnere, a hazai folyóirat- és könyvkiadásban a digitális megoldások és az automatikus adatcsererendszerek előmozdítója. Az EISZ mentén, összhangban az MTA nyílt tudomány elveivel, a Könyvtár évente rendez nemzetközi konferenciát „Focus on Open Science” címmel. Az EISZ működési modellje olyan érdeklődést váltott ki, hogy maguk az előadók is támogatják, évente tudunk a lehetséges nemzetközi együttműködés bővítéséről szakmai találkozókat szervezni, hangsúlyt helyezve a Köztes-Európa országaira.

A Könyvtárnak a nyílt tudományos mozgalmakban, nemzetközi szervezetekben végzett munkája elismeréseképpen lehetősége volt, hogy megszervezze az európai tudományos szakkönyvtárak éves konferenciáját (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche, LIBER) 2023-ban, éves szakmai találkozóját (LIBER Journées) 2022-ben. Az európai közösségitudomány-mozgalmak (*citizen science*) egyik vezetője, csakúgy mint a szabad hozzáférésű tudományos adatokért (*open data*) dolgozó csoportoké, könyvtárunk munkatársa. Köszönhetően az MTA közvetlen pénzügyi segítségének, a Könyvtár munkatársai aktív tagjai lehetnek a hazai és a nemzetközi könyvtári és kutatói szervezeteknek, akciócsoportoknak, résztvevői a hazai és külföldi konferenciáknak.

A Könyvtár külön sikertörténete a *digitális dokumentumállomány szervezett, tervezett jelentős növelése*. A REAL (Repository of the Academy's Library) repozitórium világ (könyvek, folyóiratok, cikkek/tanulmányok, doktori értekezések, képek, régi, 1826 előtti nyomtatványok és kéziratok) ma Magyarország egyik legnagyobb digitális, szabadon hozzáférhető (*open access*) információforrása, tartalmazza valamennyi, az MTA kiadásában és segítségével megjelent folyóirat és könyv másolatát, a legjelentősebb tudományos folyóiratokat és könyvsorozatokat. A saját állományban őrzött

kéziratok, régi könyvek digitális másolatának nyílt hozzáférésűvé tételével jelentős lépéseket tettünk az állományvédelmi költségek csökkentése terén is, hiszen az eredeti dokumentumok állandó klimatikus környezetben maradnak, fizikai igénybevétel nélkül.

A digitális dokumentumállomány bővítésében az MTA Könyvtár egy másik hagyományát is felélesztettük: a Magyarországon kívüli magyar vonatkozású dokumentumok másolatainak a gyűjtését nyílt adatbázisokból, illetve helyszíni digitalizálással. Az MTA Könyvtár Mikrofilmtára az 1960-as évektől mikrofilmen gyűjtötte az ilyen dokumentumokat, ma már törekszünk az akkor fényképezett anyag eredeti alapon történő elektronikus változatának a megszerzésére.

A *könyvtári szakirformatika* valódi *kutatástámogatási központ*tá vált az elmúlt években. 2025-ben Könyvtárunknak sikerült megvásárolni és alkalmazni a világ egyik legmodernebb könyvtári platformját (ALMA), amely úgy a könyvtáron belüli munkákat, mint a felhasználóbarát megoldásokat is támogatja. Együtt kezeli a fizikai dokumentumok leíró adatait a digitális tartalmakkal nemzetközi dimenzióban is, köszönhetően a rendszer mögött álló nemzetközi (világszintű) indexrendszernek. Bízunk benne, hogy a magyarországi szakkönyvtárak követnek bennünket, így létrejöhét egy egységes hazai digitális platform a kutatótevékenység támogatására.

A Könyvtárban működő folyóirat-szerkesztői munkát segítő rendszert (Open Journal Systems) már 52 folyóirat használja, jól együttműködve a tudományos eredmények leíró adatait tároló adatbázisokkal. Nálunk működik a legaktívabb elektronikus nyomon követést segítő központ is (*digital object identifier, DOI*).

Rendszeres *továbbképző tevékenységet* végzünk a modern könyvtári és kutatói megoldások elterjesztésére, munkatársaink több egyetemen oktatnak, vezető szerepet vállalnak a Könyvtári Intézet képzéseiben, valamint az MTA Könyvtár saját továbbképzéseket is szervez.

Utóbbi tevékenység már átvezet bennünket a hagyományos könyvtárakban a *tájékoztató szolgálati* munkához. Ennek a legfontosabb eleme a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) mint a magyar tudományos kibocsátás központi bibliográfiai adatbázisa. *Eo ipso* könyvtári feladat akkor is, ha megszületése és napi tevékenységének jelentős része az aktuális tudánymetria feladatokhoz köti. Csak és kizárólag könyvtárak közti együttműködésben valósulhat meg, válhat teljessé. Az MTA bicentenáriuma való készülődés felgyorsította az egyébként tervezetten haladó retrospektív bibliográfiai munkákat. Az elmúlt 200 év akadémikusai tudományos munkásságának teljességre törekvő bibliográfiai számbavétele, majd az akadémiai doktoroké képezi az alapját „a magyar tudomány nemzeti könyvtára az MTA Könyvtára” gondolatnak, háttérben a REAL rendszerben elhelyezett digitális másolatokkal.

A digitális megoldásokkal nem lett kevesebb a tájékoztató könyvtáros munkája. Részint azért, mert a naponta változó tájékoztatói lehetőségek hátterében speciális adatbázisok születnek, amelyek használata a tudományos kutatók számára sem magától értetődő, vagyis valahol meg kell tanulni és tanítani azokat használni. Tájékoztatói segédeszközöket készítünk (Minerva), és nem feledkezünk el a ma még

mindig nagyobb, fizikailag létező információhalmazról sem, mivel még mindig jelentősen nagyobb, mint az elektronikus világ.

A *tudománymetriai munkának* a Könyvtárban az 1960-as évekre visszanyúló hagyományai vannak. A Könyvtár Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztálya ma „európai kiválósági központ” a Katholieke Universiteit Leuven Research and Development Monitoring Research Centre-rel közösen. Elemzéseit az MTA Titkárságán kívül számos államigazgatási szerv, egyetem, kutatóintézet is kéri.

A könyvtárakban őrzött hagyományos és modern dokumentumok feldolgozott-sági szintjének javítása stratégiai kérdés, jövőbeli szerepük egyik gerince. Ma már valamennyi nyilvántartás – a vállalati szemléletűeknél ez a vagyonyilvántartás – elérhető az ALMA-platformon, de a leírások az elmúlt 200 évben keletkeztek. A mesterséges intelligencia sem maradhat hiteles adatok nélkül (miként a tudománypolitikai döntéshozók sem az MTMT-t tekintve), így ez vált az egyik szemponttá a rekatalógizálás szükségességét tekintve. A *könyvtári feldolgozás* tehát a kurrens gyarapítás modern, teljességre törekvő, nemzetközi szabványokat követő feldolgozása mellett a visszamenőleges katalogizálásra koncentrál.

A Könyvtár *tudományos tevékenységének* alapja is a saját állomány elmélyített feltárása, részletes leírása a régi könyvektől a kéziratokon át a fotók, illetve más képi anyagok leírásáig. Számos állományi rész modern, tudományos szintű leírása már megtörtént, ez a tevékenység a jövőben hangsúlyt fog kapni. Külön ki kell emelni azt, hogy az MTA levéltári anyaga az MTA történetének a legfontosabb forrásbázisa. Megkerülhetetlen, hogy a Levéltár megfelelően képzett tudományos személyi háttérrel bírjon. Ennek jelentőségét az elmúlt hat év bizonyította igazán: számos, az MTA történetével kapcsolatos munka nem születhetett volna meg nélkülük, egy részét ezeknek ők maguk írták.

A feldolgozási munkák jellegét bemutató utaltunk arra, hogy a könyvtári anyag részletes leírása, vagyis a szabványok kötelező adataimein túlmenő, tudományos felkészültséget igénylő metaadatok megalkotása a könyvtáros-kutató – és általában a közgyűjteményi tudományos kutató – erőssége. Ismeri az anyag teljességét, nem mások által megírt katalógus alapján tekint meg egyes, kiválasztott dokumentumokat. Az elmúlt hat évben több *kézirathagyaték részletes feltárása* történt meg (Radnóti Miklós és felesége, Erdélyi János stb.), és többnek egyes darabjai kerültek újabb feldolgozásra (Széchenyi István, Vörösmarty Mihály, Arany János stb.). Elkészült az 1800 előtt nyomtatott héber szövegek, valamint az 1601 előtt kiadott valamennyi könyvünk részletes katalógusa, és számos, Könyvtárunkban található művelődéstörténeti dokumentum elemző szövegkiadása is.

A könyvtári tudományos kutatások másik iránya a *digitális adatokon alapuló elemző munka*. Az említett tudománymetriai és tudománypolitikai elemzések mellett kiemelt jelentőségű a *REAL repozitóriumi rendszer* anyagának bekapcsolása a mesterséges intelligencia tanításába, hiszen a magyar tudományos nyelv ismerete alapvető fontosságú lenne ezen a területen is. A nyílt tudomány (*open science*) megteremtését célzó kutatómunka ma már része a könyvtártudományi tevékenységnek is.

Könyvtárunk a nyílt tudományos adatokkal (*open data*) kapcsolatos kutatásokban a lehetséges, minél teljesebb körű megőrzés, illetve az adatbázisok interaktívvá tétele területén aktív. Országosan kezdeményezők és nemzetközileg is elismertek vagyunk a közösségi tudomány (*citizen science*) elterjesztésében, kidolgoztunk a felsőoktatásban alkalmazható oktatási módszereket, illetve egy szakirányú továbbképzési tantervet is.

Az állományfeldolgozás mentén jelentős a Könyvtár *kiállítási tevékenysége* is. Kiállítást akkor érdemes szervezni, ha van új mondandónk az anyaggal, illetve akkor, ha a kiállítás előkészítését tudományos tárgyelemzés előzi meg, abban az esetben szintén, ha katalógust is kiadunk (*aere perennius*). Az elmúlt hat év kiállításai jellemzően kamarakiállítások voltak, hiszen a Könyvtárnak nincsenek kiállítóterei: vagy ki kell lépniük az épületből, vagy csak kisebb bemutatkozást vállalhatnak. A bicentenáriumra elkészült székház harmadik emeleti kiállítóterében egy kis helyen is tudunk emlékeztető, érvényes mondandóval, üzenettel bíró kiállítást szervezni, hiszen könyvtári anyagaink a magyar tudomány- és művelődéstörténet legjelentősebbjei közé tartoznak.

Mindez képezte és képezi majd a munka alapját a Könyvtár *könyvkiadási tevékenységének*. Minden sorozatunk nyílt hozzáférésű, emellett több könyvkiadással, illetve egyetemen adunk ki közös kiadványokat.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a Könyvtár minden egyes működési területén, de különösen a tudományos kutatásokban ön maga ugyanúgy nem képes kiemelkedőt alkotni, ahogy a tudományos kutatóintézetek és egyetemek kutatói is rá vannak utalva a közgyűjtemények tudományos személyzetének ismereteire. Csak a könyvtárakkal való feladatmegosztással és a tudományos intézményekkel szoros együttműködésben tudunk látható tudományos műhellyé válni. A 2020–2025-ös időszak ebből a szempontból kifejezetten sikeresnek mondható.

A Könyvtár elmúlt hatévi munkája eredményességének egyik fontos záloga volt az MTA Titkársága és a köztestület anyagi és erkölcsi támogatása. Enélkül intézményünk anyagilag ellehetetlenült volna, hogy aztán a könyvtári világban végül láthatatlanná váljék. Ezzel szemben ma a Könyvtár finanszírozása szerény, de stabil, hazai és nemzetközi láthatósága és elismertsége pedig jelentősen emelkedett.

Nemzetközi kapcsolatok és a World Science Forum

International Relations and the World Science Forum

Bóhm Gergely¹ – Freund Tamás²

¹ az MTA Titkársága Elnöki és Alelnöki Titkárság vezetője

² az MTA elnöke

„Az Akadémia feladata a magyar tudomány nemzetközi kapcsolatainak bővítése, eredményeinek megjelenítése és érdekeinek képviselése” („Az Akadémia megújult küldetése...” 2020). Az MTA 2019-ben elfogadott küldetésnyilatkozata eszerint határozza meg az Akadémiának a nemzetközi kapcsolatok ápolásával kapcsolatos feladatait. A küldetésnyilatkozat célként emeli ki a nemzetközi kutatási és tudománypolitikai együttműködések támogatását, a tudománypolitikai eredmények közvetítését, a részvételt az európai és globális együttműködésekben, az emberiség környezeti, társadalmi és gazdasági kihívásainak megoldásában. Hangsúlyozza a magyar nyelvű tudományosság és a határon túli magyar tudományos közösség támogatását, a tudománydiplomácia terén a magyar tudományosságról alkotott pozitív kép erősítését és ebben a World Science Forum (WSF) jelentőségét („Az Akadémia megújult küldetése...” 2020). Jelen összefoglaló célja, hogy bemutassa, milyen új kihívások, milyen eredmények kísérték az Akadémia törekvését a fenti feladatok teljesítésére a 2020-as vezetőváltás óta eltelt időszakban.

Az MTA nemzetközi kapcsolatainak egyedi vonásai és a 2020 utáni időszakot meghatározó körülmények

A küldetésben foglalt célok jól tükrözik a magyar tudományosság nemzetközi kapcsolatrendszerének meghatározó vonásait, így többek között a tudományos publikációk társszerzősége alapján jól kimutatható *egyértelmű nyugati és azon belül európai orientációt* (Soós 2023), valamint a *határon túli magyar tudományossággal* ápoltszoros kapcsolatot. A célok építenek az Akadémia a magyar tudományosságon belül betöltött, a klasszikus *„learned-society”* funkciókat meghaladó szerepére is, így a *széles köztestületi bázisra*, a *tudományfinanszírozói feladatra* és a *World Science Forum* kapcsán egyedinek mondható tudománydiplomáciai kezdeményező fellépésre is. Mindezek az egyedi vonások sok más nemzeti akadémiához képest kedvezőbb feltételeket teremtenek az MTA számára nemzetközi szerepvállalásának kiteljesítéséhez.

Ezek az akadémiai nemzetközi kapcsolatokat immár évtizedes távlatokban meghatározó, csak lassabb ütemben változó feltételeken túl számos új körülmény is befolyásolta a 2020-as vezetőváltás óta eltelt időszakban az akadémiai nemzetközi

kapcsolatok alakulását. Ezek részben külső, a tudományos világ egészét befolyásoló globális trendek, részben a hazai (tudomány)politika által előidézett események, részben pedig az MTA ezt az időszakot meghatározó programjaiból következnek. Közülük néhányat érdemes megemlíteni, mielőtt az MTA ezen a területen kifejtett tevékenységét jellemeznénk, hiszen az Akadémia nemzetközi programjai ebben a kontextusban értelmezhetők.

A kutatóhálózat leválasztása, a hazai tudományos intézményrendszer átalakítása

Bár szigorúan véve nem tartozik a vizsgált időszakhoz, a kutatóhálózat 2019-es elcsatolásának következményei már a küldetés megfogalmazásakor, majd azt követően mindvégig befolyással bírtak az MTA nemzetközi szerepvállalására. A korábban az MTA kutatóhálózati funkciójához tartozó nemzetközi feladatok, így például a kétoldalú akadémiai együttműködések által lehetővé tett mobilitási támogatások biztosítása vagy a kutatási szervezetek közti együttműködésekben való részvétel nyilvánvalóan korrekcióra szorultak. Kihívást jelentett a nemzetközi téren új aktorként megjelenő kutatóhálózati központtal (Eötvös Loránd Kutatási Hálózat [ELKH], Magyar Kutatási Hálózat [MKH], végül HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat [HUN-REN]) való együttműködés, a szétválasztással kialakult párhuzamosságok, valamint a hazai tudománypolitikai viták és konfliktusok nemzetközi vonatkozásainak kezelése is.

A leválasztást kikényszerítő 2018–2019-es tárgyalások idején gyakorlatilag az összes jelentős európai és számos globális nemzetközi szervezet biztosította támogatásáról az MTA-t, és szolidaritást vállalt az intézménnyel („Az Akadémiát támogató levelek és nyilatkozatok”). Ez a figyelem a nemzetközi tudományos közösség részéről az elmúlt időszakban is élénk maradt. A tudományos rendszer átalakításának egyes lépései, az egyetemi modellváltás és ezzel összefüggésben a modellváltó egyetemek 2022. december óta tartó kizárása az európai uniós támogatásokból, az állami tudományfinanszírozás rendszerének átformálása, a kutatóhálózat által használt MTA-ingatlanok tisztázatlan helyzete, majd legutóbb a bölcsészeti- és társadalomtudományi intézetek Eötvös Loránd Tudományegyetemhez csatolása mindvégig fenntartották a hazai tudománypolitikáról való tájékozódás igényét a nemzetközi partnerek részéről.

Covid-járvány, az ukrajnai háború és a személyes részvételű rendezvények visszaszorulása

Számtalan elemzés született már a Covid-járvány nemzetközi együttműködéseket érintő hatásáról. A külföldi utazások 2020–2021-es drámai visszaesését és az online ülésezés széles körű elterjedését követően nyilvánvalóvá vált, hogy a személyes találkozóra épülő konferenciák, egyeztetések visszafordíthatatlanul teret veszítettek az online, illetve hibrid rendezvényekkel szemben. Ezt a hatást tovább erősítették

a gazdaságossági és fenntarthatósági szempontok, amelyek mellett a tudományos szervezetek és az azokat vezető tudósok jellemzően személyesen is elkötelezettek. Mindettől függetlenül a zöld átállás önmagában is jelentős mozgalommá nőtte ki magát, és az utóbbi néhány évben a fenntarthatóbb gazdaságra való átállást segítő kutatásokon túl közvetlenül is megjelent a kutatási és kutatásfinanszírozó szervezetek működésében.¹

Hasonló hatással bírnak a súlyosbodó geopolitikai és kiújuló fegyveres konfliktusok, valamint a kutatásbiztonság előtérbe kerülése, amelyek szintén a nemzetközi rendezvények és együttműködések visszaszorulásához vezetnek. Itt emelendő ki Ukrajna 2022-es orosz megtámadása, amely emberi tragédiák sora mellett jelentős kutatói elvándorláshoz, az orosz kutatási intézményekkel folytatott tudományos együttműködések széles körű bojkottjához vezetett.

Az akadémiai bicentenárium

Bár nem szokatlan, hogy tudományos akadémiák világszerte rendezvénysorozattal készülnek alapításuk jeles évfordulóinak megünneplésére, az MTA kétéves program-sorozata a székház felújításával is összekapcsolva nemzetközi összehasonlításban is egyedülálló keretet teremtett nemzetközi programok szervezéséhez 2025 májusától kezdődően. A felújítás ugyanakkor az ezt megelőző két évben nem tette lehetővé nagyobb nemzetközi események szervezését a székházban, így például az időszak legnagyobb volumenű nemzetközi rendezvényének, a 2024. évi World Science Forumnak az elsődleges helyszíne rendhagyó módon a Pesti Vigadó volt.

A nemzetközi tudománypolitika prioritásai

A tudomány belső fejlődése és a környezetet, társadalmat, gazdaságot és politikát jellemző világszintű folyamatok egyaránt meghatározzák, hogy a nemzetközi tudománypolitikai diskurzusban mely témák emelkednek a figyelem középpontjába. Legalább a felsorolás szintjén érdemes kiemelni ezek közül azokat, amelyek a tárgyalt időszakban dominánsak voltak, jelezvén azt is, hogy mely területen volt érzékelhető trendforduló az elmúlt hat évben. Az itt következő területek mindegyike olyan, amelyen az Akadémia szakértői, tagsága vagy a témákhoz kötődő rendezvényei révén aktívan részt vállalt, maga is hozzájárult az ezekről szóló párbeszéd alakításához.

¹ Lásd például az európai tudományos akadémiákat összefogó All European Academies (ALLEA) által 2022-ben megjelentetett „Towards Climate Sustainability of the Academic System in Europe and Beyond” című jelentést (2022) és az annak nyomán 2024-től működő ALLEA Net Zero Steering Group működését („Climate Sustainability in the Academic System”) vagy a Science Europe 2024-ben „Framework for the Environmental Sustainability of Research Organisations” címmel megjelent átfogó ajánlását (Dotti–Potjomkina 2024).

Nyílt tudomány, tudományos szabadság, a tudományos kutatás biztonsága

A Covid-járványt megelőző időszakban vezető téma volt a nyílt tudomány (*open science*) és a publikációkhoz és kutatási adatokhoz való nyílt hozzáférés elvi és gyakorlati megvalósításának kérdése. A kutatói és kiadói érdekek mellett az erről szóló diskurzust a globális fenntarthatósági problémák iránt érzett közös felelősségvállalás és az ezt segítő tudományos eredmények minél szélesebb körű megosztása, a világ fejlődő országai iránti szolidaritás, valamint a kutatási eredmények minél gyorsabb alkalmazásának versenyképességet javító célja keretezte.

Az utóbbi években azonban a gazdasági hegemoniáért folytatott nagyhatalmi verseny és a geopolitikai feszültségek kiélesedése miatt a politikában és a tudománypolitikában is felerősödött a biztonság kérdése, és megjelent egy ezzel ellentétes narratíva is. Ennek eredménye a kettős felhasználású (*dual-use*) technológiák fokozott védelmének, az adatbiztonságnak, a stratégiai területeken a kutatási együttműködések korlátozásának igénye, amely várhatóan a következő években is meghatározó téma marad.

A tudományos szabadság kérdése, a tudományos intézmények autonómiájának, a szabad témaválasztásnak és a kutatási eredmények publikálásának korlátai, szélsőséges esetben a tudósok vagy tudományos intézmények elleni politikai fellépés és a mellettük való kiállás szintén rendszeresen jelentek meg a nemzetközi tudomány-diplomáciai diskurzusban is, egyúttal a tudományos autonómia legfontosabb ismérveinek megfogalmazására is készítette a tudományos közösséget. Várhatóan ezek a kérdések sem kerülnek le a napirendről a közeljövőben.²

Tudományos tanácsadás, a tudományba vetett bizalom

A tudományos tényekre támaszkodó szakpolitikai intézkedések jelentőségét (vagy hiányát) jól demonstrálta a Covid-járvány kezelése, amely világszerte igazolta a tudományos tanácsadás pótolhatatlan szerepét, egyúttal megmutatta a korlátait és a tanácsadási módszertan, eszköztár fejlesztésének fontosságát is. Új lendületet kapva a nemzetközi tudományos szervezetek is megerősítették tanácsadói tevékenységüket, markánsabb szerephez, megjelenéshez jutva az EU- vagy az ENSZ-szervezetek szakpolitikai döntéshozatalában is.³ Egyúttal jelentéseik révén szélesebb szakértői és ezzel legitimációs bázist is adtak a nemzeti szintű szakpolitikai véleményalkotáshoz.

² Lásd például az ALLEA e témában megjelent állásfoglalásait („Academic Freedom”) vagy az International Science Council (ISC) a tudományos szabadság és felelősség összeegyeztethetőségével kapcsolatos, hosszú évekre visszanyúló munkáit („Freedom and Responsibility in Science”).

³ Lásd például a 2016-tól működő EU Science Advice Mechanism (SAM) sorra megjelenő, kifejezetten a módszertannal foglalkozó jelentéseit („Advice”), az ISC és a SAM keretében működő SAPEA akadémiai együttműködést vagy az ISC ez irányú erőfeszítését az ENSZ-ben („Science Advice at the United Nations...”).

Bár nem újdonság, a 21. századi közösségi média által uralt kommunikációs térben az áltudomány és a tudományellenes vélemények térnyerése még nagyobb figyelmet kapott. A Covid-járvány, majd az ennek nyomán indult oltásellenes mozgalom vagy a klímaváltozás tagadásának néhol kormányzati politikává válása nyilvánvalóvá tette a tudományba vetett bizalom (*trust in science*) megingásából vagy még inkább a tudományos tények politikai indokkal való megkérdőjelezéséből fakadó szomorú következményeket. A téma többek között a 2024-es World Science Forum zárónyilatkozatában is hangsúlyosan szerepel, hatékonyabb együttműködésre szólítva fel az érdekelt feleket („Declaration of the 11th World Science Forum”).

A tudományértékelés reformja

A tudomány értékelésének a kvantitatív, tudományometriai adatokra és az ezekből képzett különböző indexekre épülő modelljének meghaladására irányuló kezdeményezések a 2010-es években indultak,⁴ de a 2022-es CoARA- (Coalition for Research Assessment) alapelvek rögzítésével és a mozgalom elterjedésével törtek be világszerte a tudománypolitika fősodrába. A tudományértékelési reform – ahol alkalmazták – jelentős változást hozott a finanszírozói, pályázati, előmeneteli vagy akár tagválasztási döntésekben. Azzal, hogy láthatóvá tette a különböző kutatói életutakból, intézményi és egyes országokra jellemző adottságokból vagy a kutató a publikálást kiegészítő tevékenységeiből eredő különbségeket, a tudományos teljesítmény igazságosabb és pontosabb értékelését tette lehetővé. A mennyiségi mutatóktól a minőségi értékelés irányába való elmozdulás időben és anyagi ráfordításban is mérhető költségei miatt a megvalósítás módja továbbra is kihívást jelent, és fontos szerepet ró a nemzetközi szakértői párbeszédet katalizáló nemzetközi szervezetekre.

Az MTA 2022-ben csatlakozott a mára 700 tagból álló CoARA-koalícióhoz, majd 2022 telén megalakult a mára 13 tagú CoARA Magyar Nemzeti Fejezet, amelynek társelnökei a HUN-REN Központ és a Magyar Tudományos Akadémia Titkársága. A nemzeti fejezetek mellett a CoARA másik fontos pillérét képezik a munkacsoportok, amelyek közül ötben képviselteti magát aktívan az MTA és a Fiatal Kutatók Akadémiája.

Részben a kvantitatív tudományértékelés és finanszírozás torzító hatásának, valamint a kutatókra nehezedő publikációs nyomásnak a következménye a kifogásolható publikációs gyakorlatot folytató „parazita” folyóiratok elterjedése és növekvő népszerűsége, valamint az ellenük indított fellépés is. A jelenségre az MTA saját, „Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére” című ajánlásában is felhívta a figyelmet (2023).

⁴ Lásd például a 2012-es San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA) állásfoglalást vagy a 2015-ös Leideni kiáltványt (The Leiden Manifesto for Research Metrics).

Mesterséges intelligencia

Ahogy minden más területen, úgy a nemzetközi tudománypolitika, tudomány-menedzsment terén is kiemelt szerepet kapott a mesterséges intelligencia előretörése. A kutatási célú használatot követően mára a cikkek, pályázatok írásában és a bírálat során történő alkalmazásának vitatott kérdései kerültek a középpontba, új szempontokat hozva a tudományértékelés reformjába is (ISC Centre for Science Futures 2026).

A fiatal akadémiaiak térnyerése

A fiatal kutatók akadémiai szervezeteinek alakulása a 2000-es évek fordulójától jellemző trend,⁵ de intézményesülésük és különösen tagságuk a nemzetközi akadémiai és más tudományos szervezetekben a 2020–2025 időszakban vált meghatározóvá,⁶ és lépett túl a csak fiatal kutatókat tömörítő szervezetek igényén.⁷ Képviselőik, a fiatal kutatói perspektíva új szintet hozott a nemzetközi tudományos szervezetek működésébe a tudománypolitikai döntésekben és a szakpolitikai tanácsadás terén egyaránt. Megemlítenéd, hogy az MTA támogatásával, de autonóm módon működő magyar Fiatal Kutatók Akadémiája 2024-ben szintén belépett az európai akadémiai legfontosabb szervezetébe, az ALLEA-ba, csatlakozott a CoARA-hoz, az MTA pedig számos szakértői testületbe, munkacsoportba delegálta az FKA tagjait. Az MTA a World Science Forum szervezőjeként is megkülönböztetett figyelmet fordít a fiatal kutatók részvételére a fórum programjában, a Global Young Academy képviselője 2019 óta tagja a WSF irányító testületének.

Az MTA nemzetközi aktivitása 2020–2026 között

A fenti vázlatos ismertetésből is jól látható, hogy a nemzetközi tudománypolitika felsorolt prioritásai szinte kivétel nélkül megjelentek az MTA hazai tevékenységében, jól jelezve az Akadémia működő nemzetközi kapcsolati hálóját és egyúttal a magyar tudományos közösség érintettségét is. A fenti körülmények és nemzetközi trendek ismeretében az MTA nemzetközi aktivitásának legfontosabb területeit mutatjuk be a továbbiakban. A nemzetközi kapcsolatokat érintő feladatok megvalósításáért 2020-tól az MTA elnökének, illetve választott vezetőinek irányítása mellett az Elnöki és Alelnöki Titkárság és az annak részeként működő Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya felel.

⁵ Az első fiatal akadémia, a német Die Junge Akademie 2000-ben alakult meg.

⁶ Az ALLEA tagjai között 2023–2025 között sokasodtak meg a fiatal akadémiaiak, az ISC 2022-től tette lehetővé társult taggá válásukat.

⁷ Fiatal kutatókat képviselő nemzetközi szervezetek (zárójelben alapításuk dátuma): Global Young Academy, GYA (2010); Young Academy of Europe, YAE (2012); Young Academies Science Advice Structure, YASAS (2020).

Kétoldalú egyezményes kapcsolatok

Az egyéni kutatói és a projektalapú együttműködések segítik az MTA társakadémiákkal kötött kétoldalú megállapodásai. A megállapodások alapján az MTA pályázati formában kis összegű mobilitási támogatással nyújt segítséget a kutatói kapcsolat-építéshez, kisebb kutatási projektek elindításához, a kétoldalú bizottságok működtetéséhez. A hasonló megállapodásokat az Európai Kutatási Térségen (European Research Area, ERA) belül lényegében kiváltották az uniós szintű programok, de az egyezményalapú együttműködések továbbra is fontos keretet nyújtanak a visegrádi és környező országok, valamint az Európán túli kapcsolatok esetében. A geopolitikai átrendeződésnek, illetve a hazai keleti nyitás politikájának is köszönhetően ismét felértékelődött az ilyen megállapodások szerepe.

1. ábra. Az észti-magyar kétoldalú egyezmény aláírása 2022-ben,
Tarmo Soomere és Freund Tamás akadémiai elnökök
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Az MTA 2019 óta is biztosítja a szükséges háttérrel a már meglévő kutatóhálózati és kutatócsoporti együttműködésekhez. Az intézmények szintjén ugyanakkor változtatni kellett a mobilitási támogatásokra jogosultak körén. A megoldás jól illeszkedett az MTA új küldetéséhez, így végül 2021-től a projektalapú, intézményi támogatást nyújtó pályázatok esetében a befogadó intézmények csak MTA Kiváló Kutatóhely

minősítéssel rendelkező kutatóhelyek lehettek, az egyéni mobilitási támogatásra pedig azóta a köztestület tagjai pályázhatnak. Ennek megfelelően az MTA egységesítette és újrakötötte kétoldalú egyezményeit, így mára minden aktív együttműködés ezt a feltételrendszert követi (1. ábra).

A partnerszervezetek körében lényegi változás nem történt 2020 óta. 2020-ban 41, 2025-ben 42 külföldi intézménnyel volt az Akadémiának érvényes megállapodása. Ezek közül 2020-ban 32, 2025-ben pedig 26 jelentett a finanszírozás terén is élő kapcsolatot, a csökkenés egyetlen esetben sem az MTA kezdeményezésére, hanem elsősorban a partnerek forráshiánya, passzivitása vagy kölcsönös érdektelenség miatt következett be. A pályázati támogatások teljes összege a két-három éves projektekre és egyéni utakra 2020 óta változatlanul összesen 75 + 15 millió Ft/év, ami nagyjából 60 db két-három éves kutatási projektet és ezenfelül 10–30 köztestületi pályázó néhány napos egyéni útjának pályázatos finanszírozását teszi lehetővé. Eltérő formában, de hasonló céllal járul hozzá az MTA évente három Fulbright-ösztöndíjas kutató részvételéhez a nagy presztízsű amerikai programban („Fulbright ösztöndíjak az Egyesült Államokba”), ezzel bővítve a nyertes magyar pályázók számát.

A pályázat formájában elérhető egyéni utazási támogatás mellett a tudományos osztályok saját, évi 3 millió forintos utazási kerettel is rendelkeznek, ami egyúttal biztosítja a tudományterülethez tartozó nemzetközi tudományos szervezetek ülésein való részvétel lehetőségét is.

Konferenciapályázatok

2020-ban két, nemzetközi konferenciákhoz köthető MTA támogatási forma létezett, az egyik a fiatal kutatók részvételét támogatta, a másik pedig a hazai szervezésű kisebb nemzetközi események szervezéséhez nyújtott támogatást 20-20 millió forintos keretösszeggel. Hasonló hazai pályázatok hiányában 2022-től a jelentkezők száma és az igényelt összeg nagysága mindkét pályázat esetében rendkívüli módon megnövekedett. Ehhez a járvány lezárulta mellett hozzájárult az is, hogy a korábbi kutatóintézeti kör helyett ezek a pályázatok is megnyíltak a teljes köztestületi tagság és az egyre növekvő számú MTA Kiváló Kutatóhelyek számára. A pályázati zsűriként is működő Tudományértékelési Elnöki Bizottság, illetve annak Erdei Anna főtítkárhelyettes által vezetett nemzetközi albizottsága javaslatára ezért 2023-ban a konferenciaszervezési támogatás megszűnt, a fiatal kutatók részvételének pályázata viszont 40 millió forintos keretösszeg mellett évente nagyjából 70 fiatal kutatónak⁸ nyújt lehetőséget az általa választott konferencián való részvételre. Mind a kétoldalú mobilitási, mind a konferenciapályázatok esetében indokolt volna az egy pályázatra jutó támogatási összeg és a nyertes pályázatok számának további bővítése, mindkét konstrukció hiánypótló jelleggel működik a hazai pályázati rendszerben.

⁸ 2024-ben 77, 2025-ben 74 nyertes pályázó volt.

Európai együttműködések

Ahogy a bevezetőben is említettük, az Akadémia nemzetközi kapcsolatrendszerében továbbra is elsőbbséget élveznek az európai együttműködések. Ezeket némi párhuzamosság mellett, de azért jól elkülöníthető profillal több európai szervezet is koordinálja.

EASAC

Az EASAC (European Academies' Science Advisory Council) független szakpolitikai jelentések formájában teszi elérhetővé az akadémiák szakértőinek tudását az európai döntéshozók számára. Jelentései három nagy közpolitikai területen, a környezetvédelem, az egészségügy és az energia területén jelennek meg. Az EASAC vezető testületében az MTA-t 2020-tól Kosztolányi György alelnök képviselte, munkacsoportjaiban számos, az MTA által jelölt magyar tag vett részt, 2024-től a környezetvédelmi panel társelnöke Báldi András levelező tag lett. Az Akadémia számos alkalommal biztosított helyszínt az EASAC-üléseknek, 2024-ben vendégül látva Budapesten az EASAC-tagszervezetek vezetőit is (2. ábra).

2. ábra. Bódis László, Csák János, Freund Tamás és Wim van Saarloos az EASAC Council ülésének megnyitóján az MTA Felolvasótermében

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

ALLEA

Az európai tudományos akadémiák szövetsége, az ALLEA (All European Academies) ötvözi az érdekképviselési és tanácsadói funkciókat, elsősorban európai tudomány-politikai kérdésekben fogalmaz meg ajánlásokat. Az MTA az ALLEA számos munkacsoportjában, így például az Európai Kutatási Térség (European Research Area, ERA) megújításával, a szellemi tulajdonjogokkal, a tudományos etikával vagy a tudományos oktatással foglalkozó testületekben is részt vesz delegált szakértő útján. Évek óta az ALLEA készíti az Európai Bizottság által is hivatalosnak tekintett európai tudományetikai kódexet. Az MTA saját Tudományetikai kódexének 2024-es frissítéséhez is biztos támpontot nyújtott, hogy Fésüs László akadémikus a legutóbbi, 2023-as kiadás elkészítésében is szakértőként vett részt.

Az ALLEA-val fennálló kiváló együttműködést mutatja az is, hogy a 200 éves évforduló tiszteletére szervezett, 2025. novemberi programhoz az ALLEA szinte elsőként csatlakozott, és az MTA-val közösen szervezett nemzetközi workshopot a SAPEA-projekt részeként a tudományos tanácsadás etikai kérdéseiről.⁹

SAPEA

A Science Advice for Policy by European Academies (SAPEA), az európai akadémiai hálózatok konzorciuma része az Európai Bizottság tudományos tanácsadó rendszerének (Scientific Advice Mechanism, SAM). A SAM másik ágát a tudományos főtanácsadók (*Chief Scientific Advisors*) 7 fős testülete adja, amelyben 2020 és 2023 között Kondorosi Éva személyében magyar akadémikus is részt vett. A SAPEA-jelentéseket megalapozó munkacsoportokba az MTA közvetlenül, illetve az ALLEA és EASAC által számos kutatót jelölt az elmúlt években.¹⁰

Science Europe (SE)

Az európai tudományfinanszírozó és kutatási szervezetek brüsszeli érdekképviseléseként működő Science Europe-ból az MTA-nak a kutatóhálózat elcsatlakozását és a Lendület Program forrásainak elvételét követően ki kellett lépnie, hiszen kutatási szervezatként többé nem lehetett a tagja. A Lendület Program költségvetésének visszatérésével ismét megnyílt az út a tagsághoz, és az MTA 2022 júniusában immár kutatásfinanszírozó szervezatként lépett be ismét a szervezetbe. A Science Europe MTA-képviselését azóta Kollár László főtárgyaló látja el. A Science Europe-ban így kialakult kettős kutatóhálózati és akadémiai tagság jó példa arra, hogy a nemzetközi

⁹ A 2025. november 4-i SAPEA-workshop címe: „Upholding Integrity in Scientific Advice: Key Principles and Challenges” („ALLEA Celebrates the 200th Anniversary of the Hungarian Academy of Sciences” 2025).

¹⁰ A hivatkozott magyar szakértői közreműködéssel készült jelentések címei: „Solar Radiation Modification”, „One Health Governance in the European Union”, „Cancer Screening in Europe”, „A Systemic Approach to the Energy Transition in Europe”.

kapcsolatok terén mindvégig sikerült megőrizni a jó együttműködést az ELKH, majd a HUN-REN vezetésével. Megjegyzendő, hogy az MTA minden esetben támogatta a kutatóhálózati tagságot, akkor is, amikor azt a leválasztás ellen korábban tiltakozó nemzetközi szervezetek az MTA ajánlásához, egyetértéséhez kötötték. A Science Europe-ban a partneri együttműködés jó példája volt a 2024-es World Science Forum nyitónapján az MTA és a HUN-REN által közösen megrendezett Science Europe Közgyűlés és Konferencia, amely így az európai kutatási szervezetek vezetőinek részvételével zajlott Budapesten.

Academia Europaea Budapest Knowledge Hub

A jelenleg 163 magyar tagot¹¹ számláló európai tudományos akadémia, az Academia Europaea (AE) és az MTA közti szorosabb együttműködés eredménye volt, hogy 2020 decemberében megalakult az AE regionális szervezeteinek sorát bővítő budapesti Academia Europaea Budapest Knowledge Hub. Az MTA pénzügyi és titkársági támogatása mellett működő Hub első igazgatója Lovász László volt, ő a működést 2020–2024 között négy fő téma: az oktatásmódszertan, a Duna-régió, a városi fenntarthatóság és a kevésbé jól teljesítő tagállamok európai pályázati eredményessége köré szervezte. 2024 júliusától nyilvános pályázat alapján az új tudományos igazgató az AE igazgatóságának jóváhagyása után Hegyi Péter kutatóorvos lett. Irányítása alatt a Hub a tehetséggondozás irányában bővítette tevékenységét.

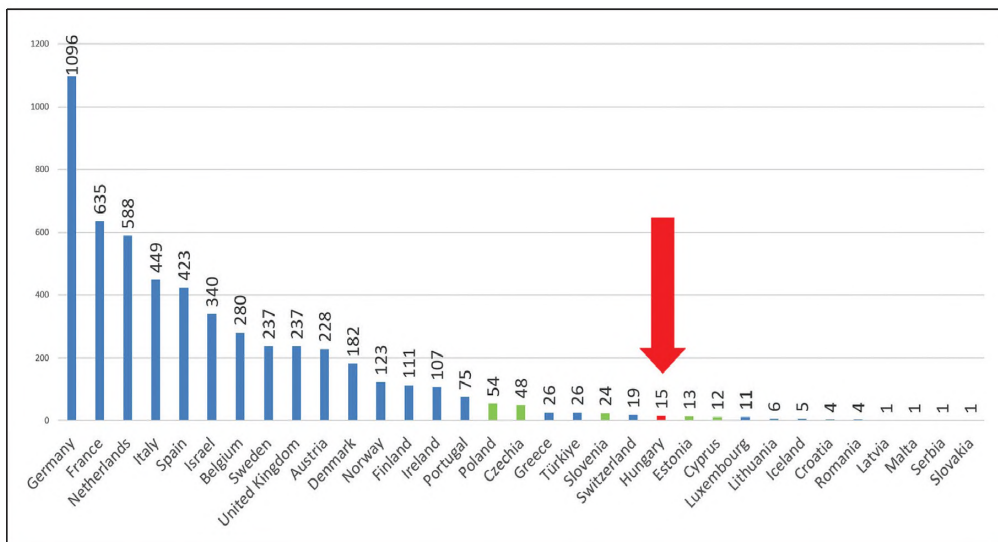
ERC pályázati támogatások

Az Akadémia az Európai Kutatási Tanács (European Research Council, ERC) indulása óta segíti pályázati tanácsadással és programbizottsági tagsággal a hazai kutatók eredményességét („Mit érdemes tudni...”). Ennek keretében az évente mára nagyjából 30-40 főt érintő egyéni pályázati tanácsadás mellett évente 5–8 alkalommal kutatóhelyeken szervez tájékoztató előadásokat és tréningeket, nyújt segítséget az interjúra való felkészülésben. A nemzeti kapcsolattartók az ERC „Mentoring Initiative” keretében segítenek a pályázó kutatóknak a témájukhoz illeszkedő mentort találni, aki személyre szabott javaslatokkal segítheti a pályázati ötlet kidolgozását. Ez a pályázat írásbeli részével kapcsolatos felkészítésen túl kiterjedhet a pályázati bírálat második körébe jutott, interjúra behívott pályázók tréningjére is.

2020 óta az ERC Tudományos Tanácsába két magyar tagot is választottak, 2022–2024 között Lovász László volt, 2024-től pedig Stipsicz András matematikus lett a Tanács tagja. Az ERC pályázati sikeresség 2020 óta talán a korábbiaknál is fontosabb mérőszámává vált az egyetemek, kutatóintézetek értékelésének, és előtérbe került a kormányzati tudományfinanszírozás terén is. Mindezek ellenére – minden bizonnyal összefüggésben a hazai tudományos rendszer (benne a kutatóhálózat) átalakításának terhével, a Central European University (CEU) kiszorításával és a modellváltó

¹¹ 2026. februári adat.

egyetemek kizárásával az európai uniós támogatásban részesülők köréből – a hazai ERC-eredmények nem javultak a 2020–2025 időszakban. Sokkal inkább az olvasható ki a statisztikai adatokból, hogy míg régiós versenytársaink közül többen folyamatosan zárkóznak fel a fejlettebb nyugati tagállamokhoz, Magyarország a jelenlegihez képest feltűnően sikeres 2007–2014-es időszak után legfeljebb stagnáló teljesítményt mutat, így az EU13-as rangsor elejéről egyértelműen hátrébb szorult (3. ábra).¹²

3. ábra. A magyarországi intézmények által befogadott ERC-projektek száma, 2021–2025
 Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Európai Bizottság

MSCA COFUND pályázat

Különösen a csökkenő összegű európai kutatási támogatások fényében volt kiemelkedő siker, hogy az MTA Titkársága 2024-ben közel 2 milliárd forint értékben nyerte el a Horizon Europe Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA) COFUND pályázatát.¹³ A Lendület Programhoz kapcsolódó öt éves támogatás összesen 35 kiváló fiatal kutató számára biztosít ösztöndíjat, hogy Magyarországra költözve az MTA által finanszírozott Lendület-kutatócsoportokban kutathasson három éven keresztül. Az MSCA COFUND program 15 éves fennállása óta ez volt az első nyertes magyar pályázat, és elnyerésekor egyúttal a legnagyobb összegű, futó, hazai EU-s kutatási pályázati projekt is.

¹² 2007–2013 között 37 nyertes magyar pályázatra jutott 16 lengyel és 11 cseh, 2014–2020 között már változott a sorrend: cseh 36, magyar 30, lengyel 29, míg 2021–2025 között tovább folytatódott a lemorzsolódás: cseh 54, lengyel 48, szlovák 24, magyar 15.

¹³ A pályázati program hivatalosan a Momentum MSCA Postdoctoral Fellowship névre hallgat („Momentum MSCA Postdoctoral Fellowship Programme Your Research Your Momentum”).

Visegrádi együttműködés, az Ukrajnából menekülő tudósok segítése

A visegrádi akadémiák elnökei és vezetői hagyományosan minden évben találkozót szerveznek, ahol megvitatják az akadémiákat érintő legfontosabb aktuális kihívásokat, megosztják tapasztalataikat. A találkozókra alkalmanként más regionális akadémiák vezetői is meghívást kapnak. A kutatóhálózat elcsatlóása ellenére a V4-es együttműködés fennmaradt 2019 után is, bár az MTA ennek hiányában immár kilóg a régiós akadémiák köréből. Az MTA 2022 májusában látta vendégül Budapesten a V4-akadémiák küldöttségeit, közös programot szervezve az Európai Kutatási Tanács (European Research Council, ERC) végrehajtó ügynökségével¹⁴ a pályázaton való sikeresebb kutatói részvétel érdekében. A találkozó felemelő pillanata volt, amikor a fórumon részt vevő akadémiai elnökök a helyszínen közös nyilatkozatot fogalmazva álltak ki az Oroszország által megtámadott Ukrajna mellett, szólítottak fel a tűzszünetre, fejezték ki együttérzésüket az ott élőkkel és reményüket az országból elmenekült kutatók mielőbbi visszatérésére („Együttérzés és szolidaritás...” 2022). A nyilatkozat megfogalmazásának idején az érintett akadémiák mindegyike már saját programot is hirdetett a háború elől menekülő tudósok megsegítésére. A lengyel és cseh akadémia a későbbiekben több száz menekült tudósak ajánlott kutatási lehetőséget saját intézeteiben. Az MTA is szinte azonnal reagált a háborús helyzetre. Étkezést és szállást biztosított a menekült tudósoknak, jótékonyági gyűjtést szervezett, és két év alatt közel 50 millió forintnyi adományt gyűjtött. Saját forrásaiból, saját ingatlanjaival és az adományokból is segítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola működését, és hozzájárult a háborús veszteségek enyhítésére indított szociális programjának finanszírozásához.

Tagság a nemzetközi tudományos szervezetekben

Az MTA közel 60 nemzetközi tudományos szervezetben képviseli a magyar tudományosságot. Ezek jelentős része az International Science Council tudományos uniói körébe tartozó, egy-egy tudományterületet képviselő világszervezet, mások regionális vagy tudománypolitikai szerveződések. Idetartoznak a már említett európai szervezetek is. A tagságok rendszeres felülvizsgálatát a tudományos osztályok végzik az elnök kérésére. A legutóbbi ilyen felülvizsgálat néhány inaktív szervezetből való kilépéssel és három új belépéssel zárult 2022-ben. A nemzetközi tagdíjak emelkedése és a forint árfolyamának romlása miatt a tagdíjak 2020-tól fokozatosan növekvő pénzügyi terhet jelentenek az MTA számára, a 2021-ben 97 millió forintos kötelezettség 2026-ra 140 millió forintra emelkedett.

¹⁴ European Research Council Executive Agency.

International Science Council

Az International Science Council (ISC) azért is érdemes a kiemelt figyelemre a tudománypolitikával, illetve tudományos tanácsadással foglalkozó világszervezetek között, mert az International Social Science Councilal történt 2018-as egybeolvadása óta jelentősen bővítette tevékenységi körét. A fokozatos, 2025-ben lezárult átalakulás eredményeképpen számottevően bővült a tagok köre, az ISC minden tudományterületre és minden nemzeti és regionális tudományos szervezetre és tudományos unióra kiterjesztette tagsági programját („Uniting the World Through Science”). Ajánlásai, állásfoglalásai ezért is feltétlenül irányadóak a nemzetközi tudományos közösség számára. Az MTA mind az ISC-vel, mind a tudományos akadémiákat összefogó Interacademy Partnership (IAP) évről évre szoros együttműködésben dolgozik a World Science Forum programjának összeállításán.

Kínai kapcsolatok

2024-ben a kínai tudomány a minőségi tudományos kibocsátás legfőbb mérőszámában, a Nature Indexben is megelőzte az Egyesült Államokat, miközben a Web of Science mennyiségi adatbázisaiban 2024-ben a kínai publikációk száma több mint kétszerese volt már az amerikaiakénak. Nem meglepő, hogy ilyen ütemű fejlődés mellett a tudomány minden területén növekszik a kínai kapcsolatok jelentősége. A Kínai Tudományos Akadémiával és Társadalomtudományi Akadémiával hosszú ideje kiváló kétoldalú kapcsolatainak köszönhetően a Kínai Tudományos Akadémia meghívására az MTA 2018-ban alapító tagként csatlakozott a 37 nemzeti tudományos akadémia, egyetem, KFI (kutatási, fejlesztési és innovációs) ügynökség, illetve nemzetközi szervezet (UNESCO, The World Academy of Sciences [TWAS]) részvételével megalakult Alliance of National and International Science Organisations for the Belt and Road Regions (ANSO) nevű szervezethez, megnyitva a lehetőséget a kínai együttműködések bővítése előtt. A kutatóhálózat leválasztása ellenére 2020 óta az MTA számos nemzetközi tudományos program, workshop szervezésében működött együtt az ANSO-val, megnyitotta a hazai kutatók számára a részvétel lehetőségét az ANSO pályázatain. 2024-ben az MTA 40 000 USD-t nyert el a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközponttal, az Eötvös Loránd Tudományegyetemmel közösen megrendezett ANSO–MTA Silk Road Forum & The 3rd ATES Open Science Conference szervezésére.

World Science Forum

A Tudományos Világforum (World Science Forum, WSF) konferenciasorozatot¹⁵ az MTA javaslatára az UNESCO, az International Science Council és a *Science* tudományos folyóiratot is kiadó American Association for the Advancement of Science

¹⁵ További részletes információk a fórum történetéről és az egyes ülések programjáról: „World Science Forum Budapest...”.

(AAAS) indították útjára 2003-ban, hogy az 1999-es budapesti UNESCO World Conference on Science mintájára kétévenként tanácskozzanak a tudomány szerepéről, felelősségéről, aktuális kihívásairól, és előmozdítsák a tudományos közösség, a társadalom és a politika képviselői közti párbeszédet.

Időközben a rendezvénysorozat a világ egyik legnagyobb presztízsű tudománydiplomáciai összejövetelévé vált, és ez a Magyar Tudományos Akadémia legnagyobb hatású nemzetközi vállalkozása. A WSF állandó szervező partnerei az alapító UNESCO, ISC és AAAS mellett az IAP, az EASAC és a Global Young Academy, és rajtuk kívül is számtalan más nemzetközi szervezet képviselteti magát saját programmal is a konferencián. A rendezvénysorozat ilyen hosszú időn keresztül történő fenntartásában nagy szerepe van a rendszeres állami támogatásnak és az Akadémia nagy világszervezetek törekvéseit egyensúlyozó szerepének, magyar kötődésének és elkötelezettségének a fejlődő országok iránt. A Fórum 2011-ben kiadott statútuma rögzíti, hogy a WSF elnöke az MTA elnöke, a WSF titkársági feladatait az MTA látja el.

2020 óta az Akadémia két Világforum szervezésében is részt vett. A Covid-járvány miatt 2021 helyett 2022-ben a dél-afrikai Fokvárosban megrendezett konferencia esetében a házigazda dél-afrikai Tudományos és Innovációs Minisztérium volt az MTA legfőbb partnere, majd 2024-ben Budapesten az MTA vállalta a házigazdai és főszervezői feladatokat is.

A 2022-es „Tudomány a társadalmi igazságosságért” főcímmel megrendezett Fórum három fővédnöke Cyril Ramaphosa, a Dél-afrikai Köztársaság elnöke, aki a Fórum megnyitóünnepségén beszédet is mondott, Audrey Azoulay, az UNESCO főigazgatója és Novák Katalin, Magyarország köztársasági elnöke volt, a WSF társelnöke pedig Bonginkosi Emmanuel Nzimande dél-afrikai tudományos, innovációs és oktatási miniszter. Freund Tamás társelnökként a megnyitón és a záróülésen mondott beszédet, az MTA szokás szerint több szekció szervezését koordinálta. A dél-afrikai WSF 2000 főt meghaladó látogatottságában és sikerében nagy szerepe volt a szerteágazó, de izgalmas programnak és a fórum pánafrikai jelentőségének is.

A WSF eredeti küldetéséhez, azaz a tudomány, a politika és a társadalom közti párbeszéd előmozdításához visszatérve, a 2024-es budapesti WSF fő témája „A tudomány és politika kapcsolata a globális átalakulások idején” volt. Programjában új elemként jelentek meg a szakpolitikai szemléletű „miniszteri” kerekasztal-szekciók. A témaválasztással a Steering Committee a tudomány és a politika erősödő egymásrautaltságára, a döntéshozókkal kiépítendő nyílt, bizalomra épülő párbeszéd fontosságára kívánta felhívni a figyelmet.

A fő helyszín az MTA székházának felújítása miatt rendhagyó módon a Pesti Vigadó volt, a MŰPA-ban szervezett megnyitón a WSF-szervezetek vezetőit megelőzően beszédet mondott Sulyok Tamás köztársasági elnök, az ünnepélyes záróülés pedig a Parlamentben szervezte meg az MTA. A kísérőrendezvények között több kifejezetten magas rangú tanácskozás is szerepelt, így az európai kutatási és kutatásfinanszírozó szervezeteket tömörítő Science Europe közgyűlése és éves konferenciája

vagy a tudományos főtanácsadók nemzetközi szervezetének (International Network for Governmental Science Advice, INGSA) ülése is. A nagyvonalú kormányzati támogatásnak köszönhetően a programot új elemként a Szépművészeti Múzeumban rendezett Science Expo is kiegészítette.

A négynapos eseményre végül 122 országból közel 1200 résztvevő regisztrált: nemzetközi tudományos szervezetek, kormányok, nemzeti akadémiák, kutatóhálózatok vezetői és képviselői, szakpolitikusok, tudósok, kutatók és tudományos újságírók, akik összesen közel 120 előadás keretében szólaltak fel a 19 plenáris és tematikus ülésen és a 20 kísérendezvényen. A 2024. évi WSF zárónyilatkozatát („Declaration of the 11th World Science Forum” 2024) a résztvevők egyhangú szavazással fogadták el a Parlamentben.

Bár a WSF 2026. évi szervezésének jogát Indonézia nyerte el, a 2025. decemberi visszalépésük miatt a 2024-ben szintén kiváló pályázatot benyújtó Török Tudományos Akadémia lesz a következő World Science Forum házigazdája 2027 márciusában (4. ábra).

4. ábra. A 2024. évi WSF záró sajtótájékoztatója a Parlamentben. Balról jobbra: Sir Peter Gluckman, az ISC elnöke, Nur Suestiningtyas, az indonéz National Research and Innovation Agency (BRIN) főtitkára, Freund Tamás, az MTA elnöke, Lidia Brito, az UNESCO tudományos főigazgató-helyettese és Sudip Parikh, az amerikai AAAS főigazgatója
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Bicentenáriumi ünnepség

A World Science Forum mellett az Akadémia talán legfontosabb, de mindenképpen egyik legfelemelőbb nemzetközi eseménye az akadémiai bicentenárium tiszteletére szervezett kétnapos nemzetközi konferencia volt 2025. november 3-án és 4-én. A vonzó program mellett minden bizonnyal az Akadémia nemzetközi megbecsültségének is köszönhető, hogy az emlékülésre 36 országból érkeztek vendégek, köztük az ALLEA és az EASAC, valamint számos társakadémia elnökei.

A 200 éves évfordulóhoz méltó keretet adott a Zeneakadémián a külföldi vendégek és diplomáciai testületek jelenlétében adott akadémiai koncert, másnap a felújított Díszteremben tartott akadémiatörténeti és az MTA megújult küldetését bemutató elnöki előadások, majd az akadémia 21. századi szerepéről folytatott panelbeszélgetés. A vendégek is megcsodálhatták a közel két éven át felújított székház azon a napon megnyíló harmadik emeleti kiállítótereit, benne az azóta több mint 10 000 látogatót vonzó „200 év kincsei” című kiállítást, majd részt vettek az ALLEA-val közösen szervezett, a tudományos tanácsadás etikai normáival foglalkozó workshopon és az ünnepi alkalomhoz illő díszvacsorán (5. ábra).

5. ábra. Az MTA ünnepi nemzetközi konferenciájának résztvevői az MTA székházában 2025. november 4-én
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Zárógondolatok

2020-ban a már kutatóhálózat nélküli és ezáltal nemzetközi kapcsolati hálójának egy részétől is megfosztott Akadémia számára korántsem lett volna meglepő fejlemény, ha nemzetközi kapcsolataiban, befolyásában teret veszít, és a ciklus végére aktivitása belesimul a klasszikus tudós társaságokéba. Nem így történt. Az új akadémiai vezetés programjának megfelelően az MTA egyedi adottságaira építve, kihasználva a tudománydiplomáciában betöltött különleges szerepét és a 200 éves évforduló és a WSF szervezése miatt ráirányuló figyelmet, sikerrel tartotta meg a hazai tudományos élet nemzetközi képviselőjével kapcsolatos funkcióit. Nem vount vissza, és nem is szorult ki a tudománypolitikai együttműködések közül: 2026-ban nemzetközi reputációja, ismertsége és aktivitása továbbra is kiemeli a nemzeti akadémiák köréből. Az MTA a külföldi partnerek számára továbbra is a nemzetközi tudományos élet egyik megbecsült, aktív szereplője, az akadémiai együttműködésekben pedig megbízható partner.

Irodalomjegyzék

- „Academic Freedom”. *ALLEA* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://allea.org/academic-freedom/>.
- „Advice”. *Science Advice Mechanism to the European Commission* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://scientificadvice.eu/advice/>.
- „ALLEA Celebrates the 200th Anniversary of the Hungarian Academy of Sciences” (2025). *ALLEA* (2025. nov. 5.). <https://allea.org/allea-celebrates-the-200th-anniversary-of-the-hungarian-academy-of-sciences/>.
- „Az Akadémia megújult küldetése – az MTA Közgyűlése és Elnöksége által elfogadott, végleges változat” (2020). *MTA* (2020. jan. 8.). <https://tinyurl.com/ypm27wkx>.
- „Az Akadémiát támogató levelek és nyilatkozatok”. *MTA* (letöltés 2026. febr. 28.). https://mta.hu/mta_hirei/az-akademiat-tamogato-levelek-es-nyilatkozatok-109370.
- „Climate Sustainability in the Academic System”. *ALLEA* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://allea.org/wg-climate-sustainability-in-the-academic-system/#toggle-id-1>.
- „Declaration of the 11th World Science Forum” (2024). *World Science Forum Budapest* (2024. nov. 23.). <https://worldscienceforum.org/contents/draft-declaration-of-the-11th-world-science-forum-110170.html>.
- Dotti, Nicola Francesco – Potjomkina, Diana (2024). „Framework for the Environmental Sustainability of Research Organisations”. *Science Europe* (2024. nov. 14.). <https://doi.org/10.5281/ZENODO.14140340>.
- „Együttérzés és szolidaritás – budapesti találkozójukon a visegrádi akadémiák elnökei közös nyilatkozatban álltak ki az ukrán lakosság, a tudósok és a tudomány érdekei mellett, elítélve Oroszország katonai agresszióját” (2022). *MTA* (2022. máj. 28.). <https://tinyurl.com/3saav2af>.
- „Freedom and Responsibility in Science”. *International Science Council* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://council.science/freedom-and-responsibility-in-science/>.
- „Fulbright ösztöndíjak az Egyesült Államokba”. *Fulbright Hungary* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://fulbright.hu/>.

- ISC Centre for Science Futures (2026). „Preparing National Research Ecosystems for AI – Third Edition”. *The International Science Council* (2026. febr. 16.). <https://doi.org/10.24948/2026.02>.
- „Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére”. *MTA* (letöltés 2026. febr. 25.). https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2023/javaslatok_a_kifogasolható_gyakorlatot_folytato_folyoiratok_cikkeinek_kezelesere-NET.pdf.
- „Mit érdemes tudni röviden az European Research Council szervezetéről?”. *MTA* (letöltés 2026. febr. 25.). https://mta.hu/mta_erc.
- „Momentum MSCA Postdoctoral Fellowship Programme. Your Research Your Momentum”. *Momentum MSCA Postdoctoral Fellowship Programme* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://momentum-msca.mta.hu/>.
- „Science Advice at the United Nations General Assembly”. *International Science Council* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://council.science/our-work/science-advice-un/>.
- „Search for Members of the Academia Europaea”. *Academia Europaea* (letöltés 2026. febr. 28.). https://www.ae-info.org/ae/Acad_Main/List_of_Members.
- Soós Sándor, sorozatszerk. (2023). *Tanulmányok a tudományelemzés mai gyakorlatából*, 2. Budapest: MTA KIK.
- „Towards Climate Sustainability of the Academic System in Europe and Beyond” (2022). *ALLEA* <https://doi.org/10.26356/climate-sust-acad>
- „Uniting the World Through Science”. *International Science Council* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://council.science/>.
- „World Science Forum Budapest 2024”. *World Science Forum Budapest* (letöltés 2026. febr. 28.). <https://worldscienceforum.org/>.

Az MTA200 Elnökségi Bizottság tevékenysége

Activities of the MTA200 Presidium Committee

Kecskeméti Gábor

az MTA rendes tagja, az MTA200 Elnökségi Bizottság elnöke, kutatóprofesszor, Eötvös Loránd Tudományegyetem
Humán Tudományok Kutatóközpontja Irodalomtudományi Kutatóintézet, Budapest;
egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Miskolc

A Magyar Tudományos Akadémia 2025. évi bicentenáriumának előkészületei már 2020 őszén megkezdődtek. Az Elnökség az Akadémia és Könyvtára 200 Éves Évfordulójának Megünneplését Előkészítő Elnökségi Bizottságot (MTA200 EB) állított fel, amelynek elnöke, Frank Tibor történész akadémikus 2020 novemberében foglalta először koncepcióvázlatba invenciózus és átfogó elképzeléseit az évforduló méltó és emlékezetes megünnepléséről, majd az elnökségi bizottság 2021 februárjában tartotta meg alakuló ülését az MTA főtitkárhelyettese, a 11 osztály által delegált egy-egy tag, a történeti horizontú nemzeti humán tudományok a paritásosnál nagyobb számú (nyelvtudós, történész, művészettörténész) képviselői, az MTA Könyvtár és Információs Központ (KIK), a Kézirattár, az Akadémiai Levéltár, az MTA Művészeti Gyűjteménye, a Fiatal Kutatók Akadémiája (FKA) és az MTA Titkársága összes érintett szakterületének (jog, pénzügy, kommunikáció) illetékesei részvételével. A bizottság által készített előterjesztéseket időközönként megtárgyalta az MTA Vezetői Értekezlete, Vezetői Kollégiuma és Elnöksége. Frank Tibor 2022 szeptemberében bekövetkezett halálát követően a munka Lővei Pál, az az évben az MTA levelező tagjává választott művészettörténész vezetésével folytatódott, majd az ő lemondása után, 2023/2024 fordulóján kapott elnökségi felkérést a bizottság vezetésére e sorok írója, Kecskeméti Gábor irodalomtörténész akadémikus.

Az elnökségi bizottság 2024-ben és 2025-ben bizonyosan az Akadémia legintenzívebb és legkiterjedtebb munkát végző testületeinek egyike volt. Az évforduló megünneplésére szánt kiadványokat, budapesti, vidéki és határon túli, központi és az egyes osztályok vagy területi bizottságok által kezdeményezett rendezvényeket, a történelmi múltú felsőoktatási intézményekkel (így a 2025-ben fennállásának 150. évfordulóját ünneplő Zeneakadémiával), kulturális intézményekkel (így a Magyar Nemzeti Múzeummal [MNM], a Nemzeti Színházzal, a Szépművészeti Múzeummal) és központi állami intézményekkel (Magyar Nemzeti Bank, Magyar Posta) való együttműködés változatos formáit tartalmazó programot aligha lehetett volna valóra váltani, ha nem kapcsol mindenki a legnagyobb fokozatú, intenzív és operatív munkavégzési ütemre (Hegyi 2024). A bizottság elnöke csak a 2024. évben mintegy nyolcvan olyan értekezletet hívott össze, amelyeken részint az ügyek viteléért felelős belső szakemberekkel, részint a külső partnerek képviselőivel egyeztetette az egyes programelemek

megvalósításának átfogó, elvi kérdéseit éppúgy, mint gyakorlati, technikai lépéseit; igen gyakran – a folyamatok elakadása vagy összehangolatlansága esetén – a részleteket aprólékosan kidolgozó, a felmerült vitákat tisztázó, az ellentéteket elsimító mikromenedzsmenetet sem lehetett elkerülni.

A feladatok nagyságrendjét, a megoldásukra rendelkezésre álló idő szűkösségét, a koncentrált munka igényét mi sem szemlélteti jobban, mint a Magyar Nemzeti Múzeummal való együttműködésben végül 2025. május 5-én megnyitott és október 26-ig álló reprezentatív akadémiatörténeti nagykiállítás előkészületei. Egy ilyen kiállítás – „200 tárgy” munkacímme – már tervben volt 2024 elején, részletei azonban kidolgozatlanok voltak. A korábbi elképzelések szerint a kiállítás csak 2025 novemberére, az Akadémia megalapításának szimbolikus évfordulójára készült volna el, egy olyan kurátor irányításával, aki 2024. július közepén leköszönt e megbízatásról, miközben az MNM új vezetője jelezte, hogy az ügy fontosságára és nemzeti jelentőségére való tekintettel a múzeum reprezentatív nagykiállításainak helyszínét, a József nádor termeket már 2025 májusától, a bicentenáriumi ünnepi évet megnyitó akadémiai közgyűlés dátumától biztosítja.

Az új kurátor, Császtvay Tünde irodalomtörténész alapjaiban változtatta meg a kiállítás koncepcióját: az akadémiai Művészeti Gyűjtemény olajképeire, büsztjeire és az MTA KIK darabjaira koncentráló korábbi elgondolást dinamikus, sok interakcióra lehetőséget nyújtó, a kora újkor humanista tudós köreitől a 21. század új technológiai lehetőségeiig és a mesterséges intelligenciáig tartó történetet élményközpontúan átadó kiállítással váltotta fel; felkészültségének és elkötelezettségének köszönhető az a páratlan siker, hogy ilyen nagyszabású – végül mintegy 850 műtárgyat, köztük a legkülönbözőbb partnerintézményektől kölcsönzött különlegességeket egyedi tervezésű és kivitelezésű térbe helyező – kiállítás megvalósulhatott, a világszerte általánosnak nevezhető többéves, fél évtizedes előkészületek helyett az első tervek felvázolásától a megnyitásig tartó, mindössze kilenc hónapnyi kihordási idő alatt. A nagykiállítás címéül a „Varázshatalom” szót, Széchenyi István nevezetes, 1842. évi akadémiai alelnöki beszédének egész koncepciót sűrítő kifejezését választottuk. Széchenyi eredeti gondolatmenete nemzetpolitikai súlyú, s az e stratégiai elgondolása hatékony érvényesítéséhez választott módnak, a tudás iránti megbecsülést kifejező és a tudományt előmozdító tudománypolitikának elvi alapvetésként kellene irányt mutatnia minden kor számára: „valamint egyetlen egy kiképzett emberi velőben több magához vonzó, több magában elolvasztói erő van, mint ezer üres vagy zagyvati főben, éppen úgy terjeszthet nemzetiséget is egyedül felsőbbtség és semmi egyéb; midőn a’ legszentebb buzgalom, a’ legdicsőbb vitézség, a’ legszilárdabb akarat, melyekkel jól irányozva – megengedem – ezer csatát lehetne nyerni, nemcsak hogy egy hüvelyknyivel sem mozdítják elő a’ magyarság ügyét, de éppen ellenkezőleg a’ lehető legaggasztóbb veszélybe bonyolítják azt, hahogy ezen felette nagy dicséretre méltó tulajdonok hátterében nem világlik az erkölcsi felsőbbtség ellentállhatlan súlyával a’ civilisationak varázshatalma” (Széchenyi 1842, 37). A szellemi, kulturális és tudományos tőkének ezt a páratlan hatalmát tette a magyar nemzetpolitika centrális mozgatóerejévé az a

kultúrpolitikus is, az Akadémia 20. században végig érvényesülő finanszírozási modelljét kidolgozó Klebelsberg Kunó, akinek 150 éves születési évfordulójáról a kiállítás ugyancsak megemlékezett.

Az Akadémia saját, kivételes értékű művészeti, könyvtári és kéziratári gyűjteményének bemutatását végül egy másik kiállítás vállalta magára, amely csakugyan 2025 novemberének első hetében, az előző után fél évvel nyitott meg „200 év kincsei” címmel, és 2026 decemberéig tart nyitva. Helyszíne az intézmény Széchenyi téri székháza lett, nevezetesen azok a harmadik emeleti, eredetileg – a Szépművészeti Múzeum felépítéséig – az Országos Képtár elhelyezését biztosító, s így Pest-Buda első állandó, nyilvános kiállítási teréről szolgáló termei, amelyeket közel egy évtizede, súlyos statikai problémák miatt le kellett zárni, s amelyeknek felújítása – gyakorlatilag újjáépítése – az elmúlt éveket meghatározó, a székház-rekonstrukció első szakaszát jelentő munkálatok utolsó ütemében készült el. A harmadik emelet a 2024. év jó részében a belső lépcsőházakon át nem is volt megközelíthető, csakis a munkásokat és az építési anyagokat emelő, külső lifttel, s még 2025 tavaszi hónapjaiban is csak remélni tudtuk, hogy novemberre megnyitható lesz. A Művészeti Gyűjtemény és a Kézirattár vezetői, Ugrý Bálint és Babus Antal azonban hosszú ideje nagyon alapos koncepcióval készültek (az utóbbinak a kiállítási vezetője már a megnyitóra készen állt: Babus 2025), s így lehetségessé vált megfelelni annak a kihívásnak is, hogy a kiállítást végül szűk két hét alatt kelljen felállítani. A munkához ugyanis csak a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett kiállítás bezárását követően lehetett hozzáfogni, mert a mindkét helyen szereplő műtárgyak mellett az ott debütált, minden korszerű kiállítástechnikai rendszerrel felszerelt tárlók átszállítása is szükséges volt hozzá. Ebben az esetben is példátlanul nagy sikernek örvendhetünk: a nagyvonalú, elegáns és esztétikus, gépészetileg is jelentősen korszerűsített kiállítási termék lélegzetelállító gazdagságú és szépségű tárlat helyszíneként váltak a kultúra iránt érdeklődő budapesti és hazai nagyközönség új célpontjává.

Az évforduló legrepresentatívabb eseményei természetesen mind hasonló központi koordinációt kívántak, másként nem lettek volna összefoghatók, megvalósíthatók. Ilyen volt a 2025. május 5-i, az emlékezéssorozatot indító akadémiai közgyűlés, amelyet a tudománypolitikáért felelős miniszter mellett az államelnök is megtisztelt a jelenlétével, mindketten üdvözlőbeszédet mondtak. A tudományos díszelőadást Kecskeméti Gábor tartotta, a kora újkortól a 19. századig ívelő tudománytörténetben annak a tanulságait mutatva fel, hogy az alap- és az alkalmazott kutatások megkülönböztetése, az azokra felkészítő felsőoktatás mindkét pólusának differenciált kialakítása milyen régi és jól bevált európai hagyományokra vezethető vissza, s hogy ugyanakkor az élettudományok, a matematikai és természettudományok meg a bölcsészet- és társadalomtudományok csakis egymást elismerve, a másik hatását felerősítve, kölcsönös tiszteletben összemunkálva támogathatnak erős és boldog nemzetet. (Az előadás azóta megjelent: Kecskeméti 2025b.)

Széchenyi 1825-ös felajánlásának tényleges, novemberi naptári évfordulója ugyancsak erősen koordinált szervezőmunkát követelt. A nagycenki sírboltban

való koszorúzás, a sopronpusztai Akadémiai Emlékerdőben való hársfaültetés és a Felsőbükai Nagy Pálra való fertőszentmiklósi emlékezés már sok év óta bevett hagyománynak számítanak, különlegesség volt azonban, hogy november 3-án Pozsonyban a Magyar Tudományos Akadémia és a Szlovák Tudományos Akadémia – a Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács bevonásával – közös konferenciát szervezett „Magyar-szlovák tudományos kapcsolatok az Akadémia történetében és jelenében – Kontakty maďarskej a slovenskej vedy v dejinách a súčasnosti akademie” címmel. Mindkét akadémiai elnök ünnepi köszöntője után magyar részről Kecskeméti Gábor, szlovák részről Miroslav Tibor Morovics tartott előadást (a magyar előadó „Akadémiát teremtő nemzet – nemzetet teremtő Akadémia” című szövege azóta megjelent: Kecskeméti 2025a), majd egy nyelvtudomány- és egy folklorisztikatörténeti előadás következett. Hosszú távú kutatási együttműködés megalapozására ad esélyt az, hogy a két nyitóelőadó teljes szemléleti párhuzamban, sőt terminológiai egybehangzásban tárgyalta az Akadémia működésének 19. századi szakaszát, beleágazva azt a Magyar Királyságot szétfeszítő nemzeti törekvések szellemi előkészítésének esztétörténeti és a Kárpát-medencei nyelvleírás és népismeret tudománytörténeti folyamataiba, megvonva azt a mérleget, hogy az Akadémia tagjai és intézményes programjai több, ma már önálló állammal rendelkező nemzet tudományos és kulturális törekvéseit is igényesen kifejezték és fejlesztették.

A pozsonyi emlékezés után az Akadémia vezetésének még aznap este Budapesten voltak újabb kötelezettségei. A Zeneakadémia Nagytermében a Nemzeti Filharmonikus Zenekar adott díszhangversenyt Vashegyi György vezényletével és Balázs János zongoraművész közreműködésével a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletére, majd fogadás következett, amelyen az illusztris hazai vendégek mellett már jelen voltak több tucat tudós társaság és nemzetközi tudományos szervezet vezetői és képviselői a világ minden pontjáról. Ők azért utaztak Budapestre, hogy másnap, november 4-én egy, felerészben a Magyar Tudományos Akadémiát köszöntő, felerészben a jelenkori tudományos tanácsadás, tudománykommunikáció és a tudománytalan nézetekkel szembeni fellépés lehetőségeit és hatékony módjait megvitató nemzetközi rendezvényen osszák meg egymással tapasztalataikat. Harmadnap, a Jubileumi Tudományünnep nyitórendezvényén mutatta be a Magyar Nemzeti Bank és a Magyar Posta az akadémiai évfordulóra általuk kibocsátott, különféle címletű emlék- és forgalmi érmeiket, első napi bélyegzéssel ellátott bélyeget és bélyegblokkot. Ugyanezen a héten sorra került még az említett akadémiai kiállítás megnyitója, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia ünnepi rendezvénye, a novemberi tudományhónapot gondozó 5 területi akadémiai bizottság közös nyitóeseménye és aulakiállításának megnyitója, sőt az MTA200 EB is emléknapot tartott, a 11 osztály egy-egy tudomány- vagy intézménytörténeti előadása mellett nyitóelőadásként annak a Berzeviczy Albert akadémiai elnöknek a pályaképét mutatva fel, aki az első akadémiai centenárium megemlékezéseit irányította 100 évvel ezelőtt. A Szépművészeti Múzeummal közös konferenciánk Ferenczy István szobrász akadémikusunk emlékeztétét állította középpontba novemberben, a Zeneakadémiával

(Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem) decemberben tartottunk közös konferenciát „Zene és tudomány – zenetudomány” címmel. Nem tárgyalhatjuk még részleteiben a Magyar Nemzeti Színházzal és a nemzeti színház nevet viselő vagy hasonló funkciót betöltő vidéki és határon túli magyar színházi műhelyekkel való együttműködést, mert ennek eredményei, a tudománytörténet nagy alakjait és a tudomány mindenkori etikai problémáit bemutató előadások majd 2026-ban kerülnek színre mindegyik az Akadémia támogatásával.

A központi koordinációban megvalósuló események mellett talán még nagyobb súlyúak azok a rendezvények, amelyekhez az MTA200 EB „csak” a logisztikai támogatást és a finanszírozást biztosítja, a kezdeményezőkézség és a tartalmi kimunkálás az egyes osztályok és néhány további akadémiai intézmény feladata és érdeme. 2025 májusa és 2026 decembere között (a nyári két-két hónap kivételével) minden hónapban egy-egy akadémiai osztály szervezhet „osztályhónapot” a budapesti székházban: igénye szerint (akár nemzetközi) nagykonferenciát, kisebb workshopot, könyvbemutatót, sajtóbeszélgetést, ismeretterjesztő előadást, koncertet, célozhat szorosan a szakmai befogadókra éppúgy, mint az érdeklődő nagyközönségre, készíthet és bemutathat médiatartalmakat, és nemcsak a kisebb és nagyobb előadó- és tárgyalótermeket veheti igénybe, hanem övé a székház bejárati aulája is, ahová kiállítást szervezhet a saját tudomány- és intézménytörténetének tárgyaival, képeivel, szövegeivel és virtuális tartalmaival. Pontosan úgy van, ahogyan erre kezdettől fogva számítani lehetett: az egyes osztályok ambíciójuk és kreativitásuk mértékében, változó módokon, de többnyire vonzó, közönségcsalogató eszközöket találva töltik meg érdemi tartalommal ezt a lehetőséget, amely különlegesen intenzív figyelmet biztosíthat a társadalom javára való munkálkodásuk megmutatásának.

A sort 2025 májusában az MTA határon túli bizottsága (Kolozsvár) és testületei (akadémiai tanácsok és diaszpórabeli szerveződések) nyitották meg, majd júniusban a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya következett. Rendkívül erős példát mutattak fel: közel negyedszáz tudományos és tudomány-népszerűsítő rendezvénnyel töltötték meg a hónapjukat, a tematikus konferenciák mellett külön középiskolásoknak és egyetemistáknak szánt programokat szerveztek, bemutatták a 2019-ig az Akadémia által irányított kutatóhálózatban létrejött, alapvető fontosságú humán tudományi kézikönyveket, tartottak székfoglaló előadásokat, koncerteket, akadémiai *Ki nyer má?-t* és *Lyukasórát*. A fizikusok szeptemberi tudományhónapjában a látványos, kísérletes bemutatók és az atomfizikai tárgyú előadások domináltak, a történészek októberben elsősorban konferenciákat tartottak. Az osztályokon túl sorra kerülnek még a tudományhónapokban a hazai területi bizottságok, az alapításának 200. évfordulóját 2026-ban ünneplő MTA KIK, az FKA. A *Magyar Tudomány* minden hónapban kedvcsinálót közöl a soron következő tudományhónap eseményeiről.

Az évfordulás emlékezéshez kezdettől fogva egy kiadványsorozat terve is kapcsolódott. Első ízben jelent meg olyan kézikönyv, amely az Akadémia eddig működött összes elnökének és főtítkárának pályáját a tudományos és tudományszervezői munkásságukat kifejtő portrétanulmányokban mutatja be (Szilágyi 2023). Fontos és

revelatív áttekintés készült az Akadémia mindenkori támogatóiról. Ők természetesen már olyan örvendetesen sokan voltak, hogy ebből nem névsorolvasás lett, hanem az Akadémia javára adományozókat változó rétegződésükben bemutató olyan társadalomtörténeti elemzések, amelyek a hivatásosodás, a fontosabb értelmiségi hivatásrendek kialakulásának történetét is meg tudták ragadni (Klement 2024).

Két tudós levéltáros, Hay Diana és Szögi László közös kötetben írta meg az Akadémia 200 évének rövid történetét, a 20. század végére és a 21. századra vonatkozóan hiánypótló alapkutatásokat is elvégezve ehhez; a művet gazdag illusztrációs anyag kíséretében magyar és angol nyelven is megjelentettük (Hay–Szögi 2025a; Hay–Szögi 2025b). Támogatásunkkal jelent meg Csorba László Széchenyi-monográfiájának új, átdolgozott kiadása (Csorba 2024). Az MTA200 EB egyes kiadványok esetében nemcsak a megjelentetést, hanem a hozzájuk szükséges kutatási fázist is támogatni tudta: így finanszíroztuk Széchenyi István és Eötvös József levelezésének feltárását és sajtó alá rendezését; az Eötvös-levelezés megjelentetése folyik, míg a Széchenyi-levelezés elsődleges közlési platformja az online közzététel („Széchenyi István levelezése”), de az Akadémia ügyeiben folytatott levelezéséből egy válogatás könyvként is megjelent, számos levél magyar fordítását elsőként közölve (Széchenyi 2024). Az alapításakor mindenekelőtt a magyar nyelv ápolására és fejlesztésére létrehozott Akadémiának a magyar nyelvtudomány műveléséhez való kapcsolódási pontjairól egy szintetizáló teljességű, épp ezerlapos kötet készült (Tolcsvai Nagy 2025), s benne 34 tanulmány tárgyal olyan kérdéseket, mint a nyelvéírás és a standardizálás, a szótárak és a nyelvtanok, a nyelvváltozatok és a határon túli magyar nyelv kutatása, a nyelvi kodifikáció (a helyesírás, a nyelvhelyesség, a nyelvművelés, a szakterminológia területén) és egyes szakterületi munkálatok (névtan, számítógépes nyelvészet, finnugor nyelvtudomány).

Az Akadémiával egyidős, vagyis 2025-ben szintén bicentenáriumát ünneplő két hajdani író akadémikusról ugyancsak megemlékeztünk. Jókai Mórról tanulmánykötet jelent meg, amelynek 14 tanulmánya Jókai és az Akadémia, továbbá Jókai és a nyelvtudomány, a folklorisztika, az antropológia, az esztétika, a zenés színház, a (francia és orosz) komparatisztika, a történettudomány, a kommunikáció, a pszichológia, a szociológia, a botanika, a csillagászat kérdését tárgyalja (Eisemann–Rózsafalvi 2025). Lévay József már korábban közzétett önéletrajzi feljegyzései és szónoklatai (Lévay 2001; Lévay 2018) mellé most forráskiadásban sikerült megjelentetni teljes költői életművének testes korpuszát (Lévay 2025).

Kosztolányi Dezső nem volt ugyan az Akadémia tagja, de tagja lett az Akadémia első írótagjának emlékéét őrző és az Akadémiával egy évszázadon át szimbiózisban élő Kisfaludy Társaságnak; Kosztolányi nyelvművészetéről Dobos István monográfiája jelent meg támogatásunkkal (Dobos 2025). A Miskolci Területi Bizottság 81 észak-magyarországi tudós munkásságának beható ismertetését foglalta lexikonba (Kocsis–Jakab 2025). 2026-ban az emlékévé további kötetei látnak napvilágot.

Az MTA200 EB munkájában nem jelentéktelen részt foglalt el az audiovizuális tartalmak gondozása, fejlesztése, a médiamegjelenések tervezése (televízió-, rádió-,

sajtómegjelenések, a marketingszakmában csak *outdoornak* nevezett egyéb felületek: óriásplakátok, molinók, hirdetőtáblák, járművön kívüli és belüli reklámhelyek stb.). A Kommunikációs Főosztály nagyon aktívan és invenciózusan vette ki a részét e feladatokból. Sok hónapnyi közös munkával fejlesztettük ki azt a mesterséges intelligenciát is munkára fogó animációs rövidfilmet, amely egykorú fényképfelvételek látványos megmozdításával mondja el az Akadémia 19–20. századi történetét. A filmet levetítettük az ünnepi közgyűlésen, s a közgyűlés minden tagja egy különleges médialejátszón is megkapta. Készült belőle angol nyelvű változat is, ezzel többek között novemberi nemzetközi konferenciánk vendégeit ajándékoztuk meg. *Nekem a tudomány* címmel készült el egy tudósportré-sorozat 22 epizódja, amelyeket a köztelevízió is vetített. Régi akadémikusok mának szóló üzeneteiből válogat kisfilmsorozatunk, amelyből már 11 részt állítottunk össze. Lendület-projektvezetők mutatkoznak be tízrészes sorozatunkban. Az *Akadémiai percek* rádiós sorozatából 31 rész ment le nagy sikerrel országos sugárzású csatornákon. A Kézirattár kincseinek bemutatásából előkészületben van egy látványos sorozat *Kesztyűs kézzel* címmel. Az érdekesség és a pontos informálás arányát szerencsésen találta el az a húszrészes plakátsorozat, amely a budapesti metrószerelvények utasait célozta meg. 2024 áprilisában indult el az MTA200 honlapja, amely azóta is részletesen bemutatja az emlékév történéseit, kiadványait, történeti portrékat és érdekességeket közöl, rendezvénynaptárával pedig megpróbálja követni és közhírré tenni a bicentenáriumi év eseményeit („200 éves a Magyar Tudományos Akadémia”).

A 2010–2020-as évek fordulóján, a székház-rekonstrukció és a pandémia megpróbáltatásai közepette kihalttá vált akadémiai székház ma építészeti értelemben is a régi fényében ragyog, lépcsőházait és folyosóit pedig látogatók soha nem látott özőne árasztja el. Visszatértek a tudomány képviselői, az egyes szakmák szerveződései: ritka az a nap, amikor ne kerülne sorra az osztályhónapok valamely tematikus rendezvénye, gyakran párhuzamosan több helyen is telt ház van. Emellett az érdeklődő nagyközönség is megjelent. A harmadik emeleti kiállítás és az osztályok havonta változó aulakiállításai széles közönséget vonzanak. Az Akadémia felkerült a megbecsült budapesti rendezvényhelyszínek térképére, visszajáró törzsközönséget toborzott, de egyszeri látogatásoknak, diákcsoportok, nyugdíjasklubok, hagyományőrző közösségek gyakran több száz kilométert leküzdő kirándulásainak is a célpontjává vált. A lépcsők diákcsoportok dübörgésétől hangosak, a ruhatárba megerősített szolgálatot és pótfogasokat kellett beállítani. Az évfordulós rendezvények tehát, úgy látszik, elérték azt a stratégiai célt, hogy az Akadémia tevékenysége, az itt alkotó tudósok munkássága, az intézmény- és a tudománytörténetre való emlékezés a tudomány és a kultúra iránt nyitott nagyközönség érdeklődésének középpontjába került. Mint már annyiszor, ezúttal is bebizonyosodott: aki a múltba tekint, annak valamilyen módon a jelenét is látnia, értékelnie kell, majd annak alakítására is képessé válik, sőt a jövő felé mutató irányokat is meg fog pillantani.

Irodalomjegyzék

- „200 éves a Magyar Tudományos Akadémia”. MTA (letöltés 2026. febr. 5.). <https://mta200.hu>.
- Babus Antal (2025). *Borúra derű: A 200 éves Akadémia kincsei. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ kiállítása 2025. november 5-től 2026. december 13-ig*. Budapest: MTA KIK.
- Czinege Szilvia, szerk. (2024). „...a Tudós Társaság dolgában”: Válogatás Széchenyi István gróf levelezéséből. Budapest: MTA – HUN-REN BTK.
- Czinege Szilvia – Fónagy Zoltán, szerk. *Széchenyi István levelezése* (letöltés 2026. febr. 5.). <https://szechenyilevelezes.abtk.hu>.
- Csorba László (2024). *Széchenyi István*. Budapest: MTA–HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont.
- Dobos István (2025). „A honni nyelvet mívelni és gyarapítani” – Kosztolányi nyelv művészete. Budapest: Universitas Kiadó.
- Eisemann György – Rózsa falvi Zsuzsanna, szerk. (2025). *Jókai Mór és a tudományok*. Budapest: MTA–ELTE HTK.
- Hay Diana – Szögi László (2025a). *A Magyar Tudományos Akadémia képes története 1825–2025*. Budapest: MTA – ELTE HTK.
- Hay, Diana – Szögi, László (2025b). *An Illustrated History of the Hungarian Academy of Sciences 1825–2025*. Budapest: MTA – ELTE RCH.
- Hegy Pál (2024). „2025-ben kétszáz éves az MTA – Az ünnepi előkészületekről”. *Magyar Tudomány* 185/5, 583–600. <https://doi.org/10.1556/2065.185.2024.5.1>.
- Kecskeméti Gábor (2025a). „Akadémiát teremtő nemzet – nemzetet teremtő Akadémia. A Magyar Tudományos Akadémia 200 éve a magyar szellemi életben”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 129, 677–684. <https://doi.org/10.56232/ItK.2025.6.01>.
- Kecskeméti Gábor (2025b). „...munkálkodni, hogy az embereket boldogabbaknak hagyjuk, mint találtuk»: Tudományelméleti modellek és tudományszervezési hagyományok a Magyar Tudományos Akadémia alapításában”. *Magyar Tudomány* 186/11, 2243–2260. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.11.16>.
- Klement Judit, szerk. (2024). *A Magyar Tudományos Akadémia mecénásai*. Budapest: MTA–HUN-REN BTK.
- Kocsis Károly – Jakab Nóra, szerk. (2025). *Észak-magyarországi tudós portrék*. Miskolc: Bíbor Kiadó.
- Lévay József (2001). *Szentpéteri üres fészek: Lévay József naplója*, I. 1892–1907; II. 1908–1917. Szerk. Porkoláb Tibor. Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Herman Ottó Múzeum – Miskolci Egyetem BTK Textológiai Műhely.
- Lévay József (2018). *Lévay József emlékdái és emlékbeszédei*. Szerk. Porkoláb Tibor. Miskolc: II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár.
- Lévay József (2025). *Lévay József költeményei: I. 1846–1880; II. 1881–1918*. Szerk., bev. Porkoláb Tibor. Miskolc: II. Rákóczi Ferenc Könyvtár – Miskolci Egyetem.
- Széchenyi István (1842). *A’ magyar Academia körül*. Pest: Trattner–Károlyi.
- Szilágyi Adrienn, szerk. (2023). *A Magyar Tudományos Akadémia elnökei és főtitkárai*. Budapest: MTA – HUN-REN BTK.
- Tolcsvai Nagy Gábor, szerk. (2025). *Az élő Akadémia kétszáz éve: A nyelvtudomány és az MTA*. Budapest: MTA – ELTE HTK.

Tudománybarát Település Mozgalom

The Movement of Science-Friendly Cities

Oberfrank Ferenc
az MTA köztestületi igazgatója

Az Akadémia hitelességét a tudományos közösség elismerése biztosítja, amellyel a 2025-ben elvégzett kutatói felmérés tanúsága szerint az Akadémia kellőképpen rendelkezik. Működési feltételeinket és közfeladataink teljesítését nagyobbrészt a politikai közösséggel, a kormánnyal való kiegyensúlyozott kapcsolatunk biztosítja. Erre folyamatosan törekszünk, több-kevesebb sikerrel. Azonban a legfontosabb a magyar társadalom, a nemzet bizalma és támogatása. Ez hat vissza legerősebben az előbbi kettőre. A 2021-ben elvégzett és a 2026-ban megismételt, most nyilvánosságra hozott reprezentatív közvélemény-kutatás szerint továbbra is a Magyar Tudományos Akadémia élvezi a legnagyobb társadalmi bizalmat az összes közintézmény közül. A foglalkozási csoportok között pedig a tudósok iránt él magasán a legnagyobb bizalom az egyébként súlyosan bizalomhiányos magyar társadalomban. Abban bízhatunk, hogy a társadalom és a kutatói közösség elismerése a politikai közösséget is az Akadémia mellé állítja.

A közvélemény-kutatások azonban jelzik, hogy bár a bizalom töretlen, a társadalom tagjainak tájékozottsága a tudomány eredményeiről, azok mindennapi jelentőségéről és az Akadémia tevékenységéről korántsem kielégítő. Ez a helyzet az Akadémiát is tettekre kell, hogy készítse.

Ismeretes, hogy a Magyar Tudományos Akadémia elnökének kezdeményezésére és a kormány előterjesztésére az Országgyűlés a 2025-ös és a 2026-os évet a Magyar Tudomány Événél nyilvánította. A kettős bicentenárium méltó megünneplésére és a Magyar Tudomány Éve (MTÉ) össznemzeti élménnyé emelésére székházunk megújításával, kiadványokkal és a 2025 májusától 2026 végéig tartó, az egész országra és a határon túli magyar kulturális és tudományos központokra is kiterjedő, minden magyar emberhez szóló MTA200 programsorozattal készültünk, amely tavaly május óta nagy sikerrel zajlik (részletesen lásd e lapszámban Kecskeméti Gábor: „Az MTA200 Elnökségi Bizottság tevékenysége”, 501–508).

Az MTA200 és az MTÉ-programsorozat része az MTA által indított Tudománybarát Település (TUBA) Mozgalom elindítása. A mozgalom célja, hogy a településeket mozgósítsa a magyar tudomány és az MTA ünnepéhez való csatlakozásra, ösztönözzön a tudomány művelőinek elismerésére és eredményeik megismerésére. Az MTA elnöke 500 magyar település – nagyközség és város – polgármesterének küldte el a csatlakozási felhívást. A mozgalmat kiterjeszteni tervezzük a határon túli, magyar identitásukat őrző településekre is. Az a település kaphatja meg az MTA Tudománybarát

Település elismerést, amely megfelel az előre meghatározott kritériumoknak. A jelentkezés és a kapcsolattartás internetes felület segítségével és személyes kapcsolattartás útján valósul meg. Az elektronikusan benyújtott települési dokumentációkat a területi akadémiai bizottságok közreműködésével regionális bírálóbizottságok értékelik majd. Az MTA Tudománybarát Település elismerést elnyerő települések táblákon kihelyezhetik és kommunikációjukban alkalmazhatják az elismeréshez tartozó megkülönböztető logót és feliratot. Az MTA elnöke az egyetemi városoknak és a kiemelkedő tudományos hagyományokat ápoló településeknek MTA Honoris Causa Tudománybarát Település elismerést adományozhat.

A projekt előkészítése során konzultáltunk Kovách Imre szociológussal, az MTA levelező tagjával, a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya alelnökével. Szerinte a „TuBa mozgalom Akadémiánk kapcsolatainak erősítésén túlmenően alapvető hozzájárulás lehet a politikától [...] függetlenül is, létfontosságú integratív, társadalomszerveződési folyamatok felerősítéséhez”. Kovách professzor szerint „korábban nem tapasztalt mértékű a nyitottság mindkét oldalon a vidék–város párbeszéd, közeledés, együttműködés iránt, ami az egyik meghatározó eleme lehet a magyar társadalom változásának”. Vélekedése szerint „a TuBa mozgalom ennek is a katalizátora lehet” (Kovách Imre személyes közlése).

A mozgalom keretében az azt elindító Akadémiának és a részt vevő településeknek különféle vállalatokat kell tenniük, és tevékenységeket kell elvégezniük. Mindenekelőtt együttműködést kell vállalniuk az Akadémiával. Ennek célja, hogy az Akadémia és Könyvtára 200 éves jubileuma (MTA200) és a Magyar Tudomány Éve (MTÉ 2025/26) alkalmából megvalósított települési programok közvetítette élmények révén növekedjen az Akadémia küldetésének, tagjainak és tevékenységének vidéki, helyi és térségi ismertsége, megbecsültsége.

További közös cél a településhez kötődő tudományos személyiségek, akadémikusok megbecsülésének kifejezése, a tudós, feltaláló, tanár, tudományt támogató kiválóságok, évfordulók, intézmények elismerése, emléküik megörökítése, ápolása.

Végül fontos közös törekvés a tudomány megjelenítése a település mindennapi életében. Megmutatni a tudományos szakértelem, a helyi és külső tudományművelők és alkalmazók, szakértők részvételének és a település életébe, a települési intézményi feladatok ellátásába, a közösségi életbe, a művelődésbe, a helyi társadalmi igények kielégítésébe való bevonásának a jelentőségét.

A TUBA Mozgalomhoz csatlakozó települések és az MTA között létrejövő együttműködés keretében felajánlhatók különböző MTA-vállalások, amelyeket a területi akadémiai bizottságok tagjai és kapcsolatrendszerük révén, továbbá a központi akadémiai szervek, testületek segítségével lehet biztosítani.

Ilyen segítség lehet a tudományos tanácsadás a települési programok összeállításához különös tekintettel az áltudományos és tudománytalan tartalmak kivédésére; előadók, tudományos programok, kiállítások, vándorkiállítások biztosítása az MTA Könyvtár és Információs Központ és a területi akadémiai bizottságok bevonásával (1. ábra); tájékoztatás a településen született és a településhez kötődő akadémikusokról,

1. ábra. A legifjabb látogatók az MTA vándorkiállításán
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

2. ábra. Virtuális séta egy csillagvizsgáló belsejében
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

kiemelkedő tudósokról; segítségnyújtás, tanácsadás a helytörténeti és egyéb tudományos vonatkozású kiállítások, emléktáblák tartalma, emlékszobák kialakítása tudományos minőségének biztosításához; segítségnyújtás, véleménynyilvánítás fejlesztési programok, klímaváltozással összefüggő helyi problémák, műemlékvédelmi kérdések stb. kapcsán; internetes felület biztosítása a települések országos és nemzeti figyelmet érdemlő értékeinek közismertté tételében; a településről származó akadémiások, köztestületi tagok, tudósok és a település kapcsolatának erősítése, e személyek bevonása; hiteles és aktív civil szervezetek bevonása; a térség felsőoktatási, kulturális és innovációs szervezeteinek, intézményeinek, személyiségeinek bevonása a területi akadémiai bizottságok segítségével; törekvés a lokálpatrióták és a fiatalok bevonására (2. ábra); a sajtónyilvánosság kölcsönös biztosítása, megjelenítés a TUBA honlapján, eseménynaptárában és az MTA TUBA hírleveleiben; a helyi közéletet érintő magyar nyelvhasználatban segítség nyújtása az MTA Nyelvhelyességi Tanácsadó Testület bevonásával.

Az elnöki felhívás a mozgalom indítására és a települések csatlakozására 2025 novemberében jutott el a polgármesterekhez. 2026. február végéig 63 település (illetve budapesti kerület) vezetője jelezte a csatlakozási szándékát, és 51 település csatlakozott az előírásoknak megfelelően a mozgalomhoz. A TUBA Mozgalom tevékenységeit és eseményeit mindenki nyomon követheti a mozgalom honlapján („Üdvözljük...”).

3. ábra. A „Mozgásban a tudomány” MTA szabadtéri vándorkiállítás megnyitója Pécssett
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Az MTA alapításának 200. évfordulójához kötődő országos programsorozat részeként vándorkiállítást indított útjára a Magyar Tudományos Akadémia. A „Mozgásban a tudomány” elnevezésű kiállítás szorosan kapcsolódik az Akadémia 2025 őszén meghirdetett Tudománybarát Település Mozgalmához, ezzel is törekedve arra, hogy a tudomány, az Akadémia és tudósainak szakmai munkája minél több helyi közösség számára váljon elérhetővé és átélhetővé (3. ábra). A vándorkiállítás első állomása tavaly októberben a „Science Expo” volt a Millenárison. Ezután indult országos körútra, amelynek eső állomása Pécs, majd Szeged, Veszprém, a nyári két hónapban Balatonfüred, végül Miskolc és Debrecen, hogy vándorkiállításunk valamennyi területi akadémiai bizottságunk székhelyén megforduljon (4. ábra).

4. ábra. Freund Tamás, az MTA elnöke az MTA Tudománybarát Település Mozgalom meghirdetését követően átadja az „MTA Honoris Causa Tudománybarát Település” elismerő emléklapot Bóka Istvánnak, Balatonfüred polgármesterének 2025. augusztus 20-án
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Irodalomjegyzék

„Üdvözljük a Magyar Tudományos Akadémia által indított Tudománybarát Település Mozgalom honlapján!” MTA (letöltés 2026. febr. 25.). <https://tudomanybarat.hu/>.

*Határtalan történet**

Boundless Story

Kollár László¹ – Szondy Melinda²

¹ az MTA főtítkára

² az MTA Titkársága Főtítkári és Főtítkárhelyettesi Titkárság vezető szakértője

A Magyar Tudományos Akadémia és Budapest Főváros Önkormányzata 2022 augusztusában nyilvános pályázatot hirdetett köztéri alkotás létrehozására. A pályázatra olyan tervekért vártunk, amelyeket megvalósítva – 2025-ben a Magyar Tudományos Akadémia fennállásának 200. évfordulójára emlékezve – a megújuló Széchenyi téren az MTA székháza előtti térrészen egy, az Akadémia történetiségéhez méltó, a tudomány naprakészségét, mindenkori aktualitását és gyors reagálóképességét kifejező jelet állíthatunk.

A kezdeményezés sikerét jelzi, hogy összesen 65 különféle műfajú pályamű érkezett be, amelyek többségében magas szakmai színvonalon jelenítették meg a tudomány szellemiségét. A kiemelkedő jelentőségű pályázat előkészítése és a pályaművek zsűrizése érdekében az Akadémia a terület rangos és tapasztalt szakértőiből álló bizottságot állított fel. A bírálóbizottságban részt vettek a Fővárosi Önkormányzat, Belváros-Lipótváros Önkormányzata és az Építési és Beruházási Minisztérium képviselői; a Magyar Tudományos Akadémia, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, a Magyar Művészeti Akadémia és a Képző- és Iparművészek Szövetsége delegáltjai, valamint a tér átalakításának korábbi terveit készítő FŐMTERV-Korzó képviselője („Pályázati kiírás...” 2022).

A 65 pályaművet egy kiállítás keretében mutattuk be a nagyközönségnek az MTA Dísztermében, a kiállítást az MTA Művészeti Gyűjteményének munkatársai szervezték, a kiállítás kurátora Bicskei Éva gyűjteményvezető volt (1. ábra).

A kiíró MTA elfogadta a bírálóbizottság díjakra vonatkozó javaslatait, de megvalósításra – gondos mérlegelés után – nem az első díjazottat, hanem a második díjjal jutalmazott pályamunkát javasolta, amelyik az Akadémia épületét összeköti a megújuló Széchenyi térrel. E döntés fő oka, hogy szerettük volna valóban bevonni a Széchenyi teret a székház vonzáskörébe – és így nyitni a társadalom és a város felé. Ennek a célnak leginkább a megvalósításra kiválasztott pályamunka felelt meg, amelynek alkotói Csillag Katalin, Chen Ming Rong, Bató Blanka és Soós Zsófia Fruzsina.

* A cikk a közgyűlési beszámoló felhasználásával készült.

1. ábra. Kiállítás a beérkezett pályaművekből az MTA székházának Dísztermében (2023. március)
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A megvalósításra kiválasztott pályamunka, a *Határtalan történet* a 200. évfordulót 201 darab tardosi mésző lap alkotta idővonal által tervezte megjeleníteni, amely a székház tengelyében a főlépcsőtől indulva a parkosított területre fut (2. ábra).

2. ábra. A pályázat második díjas, megvalósításra kiválasztott pályaműve, a *Határtalan történet*
Forrás: a pályamű látványterve / Bató Blanka, Csillag Katalin, Chen Ming Rong, Soós Zsófia Fruzsina

Az egyes lapokon az adott év Akadémiával kapcsolatos fontos eseményei, illetve az Akadémiához köthető nagyjaink jelennek meg, akiknek érdemei vitathatatlanok, és az utókor objektív mérce szerint kimagaslónak tartja hatásukat, munkásságukat. Az alkotás megvalósítását az ünnepi évfordulóra, 2025-re terveztük. A kiválasztott terv azért is nagyon fontos az Akadémia számára, mert az idővonal mentén az egyes évfordulókhöz rendszeresen események szervezése tervezhető. Az alkotás megvalósíthatósága szorosan összefüggött a székház rekonstrukciójával és a Széchenyi tér tervezett felújításával.

2022-ben rendelkezésre állt a Széchenyi tér kiviteli terve, amely szerint a körforgalom megszűnik, és a tér szabadon elérhetővé válik mind a székház, mind pedig a Duna felől. A pályázat kiírásakor egyértelműnek tűnt, hogy a tér átalakítása a 2025-ös bicentenárium előtt meg fog valósulni.

Sajnos a Széchenyi tér átalakítása mégsem történt meg, aminek oka, hogy az Országgyűlés törvényben elvonta a Fővárosi Önkormányzat tulajdonjogát, és a teret az V. Kerület Önkormányzatának vagyonkezelésébe adta. A Fővárosi Önkormányzat beadvánnyal fordult a Fővárosi Törvényszékhez, hogy állapítsa meg a Széchenyi teret az V. Kerületi Önkormányzat tulajdonába adó törvény alkotmányellenességét. A Törvényszék – a folyamatban lévő per felfüggesztése mellett – az Alkotmánybírósághoz fordult, kérve a vonatkozó törvényi szabályozás Alaptörvényellenességének megállapítását. Az eljárás elhúzódása miatt a megvalósítás során az Akadémia partnere a Belváros-Lipótváros Vagyonkezelő Zrt., illetve az önkormányzat volt. Így jöllehet az átalakítás alapvető koncepciójával, azaz a körforgalom megszűnésével és a középső zöldfelület gyalogosok számára való elérhetővé tételével minden érintett egyetértett, a tér átalakítása máig nem történt meg. A *Határtalan történet* eredeti koncepció szerinti megvalósítása ellehetetlenült.

Az MTA vezetői és az alkotók közös gondolkodásának eredményeként olyan megoldás született, amely lehetővé tett egy ideiglenes megvalósítást. A műalkotás a székház előtt, azzal párhuzamosan a – felújított – burkolatba süllyesztve készült el az ünnepi közgyűlésre. Az alkotók, Csillag Katalin vezető tervező vezetésével elkészítették és benyújtották a kivitelezési tervdokumentációt, amely kedvező elbírálásban részesült, az V. Kerület Önkormányzata tulajdonosi hozzájárulását adta a műalkotás megvalósításához, amit a kerületi főépítész is támogatott.

Az MTA vezetői arról döntöttek, hogy létre kell hozni egy szakértőkből álló bizottságot, amely előkészíti az alkotást képező kövek tartalmáról való döntéshozatalt. A bizottság elnöke Kollár László főtitkár volt, tagjai Lövei Pál művészettörténész, akadémikus, Láng Benedek tudománytörténész, az MTA doktora, Csillag Katalin építész, az alkotók képviselője, Cieger András történész, az MTA doktora, Hay Diana, az Akadémiai Levéltár igazgatója, Szaló Péter főtitkári tanácsadó, Simon Tamás főosztályvezető, Balla Andrea titkárságvezető és Beöthy Balázs művészeti titkársági szakreferens voltak. A bizottság azt javasolta, hogy az egyes köveken olyan jelentős személyek nevei vagy olyan események szerepeljenek, amelyek kapcsolódnak az Akadémiához, továbbá élő személyek nevei ne kerüljenek fel a kövekre, kivéve a Nobel-díjasokat és a matematika területén – ahol nincs Nobel-díj – az Abel-díjasokat.

A kövek tartalmát előkészítő bizottság megküldte javaslatait az MTA tudományos osztályai részére, kérve a javaslatok véleményezését, kiegészítését. A bizottság összesen nyolc ülést tartott. Több esetben kihívást jelentett annak a megoldása, hogy az azonos évszámokhoz tartozó többes eseményekhez vagy személyekhez megfelelő alternatív évszámot találjon. A tartalmi javaslatokról a végső döntést az MTA Elnöksége hozta meg 2024 novemberében. A köveken szereplő feliratokat kifejtő rövid szócikkek is készültek, amelyek internetes felületen, az idovonal.mta.hu oldalon olvashatóak („Időutazás: a Magyar Tudományos Akadémia első 200 éve”). A *Határtalan történet* felavatására 2025. május 5-én került sor, az MTA vezetői, Budapest főpolgármestere, a Közgyűlés tagjai és az alkotók jelenlétében (3. ábra).

3. ábra. A *Határtalan történet* felavatása az Akadémia 2025. májusi közgyűlésének napján
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Reményeink szerint a jövőben, a Széchenyi tér felújítását követően az Akadémia leendő vezetése gondoskodik a műalkotásnak az eredeti tervek és elképzelések, alkotói szándék szerinti megvalósításáról. A *Határtalan történet* mind koncepciója, mind a kövekre írt tartalmak okán üzenet a jövőnek egy olyan múltról, amely nem zárult le, hanem inspirációként szolgál. Nemcsak eredményeknek és eseményeknek állít emléket, de elvekről és hozzáállásról is üzen. Karikó Katalin a mában élve, Széchenyi István 200 év távlatából fogalmaz meg hasonló gondolatokat:

„Előre nézünk, mert a tudománynak soha nem szabad visszanéznie. Másrészt ritkán látunk olyan tanulmányokat, amelyek a múltban már elért célokról

beszélnek. Mindig előre nézünk. A múlt az múlt. Én magam is hozzászóltam ahhoz, hogy azon gondolkodjak, hogy mit tehetek még, nem pedig arra, amit elértem.” (Galli 2023)

„Nem nézek én, megvallom, annyit hátra, mint sok hazámfia, hanem inkább előre; nincs annyi gondom tudni 'valaha mik voltunk' de inkább átnézni, 'idővel mik lehetünk 's mik leendünk'. A' Múlt elesett hatalmunkbul, a' Jövendőnek urai vagyunk.” (Széchenyi 1830)

A műalkotás – a tervet készítő művészek koncepciója szerint – „szimbolizálja a tudomány beláthatatlan dimenzióját és a megismerhetőség határtalanságát. [...] A távoli jövő kiszámíthatatlan, annak formálását a jel a jövő generációira bízva” (idézet a pályamű leírásából).

Az idővonal szándékunk szerint a jövőben folyamatosan megújul. Jelenleg az utolsó kő évszáma 2026, és az alkotói szándéknak is megfelelően javasoljuk a rá következő évektől új kövek letételét (így valósul meg a *Határtalan történet*), például a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. A legutóbbi néhány évtized kövei közt, ahol nem volt kellő távlatunk a tudományos eredmények megítélésére, számos kő üresen áll; ezek kiegészítése is az MTA jövődől vezetésére marad. Nagy öröm számunkra, hogy az első kiegészítés már az idei évben megtörténhet, hisz Krasznahorkai László, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja 2025-ben irodalmi Nobel-díjat kapott. Az 1985-ös kő felirata: „Megjelenik a »Sátántangó«, a 2025-ben irodalmi Nobel-díjjal kitüntetett Krasznahorkai László regénye.” A kő ünnepélyes felavatására 2026. május 4-én kerül sor, amikor Nobel-díjasunk díszelőadást tart az MTA közgyűlésén.

Irodalomjegyzék

- Galli, Paolo (2023). „Dagli archivi Katalin Karikó: «Senza il vaccino non avreste mai neppure sentito il mio nome»”. *Corriere del Ticino* (2023. okt. 2.). <https://www.cdt.ch/news/mondo/katalin-kariko-senza-il-vaccino-non-avreste-mai-neppure-sentito-il-mio-nome-328756>.
- „*Határtalan történet* – Mészáros lapokon az MTA első 200 éve” (2025). *MTA* (2025. máj. 5.). https://mta.hu/mta_hirei/hatartalan-tortenet-meszkolapokon-az-mta-elso-200-eve-114344.
- „Időutazás: a Magyar Tudományos Akadémia első 200 éve”. *MTA* (letöltés 2026. febr. 13.). <https://idovonal.mta.hu/>.
- „Kollár László főtitkár avatóbeszéde” (2025). *MTA* (2025. máj. 5.). https://mta.hu/data/kozgyules/Kollar_Laszlo_Hatartalan_tortenet_beszed.pdf.
- „Pályázati kiírás köztéri alkotás létrehozására az MTA alapításának 200. évfordulója alkalmából” (2022). *MTA* (2022. aug. 29.). https://mta.hu/mta_hirei/palyazati-kiiras-kozteri-alkotas-letrehozasa-az-mta-alapitasanak-200-evforduloja-alkalmabol-112352.
- Széchenyi István (1830). *Hitel*. Pesten: Petrózai Trattner J. M. – Károlyi István.
- „Tudományter – az MTA alapításának 200. évfordulója alkalmából köztéri alkotás létrehozására kiírt pályázat zárójelentése” (2023). *MTA* (2023. márc. 23.). https://mta.hu/mta_hirei/tudomanyter-az-mta-alapitasanak-200-evforduloja-alkalmabol-kozteri-alkotas-letrehozasa-kiirt-palyazat-zarojelentese-112805.

Tudományfinanszírozás

Az Akadémia kiválósági versenypályázatai The Academy's Excellence Awards Competitions

Kollár László
az MTA főtitkára

„A tudományos emberfő mennyisége a' nemzet igazi hatalma. [...] Nem termékeny lapány, hegyek, ásványok, éghajlat 's a' t. teszik a' közérőt, hanem az ész, melly azokat józanon használni tudja. Igazibb súly 's erő az emberi agyvelőnél nincs. Ennek több vagy kevesebb léte a' nemzetnek több vagy kevesebb szerencséje.”

Széchenyi István: *Hitel*

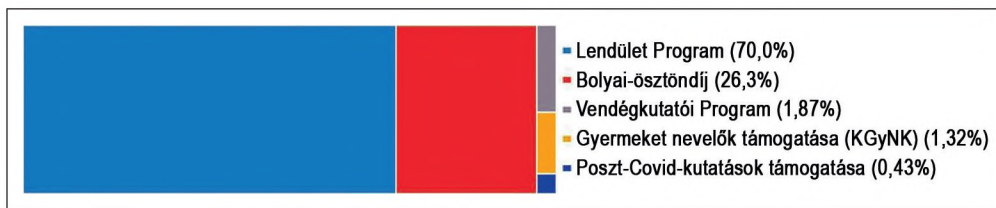
Bevezetés

A tudományfinanszírozás részben intézményfinanszírozás, részben célzott program-/projektf finanszírozás, részben pedig a kutatók önálló kezdeményezésén alapuló (*bottom-up*) pályázati támogatás. A tudomány fejlődéséhez, a felsőoktatási intézmények előbbre jutásához alapvető fontosságú az utóbbi, azaz a kiválóságon alapuló versenypályázatok hangsúlyos megléte. Az USA egyetemeinek finanszírozásában mintegy 20–40% a pályázatok szerepe („NACUBO-TIAA Study of Endowments 2021”), és például a svédországi felsőoktatásban is hasonló a pályázati támogatások részesedése („The Swedish Research Barometer 2025”).

Jelen cikkben a Magyar Tudományos Akadémia kiválósági pályázatait és azok hazai szerepét ismertetjük. A szöveg a közgyűlési beszámolók felhasználásával készült.

Az Akadémia kiválósági versenypályázatai

A hazai kiválósági pályázatokban az Akadémia fontos, de nem domináns szereplő, az MTA pályázatokra fordított éves támogatása mintegy 5 milliárd forint. A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) által felügyelt alapkutatási pályázatok kerete ennek mintegy nyolcszorosa („Aktuális pályázati felhívások”). Az MTA versenypályázatait illusztrálja a 2024-es adatok alapján az 1. ábra. Látható, hogy a két kiemelten fontos pályázatunk a most 16 éves Lendület Program és a több mint negyedszázados Bolyai János Kutatási Ösztöndíj.

1. ábra. Az Akadémia által 2024-ben támogatott kiválósági pályázatokra költött források aránya
Forrás: a szerző saját szerkesztése

A pályázati kiírások és a döntési eljárások folyamatosan újulnak meg, követve a nemzetközi tudományértékelési elveket. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszik, hogy az MTA – mint kutatásfinanszírozó intézmény – 2022 óta újra tagja a legjelentősebb európai kutatási szervezeteket tömörítő Science Europe-nak (SE; az MTA 2011-ben alapító tag volt, de a kutatóhálózat 2019-es leválasztását követően kénytelen volt kilépni a szervezetből).

Az SE tagjaként a tudománymenedzsmenttel, a tudományos kutatások és kutatók értékelésével kapcsolatos munkacsoporti tevékenység, törekvések és ajánlások válnak megismerhetővé és adaptálhatóvá. Az SE egyik célkitűzése, hogy az Európai Kutatási Térség tudománypolitikájának meghatározó szerveként működjön, így különös figyelmet fordít a nyílt tudomány, a kutatásértékelés, a mesterséges intelligencia (MI) alkalmazása, a kutatói karrier fejlődése, a kutatási infrastruktúrák, a határokon átnyúló együttműködések, a zöld és digitális átmenetek, az akadémiai szabadság és a kutatói kiválóság ügyére.

Az Európai Bizottság kezdeményezésére és az SE aktív közreműködésével született meg 2022 júliusában a kutatásértékelés reformjáról szóló CoARA- (Coalition for Advancing Research Assessment) megállapodás, melynek 2025 végére világszerte több mint 860 aláírója és 800 tagszervezete volt (részletesen lásd e lapszámban Balla Andrea – Kollár László: „Minőségbiztosítás a tudományban”, 455–468). Az MTA által is aláírt megállapodás értelmében az aláíró tagok a kutatásértékelési rendszerük reformját (10 kötelezettségvállalás alapján) tervezik a kutatás minőségének és hatásának optimalizálása érdekében. Ez megköveteli, hogy az értékelést elsősorban minőségi megítélésre alapozzuk, amelyben a szakértői értékelés központi szerepet játszik, és amelyet a mennyiségi mutatók felelős használata támogat.

Jelenleg az MTA részt vesz az SE Mesterséges Intelligencia Munkacsoportjában és az MTA Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK), valamint a Fiatal Kutatók Akadémiája (FKA) bevonásával a nyílt kutatási infrastruktúrák, a kutatásértékelés reformja és a kutatói karrier kérdésével foglalkozó CoARA-munkacsoportok munkájában.

A fentiek szellemében az MTA – követve a nemzetközi kutatásfinanszírozói gyakorlatot – a 2025-ben meghirdetett Lendület pályázati felhívásban, a korábban már bevezetett leíró szakmai önéletrajz (*narrative CV*) mellett az MI alkalmazhatóságáról is intézkedett. A *pályázónak* meg kell jelölnie, hogy milyen pályázati rész

kidolgozásánál milyen MI-szoftver használatára támaszkodott. Minden felelősség a pályázót terheli a pályamű tartalmának tudományos pontosságáért, eredetiségéért és integritásáért, függetlenül attól, hogy azt részben MI generálta. A bírálóknak – az európai kutatási alapok gyakorlatát követve – az érdemi bírálat elkészítésében nem szabad mesterséges intelligenciát alkalmazniuk. Folyamatban van az MI használatára vonatkozó elnöki határozat, amely szerint hasonló elveket kell követni a jövőben az MTA összes pályázatánál és díjánál.

Bolyai János Kutatási Ösztöndíj

A Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat az MTA 1997-ben alapította. Az ösztöndíjra 45. életévüket még be nem töltött, tudományos fokozattal rendelkező, de MTA doktora címet még nem szerzett személyek pályázhatnak maximum három évre.

A Bolyai-ösztöndíj az elmúlt több mint negyedszázadban képes volt folyamatosan megújulni. 2022 óta a kiskorú gyermeket nevelő kutatók esetében lehetőség van a pályázati korhatár megemelésére gyermekenként két évvel. Az ösztöndíj összege 2021-ig havonta 124 500 forint volt, azóta 250 000 forint, amelyet a munkahelyi jövedelem kiegészítéseként lehet felvenni adó- és járulékmentesen. Évente mintegy 150-160-an nyerik el az ösztöndíjat, a három nagy tudományterületen közel azonos számban, a 2009-es nyerési arány mintegy 20%.

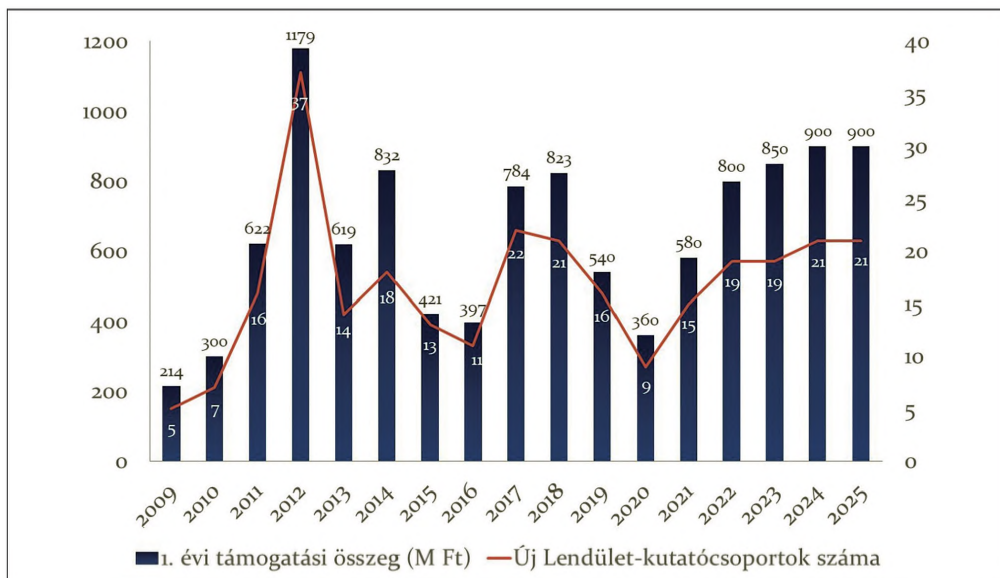
A Fiatal Kutatók Akadémiája 2022 óta hirdeti meg – a Bolyai Kuratóriumtól függetlenül működő – a Bolyai-ösztöndíj elnyerését segítő mentorprogramját.

Lendület Program

A sikeres fiatal kutatók elvándorlásának visszaszorítására, a fiatal kutatók önállósdásának elősegítésére, illetve a kutatóhelyek versenyképességének növelésére Pálinkás József, az MTA akkori elnöke 2009-ben hirdette meg első alkalommal a Lendület Programot. A Program 2025-ig 284 kiváló kutatónak biztosított lehetőséget kutatócsoport alapítására (2. ábra). A Program nagyon fontos eleme, hogy lehetővé tette a kutatásvezető versenyképes fizetéssel való támogatását.

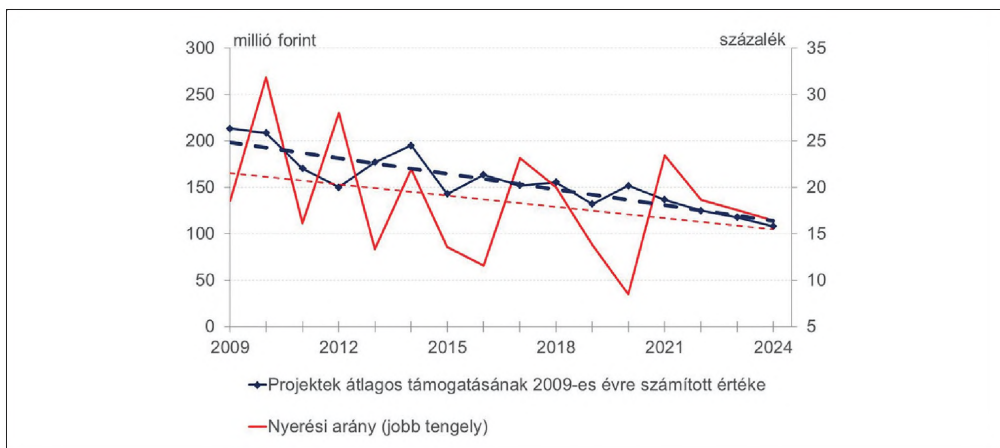
A kutatóhálózat 2019-es elcsatolása a Lendület Program változtatását is maga után vonta: az addigi akadémiai kutatóhelyeken a programokat sikerrel lezáró kutatócsoportok a befogadó kutatóhelyekre való beépülésének támogatása megszűnt. Ezt követően tettük lehetővé, hogy a Lendület-pályázatot nyert kutatók is újra pályázhasanak a Lendület Haladó kategóriában. Így – sikeres pályázás esetén – a legkiválóbb kutatócsoportok támogatása további öt évre biztosítva volt.

A program sikeressége mellett nem hallgathatjuk el a meglévő problémákat sem. Az egyik, hogy az elnyert támogatások reálértékben ma a kezdeti évek támogatásának mintegy 60%-át érik el. (Ezért megemeltük a pályázható összeget a 2026-os évtől.) A csökkenő támogatásnak az lehetne a következménye, hogy a pályázat vonzereje csökken, de a számokból az látható, hogy nem ez történt (3. ábra).

2. ábra. A Lendület Program támogatása

Forrás: a szerző saját szerkesztése

3. ábra. A Lendület-pályázatok átlagos támogatási összegének (a 2009-es évre fogyasztói árindex alapján számítva) és nyerési arányának a változása (a szaggatott egyenes vonalak lineáris regresszióval készültek)

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az elmúlt tíz év átlagos nyerési aránya 17% volt, az utolsó évben 15,5%. Ez olyan alacsony, hogy elveheti a hazai legkiválóbbak pályázati kedvét is. A források szűkös volta az oka annak, hogy a megszűnő beépülés pótlására létrehozott „Haladó” pályázatot a 2026-os évtől nem hirdetjük meg, növelve ezzel a fiatalabbak nyerési esélyeit. Nagy szükség lenne a Lendület Program támogatási keretének jelentős emelésére.

A CoARA-elvek szellemében 2024 óta a Lendület-pályázathoz ún. *narratív CV*-t kell beadni, és a bírálók figyelmét nyomatékosan felhívjuk a minőségi bírálat fontosságára. Ennek érdekében az MTA tájékoztatókat tart, hogy a CoARA-elvek mind a pályázók, mind pedig a szakmai értékelők számára a gyakorlatba is beépüljenek. Ez az oka annak is, hogy az MTA pályázatainak elbírálásánál nem támogattuk a „*scientometrics.org scoring/ranking rendszer*” használatát.

Az átláthatóság érdekében a szakmai értékelést végző Lendület Zsűri összetétele 2024 óta nyilvános, és évente külföldi zsűritagok bevonásával bővül, a döntéseket a Lendület Bizottság hozza (testületi döntés), amelynek határozatai nem bírálhatók felül.

MSCA Posztdoktori Program

A Lendület Programba vetett bizalom és a sikeressége abban is visszatükröződik, hogy az MTA Titkársága a HORIZON-MSCA-2023-COFUND pályázaton posztdoktorok támogatására 5 millió euró támogatási keretet nyert. Ezáltal 2026-tól kezdődően az MTA pályáztatás útján támogatást nyújthat a világ bármely pontjáról érkező 35 kiváló kutatónak abból a célból, hogy a Lendület-kutatócsoportok kutatásaihoz kapcsolódva végezzék kutatómunkájukat. Az első pályázati forduló 2025 augusztusában zárult le. A nemzetközi szakértői testület döntése alapján 20 posztdoktor nyert támogatást, akik 11 különböző nemzetiséget képviselnek, 35%-uk nő. A második forduló elbírálása 2026. május végén fog lezárulni.

Poszt-Covid-jelenségek kutatására irányuló nagy kockázatú pályázat

A 2021-ben meghirdetett pályázaton két ciklusban indultak támogatott kutatások. Az MTA a pályázatot a Covid19-járvány okozta egészségügyi, gazdasági és társadalmi kihívásokra való tudományos válaszkeresések támogatására hirdette meg. A támogatásra áttörő, eredeti kutatási ötlettel rendelkező kutatók pályázhattak a tudomány minden területéről tudományos háttérüknek és életkoruknak megfelelő kutatási tervvel.

A poszt-Covid-kutatásokra 2022-ben és 2023-ban az MTA 30 kutatócsoport támogatására összesen 503 millió forintot fordított. A kétéves kutatások során a második év kutatásainak a támogatása csak az első kutatási év sikeressége esetén valósulhatott meg. A lezárt támogatott kutatások eredményeiről készült közérthető összefoglalókat egy igényes kiadványban adtuk közre (Kozsík 2025).

A gyermeket nevelő kutatók támogatása (KGyNK)

Az MTA a gyermeket nevelő kutatók tudományos előmenetelének elősegítése érdekében 2018-ban létrehozott pályázatot két kategóriában hirdeti meg kb. 60 millió forint támogatási kerettel. Az 1. kategóriában az MTA doktora cím megszerzéséhez

szükséges értekezés megírásának támogatása, a 2. kategóriában – 2021 óta – a tudományos eredmények publikálásának támogatása a cél. A pályázat keretében vissza nem térítendő ösztöndíj-támogatás nyerhető el legfeljebb egyéves időtartamra. Az évenkénti támogatott pályázatok száma az 1. és 2. kategóriában az utóbbi két évben 11 és 32, illetve 14 és 28 volt.

A program sikerességét mutatja, hogy a korábbi években támogatott kutatók mindannyian beadták az MTA doktora cím megszerzéséhez szükséges értekezést. A kutatók saját elmondása szerint a támogatás elnyerése és a pályázatban vállalt elköteleződés igazi ösztönző erővel bír. Az MTA-FKA kutatói felmérés azonban arról tanúskodik (Koltai et al. 2026), hogy ez a pályázat sajnos nem kellően ismert: a nők ötöde és a férfiak tizede válaszolta azt, hogy tud erről a pályázati formáról.

Vendégkutatói Program

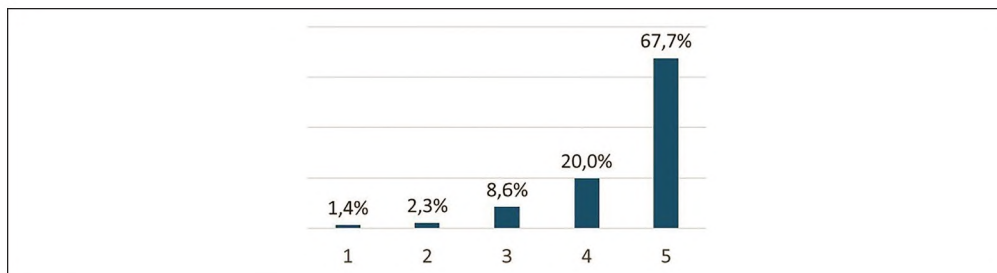
A 2012-ben indult Vendégkutatói Programban 2022-től évente 12–15 pályázat nyer támogatást. A pályázat célja, hogy elősegítse a magyarországi kutatómunka nemzetközi versenyképességének erősödését. A program keretében hazai kutatóintézetekben, illetve kutatóközpontokban, valamint felsőoktatási intézményekben működő kutatócsoportoknak nyílik lehetőségük arra, hogy nemzetközileg elismert, kiemelkedő hatású külföldi vendégkutatókat fogadjanak 3–6 hónapig tartó időszakra. A program további célja a közös kutatási terv megvalósítása során keletkező tudományos eredmények publikálásának ösztönzése.

CEUS

Az MTA 2023-ban csatlakozott a Közép-európai Tudományos Partnerséghez (CEUS) is, aminek révén a lengyel, az osztrák, a cseh és a szlovén kutatásfinanszírozó szervezetekkel közösen dolgozott ki Lead Agency (LA) típusú együttműködési lehetőségeket a kiválósági pályázatokkal kapcsolatban. 2024 végén jött létre egy CEUS-megállapodás az amerikai Nemzeti Tudományos Alappal (National Science Foundation, NSF) közösen. Sajnos az USA-ban bekövetkező politikai változások miatt, amelyek az NSF-et is érintették, az együttműködés végrehajtása megállt.

A Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és a Lendület Program megítélése, sikeressége

Az MTA-FKA-felmérés szerint (Koltai et al. 2026) az MTA programjait a kutatói közösség nagyon fontosnak tartja. Az 1–5 skálán (1 – egyáltalán nem fontos; 5 – nagyon fontos) a Bolyai-ösztöndíj 4,6 átlagpontot, a Lendület Program pedig 4,5 átlagpontot kapott. Az utóbbi felmérési eredményt részletezzük a 4. ábrán: a Lendület Programot a megkérdezettek 88%-a tartja fontosnak vagy nagyon fontosnak, és kevesebb mint 4% nem fontosnak. A Bolyai-ösztöndíj megítélése ennél is kedvezőbb.

4. ábra. A Lendület Program fontossága a kutatói felmérés szerint (átlagpontszám 4,5)
(1 – egyáltalán nem fontos; 5 – nagyon fontos)

Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

Megjegyezzük, hogy a programok megítélése sokkal jobb, mint az Akadémia általános megítélése, amely a kutatói felmérésben 3,5 pontot kapott, így enyhén pozitív (lásd e lapszámban Kollár László: „Az Akadémia tudománypolitikai kezdeményezései”, 428–440, 8. ábra).

A Lendület-pályázat sikerességét bizonyítja, hogy az MTA-tagok 2025. szeptemberi korfáját tekintve a legfiatalabb (45–55 éves) akadémikusok közül 23-ból 14 fő korábbi Lendület-projektvezető volt. (Ügyszintén többen a Lendület-támogatást követően nyerték el az MTA doktora címet, és közülük került ki sikeres projektvezetést követően több intézetvezető is.)

Az Európai Kutatási Tanács által meghirdetett, felfedező kutatásokat támogató programok (ERC Starting, Advanced, Consolidator), valamint az ERC Proof of Concept Program keretében a magyar kutatók által elnyert pályázatok száma a 2007–2025-ös időszakban összesen 90 volt, melyből 39 projekt lendületes kutatók vezetésével valósulhatott/valósulhat meg. E programok közül kiemelkedő a Starting és Consolidator kategóriákban nyertesek száma, amelyekben a magyar nyertes kutatók közel fele (49,1%) Lendület-támogatott is egyben.

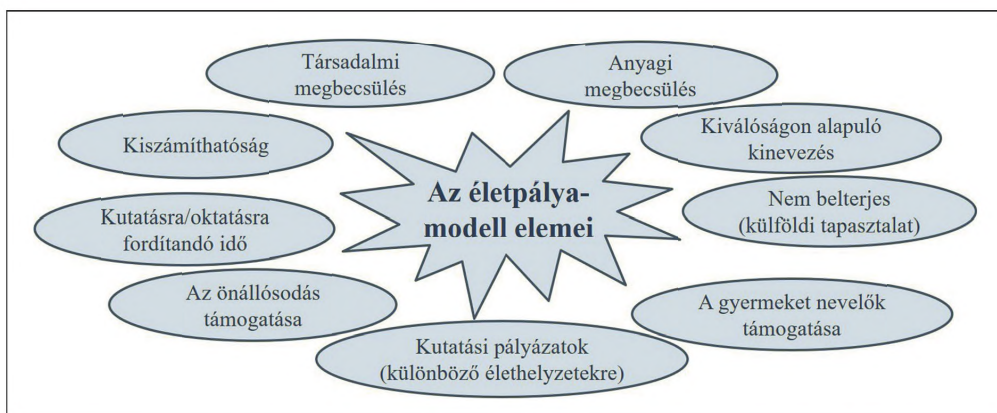
Ezeknek a sikereknek két magyarázata is lehet. Az egyik, hogy jó volt a kiválasztás, és azok nyerték meg a Lendület-pályázatot, akik enélkül is képesek lettek volna arra, hogy akadémikussá váljanak, és sikeresek legyenek az ERC-pályázatokon, de az is lehetséges, hogy maga a Lendület Program tudott olyan lökést adni a munkájuknak, hogy a kimagasló teljesítményt elérjék. Bármelyik is az igazság a kettő közül, az eredmények azt mutatják, hogy a Lendület Program jól működött az elmúlt 16 évben.

Az Akadémia pályázatai és az életpályamodell elemeinek kapcsolata

A sikeres pályázatok nemcsak a közvetlen kutatáshoz szükséges forrásokat jelentik, hanem komplex rendszerként segítik a kutatókat életpályájuk kiteljesítésében. Az életpálya legfontosabb összetevőit és sikerességét befolyásoló főbb tényezőket mutatja az 5. ábra. Az életpályamodell fontos része (Kollár 2025a; Kollár 2025b):

- a kutatók anyagi és társadalmi megbecsülése;
- a kiszámíthatóság, tervezhetőség;
- a kiválóságon alapuló előrejutás;
- a külföldi tapasztalatszerzés támogatása;
- a kutatásra fordított elegendő idő (amely nem zárja ki a felsőoktatásban való aktív részvételt);
- az olyan pályázati rendszer, amely minden életszakaszra és számos élethelyzetre kínál támogatást;
- az olyan pályázati rendszer, amely támogatja a fiatal kutatók önállósodását;
- a gyermeket nevelők kiemelt támogatása.

Ezek támogatásában kulcsszerepet játszik a versenypályázati rendszer.

5. ábra. A kutatói életpálya jellemzői és a pálya sikerességét befolyásoló főbb tényezők

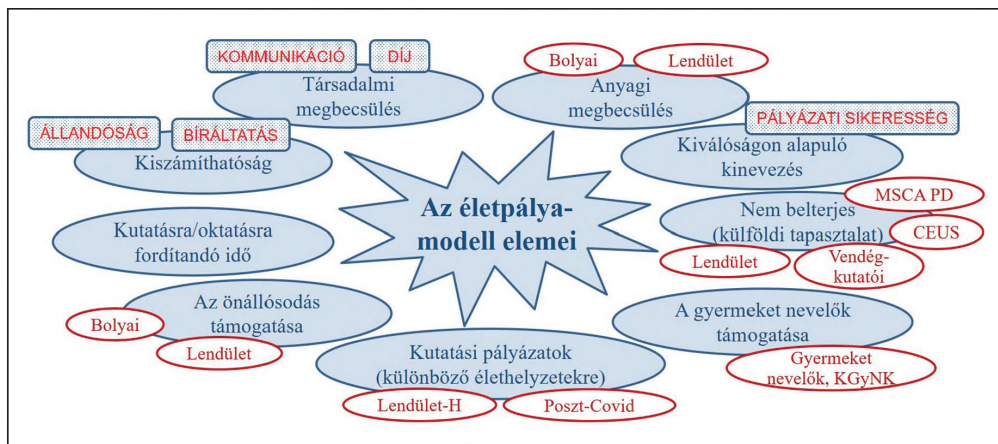
Forrás: a szerző saját szerkesztése

A 6. ábrán bemutatjuk, hogy az Akadémia pályázatai hogyan szolgálják a kutatói életpálya-modell elemeit. (Emlékeztetünk ugyanakkor arra, hogy az Akadémia csak az egyik szereplője a hazai kutatástámogató rendszernek.) Az egyes pályázatokat az ábrán egy-egy fehér háttérű ellipszis azonosítja, amelyekbe beírtuk a pályázat nevét is.

Mind a Bolyai-ösztöndíj, mind pedig a Lendület-pályázat fizetést vagy fizeték-kiegészítést biztosít a vezető kutatóknak. Szintén mind a két pályázat a fiatal kutatók önállósodását segíti. A Lendület Program, az MSCA Posztdoktori Program, a CEUS együttműködés és a Vendégkutatói Program is a nemzetközi kapcsolatrendszert erősíti. A Lendület-csoportvezetők 19%-a külföldről települt haza, és nyilvántartásunk szerint eddig a lezárt pályázatok vezetőinek mindössze 4,2%-a távozott külföldre.

A pályázatok minden életszakaszt le kell, hogy fedjenek, a Lendület Haladó kategória a már nem fiatal kutatóknak szól. Sajnos ezt a formát – az anyagi források hiánya miatt – jelenleg szüneteltetnünk kell, a pályázók más hazai vagy nemzetközi

pályázatokért folyamodhatnak. Speciális élethelyzetet jelentett a Covid-pandémia, amelynek negatív következményeire való hatékony és gyors válaszként indította el az MTA a Poszt-Covid-pályázatát. A gyermeket nevelő szülők, elsősorban (de nem kizárólagosan) a nők támogatására indította el az MTA 2018-ban a Nők a Kutatói Életpályán Elnöki Bizottság javaslatára a KGyNK pályázati formát. A pályázatok *közvetett* hatását a 6. ábrán pontozott háttérű, téglalap alakú feliratokkal mutatjuk be.

6. ábra. Az MTA kiválósági pályázatainak szerepe a kutatói életpálya összetevőiben
Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az MTA–FKA-felmérés szerint (lásd e lapszámban Kollár László: „Az Akadémia tudománypolitikai kezdeményezései”, 428–440; Koltai et al. 2026) a kutatók nagyon rossznak tartják *társadalmi megbecsültségüket*. Ennek javítását az MTA számos módon próbálja elérni (Freund–Oberfrank 2025), itt csuán az alapkutatási pályázatok oldaláról vizsgáljuk meg a lehetőségeket. A pályázati döntések után a sajtónak kommunikáljuk a kutatások jelentőségét, illetve sikeres kutatóinkkal rendszeresen jelennek meg interjúk az MTA honlapján, a közösségimédia-felületein és YouTube-csatornáján. Bevonjuk nyertes kutatóinkat a Magyar Tudomány Ünnepe programjaiba is.

A társadalom felé való kommunikációt is szolgálják a különböző díjak. A Bolyai János Kutatói Ösztöndíj Kuratóriuma 2001 óta a támogatási időszakról szóló záró kutatói jelentésükre kiemelkedő minősítést kapó ösztöndíjasoknak Bolyai-emléklapot adományoz. Közülük a legkiválóbbak MTA Bolyai-plakett kitüntetésben részesülnek. A 2025-ben alapított nagy presztízsű Lendület díjat a tavalyi évben három korábbi lendületes kutató nyerte el.

Az MTA–FKA-felmérésben az egyik legerősebben megfogalmazott kritika a *kiszámíthatóság* hiánya volt. Ez általában vonatkozott az életpályára és kifejezetten a hazai pályázati rendszerre. Miközben fontos a rendszer folyamatos frissítése, finomhangolása, ennél is fontosabb, hogy hosszú távon építeni lehessen rá. (Sajnos a Lendület Haladó kategória kényszerű szüneteltetése is sérti a kiszámíthatóságot.)

Alapvető fontosságú az átláthatóság is, ennek érdekében változtattuk – ahogy a korábbiakban ismertettük – a bírálati folyamatokat.

Végül fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a kutatói előléptetések fontos eleme kell, hogy legyen a kutató pályázati eredményessége is. A hatás kettős: pozitívum a pályázatok elnyerése, de az is, hogy a sikeres pályázás általában jelentős tudományos és publikációs teljesítményhez is vezet. Ahogy az előző fejezetben beszámoltunk róla, a Lendület-nyertesek sikeres előrehaladása egyértelműen megfigyelhető.

Javaslat egy hazai kutatási alap létrehozására

Az MTA vezetése az elmúlt közel hat évben többször is javaslattal élt, hogy létrejöjjön egy hazai, önálló, alapkutatást támogató kutatási alap (*Research Council*), egyszerűsítve megfogalmazva, hogy újra létrejöjjön a 2014-ig – több mint negyedszázadon át – működő OTKA, az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok.

Először 2020-ban az MTA főtitkára folytatott ennek létrehozásáról tárgyalásokat az Innovációs és Technológiai Minisztérium államtitkárával, és többszöri egyeztetés után a közös gondolkodás végeredményeként egy konkrét írásbeli javaslattal is éltünk, amelyet sajnos a politikai döntéshozók végül mégsem fogadtak el. Másodjára 2023-ban Csák János miniszter úrral tárgyalt az MTA elnöke és főtitkára, ekkor is írásbeli javaslatot készítettünk, de ezt sem fogadták el. (A tárgyalásokat követően hozták létre az ún. Kutatási Kiválósági Tanácsot.)

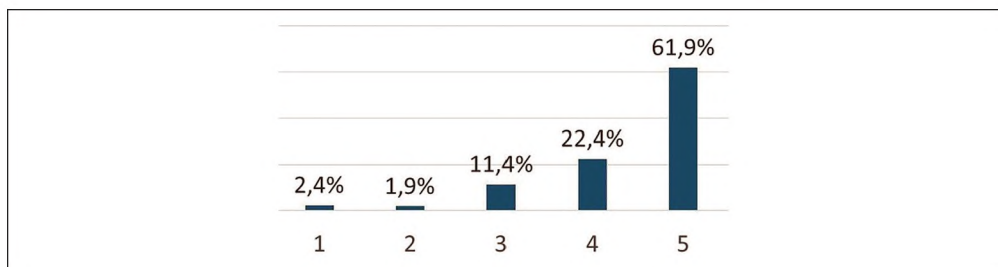
A jelenlegi hazai pályáztatási rendszerrel kapcsolatban az MTA–FKA-felmérés szerint a kutatók kifogásokat fogalmaztak meg. A szerzőnek e lapszám tudománypolitikáról szóló írásában (Kollár László: „Az Akadémia tudománypolitikai kezdeményezései”, 428–440) már említésre került, hogy arra a kijelentésre, hogy a *hazai pályázati rendszer kiszámítható*, az 1–5 skálán mindössze 2,2 pontot adtak, azaz csupán 11% értett ezzel egyet. Rákérdeztünk arra is, hogy a hazai tudományos pályázati rendszer mennyire fedile a teljes kutatói életpályát (1 – egyáltalán nem fedile; 5 – teljes mértékben lefedile), a válaszolók átlagpontszáma 2,5 volt; arra a kérdésre pedig, hogy a hazai tudományos pályázati rendszer mennyire segíti a fiatalok önállósodását (1 – egyáltalán nem segíti; 5 – teljes mértékben segíti), az átlagpontszám 2,6 volt, mind a kettő egyértelműen 3 alatt.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a hazai kutatói közösség számára fontos-e az önálló kutatási alap, ezért megkérdeztük, hogy mennyire tartja szükségesnek egy magyarországi alapkutatást támogató kutatási alap (*Research Council*) létrehozását. Az eredmények a 7. ábrán láthatók, azaz a válaszolók 84%-a szükségesnek tartja, és csupán 4,3% nem tartja szükségesnek.

A kutatási alap kialakítására vonatkozó javaslatunk elolvasható a *Magyar Tudomány* 2025. januári számában (Kollár 2025b). Mi a lényege és a jelentősége egy ilyen szervezetnek? A kutatási alap jellemzői:

- *önálló testületek*, adminisztrációs apparátus (amely a pályáztatást, a döntéshozást, a monitorozást és a tudománypolitikai háttérmunkát végzi);

- *döntéseiben autonóm* (ez kiterjed a pályázati portfólió kialakítására, a pályázati kiírásokra és a támogatási döntésekre is);
- önálló pénzkezelés (*pénzügyileg is független*, éves támogatásáról az Országgyűlés dönt, az Országgyűlésnek tartozik beszámolási kötelezettséggel).

7. ábra. Mennyire tartja szükségesnek egy magyarországi alapkutatást támogató kutatási alap (Research Council) létrehozását? (átlagpontszám 4,4)

(1 – egyáltalán nem tartja szükségesnek; 5 – teljes mértékben szükségesnek tartja)

Forrás: a szerző saját szerkesztése; adatok: Koltai et al. 2026

A kutatási alap szervesen kapcsolódik a nemzetközi tudományos szervezetekhez (például az SE-hez), ápolja a tudománytámogatás kultúráját, épít a hagyományokra, miközben nyitott a nemzetközileg elfogadott új módszerekre. Ez a támogatási kultúra és nyitottság biztosítja azt, hogy olyan pályázati portfóliót hozzon létre és működtessen, amelyik a lehető leghatékonyabban képes szolgálni a teljes kutatói életpályát.

Irodalomjegyzék

- „Aktuális pályázati felhívások”. (EXCELLENCE, STARTING, ADVANCED, HIGHLIGHT, ANN, SNN). NKFIH (letöltés 2026. febr. 12.). <https://nkfi.gov.hu/palyazoknak/nkfi-alap/nemzeti-kutatasi-kivalosagi-program-nkkp26/palyazati-felhivas>.
- „A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A kutatás főbb eredményei”. MTA (letöltés 2026. febr. 12.). https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2025/kutatok_helyzete_osszefoglalo_2025_11.pdf.
- „Bemutatták a magyar kutatók helyzetéről készített felmérés eredményeit az Akadémián” (2025). MTA (2025. nov. 24.). https://mta.hu/mta_hirei/kutato-i-felmeres-2025-114801.
- Freund Tamás – Oberfrank Ferenc (2025). „A múlt esett hatalmunkból, a jövőnek urai vagyunk». Küldetésünkről és feladatainkról a harmadik évszázad küszöbén”. *Magyar Tudomány* 186/1, 4–21. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.1.2>.
- Kollár László (2025a). „A hazai tudománypolitikáról”. *Magyar Tudomány* 186/2, különszám, 1–38. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.S2.1>.
- Kollár László (2025b). „A kutatási alap szükségességéről”. *Magyar Tudomány* 186/1, 22–35. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.1.3>.
- Koltai Júlia et al., szerk. (2026). *A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A 2025-ös MTA-FKA-felmérés főbb eredményei*. Budapest: MTA. https://doi.org/10.36820/mta_fka.2025.

- Kozsík Diana, szerk. (2025). *A Magyar Tudományos Akadémia poszt-COVID-jelenségek kutatására irányuló pályázata nyerteseinek eredményei*. Budapest: MTA. <https://tinyurl.com/569sb35h>.
- „NACUBO-TIAA Study of Endowments 2021” (2022). *Teachers Insurance and Annuity Association of America–College Retirement Equities Fund*. <https://www.tiaa.org/content/dam/tiaa/institute/pdf/2021-ntse-summary-slides/2022-02/tiaa-execsum-2021-ppt.pdf>.
- „The Swedish Research Barometer 2025”. *Vetenskapsrådet* (letöltés 2026. febr. 17.). <https://www.vr.se/english/analysis/swedish-research-in-figures/the-swedish-research-barometer.html>.

Nemzeti kutatási programok

National Research Programmes

Freund Tamás¹ – Oberfrank Ferenc²

¹ az MTA elnöke

² az MTA köztestületi igazgatója

Az MTA elnökének a „Konceptió és stratégia a Magyar Tudományos Akadémia elnöki tisztségének betöltéséhez” címmel 2020 januárjában közreadott elnökjelölti koncepciójában szerepelt akadémiai nemzeti kutatási programok indítása nemzetstratégiai jelentőségű témákban. A programok elindítására a kormánnyal egyeztetett témákban az általa az MTA számára biztosított összesen évi 3 milliárd forint „beépülő”, e célra dedikált költségvetési támogatással 2022-től nyílt lehetőség.

A programok szervesen kapcsolódnak az akadémiai küldetéshez, az előzményekhez és az akadémiai testületek tevékenységéhez. A nemzeti programok előkészítői figyelembe vették a tématerületen működő akadémiai, illetve akadémiai részvételű programok (például Nemzeti Víz tudományi Program, Nemzeti Agykutatási Program), a korábbi MTA- és MTA által támogatott kutatóhelyek, akadémiai testületek (Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság, Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottság, Elnöki Bizottság az Egészségért), az érintett tudományos osztályok és bizottságok tapasztalatait és eredményeit.

Az akadémiai nemzeti kutatási programok számára a 2014 óta működő Nemzeti Agykutatási Program (NAP) szolgált modellként. E modellre jellemző a minőség, a hatékonyság és a transzparencia hatókörének kiterjesztése kutatóhelyek együttműködő hálózatára. Ez nagyfokú szabadságot és öngazgatást biztosít a részt vevő kutatók számára, amit független minőségi és hatékonysági kontroll szavatol, hitelesít. A modell fenntarthatóságához a nagy integráló személyiségek, a kiváló, fiatalokat vonzó témák, a jól felszerelt, dinamikus kutatóműhelyek és az azokat befogadó és üzemeltető egyetemi és kutatóközponti rendszerek egyaránt nélkülözhetetlenek.

A nemzeti programok keretében a kutatásokat az MTA Kiváló Kutatóhely minősítéssel elismert hazai és határon túli magyar kutatóhelyek vagy azok konzorciumai végzik. Vállalt feladatuk új felfedezésekkel és a gyakorlatban is alkalmazható eredményekkel előállni, azokat vezető tudományos folyóiratokban publikálni, az Akadémia és az egyes nemzeti programok résztvevőinek együttműködésében hasznosítani, valamint a politikai és gazdasági döntéshozók, továbbá a társadalom tudomására hozni és elérhetővé tenni.

A nemzeti programok indításának előkészítését elnöki bizottság felügyelte. Mindegyik nemzeti programhoz egy-egy önálló, az adott nemzeti program tudományterületein elismert szakemberekből álló programtanácsot kért fel az MTA

elnöke, a tagok összeférhetetlenségének kizárásával. A programtanácsok a program teljes időtartama alatt működnek. A programtanácsok tárgyalják meg és javasolják elfogadásra az MTA elnökének a nemzeti programok kutatási és költségterveit, valamint éves szakmai beszámolóit. A nemzeti programok működését elnöki határozat szabályozza, és az MTA Titkársága Köztestületi Igazgatósága koordinálja.

Az MTA elnöke a magyar tudomány egy-egy elismert hazai vagy határon túli magyar képviselőjét támogatási igény benyújtására kéri fel a Nemzeti Programok Elnöki Bizottságának előzetes véleménynyilvánítását követően. Az igényformáló a nemzeti program keretében elvégezni kívánt tudományos kutatás részletes szakmai, pénzügyi és szervezeti megvalósítási tervét bemutatja az Akadémia elnökének, aki az illetékes programtanács értékelése és ajánlása alapján dönt a támogatás megadásáról. A kutatásban részt vevő kutatóhelyek a program teljes időtartamára irányító testületet állítanak fel, és munkájukról, eredményeikről a négyéves támogatási időszak minden évében beszámolnak a programtanácsoknak és a támogatónak. A programtanácsok évente értékelik a kutatások előrehaladását és a vállalások teljesülését. Csak a megfelelő értékelést kiérdemlő kutatási projektek támogatása folytatódik a következő évben.

2022-ben az élettudományok területén a Nemzeti Agykutatási Program 3.0, az élettelen természettudományi területen a Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program, a humán tudományok területén pedig a Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program indult el. 2025-ben az idősödés társadalmi és gazdasági kihívásait feltáró nemzeti programmal bővült a humán tudományi „portfólió”. A korábban szintén tervbe vett, a nemzeti „poszt-Covid” pandémiás stratégia tudományos megalapozására irányuló nemzeti program végül nem indult el. Ennek oka, hogy számos kérdésben nem jutottak nyugvópontra a tudományos viták. Több stratégiai jelentőségű tudományos kérdésben, valamint a járvány kezelésének utólagos tudományos megítélésében jelentős eltérések tapasztalhatók a hazai kutatók, klinikai és népegészségügyi-járványügyi szakemberek álláspontjai között. Ez a helyzet nem tette lehetővé olyan tudományosan igazolt, konszenzusos álláspontok kialakítását, amelyek szilárd tudományos alapot szolgáltatnának egy nemzeti pandémiás stratégiához. Ugyanakkor az Akadémia illetékes tudományos osztályai, az Elnöki Bizottság az Egészségért testülete és szakértői révén hatalmas munkát végzett a Covid-pandémia leküzdése, a döntéshozók segítése és a lakosság tájékoztatása érdekében. Nemzetközi sikereket ért el az oltást magyarázó, népszerűsítő animációnk. Az Akadémia Erdei Anna főtitkárhelyettes irányításával ún. „nagy kockázatú” kutatási pályázat kiírásával segítette elő a pandémia multidiszciplináris kutatását, értékelését, amelynek eredményeit tudományos szakkönyvben tette közzé.

A nemzeti programok résztvevői konzorciumi megállapodásaikban és támogatási szerződéseikben vállalták, hogy a kutatómunka mellett segítik az Akadémia tudományos tanácsadó tevékenységét, rendszeresen szerveznek ismeretterjesztő, tudomány-népszerűsítő programokat.

A nemzeti programok kutatási eredményeiket, előrehaladásukat minden évben előadások, konferenciák keretében mutatják be a tudományos közösségnek és az érdeklődőknek, többek között az MTA Magyar Tudomány Ünnepe éves rendezvénysorozatai keretében. A jubileumi MTA200 rendezvénysorozat kiemelt programjaiban, a tudományos osztályok, a területi bizottságok és a határon túli magyar tudományosság bemutatkozó rendezvényein is kiemelt szerepet kap a nemzeti programok bemutatása.

Az MTA jelenleg működő nemzeti kutatási programjai

2022 őszétől kezdődően három nemzeti program és alprogramjaik részesülnek támogatásban. 2023-tól határon túli magyar vonatkozású kutatóhelyeket érintő alprogramok is indultak. 2024-ben újabb alprogram előkészítése folyt, így 2025 januárjától elindulhatott az Idősödés: Új Kihívás a Gazdaság és Társadalom számára Nemzeti Program.

Jelenleg az alábbi nemzeti kutatási programok működnek az MTA támogatásából és együttműködésében:

I. Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program (TMNYNP) és alprogramjai

A TMNYNP öt alprogramja 2023–2027 között működik, és négyéves (48 hónap) költségvetése valamennyinek 400 millió forint.

1. ábra. Prószéky Gábor, az MTA doktora előadást tart
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

1. táblázat. Az MTA nemzeti programjai és eredményei

Nemzeti program / alprogram neve	Kutatási, fejlesztési			
	Közlemények száma	D1/Q1 publikációk száma	Könyvek/monográfiák/tanulmány-kötetek száma	
I. Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program (TMNYPN)				
1. Magyar Nemzeti Helynévtár Program	115	0	16	
2. A magyar nyelv digitális támogatása a magyar tudományosság szolgálatában	3	1	0	
3. A magyar nyelv digitális fenntarthatósága	3	0	0	
4. Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása	38	3/5	4	
5. Magyar terminológiastratégia alprogram	33	0	0	
II. Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program				
Fenntartható technológiák alprogram (FTAP)	297	187	n. a.	
III. Nemzeti Agykutató Program (NAP) 3.0				
Nemzeti Agykutató Program (NAP) 3.0	563	389/473	5	
IV. Idősödés: Új Kihívás a Gazdaság és Társadalom Számára Nemzeti Program				
V. Határon túli magyar kutatóhelyek nemzeti programjai				
1. Források és adattárak Erdély középkori és kora újkori történetéhez	42	3	8	
2. Kompetencia – Oktatás – Mérleg – Perspektíva (KOMP) (2 alprojekt)	25	2	0	
3. Kárpátalja gazdaságának szerkezeti átalakulása a háború következtében	37	2	2	
4. Identitás és értékrend a szlovákiai magyar társadalomban	2026. januárban elindult			

Forrás:

(2022–2025 között)

és innovációs eredményesség			Tudomány-népszerűsítés		Részt vevő kutatók által megszerzett PhD- fokozatok száma
Kutatási adatbázisok száma	Benyújtott szabadalmak száma	Előadások száma	Művek száma	Előadások száma	
1 fő adatbázis és 3 almodul	0	76	13	15	2
1	0	2	2	8	0
4	0	4	2	10	1
2	0	65	7	26	1 és habilitáció 1
3	0	36	16	11	1
3	0	90	55	51	19
12	6	890	194	366	78
3	0	78	9	28	2
3	0	30	0	3	0
4	0	12	1	54	1

nemzeti program

saját szerkesztés

I/1. Magyar Nemzeti Helynévtár Program

Megvalósító kutatóhely: Debreceni Egyetem. Vezető kutató: Hcfjmann István, az MTA rendes tagja.

A Magyar Nemzeti Helynévtár Program (MNHP) hosszú évek előkészítő munkáját követően, 2022. január 1-jén indult útjára. A projekt célja a magyar nyelvterület jelenkori és történeti helyneveinek összegyűjtése és dokumentálása többféle platformon (adatbázisban és kiadványok formájában).

Az MNHP jelenleg 24 felsőoktatási-kutatói intézmény és ezek mellett további más intézmények (Néprajzi Múzeum, Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltár) együttműködésével zajlik. A legnagyobb aktivitással a Debreceni Egyetemen, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a határokon túl pedig a Partiumi Keresztény Egyetemen és Kolozsváron (a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen és az Erdélyi Múzeum-Egyesületben), valamint a szlovákiai Fórum Kisebbségkutató Intézetben folyt a munka.

A helynévtár szerepe a magyar helynévállomány dokumentálása terén hasonló ahhoz a funkcióhoz, mint amelyet *A magyar nyelv nagyszótára* a közszavak terén betölt: egy helyen egységes formában teszi hozzáférhetővé a magyar szókészletnek ezt a fontos részét. E feladatával egyrészt a helynevek iránti általános érdeklődés kielégítését szolgálja, másfelől pedig a tudományos kutatáshoz biztosít forrásanyagot a tudományok széles köre számára.

A Magyar Nemzeti Helynévtár (MNH) évtizedes kutatási program keretében érheti el azt az adatgazdagságot, amely a magyar helynévkincset már a viszonylagos teljesség igényével mutatja be. A program első szakasza 2025-ben sikeresen lezárult. Értékelését az érintett programtanács elvégezte, és újabb négy évre támogatásra ajánlotta, amit az MTA elnökének döntése alapján 2026–2029 között biztosít az Akadémia. Az MNH honlapja és online adatbázisa a Debreceni Egyetemen érhető el (mnh.unideb.hu).

I/2. A magyar nyelv digitális támogatása a magyar tudományosság szolgálatában

Megvalósító konzorcium: Nyelvtudományi Kutatóközpont (konzorciumvezető) és MTA Könyvtár és Információs Központ. Vezető kutatók: Prószéky Gábor, az MTA doktora (NYTK) és Holl András főigazgató-helyettes (MTA KIK).

Az alprogram célja kettős: egyrészt a tudományos kommunikáció segítése szövegbányászati módszerekkel, másrészt támogatás nyújtása a magyar nyelvű tudományos közlések feldolgozásában és elérhetővé tételében. Az MTA Könyvtár és Információs Központnál tárolt anyagok ezáltal a korábbinál hatékonyabb módon válnak kutathatóvá, például azáltal, hogy a Magyar Tudományos Művek Tára hazai folyóiratokban megjelent, az adatbázisból eddig hiányzó hivatkozásokkal is bővül.

I/3. A magyar nyelv digitális fenntarthatósága

Megvalósító kutatóhely: Nyelvtudományi Kutatóközpont. Vezető kutató: Prószekey Gábor, az MTA doktora.

Az alprogram négy elemből áll:

- 3.1. Magyar Nemzeti Szövegtár 3.0.** A Magyar Nemzeti Szövegtár új, korszerű, bővített változata egy 10 milliárd szót tartalmazó magas minőségű elemzett korpusz nyelvünk különböző stílusrétegeiből és regionális nyelvváltozataiból. A kész szolgáltatás – minősége és nagysága miatt – megfelelő kiindulás lehet a korpuszalapú és korpuszvezérelt nyelvészeti kutatások számára a bölcsészet- és társadalomtudományok számos területén.
- 3.2. Helyesírási portál 2.0.** A magyar nyelv digitális gondozásához tartozik a helyesírás szabályainak minél szélesebb körű közvetítése is; a már létező *Helyesírási tanácsadó portál* (helyesiras.mta.hu) megújítása a legújabb technológiák bevonásával történik mind a szoftverplatform, mind pedig a módszertan és az ügyfélközpontúság terén.
- 3.3. A magyar nyelv nagyszótárához** évtizedeken át készült archivális cédulagyűjtemény teljes körű digitalizálása: a mintegy 4 millió cédula beszkennelése, majd hatékonyan kereshetővé tétele.
- 3.4. Obi-ugor szövegtörzs.** A magyar nyelv rokon nyelvei közül a hanti és a manysi képviseli az obi-ugor ágat. A kis rokon nyelvek revitalizációjára nagy szükség van a digitális térben, ezért lényeges a hanti és manysi anyagokat tartalmazó digitális korpuszok létrehozása – a magyar mintájára.

I/4. Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása

Megvalósító konzorcium: Szegedi Tudományegyetem (konzorciumvezető) és Debreceni Egyetem. Vezető kutató: Németh T. Enikő, az MTA levelező tagja.

Megelőző tudományos és metaelméleti kutatások szerves folytatásaként, a közvetlen társadalmi alkalmazhatóságot szem előtt tartva, az alprogram hármas célkitűzése: (1) az álhírek és az áltudományos szövegek vizsgálatának tudományelméleti megalapozása; (2) az egészségügy tématerületéhez tartozó álhírek és áltudományos szövegek nyelvi jellemzőinek és nyelvhasználati stratégiáinak feltárása a nyelvtan és a pragmatika interakciójában; (3) az egészségügy tématerületéhez tartozó álhírek és áltudományos szövegek automatikus azonosítása és innovatív eszközfejlesztés során androidos és iOS telefonos alkalmazás, valamint böngészőbővítmény fejlesztése. Az eredményesen haladó kutató- és fejlesztőmunka során együttműködnek a „Fakespeak – The Language of Fake News” című projekttel (The Research Council of Norway, project-ID 302573).

I/5. Magyar terminológiastratégia

Megvalósító kutatóhelyek: Nyelvtudományi Kutatóközpont (konzorciumvezető) és Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat. Vezető kutató: Prószekey Gábor, az MTA doktora.

A Kárpát-medencei, határon túli magyar kutatóállomásokat összefogó Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat célja a magyar nyelv egységes terminológiai fejlesztése és a nyelvi határtalanítás. A hálózat tagjai Romániából (Erdély) a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Kolozsvár), Szlovákiából (Felvidék) a Gramma Nyelvi Iroda (Somorja), Ausztriából és a szlovéniai Muravidék képviselőjében az ausztriai Imre Samu Intézet, Ukrajnából a kárpátaljai Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Horvátországból a Glotta Nyelvi Intézet, Szerbiából a vajdasági Verbi Nyelvi Kutatóműhely. A hálózat szakmai támogatója, a nemzeti program koordinálója az MTA megbízásából Magyarországról a Nyelvtudományi Kutatóközpont.

Az alprogram fő céljai:

Terminológiai portál és terminológiai adatbázis építése. Ennek része a terminológiai adatok hozzáférésehez gyűjtőportál létrehozása a magyar terminusokat is tartalmazó nyilvános terminológiai adatbázisokhoz való hozzáférés biztosítására. További eleme terminológiai adatbázis tervezése, a magyar nemzeti terminológiai adatbázis alapjainak kidolgozása és megteremtése egy új kutatástámogató terminológiai adatbázis fejlesztésével.

A **Digitális kilencnyelvű oktatásterminológiai adatbázis fejlesztése** az előbbiekhöz kapcsolódóan folyik a határon túli nyelvészeket tömörítő Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat keretén belül és nyelvészeivel együtt. Ennek feladata – az oktatás szaknyelvének Kárpát-medencei egyesítését támogatandó egy ingyenesen hozzáférhető, 8 (az angollal 9) nyelvű digitális oktatásterminológiai adatbázis létrehozása.

Az alprogram 2023 és 2027 között, 48 hónapig részesül támogatásban.

II. Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program (FFTNP)

Fenntartható technológiák alprogram (FTAP)

Megvalósító konzorcium: Ökológiai Kutatóközpont (ÖK) (konzorciumvezető), Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME), Agrártudományi Kutatóközpont (ATK), Balatoni Limnológiai Kutatóintézet (BLKI), Miskolci Egyetem (ME), HungaroMet Magyar Meteorológiai Szolgáltató Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság, Pannon Egyetem (PE), Szegedi Tudományegyetem (SZTE).

A konzorcium összetétele a nemzet számára stratégiai jelentőségű, a gyakorlatban is hasznosítható új tudományos eredményeket ígér. A legszélesebb értelemben vett „technológiák” fenntarthatósági kérdései az élet szinte minden területén komoly kihívásként jelentkeznek. A hagyományos energiahordozók és a nyersanyagok szükségése, a jól detektálható jelenkori éghajlatváltozás, valamint ezek közvetlen és közvetett következményei különösen aktuálissá és minden tekintetben megkerülhetetlenné teszik az alprogramban kitűzött célok megvalósítását.

A víztudományi kutatások jelentős eredményeket hoztak a következő témákban: felszíni folyók és nagy tavak, városi vízgazdálkodás, vízellátás, víz- és szennyvíztisztítás, a víz mint megújuló energiaforrás (BME); aszály és öntözés, agrár-vízgazdálkodás (ATK TAKI); Balaton-kutatás, tó kutatás – eutrofizáció, nád- és halpusztulás, invazív fajok (BLKI); felszín alatti vizek, a geotermia mint megújuló energiaforrás (ME).

Az energia- és nyersanyag-gazdálkodás témakörben jelentős haladást értek el a fosszilis és a nukleáris technológiák fenntarthatóságával kapcsolatos, környezetkímélő füstgáztisztítási eljárások és légköri szén-dioxid-kivonási eljárások fejlesztésével. Módszereket dolgoztak ki és alkalmaznak a hazai megújuló energiák potenciáljának, felhasználhatóságuk előrejelezhetőségének, fenntarthatósági kérdéseinek értékelésére (BME, ME, SZTE, HungaroMet). Az ökológia területén az ökoszisztémák fenntarthatósága és helyreállítása, az ökológiai szolgáltatások biztosíthatósága a kiemelt és jelentős publikációkat eredményező kutatási irányuk (ÖK, SZTE).

A környezet állapotának értékelése, a szükséges és lehetséges kármérséklő beavatkozások megtervezése elképzelhetetlen a monitoringrendszerek fejlesztése, valamint a kor kihívásaihoz igazodó monitoringstratégiák kidolgozása nélkül. Ezen a területen a távérzékelés és a fotoakusztika vonatkozásában végeznek eredményesen alap- és alkalmazott kutatásokat (SZTE, PE). A fenntartható technológiákhoz kapcsolódóan vizsgálják ezek társadalmi és gazdasági vonatkozásait is (BME). Különös figyelmet fordítanak a társadalmi figyelem felkeltésére és a tudományos ismeretek terjesztésére, a jövő nemzedékek érdekeire.

Az FFTNP FTAP 2022 és 2026 között (48 hónap) részesül összesen 3626,8 millió forint támogatásban.

2. ábra. Bozó László, az MTA rendes tagja előadást tart
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

III. Nemzeti Agykutató Program (NAP) 3.0

Megvalósító konzorcium: Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet (KOKI) (konzorciumvezető), Természettudományi Kutatóközpont (TTK), Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Semmelweis Egyetem (SE), Pécsi Tudományegyetem (PTE), Szegedi Biológiai Kutatóközpont (SZBK), Szegedi Tudományegyetem (SZTE), Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE), Országos Mentális, Ideggyógyászati és Idegsebészeti Intézet (OMI); utóbbi 2024. július 1-jével megszűnt, a Nyíró Gyula Országos Pszichiátriai és Addiktológiai Intézet lépett a helyébe a konzorciumban), Balatoni Limnológiai Kutatóintézet (BLKI).

Az idegrendszeret érintő betegségek világszerte a fogyatékoság és munkaképtelenség vezető okai, aminek éves költsége Európában közel 800 milliárd euróra becsülhető. A NAP 3.0 kutatási program célja, hogy a korábbi sikeres NAP-programokra is építve elősegítse az idegrendszer működésének és kórkepei patomechanizmusainak feltárását és új terápiás célpontok kijelölését. A kormánnyal történt megegyezés alapján a NAP támogatását az Akadémia vette át. A kutatási program témáinak újszerűsége és a megközelítési módszerek *state of the art* jellege garancia arra, hogy a NAP 3.0 Konzorcium képes elérni célját, és továbbra is a nemzetközi élvonalban tartja a magyar agykutatást.

A felfedező idegtudományi, klinikai és gyógyszerfejlesztési kutatások területén kiemelkedő számban jelentek meg D1/Q1 nemzetközi publikációk (D1: 389 db / Q1: 473 db), rendkívül magas tudományos minőséget képviselő folyóiratokban (*Science*, *Nature Communications*, *Nature Neuroscience*, *Journal of Neuroscience*, *Scientific Reports*), ezáltal tudományos szempontból jelentősen hozzájárulva Magyarország nemzetközi elismertségének növeléséhez. A kutatók rendkívül nagyszámú tudományos (>890 db) és tudomány-népszerűsítő (>194 db) előadást tartottak, segítve a társadalom szélesebb rétegeinek edukációját az idegtudományok területén. A program révén 68 tehetséges fiatal, NAP3-ban részt vevő kutató nyert utazási támogatást a kollaborációs pályázati keretből, melyből finanszírozhatták szakmai tanulmányútjaikat, fejlődési lehetőséget biztosítva a tudományos közösség fiatal nemzedékei számára.

A konzorciumi intézmények között új kollaborációs projektek születtek, melyek fontos társadalmi, gazdasági problémák megoldása céljából jöttek létre (például az Alzheimer-kór diagnosztikai eljárásának fejlesztése, terápiás célpontok kiszűrése agyi iszkémiában), vagy éppen elősegítették az állatkísérletekből származó neurobiológiai eredmények humán irányú transzlációját. A NAP3 konzorciumi tagok közötti együttműködések révén a kutatók hatékonyabban tudtak választ adni feltett kérdéseikre saját módszertani know-how-jukat, validált modelljeiket, protokolljaikat használva, megosztva egymással.

A NAP 3.0 működésének időtartama: 2022–2026 között (48 hónap). A támogatás összesen (négy évre szólóan) 3979,6 millió forint.

Független értékelések szerint 2014 és 2024 között a Nemzeti Agykutató Program, s azon belül a NAP 3.0 nagyon eredményesen működött. Felfedezéseiket kiemelkedően magas arányban publikálták D1/Q1 folyóiratokban. Erre alapozva az Akadémia elnöke 2025-ben döntést hozott a NAP folytatásáról. A NAP 4.0 várhatóan 2026.

szeptembertől fog működni 48 hónapon keresztül évi 1 milliárd, összesen 4 milliárd forint támogatással.

3. ábra. Kamondi Anita neurológus, egyetemi tanár, szakmai igazgató (Semmelweis Egyetem Idegsebészeti és Neurointervenciói Klinika), a NAP 3.0 témavezető kutatója
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

4. ábra. Keserő György Miklós vegyész, az MTA rendes tagja (HUN-REN Természettudományi Kutatóközpont), a NAP 3.0 témavezető kutatója
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

IV. Idősödés: Új Kihívás a Gazdaság és Társadalom számára Nemzeti Program

Megvalósító konzorcium: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME), Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet (KSH NKI), Budapesti Corvinus Egyetem (BCE). Vezető kutató: Halmai Péter egyetemi tanár, az MTA rendes tagja.

A nemzeti program célja az idősödés különböző aspektusokból történő elemzése, közpolitikai programok kialakításának segítése, tanácsadás a társadalompolitikai beavatkozások korlátainak tisztázására, közgazdaság-tudományi hozzájárulás hosszú és rövid távú közpolitikai javaslatokhoz, a gazdaságpolitikai intézkedések hatása a társadalmi igazságosságra.

A nemzeti program 2025 és 2028 között részesül négyéves (48 hónap), összesen 400 millió forint támogatásban.

V. A határon túli magyar kutatóhelyek bevonásával és támogatásával folyó nemzeti programok

A Magyar Tudományos Akadémia nemzeti programja a szó eredeti értelmében „nemzeti”, azaz a támogatásait megnyitotta a céljainak és elvárásainak megfelelni képes határon túli magyar kutatóhelyek számára is. Jelenleg erdélyi, kárpátaljai és felvidéki magyar kutatóhelyek kapcsolódtak be kutatásaikkal az Akadémia nemzetstratégiai célokat is követő programjába.

V/1. Források és adattárak Erdély középkori és kora újkori történetéhez

Megvalósító intézmény: Erdélyi Múzeum-Egyesület. Vezető kutató: Bogdándi Zsolt PhD.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület tudományos egysége, a Jakó Zsigmond Kutatóintézet nagy hagyományokkal rendelkezik az erdélyi forráskutatások területén, és az azokon alapuló történetírás méltó képviselője. A kutatóhely névadója, Jakó Zsigmond alapozta meg az intézményes keretek között zajló középkori és kora újkori erdélyi kutatásokat. A kutatóintézet koordinálásában megvalósuló program keretében Erdély középkori és kora újkori, elsősorban latin nyelvű írott forrásait tárják fel és teszik közzé.

A kutatási program lényeges eleme az utánpótlás-nevelés, ennek jegyében legfiatalabb munkatársuk megszerezte PhD-fokozatát, egy másik dolgozat nyilvános védés előtt áll, több ösztöndíjas történészhallgatót pedig sikerült bevezetni a forráskiadási munkálatokba.

A 2023–2027 között működő erdélyi nemzeti program négyéves (48 hónap) költségvetése 400 millió forint.

V/2. Kompetencia – Oktatás – Mérleg – Perspektíva (KOMP) – A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás strukturális és minőségi változásai az orosz–ukrán háború körülményei között

Megvalósító intézmény: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (ma már Egyetem). Vezető kutató: Orosz Ildikó PhD.

A törvények és a háttérjelentések elemzéséből látható, hogy ha a jelenlegi ukrainai politikai helyzet nem változik, az ukrán állam teljesen kihátrál a magyar nyelvű oktatás fenntartásából, így az csak a magánintézményekben maradhat meg Kárpátalján. A projekt távlati céljai közé tartozik egy olyan koncepció, módszertan és program kidolgozása, amely lehetőséget biztosít a magyar nyelvű tanulásra horizontális és vertikális értelemben.

V/3. Kárpátalja gazdaságának szerkezeti átalakulása a háború következtében

Megvalósító intézmény: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (ma már Egyetem). Vezető kutató: Bacsó Róbert, tanszékvezető egyetemi tanár.

A projekt fő célja gazdaságpolitikai elemzés készítése a kárpátaljai magyarság számára a problémás, de fejleszthető beavatkozási területek és feladatok azonosítása a helyi gazdaság hatékonyságának növelésére, az ezt elősegítő helyi (Kárpátalja), országos szintű (Ukrajna) és országok közötti (magyar–ukrán, EU–ukrán) együttműködések megalapozása a magyar kisebbség régióban maradása érdekében.

A két, 2023–2027 között működő kárpátaljai nemzeti program négyéves (48 hónap) támogatása összesen 300 millió forint.

V/4. Identitás és önszerveződés a szlovákiai magyar társadalomban

Megvalósító intézmény: Fórum Kisebbségkutató Intézet (Szlovákia). Vezető kutató: Simon Attila, az MTA külső tagja.

A kutatások célja az önszerveződés és intézményesülés mintáinak azonosítása a szlovákiai magyar társadalomban, a szlovákiai magyar elit feltérképezése és szerepének feltárása, továbbá identitás- és lojalitásvizsgálatok a szlovákiai magyar társadalomban. A kutatás eredményeit adatbázisokban rögzítik, magyar, szlovák, német és angol nyelvű, hazai és külföldi kiadványokban és folyóiratokban publikálják. A tudományos ismeretek létrehozása és ismeretterjesztés mellett a nemzeti program célja, hogy eredményeivel segítse a szlovákiai magyar közösséget gyakorlati problémái megoldásában, és hogy a szlovákiai magyarok életéről szerzett tudományos ismeretek kulturális, identitásmegőrző politikai stratégiák kiinduló alapjai is legyenek. A projekt megvalósulása a várható tudományos eredmények (elsősorban tudományos publikációk) mellett több fiatal kutatónak az intézet munkájába való bekapcsolását, fokozatszerzését is elősegíti, ami hosszú távon is pozitív hatással lesz az Intézet munkájára.

A 2025–2028 között működő felvidéki nemzeti program négyéves (48 hónap) támogatása összesen 300,9 millió forint.

A Magyar Tudományos Akadémia küldetése a teljes magyar tudományos közösség integrálása, bevonása, mozgósítása, együttműködésre ösztönzése a magyar tudományosság és tudományművelés fejlődése, a tudományos tehetségek kibontakoztatása, a kutatóhelyek fejlesztése és a közös nemzeti célok elérésének támogatása érdekében. Akadémiánknak ehhez a kutatás, a felsőoktatás és az innováció valamennyi színterével, intézményével élő, együttműködő és kölcsönösen előnyös kapcsolatra kell törekednie.

Az Akadémia fenti törekvéseit kiválóan szolgálja a 2022-ben elindított nemzeti kutatási program és a támogatásával működő, hazai és határon túli kutatóhelyek részvételével folyó kutatások.

A NAP sajátossága, hogy indulásakor a kormány, az MTA és a NAP Konzorcium elnökei stratégiai együttműködési megállapodást írtak alá. Az Akadémia nemzeti programja is a miniszterelnökkel egyeztetve, egyetértésével és a kormány pénzügyi támogatásával jött létre.

A nemzeti programokból támogatott konzorciumok, kutatócsoportok működése, az egyes programok és alprogramok publikációkban és más mutatókban is megmutatkozó eredményessége, a tudományos ismeretterjesztő és tanácsadási aktivitása egyértelműen igazolja, hogy a NAP-modell átvétele és kiterjesztése helyes volt, és minden tekintetben bevált. Bebizonyosodott, hogy az Akadémia a legjobb hagyományokat, optimális bázist és inspiráló környezetet kész és képes biztosítani a közcélú, közérdekű, nagy volumenű kutatási programok számára.

Tudomány-népszerűsítés és művészetek

Középiskolai MTA Alumni Program

The Secondary School MTA Alumni Programme

Simon Tamás¹ – Freund Tamás²

¹ az MTA Kommunikációs Főosztály főosztályvezetője

² az MTA elnöke

A program célja és koncepciója

Az Akadémia 2019-ben elfogadott új küldetési nyilatkozatához illeszkedő elnöki programomban megfogalmazott célok közül elsősorúdnak tartottam a tudománybarát társadalom és közgondolkodás kialakítását, a hiteles tudományos eredmények hatékonyabb érvényesítését az ország sorsát meghatározó döntésekben, valamint a kiválóság tiszteletének, a szorgalom, a motiváció, az önálló és kreatív gondolkodás megbecsülésének növelését. Mindezek együttesen hatnak a tudomány fejlődésére, az ország szellemi és gazdasági fellendülése révén pedig mindannyiunk jóllétére. E célok elérése érdekében együttműködésre hívtam a hazai és határon túli magyar középiskolák vezetőit a Magyar Tudományos Akadémia által indított „Középiskolai MTA Alumni Program” keretében. A program fő célkitűzése az volt, hogy a mára kutatóvá érett diákok segítségével, egykori *alma mater*ükhöz fűződő kapcsolatukra építve vigye közelebb a középiskolás fiatalokhoz a tudományos gondolkodás értékeit, a felfedezés, a megismerni vágyás örömét, hozza testközelbe a kutatás világát tudomány-népszerűsítő előadások és az azokat követő beszélgetések formájában, és erősítse a diákok kötődését szülőföldjükhöz, a középiskolákkal együttműködve újabb lehetőséget teremtve a helyi szellemi, kulturális és közösségi élet gazdagítására.

Talán soha nem volt akkora szüksége a társadalomnak a tudósokra és a tudományos akadémiákra a világon, mint napjainkban, amikor főként a közösségi médián keresztül zúdul ránk az áltudományos információ. Ezek néha pusztán tudatlanságból eredő álhírek, máskor körmönfont módszerekkel kidolgozott dezinformációs kampányok. Ebben az útvesztőben egyedül a tudomány eszközrendszerével lehet eligazodni, erre kell fiataljainkat megtanítani, ezért kell bennük a hiteles tudós és tudomány képét felépíteni. Hazánkban a jövő társadalmának tudománybaráttá formálásában a középiskolai és egyetemi oktatóknak, kutatóknak – többek között az MTA köztestülete 19 000-res tagságának – van a legnagyobb felelőssége. Az elnökelölti programomban meghirdetett Középiskolai MTA Alumni Program is e gondolat jegyében fogant, ennek támogatásához, befogadásához kértem köztestületünk tagságának, középiskoláink vezetőinek és tantestületeinek a támogatását.

Az Alumni Programban elsősorban fiatalabb kutatóinkra számítottam, akik még egy nyelvet beszélnek a középiskolás diákokkal, pályájuk korai szakaszában lévén a diákok által is reálisan elérhető karriercélokat jelenítenek meg, és volt tanáraikkal is még többnyire élő a kapcsolatuk. Előadásaikkal testközelbe hozhatják *alma mater*ük diákjai számára a tudományos kutatómunka sajátos világát, a felfedezés örömét, megalapozhatják a tudósok és a tudomány iránti tiszteletet és bizalmat anélkül, hogy mindenkiből kutatót akarnánk faragni. Ugyanakkor nem titkolt célunk a kutatói hivatás népszerűsítése is. A középiskolákban rendszeresen megrendezett alkalmakon az előadásokat követő szabad beszélgetések során személyes kapcsolatok alakulhattak ki, laboratóriumi látogatások, egyéb, a kutatóhelyekhez kötődő programok szerveződhettek. Akadémikustársaimra főként nagyobb lélegzetű, pályaorientációs előadások tartásában számítottam a lehető legnagyobb nyilvánosság előtt – a járvány után már személyes jelenléttel. Tudomány-népszerűsítő programjaink során elengedhetetlennek bizonyult a fiatalok körében kedvelt kommunikációs eszközök használata. Ennek egyik elemeként felajánlottuk, hogy az iskolák által rögzített előadásokat elérhetővé tesszük az MTA online felületein, közösségi oldalain.

Az Alumni Programot 2020. november 20-án indítottam el egy, a teljes, 19 000-res köztestületi tagsághoz intézett felhívással, amelyben egy online kérdőív kitöltésére kértem a kutatókat. Ebben tudományterületének és elérhetőségének megadásán kívül kértük egykori középiskolájának megnevezését és annak jelzését, hogy részt venne-e előadóként vagy más módon az *alma mater*ében – esetleg más középiskolákban – szervezendő tudomány-népszerűsítő programokon. Az induláskor a közel 1300 köztestületi tagunk által kitöltött kérdőív alapján létrehoztunk egy elektronikus adatbázist, amely tartalmazza – középiskolákra lebontva – az ott előadást vállaló köztestületi tagok listáját, tudományterületüket és választott középiskoláik számára tett vállalásaikat. Ezt a listát megküldtük minden hazai és határon túli, magyar nyelvű oktatást (is) végző középiskolának, hogy amennyiben részt kívánnak venni a programban, megalapíthassák saját MTA Alumni Klubjukat. Ezzel azokat az iskolákat is meghívtuk, amelyek korábbi diákjai között még nincs MTA köztestületi tag. Ezekben az esetekben az ismeretterjesztő programokban való részvételt más középiskolák *alumnusai* örömmel vállalták. Módszertani és anyagi támogatást nyújtottunk a programban részt vevő kutatók, valamint a klubokat szervező tanárok és diákok számára a klubok sikeres működtetéséhez, és örömmel karoltunk fel minden kezdeményezést, amely a jó gyakorlatok megosztását segítette.

Az eddig eltelt közel öt év igazolta, hogy köztestületi tagjaink többsége szívügyének tekinti az Akadémia küldetésének és új feladatainak megvalósítását, örömmel vállal részt benne, különösen a jövő szempontjából meggyőződésem szerint nagy jelentőségű Középiskolai MTA Alumni Program sikerre vitelében. A 2025-ben végzett kutatói felmérésünkben (Koltai et al. 2026) – amelyben 5200 aktív kutató vett részt – rákérdeztünk az Akadémia két tudomány-népszerűsítő programjának (Magyar Tudomány Ünnepe, Középiskolai MTA Alumni Program) fontosságára. Mindkettő

a maximális 5-ből 4,1 pontot kapott, ami igen magasnak számít. A hazai és határon túli iskolák negyedét, az MTA 19 000 fős köztestületének pedig közel tizedét bevontuk a Középiskolai MTA Alumni Programba. Egy olyan kapcsolati háló és közösség épül a diákok és tanárok, illetve a kutatói társadalom között, amelynek jelentőségét és erejét valószínűleg még nem is tudjuk igazán felmérni. A középiskolák és a részt vevő kutatók visszajelzései alapján egyértelműen nőtt a tudomány és az MTA presztízse, számos tanár a közoktatásban egyértelműen pozitív elemként értékeli ezt a kezdeményezésünket. A Középiskolai MTA Alumni Programot egyértelműen sikeresnek, fontosnak és folytatásra méltónak tartjuk egy tudománybarát társadalom további építése, erősítése érdekében.

Tények és számok a programról

A kutatói aktivitás

A 2020-as elnöki felhívásra néhány nap alatt 1244 köztestületi tag jelentkezett. Jelenleg (2026 elején) 1564 kutató vesz részt a programban, ez a hazai köztestületi tagságnak kb. 9%-a, ami kiemelkedő köztestületi aktivitásnak számít. A kutatók önkéntes munkát végeznek, vállalva, hogy felkérésre saját korábbi középiskolájukban vagy más hazai vagy határon túli középiskolában Alumni-rendezvényen vesznek részt.

A programban részt vevő kutatók megoszlása tudományos osztályok szerint (2026. január):

- I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya: 164
- II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya: 200
- III. Matematikai Tudományok Osztálya: 64
- IV. Agrártudományok Osztálya: 102
- V. Orvosi Tudományok Osztálya: 146
- VI. Műszaki Tudományok Osztálya: 167
- VII. Kémiai Tudományok Osztálya: 121
- VIII. Biológiai Tudományok Osztálya: 172
- IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya: 214
- X. Földtudományok Osztálya: 103
- XI. Fizikai Tudományok Osztálya: 101
- Nem nevezett meg osztályt: 10

A programhoz csatlakozó iskolák és a rendezvények

Bár a Covid19 miatt csak lassan indult be a program – melyet az Akadémia nem akart online platformokra terelni –, 2021 őszére már közel 100 középiskola regisztrált. Az Alumni Program hivatalos megnyitójára végül 2021. október 15-én került sor a veszprémi Lovassy László Gimnáziumban, Freund Tamás *alma materében*.

Jelenleg (2026 januárjában) 340 középiskola vesz részt az Alumni Programban az összesen 1416 hazai és határon túli, magyar nyelven (is) oktató középiskola közül. Ebből 284 magyarországi – ezen belül 80 budapesti –, 56 iskola pedig a környező országokból csatlakozott: 30 Románia, 6 Szerbia, 16 Szlovákia, 4 pedig Ukrajna területéről. A 340 iskolából 245 gimnázium, 95 pedig más típusú középiskola.

Az Alumni-események szervezését a Kommunikációs Főosztály végzi. Az iskolától érkező felkérésről értesíti az adott kutatót, és amennyiben az elfogadja a felkérést, összeköti a két felet, kérve, hogy az esemény megvalósulásáról jelezzenek majd vissza (ez az események kb. háromnegyedében történik meg). 2024 elejére a Főosztály egy CRM-rendszert (*customer relationship management*) állított üzembe, amellyel még hatékonyabban tudja segíteni az iskolák és kutatók egymásra találását, valamint az események és a költségtérítés adminisztrációját.

Eddig összesen 868 olyan Alumni-eseményről tudunk, amelynek megvalósulásáról visszajelzést kaptunk az iskoláktól. További 344 eseménynél tudjuk, hogy a felkért kutató elfogadta az iskola meghívását, de (egyelőre) nem kaptunk visszajelzést az esemény megvalósulásáról (1–2. ábra).

1. ábra. Freund Tamás, az MTA elnöke előadást tart az Alumni Program keretében a Teleki Blanka Gimnáziumban

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A programban legaktívabb iskolák (2026. január):
 Budapest XIV. Kerületi Teleki Blanka Gimnázium
 Veres Pálné Gimnázium (Budapest)
 Hőgyes Endre Gimnázium (Hajdúszoboszló)

2. ábra. Kiss László csillagász, az MTA rendes tagja előadása
a makói Galamb József Mezőgazdasági Technikum és Szakképző Iskolában
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A programban legaktívabb kutatók (2026. január):

Kiss L. László
Arany Zsuzsanna
Földváry Kinga
Oláh Attila

Támogatás a programban részt vevő iskoláknak

2022 elejétől az Alumni Program költségvetésének jelentős hányadát az iskolák támogatására fordítja az Akadémia. A rendelkezésre álló forrás kimerüléséig egy iskola egy adott évben maximum 400 000 forint költségtérítést igényelhet, ha legalább nyolc Alumni-eseményt szervez. A pénzt a távolról érkező (főleg fiatal) kutatók utazási, esetleg szállásköltségeire (a kutatók részvétele továbbra is társadalmi munkában zajlik), a programban részt vevő pedagógusok többletmunkájának elismerésére vagy az Alumni-eseményekhez kapcsolódó klubrendezvények szervezésére fordíthatják az iskolák.

Számos iskola élt és él ezzel a lehetőséggel: már az első évben 5 300 000 forintot hívtak le, 2023-ban 7 350 000 forintot, 2024-ben 6 849 999 forintot, 2025-ben pedig 10 699 999 forintot, vagyis az Akadémia a program során eddig több mint 30 millió forinttal támogatta az Alumni-iskolákat.

Tanulmányi versenyek

Az Alumni Program költségvetésének másik nagy tétele nagyszabású, az egész Kárpát-medencére kiterjedő tanulmányi versenyek megszervezéséhez kapcsolódik. Az első ilyen Alumni-versenyt a 2022/2023-as tanévben hirdette meg az Akadémia a klímaváltozás és fenntarthatóság témakörében Bozó László és Szathmáry Eörs akadémikusok vezetésével. Az érdeklődés a legjobb reményeket is messze túlszárnyalta: 686 háromfős csapat indult (ebből 140 határon túlról). A két online forduló után a tíz legjobb csapat részvételével lezajlott szóbeli döntőből végül a Gödöllői Református Líceum Gimnázium csapata került ki győztesen (3–5. ábra).

A döntős csapatok – amelyek négy budapesti, öt nem budapesti és egy erdélyi középiskolából érkeztek – tagjai és felkészítő tanáraik értékes nyereményben részesültek, a győztes csapat pedig egy szakmai utazáson vehetett részt: a CERN-ben és a Franciaországban épülő kísérleti fúziós erőműben, az ITER-ben jártak. A tanulmányi verseny saját weboldalt is kapott, ezen a felületen zajlottak a verseny online fordulói, ahol az aktuális hírek mellett egy tudástár is elérhető szakértők által összeállított videókkal, infografikákkal és egyéb forrásokkal a klímaváltozás és fenntarthatóság témakörében.

3. ábra. Az Alumni Program keretében 2023-ban szervezett tanulmányi verseny döntője az MTA székházában

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

4. ábra. Munkában a zsűri a 2023-as verseny döntőjében
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

5. ábra. A 2023-as verseny győztes csapata Freund Tamással, az MTA elnökével
és Bozó László meteorológussal, a zsűri elnökével
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A tematikájában az MTA 200 éves évfordulójához kapcsolódó, második nagy háromfordulós tanulmányi versenyt a 2025/2026-os tanévben indította az Akadémia „Reformok kora: polgári átalakulás és modern nemzetépítés Magyarországon, 1825–1867” címmel. A 2025 őszén lezajlott első fordulóban egy többválasztásos online tesztet kellett kitöltenie a 377 regisztrált csapatnak. Ennek összeállítása alaposan megizzasztotta a Csorba László történész, Kalla Zsuzsa irodalomtörténész-muzeológus és Szilágyi Márton irodalomtörténész vezette szakértői gárdát a

6. ábra. Az Alumni Program keretében 2026-ban szervezett tanulmányi verseny döntője az MTA székházában

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

7. ábra. Feladatmegoldás közben a 2026-os verseny döntőjében

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

mesterséges intelligencia egyre általánosabb használata miatt. A második fordulóba 114 csapat jutott be, nekik egy tematikus podcastot, egy, az 1848. júliusi, első népképviselési országgyűlésre szánt kortesbeszédet és egy ahhoz kapcsolódó röplapot kellett készíteniük. A 2026. február 21-én az MTA székházának Dísztermében megrendezett szóbeli döntőn a korábbiakhoz hasonlóan szintén a tíz legjobb csapat – három határon túli, egy fővárosi és hat nem budapesti – mérhette össze a tudását, közülük a tatbányai Szent Margit Gimnázium és Általános Iskola csapata állhatott a képzeletbeli dobogó legfelső fokára. A három diák és felkészítő tanáruk izgalmas jutalomutazáson, egy többnapos, Pozsonyt, Bécset és Budapestet is érintő szakmai kiránduláson vehet részt, felkeresve a reformkor „titkos” helyszíneit „égen, vízen, levegőben” (6–8. ábra).

8. ábra. A 2026-os verseny győztes csapata és felkészítő tanáruk Freund Tamással, az MTA elnökével és Csorba László történésszel, a zsűri elnökével

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Példa oktatási tartalomra: „Útikalauz a tényekhez”

A nagy versenyek melletti kisebb aktivitások közül érdemes még megemlíteni azt a videósorozatot, amely Pléh Csaba vezetésével készült az Alumni Programban „Útikalauz a tényekhez egy tények utáni világban” címmel. Az előadás-sorozat olyan alapvető kérdéseket járt körül, amelyekkel napjaink információs káoszában a fiatal korosztályok is egyre nehezebben birkóznak meg: Hogyan lehet eligazodni a rengeteg álhír és információ között? Mit tekinthetünk hiteles forrásnak? Egyáltalán mit

nevezünk ténynek? Változnak-e a tények? Hogyan működik a tudomány? Miért a tudomány a legbiztosabb módszer a világ megismeréséhez? A diákközönséget is bevonó, lendületes előadásában hat fiatal kutató kereste a válaszokat a fenti kérdésekre (9. ábra).

9. ábra. Előadás az „Útikalauz a tényekhez egy tények utáni világban” című rendezvényen
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Az Alumni Program nyilvános felületei:

A program hivatalos honlapja az iskolák és a kutatók nyilvános adatbázisaival, minden fontos információval, csatlakozási lehetőséggel: <https://mta.hu/alumni>

Felvételek iskolai Alumni-rendezvényekről, a tanulmányi versenyek döntőiről, az „Útikalauz a tényekhez” epizódjairól az MTA YouTube-csatornáján: <https://www.youtube.com/MTA1825>

A tanulmányi versenyek honlapja: <https://verseny.mta.hu>

Irodalomjegyzék

Koltai Júlia et al., szerk. (2026). *A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A 2025-ös MTA-FKA-felmérés főbb eredményei*. Budapest: MTA. https://doi.org/10.36820/mta_fka.2025.

Az Akadémia kommunikációja 2020–2026 között

The Academy's Communication Between 2020 and 2026

Erdei Anna¹ – Simon Tamás²

¹ az MTA főtitkárhelyettese

² az MTA Kommunikációs Főosztály főosztályvezetője

Kommunikációs kihívások a 2020-as vezetőváltás idején

A Lovász László elnökségének nagy részében az Akadémia markáns láthatóságát biztosító eredménykommunikációs gépezet – amely a kutatóhálózat felfedezéseit érdekesen, a sajtó számára könnyen használható formában és folyamatosan nagy eléréssel közvetítette a nyilvánosságnak – 2019-ben, a hálózat elcsatlóásával „üzemanyag”, azaz közvetlenül elérhető tartalom nélkül maradt. Nyilvánvalóvá vált, hogy tartalmi fókuszváltás szükséges a kommunikációs tevékenységben, ennek fő iránya azonban annak függvénye lesz, hogy az új vezetés hogyan képzei el az intézmény aktivitását, jövőképét a megváltozott helyzetben.

Ehhez a helyzethez járultak hozzá az ezredforduló óta zajló, a digitális technológiák fejlődésével párhuzamos kommunikációs változások, amelyek alapvetően formálták át a tartalomfogyasztás módját és csatornáit. A figyelemért folytatott versenyben felértékelődtek a vizuális és audiovizuális formák, miközben a közösségi média térnyerése új kommunikációs dinamikákat hozott létre, és felgyorsította az álhírek, áltudományos tartalmak terjedését is.

Mindez egyértelművé tette, hogy az Akadémia kommunikációs tevékenységének – amelyet a Kommunikációs Főosztály irányít a főtitkárhelyetttel való szoros együttműködésben (a köztestületi és közéleti kommunikáció kivételével, amely a Köztestületi Igazgatósághoz került át) – alkalmazkodnia kell a megváltozott környezethez. Az egyik legfontosabb megállapítás az volt, hogy a 2016-ban új alapokon és koncepcióval létrehozott honlap önmagában egyre kevésbé elegendő platform, és erősíteni kell az intézmény jelenlétét a videómegosztó és közösségimédia-felületeken.

A 2020-ban berobbanó Covid-járvány lenullázta a személyes részvételű ismeretterjesztő rendezvényeket, ami különösen az előző években látványosan felfutó, novemberben heteken át telt házas Dísztermet hozó Magyar Tudomány Ünnepe esetében tűnt fájdalmas veszteségnek. Az evolúciós gondolatkörnél maradva: ez olyan hirtelen és erős „szelekciós nyomás” volt, amelyen az Akadémia csak óriási erőforrásokkal, a semmiből teljesen új tevékenységet és technikai hátteret felépítve tudott úrrá lenni. Ez lett a Főosztály és az új főtitkárhelyettes közötti együttműködés iskolapéldája, kiváló eredményekkel (részletesen lásd később).

Mivel 2020-ban már érezhető közelségbe került az Akadémia alapításának 200. évfordulója, fel kellett gyorsítani az előkészületeket. Az új vezetés egyértelművé tette, hogy ebben alapvető szerepe lesz a Kommunikációs Főosztálynak. Ám ahhoz, hogy érdemben el lehessen kezdeni az ünnepi tartalmak, rendezvények és felületek előkészítését, mindenképpen meg kellett oldani a régóta esedékes arculatfrissítést, mert az Akadémiának nem volt modern értelemben vett, az intézmény egyértelmű azonosítására alkalmas logója, illetve vizuális rendszere. Mint később kiderült, ebben is nagyon szoros együttműködés zajlott a főtítkárhelyettessel, aki átvette a Művészeti Gyűjtemény vezetését is. A következőkben mindezeket a kihívásokat és a rájuk adott válaszokat részletezzük.

A médiakörnyezet és a médiafogyasztási szokások változása

Az elmúlt nagyjából 25 év technológiai változásainak köszönhetően a média működése alapvetően átalakult. A digitális platformok és a közösségi média térnyerésével a média többé nemcsak tartalomközvetítő, hanem olyan kommunikációs tér, amelyben a befogadók vagy felhasználók visszajelzéseikkel, aktivitásukkal és saját tartalmak generálásával maguk is alakítják a nyilvánosságot (Aczél–Guld–Veszelszki 2025; NMHH 2025).

A tartalomfogyasztás elsődleges terepe az online tér, azon belül pedig a közösségimédia-felületek. 2024-ben a magyar internethasználók 81%-a volt aktív a közösségimédia-felületeken. A médiahasználattal töltött idő összességében magas, a figyelem azonban egyre inkább megosztott, töredezett és felszínes. A platformok párhuzamos használata, a figyelem megosztottsága és a tartalomfogyasztás fragmentáltsága olyan kommunikációs formátumokat igényel, amelyek rövidek, világosan strukturáltak és gyorsan értelmezhetők.

A videós tartalmak térnyerése összefügg a vizuális befogadás erősödésével, valamint azzal, hogy a platformok algoritmusai előnyben részesítik az audiovizuális formátumokat. A videó egyszerre alkalmas dokumentációra, magyarázatra és figyelemfelkeltésre, ugyanakkor eltérő hosszúságban és szerkesztettséggel működik hatékonyan a különböző felületeken.

A médiahasználók egyre nagyobb aránya tájékozódik elsődleges forrásként a közösségi médiából. A globális trendekkel összhangban Magyarországon 2025-ben a közösségi médiából tájékozódók aránya 68% volt. A megtévesztő információk minden korábbinál gyorsabban terjednek a közösségi médiában. Az MI-technológiák fejlődésével a manipulált audiovizuális tartalmak (pl. *deepfake* videók) megjelenése tovább erősíti az információs környezet bizonytalanságát. Ebben a helyzetben felértékelődik a hiteles, szakmailag megalapozott intézményi kommunikáció szerepe.

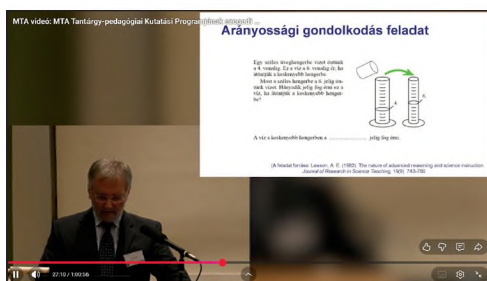
Egy gyors és sikeres intézményi alkalmazkodás: a filmes-videós tartalmak felfutása

Az elmúlt öt év intézményi kommunikációs gyakorlata igyekezett alkalmazkodni a fent bemutatott médiatrendekhez. A hagyományos sajtókapcsolatok fenntartása mellett egyre hangsúlyosabbá vált a saját közösségi médiás csatornákon történő közvetlen tartalommegosztás, kapcsolatépítés.

Az alkalmazkodás egyik kiindulópontját a már említett Covid19-járvány jelentette, amely globális és intézményi szinten is felgyorsította a digitális kommunikáció térnyerését. 2020-ban a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat első alkalommal teljes egészében online formában valósult meg, az eseményeket élőben közvetítették az intézmény YouTube-csatornáján.

A pandémiás időszakban az intézmény tudatosan fejlesztette a közvetítések technikai feltételeit. A korábbi gyakorlathoz képest professzionálisabb eszközök beszerzésére és a közvetítések lebonyolításához szükséges humánerőforrás megerősítésére került sor. Az új vezetés a szükséges erőforrásokat gyorsan és kellő mennyiségben rendelkezésre bocsátotta.

Ennek eredményeként a videós tartalmak minősége és a közvetítések megbízhatósága folyamatosan javult (1. ábra), így egyre bővülő filmes tartalmi és élő közvetítései révén az MTA azóta a korábbinál nagyságrendekkel nagyobb eléréssel rendelkezik a tudományos eredmények terjesztésében.

1. ábra. Osztott képernyős videófelvétel 2017-ből (balra) és 2026-ból (jobbra)

Forrás: mta.hu

2022 után – immár professzionális televíziós szakemberek érkezésével és új eszközbeszerzésekkel – újabb nagy lendületet kapott a videós tartalomgyártás és -közvetítés. A bicentenáriumra készülve komoly tartalomfejlesztésbe kezdtünk (lásd később, az ünnepi tartalmaknál). Kialakultak a rendezvények felvételeinek standardjai is. Az akadémiai székfoglalók, kiemelkedő hagyományos események, konferenciák, ismeretterjesztő rendezvények stb. rögzítését ma már a Rendezvényszolgálat koordinálja, a Kommunikációs Főosztály a tartalmi és grafikai előkészítésben segít, rendezőt delegál a stádba, valamint elvégzi a felvételek utómunkáit. A 2025-ös ünnepi évben havonta több ezer perc jó minőségű új tartalom született, ami még televíziós léptékkel mérve is komoly mennyiség.

Új fejezet a Magyar Tudomány Ünnepe történetében

Az MTA ismeretterjesztő tevékenységének egyik zászlóshajó rendezvénye, az MTA főtitkárhelyettese által vezetett Magyar Tudomány Ünnepe programsorozata az elmúlt öt évben rendkívül gyors evolúción ment keresztül, nagyrészt a fenti kihívásokból adódóan. 2020 őszén a járványhelyzet miatt történetében először a Magyar Tudomány Ünnepe központi rendezvényeit teljes egészében online formában szerveztük meg. A Díszteremben állandó „stúdiót” alakítottunk ki, és az akadémiai kiemelt programokat, valamint a központi rendezvények többségét élő adásban közvetítettük az MTA YouTube-csatornáján.

A 2020-as, első „online tudományünnep” tapasztalatai nyomán egyre több intézmény szervezett önálló programokat a Tudomány Ünnepe alkalmából. Annak érdekében, hogy a fókusz továbbra is az MTA-ra helyeződjön, a 2021-es kommunikációs stratégia egyik kiemelt célja az MTA és az MTÜ brandek szerves összetartozásának hangsúlyozása volt. A járványhelyzet miatt 2021-ben is online formában megvalósuló eseménysorozat megújult arculatot kapott, amely egyszerre emelte ki az esemény saját jelentőségét és az Akadémiához fűződő intézményi kötődését. Mind a 2020-as, mind a 2021-es év kiemelkedő érdeklődést váltott ki az MTA YouTube-csatornáján.

2. ábra. Stépan Gábor gépészmérnök, akadémikus (jobbra) beszélget a látogatókkal az „Így kerekessz az egykereken!” című Tudományünnep+-előadás után 2024. november 10-én

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

2022-ben, a Covid19-járvány elmúltával a programsorozat már hibrid formában, élő közvetítéssel és személyes jelenléttel valósult meg. Ebben az évben is több kommunikációs, koncepcionális és technikai fejlesztésre került sor, amelyek a nagyközönség hatékonyabb elérését szolgálták. Tudományünnep+ néven megújult a tudomány népszerűsítő előadások programblokkja, és jelentős előrelépés történt az élő közvetítések technikai színvonalában is.

2022-től hangsúlyosan megjelenik a művészet, illetve a tudomány és a művészet kapcsolata a programsorozatban. Ebben az évben először hagyományteremtő céllal önálló programmal kapcsolódott be a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA), továbbá szimpóziumot rendezett a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) is.

2023-ban és 2024-ben az MTA székházának felújítási munkálatai miatt a Magyar Tudomány Ünnepe budapesti központi programjait külső helyszínen, a Humán Tudományok Kutatóházában rendeztük meg, a korábbinál szűkösebb infrastruktúrával feltételek mellett (2. ábra). 2024-ben először egy-egy önálló rendezvényen mutatták be eredményeiket a nemzeti programok: a Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program, a Nemzeti Agykutató Program 3.0, valamint a Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program Fenntartható technológiák alprogramja. Szintén ebben az évben mutatkoztak be először a Lendület Program, a poszt-Covid-jelenségek kutatására kiírt pályázat, valamint a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj nyertes kutatói.

3. ábra. Pódiumbeszélgetés a „Nők a tudományban” program „Elődök, kortársak” című rendezvényén 2025. november 10-én

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

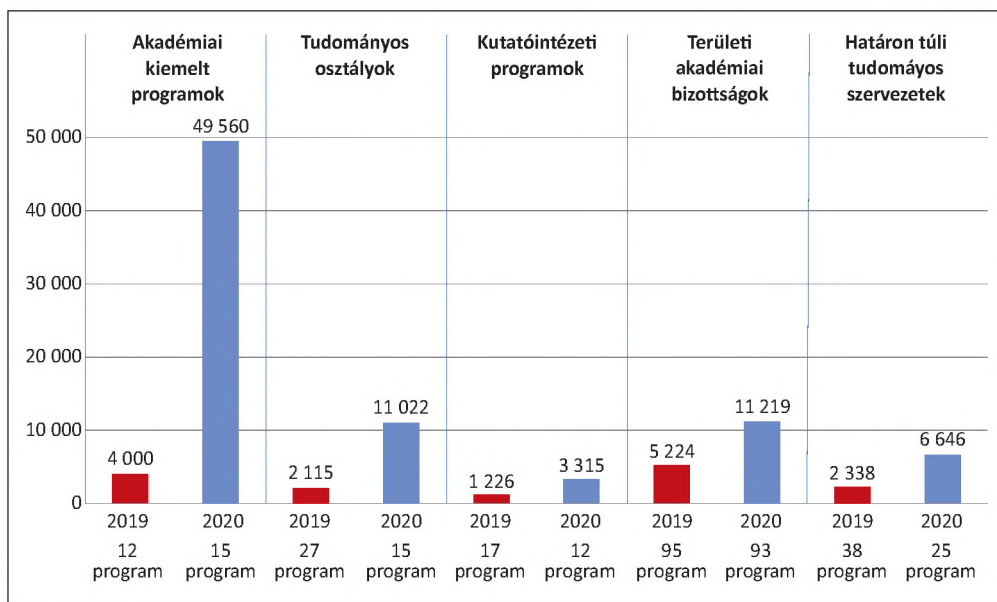

4. ábra. Lukács Miklós cimbalomművész a SZIMA 2025. november 6-i, „A művészet autonómiája” című tudományünnepi rendezvényén az MTA székházának Dísztermében
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

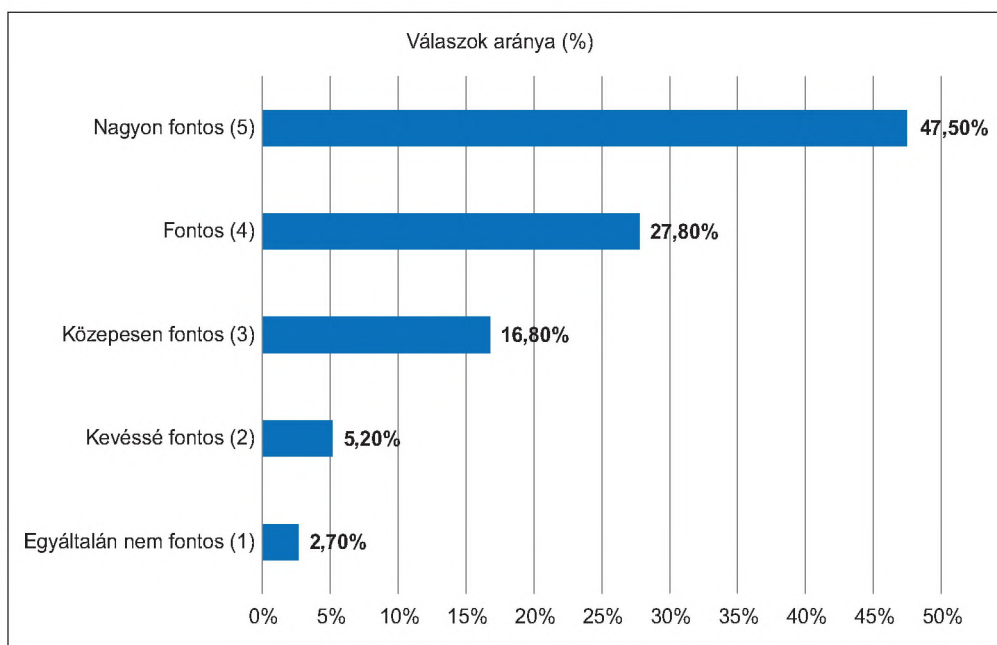
2025-ben a programsorozat Jubileumi Tudományünnep néven, az MTA200 ünnepi rendezvénysorozat részeként valósult meg. A székházban egész évben zajló egyéb jubileumi eseményekhez igazodva a programokat rövidebb időintervallumban szerveztük meg. Ezúttal a hagyományosan kiemelt események – a „Nők a Tudományban”, a „Tudomány és Parlament”, az MTA200 Elnökségi Bizottság ünnepi beszámolója, a Fiatal Kutatók Akadémiája rendezvénye és a Tudományünnep+ előadásai, valamint a SZIMA programjai – kaptak benne helyet (3–4. ábra). A rendezvények ismét megnövekedett személyes érdeklődés mellett zajlottak.

A digitális átalakulás jelentős változást hozott a kiemelt partnerek – vagyis a kutatóintézetek, minisztériumok és felsőoktatási intézmények – tudományünnephez kapcsolódó rendezvényeinek elérhetősége szempontjából is (5. ábra). Ez évente 150-200 tudományos rendezvényt jelent, melyek az Akadémia honlapján keresztül elérhetők.

Az elmúlt öt év tapasztalatai azt mutatják, hogy a novemberi tudományünnep programjai rugalmasan tudtak alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, miközben az eseménysorozat intézményi súlya és szakmai presztízse megmaradt. A kommunikációban az online és hibrid megoldások beépülése tartósan bővítette az elérési lehetőségeket, a személyes részvétel pedig a jubileumi évben, legalábbis a Tudományünnep+ rendezvényein megerősödött.

5. ábra. A 2019-es és a 2020-as MTÜ-rendezvények részvételi, illetve nézettségi adatai
Forrás: Erdei–Simon 2025, 40 alapján

6. ábra. A Magyar Tudomány Ünnepeének fontossága
(1 – egyáltalán nem fontos; 5 – nagyon fontos; átlagpontszám 4,1)
Forrás: mta.hu; Koltai et al. 2026 alapján

Az Akadémia által végzett, „A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete” című felmérésben (Koltai et al. 2026) – amelyet több mint 5000 kutató töltött ki – a készítők rákérdeztek az MTA négy programjának (Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, Lendület Program, Magyar Tudomány Ünnepe, Középiskolai MTA Alumni Program) fontosságára. Mind a négy program nagyon magas pontszámot kapott a kutatóktól, 1-től 5-ig terjedő skálán rendre 4,6; 4,5; 4,1 és 4,1. Azaz például a Magyar Tudomány Ünnepet a megkérdezettek 75%-a tartja fontosnak vagy nagyon fontosnak, és mindössze 8% nem tartja fontosnak (6. ábra).

Digitális kommunikációs csatornák az Akadémia kommunikációjában

Az elmúlt öt évben az Akadémia digitális kommunikációjában meghatározó szerepet kaptak a saját működtetésű online platformok. Ezek a felületek nem csupán a tartalmak láthatóvá tételét szolgálják, hanem a közönséggel való folyamatos kapcsolattartás, az eseménykommunikáció és – bizonyos esetekben – a részvétel ösztönzésének eszközei is. A Facebook, az Instagram és a YouTube eltérő funkciókkal, egymást kiegészítve járulnak hozzá az intézmény társadalmi jelenlétéhez.

Facebook: közösségi jelenlét és eseménykommunikáció

Az MTA Facebook-oldala az elmúlt években az intézményi kommunikáció egyik fontos, folyamatosan működtetett felületévé vált. A platform egyszerre alkalmas az intézmény tevékenységének bemutatására, a közönséggel való kapcsolattartásra, valamint – különösen az események esetében – a részvétel ösztönzésére.

A Facebook-oldal 2017-es indulása óta a követői bázis érdemben bővült: a 2019 körüli 9-10 000 fős közönség 2024 tavaszára mintegy 23-24 000 főre nőtt, vagyis a 2020–2024 közötti időszakban több mint megduplázódott, míg az utóbbi másfél évben további 2-3000 fős növekedés volt tapasztalható. 2025-ben az oldal követőinek száma 26 007 fő volt, ami 14%-os növekedést jelent az előző évhez képest. A bejegyzésekhez kapcsolódó aktivitások száma ugyanebben az időszakban 363 414 volt, ami 139%-os emelkedést mutat a megelőző 365 naphoz viszonyítva. Ezek az adatok azt jelzik, hogy az ünnepi évben a tartalmak elérése és a felhasználói reakciók mértéke számottevően nőtt. Eközben az évek során maga a platform is jelentősen átalakult, és mindez új kommunikációs logikát kíván.

Tartalmi szinten az elmúlt öt évben elmozdulás történt a jellemzően linkmegosztásra épülő kommunikációtól a vizuálisabb, közvetlenebb megszólalások felé. A videós tartalmak, az eseményekhez kapcsolódó rövid formátumok és az alkalmi közösségi aktivitások (pl. játékok) érezhetően nagyobb elköteleződést váltanak ki, mint a hagyományos hírmegosztások. A tartalmi irányváltással párhuzamosan, a Meta felületein (Facebook, Instagram) rendelkezésre álló tervezési adatok alapján a jelenlegi beállítások mellett az Akadémia akár 6-7 millió fiókot is elérhet. Ez nem

a tényleges elérést jelenti, hanem azt a potenciált mutatja, hogy a platformlogika és az algoritmikus terjesztés révén az intézményi tartalmak a követői körön messze túlmutató közönséghez is eljuthatnak.

A tapasztalatok azt is megmutatták, hogy a Facebookon mérhető online aktivitás nem minden esetben konvertálható közvetlenül személyes részvétellel az eseményeken, ami a platform sajátosságaiból és a felhasználói fogyasztási szokásokból adódik.

Instagram: vizuális jelenlét és új közönségcsoportok elérése

Az Akadémia intézményi Instagram-oldalának elindítása 2025-ben tudatos lépés volt a megváltozott médiafogyasztási szokásokhoz való alkalmazkodás jegyében. A platform elsősorban vizuális, rövid formátumú tartalmakkal kínál kapcsolódási pontot a tudományhoz és az Akadémiához, különösen a fiatalabb, illetve a vizuális tartalmakra nyitottabb közönség számára.

Az indulás óta az Instagram-oldalon 389 bejegyzés jelent meg, a követők száma 1592 fő, egyes tartalmak több ezer, kiemelkedő esetben 20 000 feletti megtekintést is elértek, részben organikus módon, részben együttműködések és hirdetések révén, különösen akkor, amikor nagy elérésű szereplők, illetve Alumni-kötődésű közösségek bevonásával valósultak meg.

A tapasztalatok szerint az Instagram különösen alkalmas az intézmény hangulatának, eseményeinek és vizuális identitásának bemutatására, ugyanakkor a platform további fejlesztése – rendszeresebb videós tartalmakkal, együttműködésekkel – jelentős növekedési potenciált rejt magában.

YouTube: a dokumentáció és ismeretterjesztés határán

Az MTA YouTube-csatornája a pandémiás időszakban a digitális kommunikáció egyik meghatározó felületévé vált. A kényszerű online átállás nyomán az élő közvetítéseknek és a visszaneézhető tartalmaknak köszönhetően a tudományos események szélesebb közönség számára váltak elérhetővé.

A csatorna teljesítménymutatói ezt egyértelműen tükrözik: míg a 2013–2020 közötti időszakban 368 videó összesen 135 000 megtekintést és 1100 feliratkozót eredményezett, addig 2020–2025 között 820 videó 3,4 millió megtekintést és 17 000 feliratkozót hozott. Ez az időszak egyértelmű felfutást és megnövekedett érdeklődést jelentett.

2025-től az ünnepi évhez kapcsolódva a csatorna funkciója részben átalakult: a nagyszámú egyszeri jellegű rendezvény miatt a YouTube elsősorban az események dokumentálását és a hosszabb előadások hozzáférhetővé tételét szolgálja. Ezért a csatorna egyre inkább videótárként működik, ami a nézettségi mutatók alakulására is hatással van. A tapasztalatok alapján ugyanakkor világos, hogy a platform algoritmusai és a felhasználói szokások inkább a rövidebb, szerkesztett, tematikusan fókuszált

tartalmakat részesítik előnyben. Ennek megfelelően megkezdődött a hosszabb felvételekből készült rövid videós részletek előállítása, és célzott tartalomfejlesztéssel lehetőség nyílik a csatorna korábbi növekedési dinamikájának megerősítésére a dokumentációs funkció megtartása mellett.

Hírlevél: közvetlen elérés

A hírlevél az intézményi kommunikáció bevett eszközei közé tartozik, amely a közönséggel való közvetlen kapcsolattartást és a rendszeres tájékoztatást szolgálja. A jubileumi évhez kapcsolódva 2025-ben elindult az MTA ünnepi programjánló hírlevele, amely jelenleg már több mint 7000 címzettnek nyújt rendszeres tájékoztatást az intézmény kiemelt rendezvényeiről és tartalmairól. A hírlevél mint kommunikációs eszköz lehetőséget teremt a közvetlen, algoritmusoktól független elérésre, valamint a rendszeres kapcsolattartásra.

Az Akadémia ünnepi hírlevele címzettjeinek elsődleges köre jellemzően olyan érdeklődőkből áll, akik korábban már részt vettek az Akadémia programjain, vagy regisztráltak rájuk, ami eleve bizonyos szintű elköteleződést feltételez. Ez az alapvető elköteleződés ugyanakkor lehetőséget teremt a kapcsolat további erősítésére is: a hírlevél nemcsak információt közvetít, hanem hosszabb távon hozzájárulhat egy stabil, személyesen is visszatérő közönség kialakulásához. A feliratkozó kör a programokhoz és eseményekhez kapcsolódó regisztrációk révén folyamatosan bővíthető, ami lehetőséget ad arra, hogy az Akadémia tartós és közvetlen kapcsolatot építsen ki az érdeklődők különböző csoportjaival. A hírlevél eddigi tapasztalatai kedvezőek: az átlagos megnyitási arány megközelíti a 45%-ot, az átkattintási arány pedig 5–6% között alakul, ami stabil és a hazai intézményi gyakorlatban kifejezetten nagy érdeklődést jelez.

Fejlődési irányok és lehetőségek

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján egyre világosabban elkülönülnek az egyes platformok kommunikációs funkciói. A Facebook elsősorban a közösségi jelenlét és az eseménykommunikáció terepe, az Instagram a vizuális identitás és az új közösségcsoportok elérésének eszköze, míg a YouTube jelenleg a dokumentáció és az ismeretterjesztés határán működik. A továbblépés szempontjából kulcskérdés a platformspecifikus tartalomfejlesztés erősítése, különösen a rövid videós formátumok, a gyors reagálású tartalmak és az együttműködések terén. Emellett indokolt lehet olyan új, kiegészítő formátumok bevonásának megfontolása is, amelyek elsősorban az elmélyültebb tartalomfogyasztást és a hosszabb figyelmet igénylő megszólalásokat támogatják. Ezek az eszközök, felületek együttesen képesek megmutatni, hogy az Akadémia kommunikációja az elmúlt években érzékelhetően fejlődött, és további potenciált hordoz a jövőre nézve.

Az új intézményi arculat szerepe a kommunikációban

Az MTA 2023-ban bevezetett új arculata meghatározó eleme az intézmény kommunikációs megújulásának. Az intézményi arculat nem pusztán vizuális kérdés, hanem alapvetően befolyásolja a befogadókban kialakuló képet (intézményi imázst), valamint a kommunikáció hitelességét és felismerhetőségét. A korszerű, ugyanakkor az akadémiai hagyományokra épülő arculat lehetővé teszi, hogy az intézmény egységesen és egyértelműen jelenjen meg a különböző digitális és offline felületeken. Az arculatváltás egyik kulcseleme a logó megújítása volt: az MTA betűszó használata a korábbi megoldásokhoz képest jelentősen megkönnyíti az azonosíthatóságot és a digitális környezetben való alkalmazhatóságot (7. ábra). Az új arculat így hatékonyan támogatja a többszörös kommunikációt, és hozzájárul ahhoz, hogy az intézmény vizuális megjelenése a mai médiakörnyezetben is következetes és hiteles maradjon. Mindez elengedhetetlen volt a bicentenáriumi tartalmak, rendezvények és felületek méltó előkészítéséhez.

7. ábra. Az MTA új logója
Forrás: mta.hu

MTA200: a Kommunikációs Főosztály által készített tartalmak

Mivel az ünnepi aktivitásról Kecskeméti Gábor, az MTA200 Elnökségi Bizottság elnöke egy külön írásban részletesen beszámol, itt csak egy rövid felsorolás következik arról, milyen saját tartalmakkal járult hozzá a kommunikáció az Akadémia alapításának méltó megünnepléséhez.

Ünnepi honlap az Akadémia történetét bemutató sorozattal

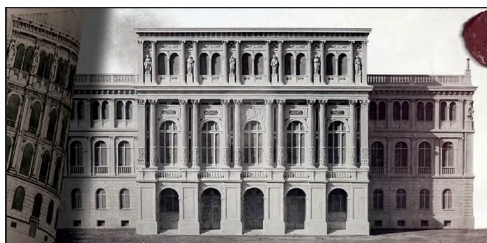
A bicentenárium legfontosabb fóruma a 2024 végén indított mta200.hu honlap, amelyen az Akadémia folyamatosan hírt adott és hírt ad az ünnepi eseményekről, programokról, ugyanakkor átfogó képet nyújt az Akadémia első 200 évéről is. Az MTA elnökeit bemutató sorozat mellett történészek, irodalomtörténészek segítségével idézi fel az intézmény történetének legmeghatározóbb eseményeit. Az írások a kora újkori tudományos társaságoktól kezdve a Magyar Tudományos Akadémia megalapításán át a hazai és a nemzetközi tudományos életben betöltött mindenkori szerepéig mutatják be az intézmény és rajta keresztül a magyar tudományosság elmúlt két évszázadát.

Filmes tartalmak

A 2025-ös jubileumi évben a programok, kiállítások és hagyományos kiadványok mellett saját gyártású filmekkel is felidéztük, milyen volt egykor, és mi ma az Akadémia.

- *„Nemzeti létünknek révpártja” – Képek a Magyar Tudományos Akadémia első 200 évéből*

Hogyan született meg egy nagyrészt németül beszélő, magyar nyelvű kulturális létesítmények nélküli városban a nemzeti nyelv, kultúra és identitás, illetve a tudomány szempontjából meghatározó jelentőségű intézmény, az Akadémia? Miként alakult a története az elmúlt két évszázadban, párhuzamosan az ország történetével? Ezt beszéli el a Kecskeméti Gábor akadémikus vezetésével és az Animatiqua filmstúdióval készített film (8. ábra), amelyhez az alkotók a mesterséges intelligencia segítségével élővé tett, korabeli, ritkán látott fotókat használtak fel („Nemzeti létünknek révpártja» 2025). Az intézmény a reformkori kezdetektől a rendszerváltásig ívelő történetének megismerésén túl a filmnek köszönhetően virtuálisan beléphetünk a közadakozásból felépített székházba, és ízelítőt kaphatunk az Akadémia sorsát is befolyásoló politikai vitákból. Megelevenedik az a korszak is, amikor a történelem viharos évei után az MTA központi tudományirányítói szerepvállalásának köszönhetően a megörökölt és az új kutatóintézetekkel megszervezte és irányította az alapkutatások teljes rendszerét. A Magyar Tudományos Akadémia első 200 évének sorsfordító eseményeit összefoglaló film Mácsai Pál színművész narrációjával hallható. A filmet 2025. május 5-én, az MTA ünnepi közgyűlésén mutatta be az Akadémia.

8. ábra. Pillanatképek a „Nemzeti létünknek révpártja” – Képek a Magyar Tudományos Akadémia első 200 évéből című filmből

Forrás: mta.hu; animatiqua.com

- *Nekem a tudomány – Kutatói vallomások*

Huszonkét kiváló kutató, köztük a Nobel-díjas Karikó Katalin vall egy-egy percben a tudományhoz és saját szakterületéhez fűződő viszonyáról. A nagy sikerű, televízióban is sugárzott sorozatban a legkülönbözőbb tudományterületek művelői osztják meg gondolataikat a tudomány jelentőségéről és a társadalomban betöltött szerepéről.

- *Üzenetek – Időtálló gondolatok egykor élt akadémikusoktól*
Mit üzen korunknak Arany János, Széchenyi István vagy Eötvös Loránd? A sorozat virtuálisan az Akadémiához köthető neves személyiségek eredeti kézíratait lapozgatva idézi fel egy-egy máig érvényes gondolatukat.
- *Lendületben – Akadémiai program kiváló kutatóknak*
A 11 részből álló sorozat az Akadémia 2009-ben indított Lendület Programjának egy-egy kiemelkedő sikertörténetét mutatja be. A rövid portréfilmekben a Magyarországon folytatott, nemzetközileg is versenyképes kiválósági kutatásokat támogató program keretében önálló kutatócsoportot alapító fiatal kutatók beszélnek kutatásaikról.

A 2025-ös ünnepi év méltó zárása: kiállítás az Akadémia székházában

A Kommunikációs Főosztály a 2025-ös ünnepi év alatt meghatározó szerepet játszott az egyes események közönségének szervezésében, de a legtöbb munkát, erőforrást és lelkesedést a „200 év kincsei” című kiállítás szervezésére fordította.

A Babus Antal és Ugrý Bálint kurátorok által létrehozott, 2025. november 5-én megnyílt kiállítás az Akadémia két évszázada, azon keresztül Magyarország 19–20. századi történetének fontosabb eseményeit, kimagasló személyiségeit mutatja be a nagyközönség számára ritkán látható kéziratokkal, képekkel és műtárgyakkal. Az MTA Könyvtára és Művészeti Gyűjteménye által őrzött, a középiskolai irodalom- és történelemkönyvekből mindenki számára ismert, a nemzeti identitást meghatározó tételek többsége 2026 decemberéig eredetiben is megtekinthető az MTA székházának gyönyörűen felújított kiállítótereiben. A kiállításon diák-, nyugdíjas- és egyéb csoportokat is fogadunk, számukra tárlatvezetéseket tartunk. A diákokat múzeumpedagógiai játékok várják, a tanárokat pedig arra biztatjuk, hogy tartsák meg nálunk az óráikat közvetlenül az eredeti kéziratok vagy más irodalmi-történelmi ereklyék és portrék mellett.

A kiállítási projekt vezetését a Kommunikációs Főosztály vállalta magára. Ennek keretében létrehozta a kiállítás honlapját, benne a látogatói regisztrációs felületekkel és adatbázisokkal. Emellett intenzív online és kültéri kampányt indított Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatalával együttműködve, és értesítette az iskolákat – első lépésben a Középiskolai MTA Alumni Programban részt vevő intézményeket.

Az eredmény a legszebb reményeket is messze túlszárnyalta: a kiállítás szinte folyamatosan telt házzal üzemel (a maximális létszám tűzvédelmi okokból naponta 200 fő lehet), vagyis hetente mintegy 1200 látogató érkezik, körülbelül kétharmaduk diák. 2026. február elejéig 7560 látogatója volt, akik közül 4200 fő csoport tagjaként, 3360 fő pedig egyénileg érkezett. Eddig 161 csoport tekintette meg a kiállítást (88 diák-, 52 felnőtt- és 21 nyugdíjascsoport). Az MTA Könyvtára és a Művészeti Gyűjtemény munkatársai 108 tárlatvezetést és 37 múzeumpedagógiai foglalkozást tartottak. További 95 csoport regisztrált a kiállításra (38 diák-, 22 felnőtt- és 35 nyugdíjascsoport), a korábbiakkal együtt ez összesen 256 csoport. Elmondható, hogy ilyen nagy közönséget vonzó

9. ábra. Részlet a „200 év kincsei” című kiállítás az MTA Művészeti Gyűjteménye által rendezett, „Emlékezet, kánon, kultusz. Az Akadémia első évszázada és a képzőművészetek” című tárlatából
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

10. ábra. Részlet a „200 év kincsei” című kiállítás az MTA Könyvtár és Információs Központ által rendezett, „Borúra derű – a 200 éves Akadémia kincsei” című tárlatából
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

program még nem volt az Akadémia székházában, a helyszíni és a vendégkönyvben olvasható látogatói visszajelzések pedig egyöntetűen nagyon pozitívak. 2026-ban a Főosztály egyik fontos feladata a kiállítás további támogatása, valamint a csoportos látogatások szervezésének és a helyszíni, közönségkapcsolati munkának a folytatása.

Összegzés

Az akadémiai kommunikáció összességében sikerrel vette a 2020-ban részben váratlanul megjelenő, nem jelentéktelen akadályokat. Természetesen minden rendszer működésén mindig lehet javítani, de elmondható: sikerrel birkózott meg a világhárvány okozta nehézségekkel és a megváltozott tudománypolitikai helyzettel, sőt megerősödve, a társadalom jóval nagyobb részét elérve jött ki ezekből. Ezzel nagyjából kitöltötte a hatéves ciklus első felét. A második három év a bicentenáriumra való felkészülés jegyében telt, a klasszikus kommunikációs tevékenységtől a tartalomgyártás és eseményszervezés felé tolva a hangsúlyt. Ennek elmúltával talán most jön el egy új egyensúly kialakulásának az ideje, amikor ismét jobban lehet majd tartani a lépést a kommunikációs trendek jelentette kihívásokkal, amelyek között egyre inkább tért hódít a mesterséges intelligencia.

Az eredmények elérése csak úgy volt lehetséges, hogy a kommunikáció megkapta a szükséges erőforrásokat és erkölcsi támogatást, illetve elismerést. Az Akadémia vezetői értették a kommunikáció szerepét és fontosságát a projektekben, igényelték az alapos tájékoztatást, és a döntésekben figyelembe vették a szakmai szempontokat. A Lovász László elnöksége alatt megkezdődött folyamatok így Freund Tamás és vezetőtársai alatt kiteljesedhettek: az MTA Titkársága Kommunikációs Főosztálya mára egy szerteágazó tevékenységeket integráló, komplex gépezetté fejlődött az eredeti stratégiai célok változatlanul hagyásával: munkájának köszönhetően az Akadémia biztos forrás maradt a laikusok számára, nagyságrendekkel nőtt az elérése, erősödött a közösségi médiában is, és számos tartalommal, rendezvénnyel támogatta az alapítás méltó megünneplését.

A következő évek kommunikációját természetesen alapvetően befolyásolhatják az új vezetés elképzelései arról, mi a szerepe ma a Magyar Tudományos Akademiának. Melyek lesznek az akadémiai kommunikáció fő tartalmi fókuszpontjai, célcsoportjai a következő években? Ennek megválaszolásához jó alapul szolgál az előző két elnöki ciklus, de pontos választ csak a következő elindulása után lehet majd adni.

Az MTA legfontosabb kommunikációs platformjai:

Az MTA honlapja: <https://mta.hu/>

Az MTA bicentenáriumi honlapja: <https://mta200.hu/>

A Magyar Tudomány Ünnepe honlapja: <https://mta.hu/tudomanyunnepe/>

A „200 év kincsei” című kiállítás honlapja: <https://kiallitasok.mta.hu/>

Az MTA YouTube-csatornája a bicentenáriumra készített filmekkel: <https://www.youtube.com/MTA1825>

Az MTA Facebook-oldala: <https://www.facebook.com/MTA1825/>

Az mta.hu ünnepi programajánló hírlevele: <https://mta.hu/hirlevel-feliratkozas>

Képek akadémiai eseményekről: <https://www.flickr.com/photos/mtasajto/albums/>

Irodalomjegyzék

Aczél Petra – Guld Ádám – Veszelszki Ágnes, szerk. (2025). *Médiatérkép. Generációk, műfajok, fogyasztói trendek*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Erdei Anna – Simon Tamás (2025). „Az MTA kommunikációs tevékenysége. Eredmények és kihívások”. *Magyar Tudomány* 186/1, 36–44. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.1.4>.

Koltai Júlia et al., szerk. (2026). *A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A 2025-ös MTA-FKA-felmérés főbb eredményei*. Budapest: MTA. https://doi.org/10.36820/mta_fka.2025.

„Nemzeti létünknek revpartja» – kisfilm az Akadémia első kétszáz évéről» (2025). *MTA* (2025. szept. 25.). https://mta.hu/mta_hirei/nemzeti-letunknek-revpartja-kisfilm-az-akademia-elso-ketszaz-everol-114685.

NMHH (Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság) (2025). *Médiapiaci jelentés 2025*. Budapest: NMHH. https://nmhh.hu/dokumentum/254573/Mediapiaci_Jelentes_2025_online.pdf.

Az Akadémia Művészeti Gyűjteménye

The Academy's Art Collection

Erdei Anna

az MTA főtitkárhelyettese

Az Akadémia – eredetileg „Tudós Társaság” – 1825-ös megalapításától kezdve folyamatosan gyarapította műkincseinek gyűjteményét, főként adományok és hagyatékok révén. Az 1865-ben felépült székház harmadik szintjére tervezett állandó kiállításon kezdetben az Esterházy (később Országos) Képtár (a Szépművészeti Múzeum elődje) remekművei voltak nyilvánosan láthatók, annak 1906-ban történt elköltöztetéséig. Később a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának kiállítása kapott helyet a termekben, amelyet még a második világháború előtt szintén elköltöztettek az épületből. Évtizedekkel később, 1994-ben nyílt meg ismét a székház harmadik emeletén az Akadémia magángyűjteményének, a Szabó Júlia művészettörténész, gyűjteményvezető által 1992-ben létrehozott Művészeti Gyűjteménynek a kiállítása, melyen az MTA Művészettörténeti Kutatócsoport munkatársai által összeírt műtárgyakat mutatták be. 2017-ben, a székház rekonstrukciós feltárásának megkezdésekor el kellett költöztetni a gyűjteményt a harmadik emeletről, ezért a következő években a székház első szintjének termeiben voltak láthatók a kollekció legjelentősebb alkotásai, a többi műtárgy pedig raktárakba került. Ezt követően 2022-ben, a felújítás első ütemének megkezdése előtt a székházban létrehozott trezorokban helyezték el a műkincsek jelentős részét, kivéve néhány, az Akadémia reprezentációját biztosító festményt, köztük az Akadémia címerképét, amely *Allegória* néven ismert, és az alapító, Széchenyi István portréját, melyek az épület felújítás által nem érintett első szintjén továbbra is láthatóak voltak. Az állandó kiállítás 2025. november 5-én nyílt meg ismét (1. ábra).

Az MTA Művészeti Gyűjteménye közel 900 műtárgya között az Akadémia tagjait ábrázoló portrék mellett más festményeket – főképp táj- és zsánerképeket, illetve csendéleteket –, szobrokat, grafikákat, iparművészeti tárgyakat, szönyeget, bútorokat tartalmaz. Az Akadémia mindenkor alapfeladata a gyűjtemény gondozása, a műtárgyak nyilvántartása, kölcsönzések, tárlatvezetések, a gyűjteményi darabok restaurálása. A Művészeti Gyűjtemény gondozásával és kezelésével kapcsolatos feladatok ellátásáért a gyűjteményvezető felel, akit az Akadémia elnöke az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya elnökének javaslatára, a Gyűjteményi Tanács véleményének figyelembevételével és az MTA főtitkárhelyettesének egyetértésével háromévi időtartamra kér fel. Ezt a feladatot közel másfél évtizeden át, 2024 augusztusáig Bicskei Éva művészettörténész látta el kiválóan, akinek egyebek között a MuseumPlus szakmai nyilvántartási rendszer bevezetése is köszönhető. Őt 2024 októberétől Ugrý Bálint művészettörténész követte a gyűjteményvezetői poszton.

1. ábra. Az MTA Művészeti Gyűjtemény kiállításának megnyitója 2025. november 5-én
 Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Az MTA Közgyűlése által 2019-ben elfogadott stratégiai alapelvek fontos eleme a Művészeti Gyűjtemény kiemelt kezelése. Mivel 2019-től az addig a szakmai feladatokat ellátó Bölcsészettudományi Kutatóközpont (BTK) már nem tartozik az Akadémiához, és így a BTK felügyeleti joga a Művészeti Gyűjtemény fölött megszűnt, át kellett dolgozni az Akadémia műkincseinek gondozását szabályozó korábbi, 2/2016. (I. 28.) számú elnöki határozatot, és az MTA és a BTK kapcsolatát új, kétoldalú szerződéssel kellett biztosítani. A 2022-ben módosított 32/2022. (X. 28.) számú elnöki határozatban megerősítésre került, hogy az elidegenítést kivéve minden, a gyűjteményhez kapcsolódó irányítási jogot – ahogy a korábbi években is – továbbra is a főtítkárhelyettes gyakorol. Fontos eleme a határozatnak, hogy a BTK-val való szakmai kapcsolat megőrzése és erősítése érdekében a Művészeti Gyűjtemény szakértő és tanácsadó testületének, a Gyűjteményi Tanácsnak a mindenkori elnöke a BTK Művészettörténeti Kutatóintézetének igazgatója – jelenleg Perenyi Monika művészettörténész –, tagja Mikó Árpád művészettörténész, akadémikus, a Tanács korábbi elnöke és Földi Eszter művészettörténész, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem docense.

Szintén a BTK Akadémiától való leválasztása tette szükségessé az MTA Titkárságán belül egy olyan szervezeti egység létrehozását, amely ellátja az akadémiai gyűjtemény működtetésével kapcsolatos feladatokat. Ezért az Akadémia Szervezeti és Működési Szabályzatának módosításakor 2022 novemberében megalakult a Kulturális Javak

Osztálya (KJO), amely a Művészeti Gyűjteményhez kapcsolódó feladatokon túl a kulturális javak összességének befogadásával és rendszerezésével összefüggő tennivalókat is ellátja. Az Osztály vezetője Albrecht Zsófia művészettörténész.

A Kulturális Javak Osztályának alapvető feladata az Akadémia tulajdonában álló, nemzeti jelentőségű, képző- és iparművészeti műtárgyak, valamint tudománytörténeti jelentőségű tárgyak, kulturális javak gondozása és egységes szakmai nyilvántartása. Ez utóbbi azért vált különösen fontossá, mert a gyűjtemény egyes darabjai korábban más-más őrzési helyre és ezért eltérő rendszerű nyilvántartásba kerültek. Fontos volt a vagyonyilvántartás (CT-EcoSTAT) és a szakmai leírást is tartalmazó MuseumPlus adatainak összehangolása. Ennek a munkának az eredményeként ma már az Akadémia kulturális javai az adott tárgy őrzési helyétől függetlenül (vagyis tekintet nélkül arra, hogy most mely már nem az Akadémiához tartozó intézetben lelhető fel) egységes nyilvántartásban találhatók meg. Ennek megvalósítása érdekében született meg a 7/2024. (III. 6.) számú elnöki határozat, amely rendelkezik az akadémiai és a nem akadémiai fenntartású intézményekben őrzött vagy szerződéssel használatba adott kulturális javak nyilvántartásának elvi alapjairól. A nem akadémiai fenntartású intézmények számára az Akadémia kétoldalú kölcsönszerződésekkel teszi lehetővé az ott őrzött műtárgyak, gyűjtemények, kulturális javak kutatását.

A Művészeti Gyűjtemény a KJO munkatársainak kisebb publikációi mellett két nagyszabású tudományos munkát jelentetett meg az elmúlt években. 2023-ban látott napvilágot Barabás Miklósnak az Akadémián őrzött munkáit számba vevő katalógus *A valószerű képei. Barabás Miklós művei a Magyar Tudományos Akadémián* címmel. A kötetet Bicskei Éva, az MTA Művészeti Gyűjteményének korábbi vezetője szerkesztette (Bicskei 2023). Az Akadémia alapításának 200. évfordulóján, 2025 novemberében pedig megjelent a *200 éves a Magyar Tudományos Akadémia. Intézmény-, épület- és gyűjteménytörténet* című könyv (Bicskei 2025). A Bicskei Éva által szerkesztett, az intézmény 200 évét bemutató monumentális és reprezentatív kötet – egyebek mellett – az Akadémia Művészeti Gyűjteményének történetéről és a gyűjtemény legkiemelkedőbb tárgyairól is alapos és kiválóan illusztrált leírást ad (Bicskei 2025; a könyvbemutatóról lásd „Intézmény-, épület- és gyűjteménytörténet...” 2025).

Az elmúlt közel hatéves időszakban két esemény is jelentősen befolyásolta a Művészeti Gyűjtemény tárgyainak bemutatását a nagyközönség számára. Az egyik a 2020-ban kezdődő Covid-járvány miatt bevezetett korlátozások, amelyek közel három éven át jelentősen megnehezítették a kiállítások és egyéb programok szervezését; a másik pedig a székház 2024-ben kezdődő és a kiállítótermeket is érintő rekonstrukciója volt. A nehézségeket leküzdve azonban az MTA Művészeti Gyűjteménye állandó és időszakos kiállításai, kiadványai, szakmai és közönségrendezvényei révén eredményesen növelte láthatóságát, hozzájárulva az Akadémia azon céljának eléréséhez, hogy nyisson a társadalom felé, hozzájáruljon az Akadémia művészeti értékeinek nyilvánosságra hozatalához, és erősítse szakmai kapcsolatait.

A képtártermek 2025 novemberéig, rekonstrukciójuk lezárultáig nem voltak látogathatóak. Ennek ellenére az elmúlt hat évben több mint 5000 fő érkezett a székházba, és vett részt eseményeken, amelyek során a Művészeti Gyűjtemény munkatársai a Dísztermet, illetve az első emelet tanácstermeit (Felolvasóterem, Képes terem, Elnöki tanácsterem) mutatták be a látogatóknak. Ezeken az eseményeken előre regisztrált csoportok, illetve a Múzeumok Éjszakája, a Kulturális Örökség Napjai, az Emlékhelyek Napja, a Kutatók Éjszakája eseményekre érkezők vettek részt. A Művészeti Gyűjtemény munkatársai állandó kiállítóhely hiányában is rendeztek tárlatokat: a „#ruhatárvan!” című kiállítássorozatnak a Képes terem és az Elnöki tanácsterem közti tér adott helyet. A kiállításokon a kollekció egy-egy tárgyát vagy tárgycsoportját mutatták be. 2023-ban a Díszteremben mutatták be az intézmény 200 éves évfordulója alkalmából 2025 májusában felavatott *Határtalan történet* című emlékmű közel 65 pályamunkáját. A nagy érdeklődést kiváltó kiállítás installálását a KJO munkatársai végezték, akik részesei voltak a pályázat kiírásának, lebonyolításának és a zsűri munkájának is.

A Művészeti Gyűjtemény szakmai kapcsolatait erősítendő a munkatársak részt vettek a „Lépcsőszeminárium” tudományos párbeszédet kezdeményező eseményein: az egyes alkalmakon az akadémiai gyűjtemények tárgyairól folyt diskurzus a Művészeti Gyűjtemény és a szakma más, múzeumi intézményekben dolgozó szakemberei között. A hazai konferenciákon való részvétel mellett a Művészeti Gyűjtemény bemutatkozott a Collecting Central Europe fórumán, amely széles körű nemzetközi szakmai közönséggel bír („Collecting Central Europe...”).

A Művészeti Gyűjtemény állománya továbbra is folyamatosan bővül. Az elmúlt hat évben számos, az intézmény történetéhez kapcsolódó műtárgy került az Akadémia birtokába vásárlás vagy ajándékozás révén. Így immár az Akadémia Művészeti Gyűjteményében található Barabás Miklós Engel József akadémikust és feleségét ábrázoló festménye, valamint Marczibányi Antal igazgatótanácsi tag portréja. Czene Márta 2022-ben készítette el Lovász László arcképét, amely az elnökgaléria portréinak sorát gyarapítja. Az Entz család ajándékeként érkezett a Gyűjteménybe 2025 decemberében Komáromi Kacz Endre id. Entz Géza akadémikust ábrázoló műve. Gazdagította az Akadémia gyűjteményét az is, hogy a 2021 szeptemberében útjára indított művészeti estek rendezvényei keretében megnyílt tárlatokon kiállított képek közül egyet hagyományosan a Művészeti Gyűjteménynek ajándékoznak a művészek. Így kerültek az Akadémia tulajdonába olyan jeles kortárs képzőművészek alkotásai, mint Barabás Márton, Orosz István, Gyémánt László vagy Szakács Imre. 2025-ben Szentágothai János családja ajánlott fel az Akadémiának az egykori elnök által készített kilenc akvarellt. A festmények mellett számos újonnan megszerzett 19. századi, 20. század eleji fénykép is gazdagítja a Művészeti Gyűjteményt, melyek az épületet, illetve akadémikusokat örökítenek meg.

Nélkülözhetetlen tevékenység a műtárgyak restauráltatása, mely a Művészeti Gyűjtemény szakmai felügyeletével zajlik. Az elmúlt időszak fontos eredményei közé tartozik a Gyűjtemény Vigyázó-hagyatékából származó, kiemelkedő jelentőségű,

17–18. századi francia falikárpitjainak, valamint a 2010-es években az MTA Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában fellelt, több mint 700 metszetnek a restaurálása. A Művészeti Gyűjtemény állandó kiállításának újranyitását is több festmény- és keretrestaurálás előzte meg.

A Művészeti Gyűjtemény műtárgyai jelentős kulturális értéket képviselve gyakran szerepelnek múzeumok kiállításain. A Vigyázó-hagyatékból származó, Mányoki Ádám által készített Podmaniczky Jánost és Juditot ábrázoló festményt a Művészeti Gyűjtemény régóta kölcsönzi a Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria számára, amelynek állandó kiállításán szerepel – a gyermekek szüleit ábrázoló vásznakkal együtt. A Magyar Nemzeti Múzeum a pálos rend történetét bemutató kiállításán szerepelt az ismeretlen festő által készített Fráter György-portré, a Művészeti Gyűjtemény legrégebben keletkezett műtárgya. Hager Ritta *Belső tűz* című gobelinjét 2021-ben a Pesti Vigadó, 2025-ben a székesfehérvári Szent István Király Múzeuma kölcsönözte a művész életművét bemutató tárlatokra. Vörösmarty Mihály Barabás Miklós által festett arcképe a Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria „Biedermeier mindennapok” című kiállításán szerepelt. A Bohus Jánosné Szőgyény Antónia és társai által 1865 és 1867 között a székház Díszterme számára hímzett, több egységből álló hatalmas, 7,5 × 12 méteres díszszőnyeget a Budapest Galériában mutatták be „A férfi helyét senki sem vitatja a forradalomban” című kiállításon.

2. ábra. Ugry Bálint gyűjteményvezető, a Művészeti Gyűjtemény kiállításának kurátora tárlatvezetése

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Az MTA Művészeti Gyűjtemény közel 100 műtárggyal és tudományos leírásokkal járult hozzá az Akadémia jubileumi kiállításához, a 2025 májusa és októbere között a Magyar Nemzeti Múzeumban megrendezett „Varázshatalom”-hoz. Ezáltal a Művészeti Gyűjteményben őrzött akadémikusportrék javával ismerkedhetett meg az ország egyik legnagyobb múzeumának látogatóközönsége.

A bicentenáriumi ünnepség kiemelkedő eseménye volt a „200 év kincsei” című kiállítás megnyitása 2025 novemberében a székház harmadik emeleti, gyönyörűen felújított termeiben (2. ábra). Itt látható a Művészeti Gyűjtemény új, állandó kiállítása „Emlékezet, kánon, kultusz” címmel és az MTA Könyvtár és Információs Központ „Borúra derű” tárlata („200 év kincsei...”) (3. ábra). Ez a kiállítás az Akadémia valaha volt legnagyobb szabásúbb és leglátogatottabb bemutatója lett, köszönhetően az MTA Kommunikációs Főosztálya hatékony közreműködésének is a látogatóközönség megszervezéséért. A megnyitását követő másfél hónapban több mint 6000 látogató tekintette meg a kiállítást, amely ebben a formában 2026 decemberéig látogatható. A Művészeti Gyűjtemény bemutatója az intézmény első évszázadában keletkezett vagy akkor odakerült festmények és szobrokat tárja a nagyközönség elé; a kiállított anyagot az Akadémia emlékezetpolitikájának, kánon- és kultuszt teremtető tevékenységének fényében interpretálja. A tárlatot igényes és hosszú szakmai és szervezőmunka előzte meg. Az alap- és kiegészítő kutatások mellett a KJO munkatársai végezték a kölcsönzési, restauráltatási, installálási feladatokat is.

3. ábra. Babus Antal irodalomtörténész, az MTA Könyvtár és Információs Központ kiállításának kurátora tárlatvezetése
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Köszönetnyilvánítás

A szerző köszöni a KJO munkatársai, Albrecht Zsófia, Ugry Bálint és Beöthy Balázs, valamint Pavisa Anna főtitkárhelyettesi tanácsadó segítségét a kézirat megírása során.

Irodalomjegyzék

- „200 év kincsei. Kiállítások a Magyar Tudományos Akadémián”. *MTA* (letöltés 2026. jan. 29.). <https://kiallitasok.mta.hu/>.
- Bicskei Éva, szerk. (2023). *A valószerű képei. Barabás Miklós művei a Magyar Tudományos Akadémián*. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont – MTA Művészeti Gyűjtemény. <https://real.mtak.hu/182823/>.
- Bicskei Éva, szerk. (2025). *200 éves a Magyar Tudományos Akadémia – Intézmény-, épület- és gyűjteménytörténet*. Budapest: MTA. <https://real-eod.mtak.hu/20401/>.
- „Collecting Central Europe. The History of Collecting of Central and Eastern Europe”. *CCE* (letöltés 2026. jan. 29.). <https://www.collectingcentraleurope.org/HOME/>.
- „Intézmény-, épület- és gyűjteménytörténet – Könyv a 200 éves Magyar Tudományos Akadémiáról, székházáról és kollekcioiról” (2025). *MTA* (2025. dec. 8.). https://mta.hu/mta_hirei/intezmeny-epulet-es-gyujtemeny-tortenet-konyv-a-200-eves-magyar-tudomanyos-akademiarol-szekhazarol-es-kollekcioirol-114939.

Művészeti estek az Akadémián

Art Evenings at the Hungarian Academy of Sciences

Freund Tamás

az MTA elnöke

Több mint négy évvel ezelőtt, 2021. szeptember 28-án indult útjára a „Művészeti estek a Magyar Tudományos Akadémián” című rendezvénysorozat az MTA és az Akadémiai Klub Egyesület (AKE) közös szervezésében, jelentős mértékben támaszkodva Kodály Zoltán – azóta tudományos támogatást nyert – vízióira. Kodály Zoltán zeneszerzői, zenepedagógusi zsenialitása közismert, ugyanakkor bölcsészdokorként a Magyar Tudományos Akadémia elnöke is volt 1946-tól 1949-ig, így a tudomány és a művészet kapcsolatáról szóló elméletek tőle igazán hitelesen hangzanak. Elnöksége idején egyik legfontosabb célkitűzése a tudomány egységes szemléletének kialakítása volt. Az egyes diszciplínák egymásrautaltságának hangsúlyozása mellett kultúránk egyenrangú komponenseként integrálta a művészeteket is:

„Tudomány és művészet sem lehet el egymás nélkül! A tudós annál különb, minél több van benne a művészből és viszont. Intuíció, fantázia nélkül a tudós legfeljebb téglahordója lehet tudományának. A művész pedig szoros belső rend, szerkesztő logika nélkül megreked a művészet peremén.” (Breuer 1982, 115)

Kodálynak ezt a meglátását ma már neurobiológiai kutatások támasztják alá. Tudjuk, hogy a kreatív gondolkodóképeség kialakulásának feltétele az a gazdag belső világ, amely érzelmeink, motivációink összességéből áll össze. Belső világunk impulzusait mára ismertté vált idegpályák közvetítik, melyek összehangolják az éppen kódoló, a memória bevéését végző idegsejtek működését. Ám csakis akkor lépnek működésbe, ha kellő mértékben aktiválja őket valamely bőséges érzelmi impulzus, amelyet aztán tovább szállíthatnak! Vajon elegendően gazdag és megfelelőképp hiteles-e ez a belső világ? Az érzelmgazdagság fokozásához katartikus élményekre van szükség, amelyeket elsősorban a zene képes biztosítani, különösen akkor, ha nemcsak befogadóként, hanem a művészi alkotó közösség aktív tagjaként, például hangszeres zenészként vagy kórusénekesként részt is veszünk az értékteremtésben. Szintén tudományosan bizonyított, hogy ezek az élmények az örömhormonként ismert dopamin agyi felszabadulásának és az ezáltal kiváltott öröm- és kielégültségérzésnek kimeríthetetlen forrásai. Olyan források, amelyeket nem lehet drogokkal vagy bárminemű anyagi javak fogyasztásával tartósan kiváltani. A katartikus művészi élmény így játszik meghatározó szerepet a belső világ hatékony fejlesztésében, a lélek gazdagításában,

nemesítésében. A művészet tehát létkomponensként tesz bennünket igazán emberré, kreatív, gondolkodó, morális lényekké.

Kodály Zoltán elméleti fejtegetéseiben ennél is továbbmegy: „A zenével nem csak zenét tanulunk. Az ének felszabadít, bátorít, gátlásokból, félnépségből kigyógyít. Koncentrál, testi-lelki diszpozíciót javít, munkára kedvet csinál, alkalmasabbá tesz, figyelemre, fegyelemre szoktat” – írta 1956-ban (Kodály 1964, 304).

A Kodály-módszer jegyében alapított iskolák többszörösen igazolták, hogy a zeneileg képzett, énekelni szerető, kottaolvasó fiatalok az élet minden más területén is kreatívabbak és boldogabbak, örömforrásaik egészségesek és kimeríthetetlenek lesznek. Ugyanakkor az együtt muzsikálásban a közösségi lét mindennapos megélése, a közös alkotótevékenységben való örömszerzés megerősíti a hitet az együttműködő szellem erejében, valamint a közösségért való önfeláldozó magatartásra tanít. A zene, a közös éneklés az idős korosztály számára is könnyen elérhető, kimeríthetetlen forrása a közösségi élményszerzésnek, ami segít a szellemi frissesség, a kognitív képességek megőrzésében.

A számomra legkedvesebb, már szinte vízióknak tűnő kodályi gondolat így hangzik: „A zene rendeltetése *belső világunk* [kiemelés F. T.] jobb megismerése, felvirágozása és kiteljesedése. S ahol az emberi megismerés határait érjük, ott a zene még túlmutat rajtuk, olyan világba, melyet megismerni nem, csak sejteni lehet” (Kodály 1964, 156). Mintha a tudósok számára kínált volna fel receptet! Hiszen a kutató elsődleges feladata, hogy korának legmodernebb módszereit alkalmazva tolja ki a megismerés határait, amennyire csak lehetséges. Azonban elkerülhetetlenül újabb falakba ütközünk, amelyek mögé bepillantunk elengedhetetlen ahhoz, hogy a megfelelő irányba indulva új hipotéziseket állíthassunk fel, hogy megismerhessük az eddig ismeretlen, amelyről legfeljebb csak sejtéseink lehetnek. Ezt a bepillantást teszi lehetővé a művészetek által gazdagított *belső világ*.

Korunkban a *belső világnak*, a lélek hangjának különös jelentősége van. A virágzó természettudományi kutatások, a szédítő technológiai fejlődés, a molekuláris genetika, a mesterséges intelligencia világában élünk. Talán sohasem volt ennyire fontos, hogy a ráció, az intellektus mellett éntudatunk, lelkünk tudományosan megfoghatatlan oldalát is fejlesszük.

Most, amikor a mesterséges intelligencia néhány gombnyomásra megszámlálhatatlan „alternatív valóságot” generál, különösen fontos megőriznünk *belső világunk* autenticitását, értékőrző hitelességét, hiszen a jövőben könnyen eljőhet a pillanat, amikor ez jelenti majd a legfontosabb hidat az elménk és az „igazi valóság” között.

Művészeti estjeink célja az volt, hogy valamennyi érzékszervünket a legmagasabb színvonalú művészi, esetenként akár katartikus élményhez juttassuk. Két-három havonta a magyar zene, a képzőművészetek és a borkultúra, gasztronómia kiváló képviselőit mutattuk be akadémikusainknak, meghívott vendégeinknek, bízva benne, hogy az oldott hangulatú esti társalgásokban szétválaszthatatlanul összekeverednek majd a tudomány és a művészet témái, művelőik világlátása.

A köszöntőket Vizi E. Szilveszter, az AKE elnöke és jómagam tartottuk, majd az utolsó három esten az AKE új elnökeként Vékás Lajos lépett Vizi E. Szilveszter helyébe. A háziasszony minden alkalommal az AKE titkára, Domián Emese, a kiállítások kurátora pedig az estek többségén Varga Edina képzőművész volt.

Első estünkön, 2021. szeptember 28-án, Balázs János Kossuth-díjas zongoraművész avatta fel Akadémiánk új Steinway D-modell koncertzongoráját ifj. Sárközy Lajos világhírű primás közreműködésével. Virtuóz játékuk megbabonázta a közönséget, pedig Sárközy az utolsó pillanatban ugrott be a betegséggel küzdő Miklósa Erika helyére. A koncertet követően az Akadémiai Klub termeiben Gyémánt László festőművész és felesége, Ardey Edina kiállított műveit mutatták be, majd Feledy Balázs művészettörténész beszélgetett a neves piktorokkal. Végezetül Takler András borász vezette be a vendégeket a Takler Pincészet borainak rejtelseibe, hogy kémiai érzékszerveinken keresztül is művészi színvonalú élményhez juthassunk.

Egy olyan, majd 200 éves nemzeti intézménynek, mint amilyen a Magyar Tudományos Akadémia, rendkívül fontos a hagyományok méltó ápolása, ugyanakkor a hagyományteremtés szintén feladata. E hagyományteremtőnek szánt rendezvénysorozatunk második estjén a műsor társszervezője a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) volt.

1. ábra. A Purcell Kórus és az Orfeo Zenekar Vashegyi György vezényletével
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A köszöntőket követően a koncertet az UMZE Kamaraegyüttes adta, Igor Sztravinszkij *A katona története* című operájából hallgathatott meg részleteket a közönség. Vezényelt Vajda Gergely, közreműködött Gálffi László, a SZIMA rendes tagja, Kossuth-díjas színművész. Az est képzőművészeti részén kiállító festőművészek a Prima Primiissima díjas Vojnich Erzsébet, valamint Szűts Miklós, a SZIMA rendes tagjai voltak. A művészeket Haász István, a SZIMA Képző- és Iparművészeti Osztály elnöke, érdemes művész mutatta be. A borkóstolót az ország egyik legnevesebb borásza, a villányi Gere Attila vezette nagy sikerrel.

Harmadik művészeti estünk társszervezője a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) és a Haydneum – Magyar Régizenei Központ Alapítvány volt, közreműködött a Purcell Kórus és az Orfeo Zenekar Vashegyi György karmester vezényletével (1. ábra).

A rendezvény vezérfonala a tudomány, a művészet és a hit hármas egysége volt, amelyek külön-külön az emberiség kulturális örökségének fő pilléreiként határozhatók meg. Az est nemcsak zenei, hanem képzőművészeti és borászati programjának középpontjában is a szakralitás állt. Szemadám György festőművész, művészeti író méltatta Kárpáti Tamás festőművészt, mielőtt megnyitotta volna a művész kiállítását. Kárpáti Tamás saját elmondása szerint a transzcendens által diktált témákat festi meg, úgy érzi, ezeket a képeket „valahogyan megkapja”. *Ars poeticájának* része azon törekvés, hogy alkalmassá váljék arra, hogy rajta keresztül megvalósuljon ez a felülről érkező alkotás. Lőrincz György, a St. Andrea Borászat társtulajdonosa és borásza gondoskodott róla, hogy az esten a természethez és a szakralitáshoz – ha tetszik, a tudományhoz, a művészethez és a hithez – egyaránt kötődő, kiváló borok mellett találkozhattunk és beszélgethettünk egymással.

Negyedik estünkkel a sorozat második évadát nyitottuk meg, amelynek továbbra is az Akadémiai Klub Egyesület volt a társszervezője. Az egyesület tevékenysége rendkívül fontos az Akadémia életében, hiszen célkitűzése kezdettől fogva az, hogy összehozza a hétköznapiakban teljesen más tudományterületen dolgozó, másként gondolkodó kutatókat, miközben alkalmat kínál a művészvilág képviselőivel való találkozáshoz is. Annak révén pedig, hogy az egyesületbe az akadémikusok mellett a köztestület tagjai is beléphetnek, az Akadémiai Klub generációkon átívelő közösségteremtő fórummá is vált, hidat képezve a kutatóhelyek és az Akadémia között.

Az est mottójául egy Liszt Ferenc-idézet szolgált: „Minden művészet egyazon forrásból ered. A művészet az emberben és a természetben megnyilvánuló rejtelmesnek, isteninek érzéki visszaadása” (Liszt 1959, 384). Művész és tudós – bár különböző utakon és különböző eszközökkel – valójában ugyanazt kutatják, keresik: ezt a rejtelmet, a mindenben megnyilvánuló istenit. A művész az érzékek és az érzelmek, a tudós pedig az értelem nyelvén teszi ugyanazt. És ahol értelem és érzelem a transzcendens titkokra figyelve találkozik, ott a teljes ember. A népes közönség Miklósa Erika Kossuth-, Liszt- és Prima Primiissima díjas koloratúrszoprán énekesnő és Balázs János Kossuth- és Liszt-díjas zongoraművész érzelmekben és transzcendens titkokban bővelkedő közös koncertjét hallgathatta meg (2. ábra).

2. ábra. Miklósa Erika és Balázs János
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A két művész a meghirdetett műsortól eltérve először éppen akkor egy napja elhunyt zenésztársukra, a hazai dzsesszélet ikonikus alakjára, Szakcsi Lakatos Bélára emlékezett, majd virtuóz szóló-zongoradarabokat váltó operaáriák, ismert operettdalok következtek.

Varga Péter Pál magángyűjtőnek és világhírű gerincsebésznek, a somogytúri Kunffy Lajos Emlékmúzeum újjáépítőjének, jelenlegi igazgatójának szervező munkája tette lehetővé Kunffy Lajos festőművész jeles képeinek kiállítását estünkön. A kiállítás képeinek többségét a Rippl-Rónai Múzeum nagylelkű együttműködésének köszönheti az Akadémia. A tárlatot Varga Péter Pál professzor nyitotta meg, aki magángyűjteményének öt festményét is felajánlotta erre az alkalomra. Az estet a világhírű villányi sztárborász, Bock József borbemutatója zárta, magas minőségi élményhez juttatva érzékszerveinket.

Ötödik estünk egyik fő üzenete tudomány és művészet az emberiség kultúrtörténetének korai szakasza óta megmutatkozó elválaszthatatlansága volt. Különösen a reneszánsz korban vált egyértelművé, hogy a kétféle alkotótevékenység egyazon léletípus terméke, hiszen a tudós egyben művész is, a művész pedig tudós – elég, ha csak Leonardo da Vincire gondolunk. Azóta valami elromlott. Nem ritka, hogy a tudós egyre kevésbé képes gyönyörködni kutatásának tárgyában, a természet csodáiban, inkább a publikálható eredményeket hajszolja. Ugyanakkor napjaink művészetét áthatja a mindenáron való törekvés az újdonságra, ami gyakran háttérbe szorítja a művészetek

legfontosabb funkcióit: a gyönyörködtetést, a katarzist, az absztrakt üzenetek megfogalmazását. Sorozatunk művészei látványos cáfolatát adták ennek a tendenciának.

A koncert főszereplője Szentpáli Roland zeneszerző a szólóhangszerként ritkán hallható tuba virtuózaként lépett színpadra. A koncert első felében a Budapesti Vonósok Kamarazenekar kíséretével, majd Balázs János zongoraművésszel duóban muzsikált. Különleges élmény volt az előadás virtuóz záródarabja, amely Bizet *Carmen* című operájának híres témáit mutatta be Szentpáli Roland tubára és zongorára készült átíratában.

Az est kiállító művésze a Nemzet Művésze címmel kitüntetett Kossuth-díjas grafikusművész, animációsfilm-rendező, író Orosz István volt, akivel Török András művelődéstörténész beszélgetett. Az esemény záróakkordjaként a 2022. évben az Év Bortermelője Magyarországon címet elnyert ifj. Figula Mihály, a Figula Pincészet tulajdonos borásza tartott sok hasznos információval és humoros történettel, valamint kellemes kóstolással egybekötött borbemutatót.

Hatodik művészeti estünk volt az első, amikor nem a szigorú értelemben vett klasszikus zene jelent meg a színpadon, hanem az improvizatív műfajok világhírű képviselői gyönyörködtettek bennünket. A kreativitás és a katarzis összekapcsolódásának egyik ékes példája az improvizáció, ami nem más, mint az emberi agy alkotóképességének egyik legkomplexebb formája, valós idejű megnyilvánulása. A zenei rögtönzés élményét világhírű zenészek tolmácsolták két különböző stílusban, amelyek közös nevezője éppen az improvizáció: a legnagyobb presztízsű amerikai dixieland-fesztiválokat rendre megnyerő, Bényei Tamás vezette Kossuth-díjas Hot Jazz Band és a Liszt-díjas, ifj. Sárközy Lajos által dirigált, méltán nemzetközi hírű cigányzenekar (3–4. ábra).

3. ábra. A Hot Jazz Band
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Az improvizáció során egyszerre kell érzékelni a zenésztársak játékát, ritmusok, dallamok, harmóniák megjelenését, ugyanakkor nyitottnak kell lenni a belső világunkból feltörő érzelmi reakciókra, a spontán megelevenedő memórianyomokra is: régi memóriaelemek új kontextusban, változatos új asszociációkkal jelennek meg a tudatalattiból. Ez az alkotás felfoghatatlan, bámulatos fázisa. Az improvizációs készség fejlesztése felkészíti és képessé teszi agyunkat a gyors, ösztönös döntésekre, amelyekre a kutatómunka során is szükség van.

A Hot Jazz Band 20. század elején született, nemzetközi hírű műveket játszva nyugozta le improvizációs játékkal a közönséget. Ifj. Sárközy Lajos és zenekara pedig a népi hagyományokra épülő magyar cigányzenét – hegedű, brácsa, bőgő és cimbalom felállásban – hozta el a vendégeknek parádés virtuozitással, improvizatív elemekkel. Programjukban Hubay Jenő, Pablo de Sarasate és Kodály Zoltán klasszikus művei is szerepeltek.

4. ábra. Ifj. Sárközy Lajos és cigányzenekara
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A hangverseny csúcspontját a két zenekar zenei humort sem nélkülöző közös muzsikája jelentette, megmutatva, hogyan találkozik a magyar cigányzene és a dzsessz, és hogy mindkét műfajban az improvizáció jelenti az igazi művészi és szellemi csemegét.

Szokk Iván Munkácsy-díjas szobrász- és festőművész alkotásainak kiállítását Füzes András Pro Architectura díjas építész nyitotta meg. A műalkotások között látható volt Görgey Artúr honvéd tábornok népi motívumokat is használó, egyedi

5. ábra. Szokos Iván festőművész és Görgey Artúr portréja

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

stílusú szobra, amely a tábornokot abban az időszakában ábrázolja, amikor nagy hadi sikereit ténylegesen elérte (5. ábra).

Az est magas szintű művészeti élményeinek méltó kísérői voltak a Heimann Pincészet borai. „Az én sorsom, hogy a gyermekkoromban megélt sváb borosgazdamúltat újra életre leheljem, és átmentsem belőle, amit lehet, a mába” – mondta hivatásáról id. Heimann Zoltán, a pincészet tulajdonosa.

Hetedik estünk is igazi találkozása volt tudománynak, zenének, képzőművészetnek és borkultúrának, mégpedig a lehető legmagasabb szinten. „A művészet célja, hogy felkavarjon, a tudományé, hogy megnyugtasson” – írja Georges Braque festő- és szobrászművész (Braque 1952, 11). Ebben a gondolatkörben a „felkavarás” nem más, mint az agyunkban raktározott élmények, emlékek felrebbentése, a megkövült ismeretek megelevenedése, hogy aztán új kontextusban, más összefüggérendszerben üledjenek le újra. Ez a leülepedés már a megnyugvás fázisa, amelyet a tudományos kutatómunkában lel meg az ember, s amely így váratlan összefüggések meglátásához, új felfedezésekhez, hipotézisekhez vezethet.

A zenei produkciókkal Dísztermünk felújítása miatt 2025 tavaszáig át kellett költöznünk a Vigadóba, amelyet az MMA elnöke és főtitkára térítésmentesen biztosított számunkra. Örök hála érte. A koncertet a világhírű Liszt Ferenc Kamarazenekar adta Pusker Júlia Junior Prima díjas hegedűművész és Várdai István Liszt-díjas

gordonkaművész közreműködésével. Többek között Hubay Jenő *Carmen-fantázia* és Csajkovszkij *Változatok egy rokokó témára, gordonkára és zenekarra* című művével nyűgözték le a közönséget.

A hangversenyt követően Maurer Dóra és asztaltársasága „L'Entrée” című kiállítását nyitotta meg Geskó Judit művészettörténész; a kiállítás kurátora Haász Katalin festőművész volt. A Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas magyar grafikus, festő és filmkészítő Maurer Dóra a magyar új avantgárd jeles képviselője, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia jelenlegi elnöke. Művei mellett Bálványos Levente, Benedek Barna, Gáyor Tibor, Haász István, Jovanovics Tamás, Kelle Antal, Kemény György, Megyik János, Mengyán András, Nagy Barbara, Nádler István, Nemes Judit, Pinczehelyi Sándor, Szegedy-Maszák Zoltán, Szíj Kamilla, Wolsky András és Zoltán Mária Flóra alkotásaiban gyönyörködhetnek a jelenlévők.

Az estet hagyományosan a bor ünnepe zárta. A Pannonhalmi Főapátság pincészetének borait, valamint Pannonhalma és a bor kapcsolatának történetét, a pannonhalmi borok születésének titkait Liptai Zsolt főborász mutatta be egy könnyed kóstoló keretében.

Nyolcadik estünk vendége minden idők egyik legkiválóbb operaénekes, Marton Éva volt. A programokat felvezető köszöntőjében Vizi E. Szilveszter, az Akadémiai Klub Egyesület elnöke üdvözölte a megjelent művészeket és vendégeket, megköszönte az MMA elnökének és főtítkárnak, hogy művészeti estjeink koncertjeinek lebonyolítására térítésmentesen rendelkezésünkre bocsátják a Vigadó koncerttermét. Továbbá hangsúlyozta: „a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Tudományos Akadémia együttműködése az emberi kultúra legjelentősebb eredményeit közvetíti.” Az est első, zenei blokkja még programsorozatunkon belül is kuriózumnak számított: a fókusz a zeneművészen – azon belül az operaművészen – túl ugyanis ezen az eseményen a figyelem hangsúlyosan a mester-tanítvány kapcsolatra irányult.

A zenei programban Marton Éva világhírű szerepeinek felvételeit nézve Batta András Széchenyi-díjas zenetörténész beszélgetett a művésznővel, akinek tanítványai – Megyimórecz Ildikó, Tuznik Natália és Szelecki Artúr operaénekesek – énekeltek el néhány híres áriát – hatalmas sikerrel. Az est második felében Kőnig Frigyes Munkácsy-díjas festő- és grafikusművész, a Magyar Képzőművészeti Egyetem korábbi rektora kiállítását tekinthették meg a jelenlévők. A tárlatot Smohay András művészettörténész, múzeumpedagógus, a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum igazgatója nyitotta meg. Kiemelte, hogy „a tudomány és a művészet határán álló festői életmű” egyik jellegzetessége, hogy nem különbözteti meg magát markáns művészejegyekkel, ezzel utat nyit „a megfelelési kényszer nélküli szabadsághoz”. Magát Kőnig Frigyeszt idézve Smohay András hangsúlyozta: „a rajz nemcsak a dolgok ábrázolását, hanem megismerését is segíti”.

Az est zárásaként a balatonfüredi Zelna Pincészet tulajdonosa és borásza, Barabás Barna beszélt borászatuk történetéről, feleségével, Lillával együtt megélt borászi hivatásukról, amely mindenekelőtt az olaszrizlinghez kapcsolódik: „Feladatunk, hogy ezt a fajtát lehetőségeink szerint világszínvonalra emeljük.”

Kilencedik estünk fő gondolata konfliktusokkal telített korunkban a kölcsönös megértés volt. Az egymás felé fordulás olyan párbeszédet indít, amelyben kulcsszerepet játszik a zeneművészet, a képzőművészet és a bor művészetének nyelven túli nyelve, elemelkedett dialógust, amelyhez nélkülözhetetlen az emberiség kulturális örökségének közös és összetett élményvilága. Amikor Mozart az élete derekán járó Haydntól csipkelődve megkérdezte, hogy az miként is számíthatna széles körű ismertségre, ha egyszer ily kevés idegen nyelvet bír, a német zeneszerző így felelt: A muzsika nyelvét, „az én nyelvemet mindenki érti a világon” (Brown 1884, 94). A kölcsönös megértés igénye és jelentősége tudomány és művészet között is fennáll. Mivel a korunkat jellemző szakosodás általában elkülöníti a művészt és a tudóst, egyik sincsen teljesen tudatában annak, hogy a másik milyen mélyreható munkát végez. Mindkettő a felszíni jelenségek mögé hatol, hogy alapvető természeti formákat, folyamatokat, törvényszerűségeket fedezzen fel.

A koncert igazi csemege volt. Mindkét fellépő vendég, Balázs János zongoraművész és Baráti Kristóf hegedűművész csodagyerekként indult, hogy világhírrű művésszé legyen, már fiatalon megkapták a Kossuth- és a Liszt-díjat is. Balázs János a Cziffra Fesztivál megálmodója és művészeti vezetője, Baráti Kristóf pedig a KaposFesté. Mindketten a világ neves koncerttermeinek állandó, ünnepelt fellépői. Saint-Saëns művei és Brahms *d-moll hegedű-zongora szonátája* után a koncert egy tökéletes technikai tudást megkövetelő virtuóz mű, Ravel *Tzigane* című koncertrapzódíájával zárult.

Szakács Imre festőművész kiállítását Sipos Endre művészetfilozófus nyitotta meg. „Minden kép utal a képmezőn túli világra, képei absztrakt kompozíciók szimbolikus tartalmakkal. Festményeit a fény belülről kifelé szövi át” – összegezte beszédében. Szakács Imre festőművész pedig a következőképpen fogalmazott: „A festészet transzcendenciáját nehéz elmondani, mert nem látni, csak ráérezhet a fényörvényben az ember.”

Az est borász vendége Tiffán Ede volt Villányból, akit Domián Emese ezekkel a szavakkal mutatott be: „Tiffán Ede neve úgy cseng a magyar bor történetében, mint egyetlen más borászé sem, annak ellenére, hogy szerény, visszahúzódo természete okán sosem ő jelenik meg a borújságok címlapján. De minden hozzáértő borívó tudja, hogy ő volt az, aki a rendszerváltás után bátran kezdett prémium minőségű borokat készíteni, ezzel utat mutatott a magángazdaságot akkoriban kezdő többi borásznak.”

A tizedik est nyitógondolata a magyar kultúrkincsek nemzeti vagy nemzetek feletti jellege volt. Természetes, hogy az egyetemes emberi kultúrát ünnepelni, ápolni kell. De miért fontos, és kinek fontos, hogy magyar? A művészi és a tudományos értékek, értékrend, szakmai szabályrendszer nem általános, abszolút és nemzetközi? Nem nemzetközi, hanem nemzetek feletti, hasonlóan a kereszténységhez. Az emberiség közös tudatának, kultúrájának, örök értékű alkotásainak világa is nemzetek feletti. Minden nép, nemzet művésztszadalmának természetes törekvése, hogy alkotásai ezt a világot gyarapítsák. Ugyanakkor ezt a célt minden nép legjobban úgy szolgálhatja, ha saját szülőföldjének hagyományaiban, geográfiai adottságaiban, sőt

érzelemlágában, történelmében gyökerező, egyedi karaktert hordoznak alkotásai, így gazdagítva az emberiség örök értékeinek világát.

Az est zenei részében Vashegyi György Kossuth- és Liszt-díjas karmester vezényletével az Orfeo Zenekar előadásában, valamint Szutrély Katalin szoprán énekes és Somlai Petra fortepiano-művész közreműködésével a 18. századi zeneművészet kincsei közül Haydn és Mozart műveiben gyönyörködhetek a jelenlévők.

A koncertet követően Feledy Balázs művészeti író nyitotta meg Veress Sándor László Munkácsy-díjas, érdemes festőművész kiállítását, aki *Érzékelés, látomás, indulat* címmel egy, az MMA gondozásában megjelent kötetben a következőket írta: „A festő nem elégszik meg az érzéletes ábrázolással, arra törekszik, hogy képzeletével vízióvá emelje az ábrázoltat. A képzelet az, amivel átformálhatjuk, újjáteremthetjük a világunkat.”

A kiállításmegnyitó után Balla Géza, az Erdélyi Borászok Egyesületének elnöke, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem és a Tokaj-Hegyalja Egyetem tanára, valamint az Év Bortermelője Magyarországon cím 2018. évi nyertese a Partium területén fekvő Ménes-magyarádi – vagy más néven Arad-hegyaljai – borvidéken készült ménesi borokról mesélt, és a híres Balla Pincészet borait kóstolhatták meg a jelenlévők.

A tizenegyedik estünk felvezető köszöntőjének témája az agyunk egészséges örömforrásait jelentő katartikus művészeti élmények voltak. Az infokommunikációs eszközök elképesztő fejlődésének korszakában agyunknak olyan információáradattal kell megküzdenie, ami néhány évtizede még elképzelhetetlen volt, káros hatásaitól pedig meg kell védenie magát. A képernyő előtt töltött élet veszélye a szociális elszigetelődés is, miközben az emberek genetikailag meghatározott módon társas lények. A problémás internethasználat, hasonlóan a kábítószerhez, dopaminkibocsátással jár az agy örömmérzet- vagy jutalmazási központjában, ami függőséghez vezet. Jó hír viszont, hogy a katarzis, a művészeti élmény hasonló módon, dopaminfelszabadítással okoz örömmérzetet. Vagyis rendelkezésünkre áll egy mindenki számára elérhető, olcsó és egészséges öröm- és jutalomforrás.

A köszöntőket az alapításának 40. jubileumát tavaly ünneplő, világhírű Budapesti Fesztiválzenekar tagjaiból álló Grassalkovich Vonósnégyes és Balázs János zongoraművész koncertje követte. Mendelssohn *a-moll vonósnégyese* és Dohnányi Ernő *c-moll zongoraötöse* lenyűgözte a közönséget. A koncerten felhangzó két művet összekapcsolja, hogy szerzőik igen fiatalon, tizenhét éves korukban komponálták őket.

Atlasz Gábor festőművész, mozgásszínházi rendező, a XII. Táblaképfestészeti Biennálé fődíjasa kiállítását Kontsek Ildikó művészettörténész, a Keresztény Múzeum igazgatója nyitotta meg. Wehner Tibor művészettörténész így ír a művészről: „Atlasz Gábor nyitott, titkokkal és kételyekkel telített, feloldatlan feszültségekben izzó, de talán pontosan ezért termékenyítő hatású, a valóságos és a transzcendens világok közötti átjárásokat nyitó, a jelenkorra reflektáló művekkel gyarapította a jelenkori magyar piktúrát.”

Az est zárásaként a Jásdi István borász, közgazdász és művészetbarát vezette csopaki Jásdi Pincészet rövid történetét ismerhette meg a hallgatóság az alapító borász fia, Jásdi Attila bemutatásában, kiváló borok kíséretében.

A tizenkettedik est köszöntője egy ma is aktuális Kodály-idézettel indult: „Mechanizálódó korunk olyan úton halad, melynek végén az ember géppé válik. Ettől csak az ének szelleme véd meg. Aki zenével indul az életbe, bearanyozza minden későbbi tevékenységét, az életnek olyan kincsét kapja ezzel, amely átsegíti sok bajon. [...] A zene tápláló, vigasztaló elixír, és az élet szépségét, s ami benne érték, azt mind meghatványozza” (Kodály 2007, 156).

Az est zenei részében ehhez a vigasztaló elixírhez a közönség ének formájában jutott hozzá, amely Kodály szerint a „legnemesebb hangszer”. A *bel canto* és a romantikus zene gyöngyszemei, Bellini, Verdi és Liszt művei hangzottak el világhírű Kossuth-díjas művészek előadásában. Kolonits Klára drámai koloratúrszoprán énekest, a Magyar Állami Operaház magánénekesnőjét, valamint Bretz Gábor basszbariton operaénekest Balázs János zongoraművész kísérte, aki szólóban az áriák között Liszt és Schumann dalfeldolgozásait játszotta (6. ábra). A koncertet Mozart a tragédia és a komédia elemeit zseniálisan ötvöző operájának, a *Don Giovanninak* izgalmas részlete, Zerlina és Don Giovanni duettje zárta.

6. ábra. Kolonits Klára és Bretz Gábor operaénekesek Balázs János zongoraművésszel
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Feledy Balázs művészeti író, művészetkritikus nyitotta meg Barabás Márton Munkácsy-díjas festő- és szobrászművész kiállítását, akinek alkotásai a forma és a szín különleges találkozásai: az ábrázoló művészet és az absztrakt művészet határán állnak. Zongora témájú, a festészet és a szobrászat metszéspontjában születő műveit

az értékmentés szándéka hívta életre. „Az elhasználódott, lehangolódott zongorákat gyakran pincékben, falhoz penészedve találja meg az ember. A cél az, hogy ne legyen a zongora az enyészeté” – vallja a képzőművész.

Az est zárásaként a Tokaj-Hegyalján fekvő Bodrogkeresztúron működő családi borászat, a Tokaj Nobilis Szőlőbirtok vezetője, a 2024-es Borászok Borásza cím birtokosa, Bárdos Sarolta mesélt hivatásáról, a családi szőlőbirtokról, s lezárásképp bemutatta a birtok néhány nemzetközileg is elismert borát és egy pezsgőjét.

Tizenharmadik estünkre, amely az advent jegyében szerveződött, nem lehetett volna alkalmasabb művészegyütteseket találni, mint a Kossuth-díjas Sapszon Ferenc által alapított Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola világhírű Jubilate leánykarát, illetve vegyeskarát (7. ábra). A valósággal angyalian gyönyörű leánykari hangok, a transzcendensbe repítő harmóniak világnézettől függetlenül érintik meg belső világunkat, és elindíthatják azt a lelki folyamatot, amely elvezethet bennünket az ünnep lényegéhez, az önzetlen emberszeretet megszületéséhez. A Sapszon Ferenc és ugyancsak karnagy leánya, Sapszon Borbála által dirigált különleges koncert évszázadokat átfogó kórusmű-repertoárjával, a kórus tagjainak nemcsak a színpadot, hanem a Vigadó dísztermének teljes terét betöltő, különleges térhasználatával és a világszínvonalú művészi előadással felemelő és felejthetetlen élményt nyújtott hallgatóságának.

7. ábra. A Jubilate leánykar
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A baróti születésű Incze Mózes festőművész kiállításának bemutatóján megcsodálhattuk finom és szürreálisan álomszerű munkáit, amelyeken gyakran fedezhetők fel magányos figurák és elgondolkodtató jelenetek, amelyek az emberi lét belső világát, a lélek útkeresését tükrözik (8. ábra). „Tele vagyok kérdőjelekkel és lehetséges lezárásokkal, amelyek nem történtek meg a vásznon. A továbblépés izgalma az, amit én mindig örömmel keresek” – jellemezte alkotásait a művész.

8. ábra. Incze Mózes festőművész
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Vida Péter szekszárdi borász, a 2011-es Év Bortermelője Magyarországon cím nyertese a művészeti est borkóstolóján így beszélt a nemes nedűről: „A bor isteni csoda, az élővilág és az emberiség diadala. Születése nem mindennapi. Csak csöndben kell maradni közben, és figyelni. Pontosan úgy születik, mint mi, és úgy kell vele bánni, mint a gyerekünkkel: végtelen szeretettel kell állnunk mögötte, és teregetnünk életét anélkül, hogy észrevenné.”

Tizennegyedik estünket Boldoczki Gábor Liszt- és Prima díjas trombitaművész és Balázs János Kossuth- és Liszt-díjas zongoraművész előadása nyitotta, hogy Goedicke, Gaubert és Bolling művei révén adhasson teret a különleges fúvós hangszer ragyogó hangszíneinek. A programot Liszt és Rachmaninov szólószongorára írt darabjai színesítették. Végezetül Arban *Fantaisie Brillante* című művének a trombitajáték virtuozitását átütő erővel felmutató emelkedett zárata koronázta meg a hangversenyt.

Tenk László Munkácsy-díjas festőművész kiállítását Feledy Balázs művészeti író nyitotta meg, aki „folyamatosan felfelé emelkedő életműnek” nevezte Tenk László művészetét. A tárlat képeinek jelentős részét a belső önvizsgálatból született, finom lélekrajzú, meditatív, alig néhány árnyalatot használó festmények alkotják, amelyeken az ábrázolt természeti jelenségekben emberi tulajdonságok, emberi drámák szólalnak meg.

„Kortárs borász szeretnék lenni, mert szeretnék boraimmal hatni a környezetemre” – fogalmazta meg szakmai hitvallását Bott Judit, a 2021-es Borászok Borásza díjazottja, hangsúlyozva, hogy jó bort annak kínál az ember, aki fontos neki, akit szeret. Mindebből *credó*ja szerint az is következik, hogy a bornak népművelő ereje van, hiszen az kultúránk része, gazdagságunk alapja, mégpedig olyan gazdagságé, amelyet nem a pénz, hanem az emberi kapcsolatok teremtenek.

Tizenötödik estünkön már joggal remélhettük, hogy hagyományt teremtettünk. Igazoltuk a művészeti estek fontos szerepét a kapcsolatteremtésben a különböző tudományterületeket képviselő akadémikusok, az Akadémia és támogatói, illetve a tudományos és a művészvilág jeles képviselői között. A legmagasabb színvonalú művészi élmények katartikus pillanatainak gondolkodás- és érzelmvilágot megtermékenyítő atmoszférája és a meghívott művészek előadásai olyan légkört teremtenek, amelyben feloldódnak a szakmai, politikai vagy világnézeti különbségek, és így egy közvetlenebb eszmecserét, egymás nézeteinek jobb megértését és elfogadását lehetővé tévő pozitív kommunikációs tér nyílik.

Ezen az estén visszatérhettünk gyönyörűen felújított Dísztermünkbe, melynek avató koncertjét hallgathattuk Klenyán Csaba Liszt-díjas klarinétművész, valamint a Medikus Zenekar közreműködésével (9. ábra). Haydn szimfóniája után a klarinété volt a főszerep, Mozart *A-dúr klarinétversenyét* hallgathatta meg a közönség. Klenyán Csaba Mozart-interpretációja méltán sorolható a világ élvonalába, nemcsak a klarinétban rejlő technikai virtuozitást, hanem e különleges hangszer érzelmi mélységeit és kifejezőerejét is bemutatta Mozart remekművének segítségével. Több zenetudós nevezte ezt a versenyművet minden idők legszebbikének, valamennyi hangszerre írt concertót ideértve.

Kovács Péter Balázs Munkácsy-díjas festőművész 70. születésnapja alkalmából a „KPB–70” című tárlatot tekinthették meg a jelenlévők. A kiállítást Barabás Márton Munkácsy-díjas képzőművész nyitotta meg, így jellemezve az alkotásokat: „A sokféle párbeszéd, diskurzus, ami Kovács Péter Balázs figurái között zajlik, olykor nyilvánvalóan drámai, máskor a szembevilágító színes fényben szinte már éteri, szakrális és átlényegülő.”

Az estet az egri Gál Tibor Pincészetről, valamint hagyományt és hűséget bátor, kreatív újítással ötvöző borairól szóló bemutató zárta (10. ábra). „A Gál Tibor név minden borkedvelő számára egyet jelent a kiváló minőségű borokkal, és ez már a második borászgeneráció, amelyikben ez a név a csúcspontot jelenti” – mondta Domián Emese az esten ifj. Gál Tiborról, aki édesapja örökségét folytatva és megújítva működteti családi borászatát. „Akkor tudunk hiteles borászatot csinálni, ha kapcsolatot találunk történelmünkhez és múltunkhoz” – tette hozzá Gál Tibor, a következő mottóval összegezve családi borászata hivatását: „megtartani és meghaladni”.

9. ábra. Klenyán Csaba és a Medikus Zenekar Dubóczy Gergellyel
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

10. ábra. Gál Tibor borbemutatója
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

Tizenhatodik estünkön, advent idején, karácsony felé közeledve a szakralitás, hagyomány és modernség találkozását élhették át a jelenlévők. Elsőként a világhírű Pro Musica Leánykarból és a Cantemus Vegyeskarból álló kóruscsalád bűvölte el a közönséget (11. ábra).

11. ábra. A Pro Musica Leánykar Szabó Dénessel
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A gyermekkart, amelyből a kóruscsalád kinőtt, ötven éve alapította Szabó Dénes Kossuth- és Liszt-díjas karnagy, zenepedagógus. A kóruscsalád 2025-ben, néhány nappal az Akadémián adott koncertjük előtt Prima díjat és Prima Primissima közönségdíjat kapott. A kórus nem csupán világsszínvonalon énekelt az adventi és karácsonyi zeneirodalom kiemelkedő műveit, hanem a hagyományos kóruskoncertek világát meghaladva mozgásával, a teljes tér bejárásával és azzal, hogy a kórustagok időről időre a nézőteret körbevéve énekeltek, valójában a zene szívébe helyezte a jelenlévőket. A koncertet záró „Csendes éj”-jel – a világ legismertebb karácsonyi énekével – a kristálytisza zenei hangok mellett a sötét térben világító mécsesek fényével is megidézte a kórus a közelgő karácsony meghittségét.

A koncert után Vdovkina Anasztaszija tűzzománcművész kiállítását csodálhatták meg vendégeink, akinek műveiben egyszerre jelenik meg az évszázados, sőt évezredes hagyomány és a művészi szabadság, így alkotásai kiválóan illeszkednek a kortárs képzőművészet örök értékeinek világába. Feledy Balázs így mutatta be Vdovkina Anasztaszija művészetét: „A tűzzománcművészet a képzőművészet különleges ága.

Olyan képzőművészet, ahol a tűz nem pusztít, hanem teremt. Komplex és érzékeny világ, a mű tűzben való születésénél egy-egy másodpercen múlnak színek. Vdovkina Anasztaszija művészete tradíció és innováció találkozása.”

Az est végül a bor művészetével és borkóstolóval zárult. Luka Enikő sokak szerint a soproni szőlőtermő vidék legszebb borait készíti, melyekben felsejlik a bennük rejlő személyes élettörténet is. Luka Enikő nem készült borásznak. Korán elhunyt szőlész édesapja iránti szeretetből vált az általa felépített kisbirtok és pincészet gazdájává, munkájának és szellemi örökségének folytatójává. „A legfőbb motivációm, hogy Apu büszke legyen rám. De azt sem tudtam, hogyan kell bekapcsolni a présgépet” – mondta Enikő. Hogy időközben minden technikai tudást, borismeretet kiválóan elsajátított, azt bemutatott borai igazolták.

Úgy érzem, ezzel a tizenhat művészeti esttel sikerült hagyományt teremtenünk. Elnöki ciklusom idején még egy estre fog sor kerülni, és reménykedem, hogy a következő vezetés is hasznosnak tartja majd, így támogatni fogja a rendezvénysorozatot.

Köszönetnyilvánítás

Köszönet illeti valamennyi előadó- és képzőművészt, borászt és gasztronómust, hogy vállalták a szereplést, és a legmagasabb szintű produkciókkal, alkotásokkal tették emlékezetessé estjeinket. Közülük is ki kell emelni Balázs János zongoraművészt, aki nemcsak Steinway koncertzongoránk kiválasztásában segédkezett, hanem a koncertek szervezésében, az előadók felkérésében is, és számos alkalommal fellépő művészként szintén részt vett estjeinken. Külön köszönjük kiállító művészeink többségének, hogy egy-egy kiállított alkotásukkal megajándékozták az Akadémiát, így ezek a festmények ma Művészeti Gyűjteményünket gazdagíthatják.

Köszönettel tartozunk Domián Emesének, aki az AKE titkáráként valamennyi estünk háziasszonya és egyik fő bonyolítója volt, valamint Varga Edina képzőművésznek a kiállító művészek többségének kiválasztásáért, kiállításuk kurátori feladatainak ellátásáért. A szervezésben kulcsszerepet játszott az MTA Titkársága számos munkatársa, amiért szintén hálásak vagyunk.

Irodalomjegyzék

- Braque, Georges (1952). *Le jour et la nuit: Cahiers 1917–52*. Paris: Gallimard.
 Breuer János, szerk. (1982). *Kodály-mérleg*, 1982. Budapest: Gondolat Kiadó.
 Brown, John Joseph (1884). *The Great Composers, or Stories of the Lives of Eminent Musicians*. Oxford: Oxford University.
 Kodály Zoltán (1964). *Visszatekintés I*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
 Kodály Zoltán (2007). *Visszatekintés III*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
 Liszt Ferenc (1959). *Válogatott írásai*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.

Az Akadémia működésének korszerűsítése, székházának felújítása

A Köztestületi Igazgatóság létrehozása és működésének tapasztalatai

The Establishment of the Directorate of Public Association and the Experience Gained from Its Operation

Freund Tamás¹ – Oberfrank Ferenc²

¹ az MTA elnöke

² az MTA köztestületi igazgatója

A korszakos agykutató és akadémiai elnök, Szentágothai János hívta fel a figyelmet a szervezet struktúrája és funkciója közötti megfelelés jelentőségére. Egy adekvát struktúra csodálatos funkciókat tud befogadni, magában kifejleszteni, ami képessé tesz a helytállásra, az alkalmazkodásra és a kivételes teljesítményekre. Ennek legnagyobb példája az emberi agy.

A struktúra és a funkció szorosan összefügg az emberi közösségek által alkotott szervezetek és intézmények esetében is. Egy szervezet, intézmény akkor tud helytállni, ha identitásvesztés nélkül biztosítja az állandóság és a változás egyensúlyát, és erre figyelemmel alakítja szervezetét, funkcióit és szervezeti kultúráját (kultúráit). Akik ezt a gyakorlatukban érvényesítik, azok képesek a bennük rejlő és az előttük megnyíló lehetőségeket kiaknázni, a megrázkódtatások mellett is közösséget építeni, küldetést teljesíteni, a világ elismerését újra és újra elnyerni.

Az Akadémia küldetését betölteni, közfeladatait ellátni és hatékonyan gazdálkodni csak akkor tud, ha rendelkezésére állnak az ehhez szükséges struktúrák, amelyek képesek teszik a hármas feladatához szükséges sokrétű funkciók ellátására, azaz ha megerősíti, összehangolja és fejleszti magában az ehhez szükséges szervezeti kultúrákat:

- a tudományos köztestületi szervezeti kultúrát a testületi küldetés betöltésére;
- a közigazgatási szervezeti kultúrát a közfeladatok ellátására és a költségvetési források hatékony felhasználására;
- a *not for profit* gazdálkodói szervezeti kultúrát a köztestületi vagyon megőrzése és hozadékának küldetése és köztestületi céljai szolgálatába állítására.

Összességében egy olyan, a teljes akadémiai működést átfogó szervezeti kultúrára van szükség, amely biztosítja a fentiek egymásba nem bonyolódó, de egymást erősítő teljesülését. Ennek nagyszerű példájaként lenne jó látni és láttatni a 200 éves Magyar Tudományos Akadémiát.

A Köztisztviselési Igazgatóság (KTI) létrehozása jelentős lépés az előbbieket megvalósító úthoz vezető úton. Az új szervezeti egység az MTA frissen megválasztott elnöke kezdeményezésére az MTA Titkársága Szervezeti és Működési Szabályzatának módosításával jött létre. Részei a korábban is meglévő Szervezési Osztály és a Határon Túli Magyarok Titkársága, valamint az újonnan létrehozott Stratégiai Osztály, továbbá a 11 tudományos osztály titkárai. A főosztályi besorolású szervezeti egység közvetlenül az elnök alá rendelt igazgató irányításával működik. A KTI legfontosabb feladatkörrei:

1. az MTA köztisztviselésével kapcsolatos koordináló, döntés-előkészítő, végrehajtó, ellenőrző, információszolgáltató, adminisztratív, szervezési és nyilvántartási feladatok végzése;
2. az Akadémia küldetési nyilatkozata és az elnök útmutatásai alapján, döntés-előkészítő, szervező, ügyintéző és végrehajtási feladatok ellátása az MTA stratégiájának gyakorlati megvalósítása és kiemelt feladatai elvégzésében;
3. az MTA nemzeti kutatási programjainak, kiemelt jelentőségű stratégiai projektjeinek és az MTA közpolitikai döntéshozatal támogató tudományos tevékenységének koordinálása;
4. stratégiai javaslatok megfogalmazása az akadémiai vagyonnal való gazdálkodás körében.

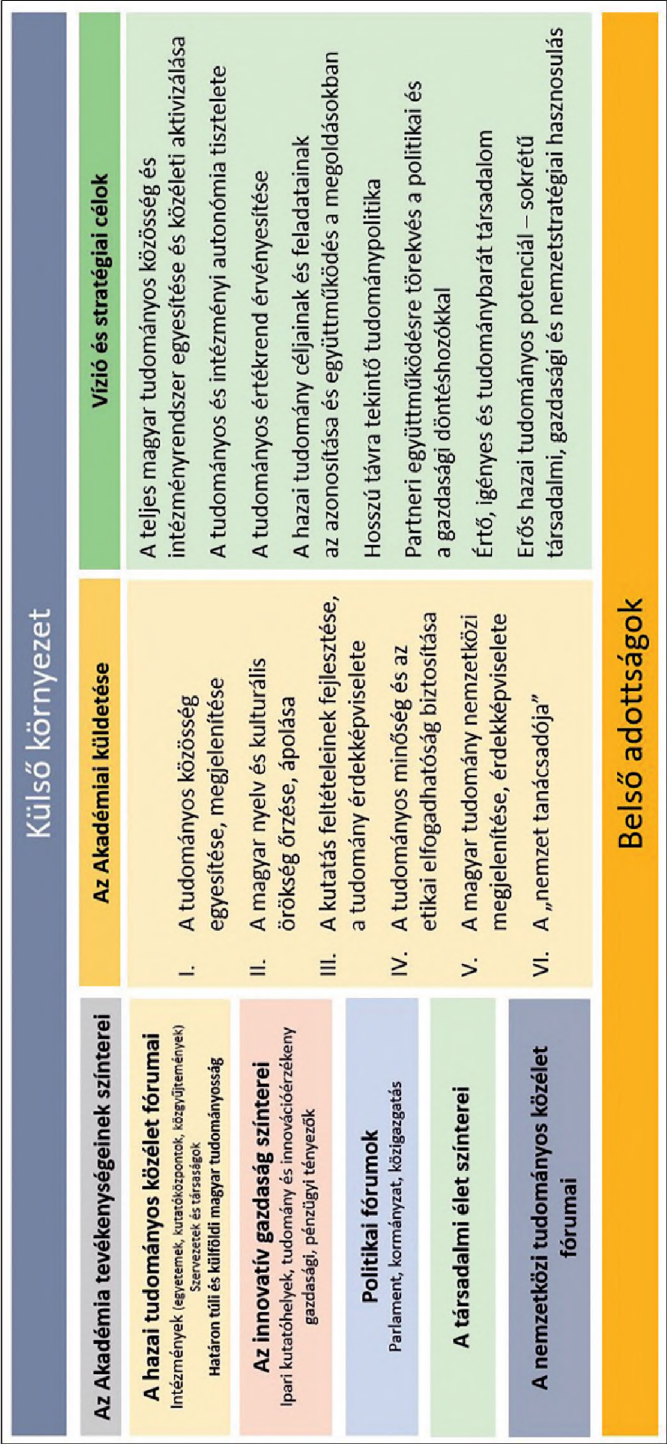
A KTI konkrét feladatai, tevékenységei gyakran egyszerre több feladatkör ellátását is magukban foglalják. Stratégiaalkotási feladataival összefüggésben a KTI elnöki irányítással és az MTA Közgyűlés által meghatározott küldetési nyilatkozattal, valamint az MTA-törvény által kijelölt közfeladatokkal összhangban kidolgozta az MTA stratégiai tervezési rendszerét (1. ábra). A Stratégiai Tanácsadó Testület a stratégiai keretrendszert megvitatta és támogatólag tudomásul vette. A Köztisztviselési Igazgatóság az elmúlt hat évben e keretrendszer alapján végezte szerteágazó tevékenységét.

Az Akadémia stratégiai tervezési rendszere

A KTI Stratégiai Osztályának létrehozása számos előnnyel járt az Akadémia egésze számára. Az MTA elnöki bizottságaival kapcsolatos feladatok ellátásával az Elnöki Bizottság az Egészségért, a Közoktatási Elnöki Bizottság, a Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottság, a Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság munkáját segíti.

A KTI támogatta a külső tagok jogainak kiterjesztésével foglalkozó *ad hoc* elnöki bizottság működését, és oroszlánrészt vállalt abban, hogy végül meg is születtek a külső tagok jogainak kiterjesztésére vonatkozó döntések és az Alapszabály módosítása is. Ebben kiemelkedő szerepet vállalt a Határon Túli Magyarok Titkársága vezetője is.

A KTI fontos szerepet játszott a magyar nyelvi vitafórumot követően az MTA elnöke által felkért szerkesztőbizottság Közgyűlésnek szóló jelentése elkészítésében, az Akadémiának a magyar nyelvvel kapcsolatos sokrétű tevékenységének bemutatásában

I. ábra. Színterek, küldetés, vízió és stratégiai célok
Forrás: saját szerkesztés

s az Akadémia ezzel kapcsolatos ünnepi nyilatkozatának kidolgozásában. 2022-től az MTA Titkárságán a KTI fogadta be a Magyar Nyelvhelyességi Tanácsadó Testületet is (részletesen lásd e lapszámban Oberfrank Ferenc – Freund Tamás: „A tudomány a magyar nyelvért, a magyar nyelv a tudományban”, 446–449).

A KTI vezetője tagja és aktív közreműködője az MTA Tudományetikai Kódexét Felülvizsgáló Elnöki Bizottságnak, amely kidolgozta és elfogadásra a Közgyűlés elé terjesztette a megújított kódexet.

A KTI-n belül a Stratégiai Osztály feladata az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés kidolgozásának támogatása és a Kutatóhelyeket Minősítő Tanács adminisztratív, jogi és szakmai támogatása, az ünnepélyes oklevélátadások megszervezése és a program kommunikációja (részletesen lásd e lapszámban Hunyady László – Oberfrank Ferenc – Freund Tamás: „Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszületése és tapasztalatai”, 469–475).

A KTI feladata az MTA nemzeti kutatási programjainak előkészítése és folyamatos működtetése, a hazai és határon túli magyar kutatóhelyek részvételével folyó programok adminisztratív támogatása, éves jelentéseik értékeltetése és az új programok elindítása (részletesen lásd e lapszámban Freund Tamás – Oberfrank Ferenc: „Nemzeti kutatási programok”, 531–544).

A KTI Stratégiai Osztálya minden évben előkészíti jóváhagyásra az MTA tevékenységéről szóló kormánytájékoztatót és két évente az országgyűlési beszámolót. Ugyanő segíti az MTA Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottság munkáját. Az Igazgatóság feladata az Akadémia tudományos tanácsadó tevékenységének koordinálása, szervezése, az ehhez szükséges kormányzati és tudományos kapcsolatrendszer fenntartása, fejlesztése, ápolása, szükség szerinti megújítása az elnök útmutatása szerint (részletesen lásd e lapszámban Oberfrank Ferenc – Freund Tamás: „Az Akadémia tudományos tanácsadó tevékenysége”, 441–445).

A KTI vezetője – elnöki jóváhagyással – két esetben – 2021-ben és 2026-ban is – elvégeztette az Akadémia és a tudományos kutatók iránti társadalmi bizalmat bemutató reprezentatív közvélemény-kutatást, közreműködött a tanulságok levonásában és kommunikációjában. Segítette a főtitkár által kezdeményezett és koordinált kutatói véleményfelmérést is. A Fiatal Kutatók Akadémiájával együttműködve programot működtetnek a fiatalok körében a köztisztviselési tagság és az MTA iránti érdeklődés és tájékozottság javítására.

Az MTA Magyar Tudomány Ünnepe keretében minden évben a KTI feladata a „Tudomány és Parlament” című kiemelt rendezvény megszervezése, lebonyolítása és személyes közreműködése az eseményen. A nagy figyelemmel kísért, az MTA YouTube-csatornáján máig megtekinthető program témái 2020 és 2025 között a következők voltak: a víz jelentősége és korlátai a 21. században; a Covid19-pandémia – együtt a járvány ellen; a nemzeti energiapolitika stratégiai kihívásai; a tudományos tanácsadás tapasztalatai és lehetőségei; a mesterséges intelligencia társadalmi hatásai; a tudomány és a politika együttműködése a Magyar Tudományos Akadémia 200 éves tapasztalatainak tükrében.

A *11 tudományos osztály titkárainak* munkáját korábban számos probléma, belső feszültség terhelte, mindez a KTI megalakulásával megszűnt. Felszámoltuk az indokolatlan bérkülönbségeket, megszűntek a szervezési és koordinálási zavarok. A hat év alatt egyetlen panasz sem érkezett az osztályok elnökei részéről, és a Humánpolitikai Főosztály vezetője szerint is megszűntek a korábbi panaszok. Ez ugrásszerűen megnövelte az osztálytitkárok munkamorálját, kapacitását és hatékonyságát. Az osztálytitkárok folyamatosan szervezik az osztályüléseket és az állandó, osztályközi tudományos és osztályközi állandó bizottsági üléseket. Aktív közreműködésükkel évente 30–40 osztályrendezvény valósul meg a Magyar Tudomány Ünnepe során. Ez a feladat megsokszorozódott az MTA200 keretében szervezett „osztályhónapok” és egyéb rendezvények kapcsán, amelyekben az osztálytitkárok ugyancsak meghatározó szerepet vállaltak. A közgyűlések lebonyolításában, az akadémikusválasztásban, a tudományos bizottsági és az akadémiai tisztségviselői választásokban vállalt osztályfeladataik mellett ők szervezik az akadémiai székfoglalókat is. Egyes osztálytitkárok szerepet vállalnak elnöki bizottságok működtetésében és a KTI egyéb feladatainak a végzésében, valamint szükség szerint egymás segítésében is. A hat év alatt nyugalományba vonulás és egyéb okból négy esetben került sor új osztálytitkár hivatalba lépésére, ami minden esetben kiválóan sikerült.

A *KTI Szervezési Osztályának* támogatása elengedhetetlen az Akadémia egészének működéséhez. Ezt jól mutatja, hogy az Osztály által lebonyolított köztestületi tagi jelentkezésekkel, tudományos osztályi és bizottsági, közgyűlési, elnökségi, vezető kollégiumi, elnöki és közgyűlési bizottsági, a F fiatal Kutatók Akadémiája-, jelölőbizottsági, továbbá akadémikusválasztással, doktori eljárásokkal, díjakkal kapcsolatos szavazások száma évente megközelíti a 700-at. A Szervezési Osztály feladata a közgyűlések megszervezése és lebonyolításának koordinálása. Az Osztály szervezi az akadémikusok, a választott vezetők, a nem akadémikus közgyűlési képviselők és a tudományos bizottságok tagjainak jelölési és megválasztási folyamatait.

A *KTI Határon Túli Magyarok Titkársága* működteti a Domus Támogatási Programot, amellyel az Akadémia támogatja a magyar tudományosság intézményesülését a szomszédos országokban, és segíti a magyar közösségek szempontjából fontos határon túli magyar tudományos műhelyek fejlődését. A Titkárság a támogatáspolitikai irányelveit, stratégiáját meghatározó Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság útmutatása és a döntéshozó Domus Kuratórium útmutatása alapján végzi a munkáját. A Titkárság szerepvállalása az MTA nemzeti kutatási programjainak a határon túli magyar kutatóhelyekre való kiterjesztésében és működtetésében is meghatározó fontosságú. A Titkárság kiemelt szerepet vállalt az MTA200 keretében az Amerikai Magyar Akadémikusok Társaságával (AMAT) közösen megszervezett, hazai és külföldi vezető – köztük Nobel- és Abel-díjas – kutatók részvételével zajló ünnepi konferencia és a határon túli magyar tudományosságot bemutató tudományhónap megvalósításában.

A Titkárság a fő koordinálója annak a programnak, amelyet az MTA az orosz–ukrán háború miatt Ukrajnából Magyarországra menekülő akadémiai köztestületi

tagoknak, tudósoknak, kárpátaljai tudományos, felsőoktatási, kulturális és művészeti közintézmények és szervezetek munkatársainak megsegítésére indított. Az akadémiai gyűjtésnek köszönhetően több mint 34 millió forint adomány gyűlt össze, az akadémiai segítő program keretében pedig közel 100 főnek tudtunk szállást, meleg étkezést és egyéb segítséget biztosítani. Segítjük a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola (ma már Egyetem) vezetését is feladatai ellátásában a háborús körülmények között.

Az *akadémiai vagyongazdálkodás* stratégiai szintű áttekintése és fejlesztésének előkészítése érdekében a KTI elnöki tanácsadó alkalmazásával, valamint az érintett szervezeti egységek és külső tanácsadók bevonásával átvilágította a Létesítménygazdálkodási Központ (LGK) és az Üdülési Központ működését. Az így szerzett tapasztalatok alapján, az elnöki tanácsadó koordinálásával, külső tanácsadó és az érintett szervezeti egységek vezetőinek bevonásával felmérte és felbecsülte az Akadémia ingatlanvagyonát, javaslatokat és programot dolgozott ki a vagyongazdálkodás átfogó fejlesztésére. A program megvalósítása akadémikusok és akadémiai munkatársak véleménye alapján nem bizonyult időszerűnek. A program eredménye, hogy az addig néhány 10 milliárd forint könyv szerinti értéken nyilvántartott akadémiai ingatlanvagyon a továbbiakban ennek az értéknek a sokszorosával (több mint tízszeres értéken) jelenik meg az Akadémia nyilvántartásában, és a magasabb értékek a HUN-REN-kutatóhelyek használóinak könyvelésébe is – kellő időben – átkerültek. Az előbbieken összefoglalt erőfeszítések tapasztalatai és információi segítették az Akadémia vagyongazdálkodási irányelveinek és szabályzatának a megújítását is, ami az Elnöki Titkárság koordinációjával, több titkársági szervezeti egység, köztük a KTI közreműködésével valósult meg.

A Köztisztviselési Igazgatóság létrejöttének és működésének hatása az MTA Titkársága működésére

A Köztisztviselési Igazgatóság létrejötte és működése sokrétű hatást gyakorol az MTA Titkárságának működésére. A stratégiai szemlélet megjelenésével és a széttagoltság megszüntetésével együtt járt a „hagyományos” és a köztisztviselési működéssel kapcsolatos titkársági feladatok korábbanál koordináltabb, megbízhatóbb, lényegesen kevesebb köztisztviselési és külső kritikával járó ellátása. Az Igazgatóság megjelenése a hatékonyság növelésén túl képességet és kapacitást teremtett a rutinműködések mellett újító feladatok vállalására (nemzeti programok, MTA Kiváló Kutatóhely, Tudománybarát Település Mozgalom) és a „rendkívüli” helyzetek (székház-rekonstrukció, MTA200 támogatása) kezelésére is.

A KTI létrejötte jelentős feladatátrendeződéssel is járt az MTA Titkárságán belül. A KTI jelentős szerepet játszik az elnök kiemelt feladatainak és az Akadémia jelentős kockázati tevékenységeinek (beszéd, sajtóviták, nyilvános szereplések, nyilatkozatok, kormányzati kapcsolattartás) a végzésében, szakmai támogatásában. Az Igazgatóság négy jogásza egyéb feladatai mellett végzi az MTA Közgyűléssel, az

MTA200- és egyéb MTA-rendezvényekkel, a székház felújításával kapcsolatos, a KTI vagy más titkársági szervezeti egység tevékenységi körébe eső, rendkívül nagyszámú szerződés kidolgozásához, megkötése előkészítéséhez szükséges jogi feladatokat.

Az is tény, hogy a KTI kezdeményezéseivel, az új akadémiai programokkal számos feladatot is generál a titkársági szervezet más egységeinek, amelyet a támogatásuk nélkül nem tudna megvalósítani. A KTI ugyanakkor sok olyan feladat, ügy intézését vállalja át más szervezeti egységektől, különösen az Elnöki Titkárságtól, a Kommunikációs Főosztálytól, valamint a Jogi és Igazgatási Főosztálytól, amelyet korábban azok végeztek. Az MTA200 és a székházfelújítás kapcsán hirtelen jelentkező helyzeteket és megnövekedett feladatokat nem lehetett volna kezelni a KTI-t irányítási és koordinálási szerepbe helyező gyors elnöki döntések és a többi választott vezető ezeket támogató hozzáállása nélkül.

A Köztestületi Igazgatóság stratégiai és egyéb sokrétű feladatai ellátása közben szoros és kölcsönösen előnyös kapcsolatba került az MTA fejezet további szervezeti egységeivel, különösen az MTA Könyvtár és Információs Központtal, a Területi Akadémiai Bizottságok Titkárságával és a területi titkárságokkal, de a Létesítménygazdálkodási Központtal és az Üdülési Központtal is. Ezek az együttműködések nélkülözhetetlenek a KTI által koordinált akadémiai tevékenységek eredményes végzéséhez és a stratégiai tervezéshez.

A Köztestületi Igazgatóság előtt álló feladatok és kihívások

A kihívások között kiemelendő az Igazgatóság munkatársi gárdájának megtartása, motiválása, képességeinek fejlesztése. A hat év tapasztalatai és a mindenkorl vezetés igényei alapján ki kell dolgoznia az Akadémia elnökét és választott vezetőit feladataik ellátásában támogató korszerű és „naprakész” tájékozódást biztosító vezetői információs rendszert. Segítenie kell a vezetést a stratégiai szemléletű irányításban. Javaslatokat kell kidolgoznia az MTA vezetése számára a Titkárság és az MTA fejezet többi szervezeti egységével való együttműködés hatékonyságának növelésére.

Erősítenie kell és stratégiai programmá kell fejlesztenie a köztestület tájékoztatását és mobilizálását célzó tevékenységeket, például köztestületi hírlevél indításával. Ehhez támogatást kell nyújtania a *Magyar Tudomány* folyóirat küldetésének teljesítéséhez, kiadásához és működéséhez. Segítenie kell az Akadémia rendezvényszervező tevékenységének professzionalizálását és a köztestületi működés infokommunikációs támogatásának fejlesztését.

A KTI-nek figyelnie és segítenie kell a tudományos osztályok, bizottságok, a köztestület tagjai részéről érkező, az akadémiai tevékenység korszerűsítésére, a tudományos közösség igényeinek a figyelembevételére, a tudomány fejlődésének rugalmas követésére irányuló kezdeményezéseket.

A KTI-nek folytatnia kell a székházfelújítási projekt 1. szakasza hátralévő részének az irányítását, a projekt folytatásának előkészítését és a szükséges források megteremtésének támogatását (részletesen lásd e lapszámban Donkáné Verebes Éva – Oberfrank

Ferenc: „Az Akadémia székházának rekonstrukciója”, 604–610). A rekonstrukció eredményei alapján szorgalmaznia kell a székház szakszerű, hatékony és műemléki jellegéhez méltó üzemeltetési és használati rendjének kialakítását és a rend betartását. A KTI-nek kezdeményezőként kell fellépnie az akadémiai vagyongazdálkodás megújítási folyamatának stratégiai szintre való visszaemelésében, és szerepet kell vállalnia a koordinálásában.

Az Igazgatóságnak továbbra is kezdeményezően és kifogástalanul kell ellátnia a közgyűlések, kiemelt akadémiai rendezvények, osztályülések, bizottsági ülések és székházlakók megszervezését, lebonyolítását az ünnepi időszakban és a székházfelújítás különböző szakaszainak idején egyaránt. A KTI feladata marad a nemzeti programok gondozása, számos további testület, program, díj, elismerés, pályázat, tájékoztató és jelentés működtetése, rendszeres elkészítése.

A KTI-nek meg kell felelnie az elnök elvárásainak. Kormányzati és közéleti kapcsolattartását, tárgyalásait, nyilvános szerepléseit beszédtervezetekkel, elemzésekkel, háttéranyagokkal, felmérésekkel kell segítenie. Támogatnia kell az Elnöki és Alelnöki Titkárságot az elnök, az Elnökség, a Vezetői Kollégium és más vezető testületek kiszolgálásában, a kiemelt rendezvények és a World Science Forum lebonyolításában. Igény szerint segítenie kell a főtitkár és minden választott vezető feladatellátását. Szerveznie, támogatnia kell az Akadémia tudományos tanácsadó tevékenységét.

Folytatni kell az MTA200 Elnökségi Bizottság és elnöke támogatását és az MTA KIK-kel való együttműködést az MTA200 jubileumi rendezvénysorozat megvalósításában. Továbbra is segítenie kell az Akadémia vidéki jelenlétének erősítését, szorosan együttműködve a területi bizottságokkal és titkárságukkal. Ennek érdekében szervezni és irányítani kell a felfutóban lévő Tudománybarát Település Mozgalmat és a hozzá kapcsolódó vándorkiállításokat, rendezvényeket, a kommunikációs stratégia megvalósítását.

A KTI-nek továbbra is támogatnia kell az akadémiai vezetést az MTA sokrétű tevékenységének megismertetésében, jelentőségének a tudományos közösség, a közéleti szereplők és a társadalom körében való elismertetésében. Az MTA200 rendezvénysorozat eddigi tapasztalatai azt mutatják, hogy az akadémiai közösségben és szervezetben hatalmas képességek és lehetőségek rejlenek értékei megmutatására. Mindez olyan önbizalmat, erkölcsi tökélet és *know-how*-t eredményezett, amit – mérsékeltebb intenzitással – tervszerűen és jó koordinálással a jövőben is hasznosítani kell a magyar tudományosság és az Akadémia értékeinek a megosztására a magyar társadalommal, minden magát magyarnak valló emberrel.

Az Akadémia székházának rekonstrukciójáról

On the Reconstruction of the Academy's Headquarters

Donkáné Verebes Éva¹ – Oberfrank Ferenc²

¹ MTA elnöki tanácsadó, a beruházás bonyolítója

² az MTA köztestületi igazgatója

A Magyar Tudományos Akadémia épülete közös nemzeti kincs, amelynek felelős gazdája a tudós közösség és a megbízásából eljárók. Ugyanakkor szimbolikusan minden nemzeti és tudományos értékeinket becsülő magyar ember, „polgár” szellemi otthona, intellektuális és spirituális erőforrása is egyben. Az Akadémia mindenkori vezetésének mindent meg kell tennie, hogy érdeklődést és felelősségérzetet keltsen iránta minden magyar polgárban, döntéshozóban.

A rekonstrukció szükségességét a székház és az MTA Könyvtára épületét magában foglaló épülettömb számos hiányossága indokolta, de sürgőssé az épület egyes részeinek használhatatlanná és életveszélyessé válása tette. Azt a helyzetet, amelyben az Akadémia 2020-ban hivatalba lépő választott vezetése átvette a hatalmas feladatot, s amelynek egy meghatározott részét eredményesen megoldotta, csak az előzmények rövid ismertetése alapján lehet megérteni.

Az MTA korábbi elnöke, Lovász László által életre hívott, akadémikusokból, építészekből, művészettörténészekből álló Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság (SZREB) tett javaslatot arra a koncepcióra, amelynek alapján megindult a tervezőmunka („Elnöki és elnökségi bizottságok”). A palota építése idején az alábbi, szimbolikusan a tudományra és az Akadémiára kölcsönösen vonatkoztatható épületfunkciókat határozták meg, amelyek jellemzik is a 160 éves épületet:

- méltóság;
- külső megközelíthetőség;
- világosság.

A SZREB javaslatára ezek a funkciók az alábbiakkal egészültek ki:

- nyitottság, láthatóság, érthetőség a társadalom számára;
- megnövelt belső terek és korszerű funkciók a testületeknek, társaságoknak;
- lehetőség az Akadémia gyűjteményeinek bemutatására a nagyközönségnek.

A két épülettel kapcsolatos legfontosabb problémák a következőkben jelentkeztek:

1. a tetőszerkezet elöregedése, beázások;
2. a harmadik emelet használhatatlanná válása;

3. a homlokzati kövek kimozdulása, közterületre hullása, életveszélyessé válás;
4. épületszigetelési hiányosságok, árvizek betörése a pincszinten;
5. a székház és a könyvtárépület elkülönítettsége, a belső közlekedés megoldatlanságai;
6. elavult gépészet és a korszerű funkcionalitások hiánya.

A kialakított koncepció és az azonosított problémák alapján elkészült a további tervezést előkészítő funkcionális terv. Ez képezte a kiindulópontját a további tervezésnek (engedélyes és kivitelezési terv). A tervek megoldást jelentenek a harmadik emeleti képtár megfelelő megközelítésére, megnyitják a székházat a könyvtár felé, s mindezt a székház műemléki jellegének sérelme nélkül.

A korlátozottan rendelkezésre álló források és a jubileumi ünnepségek közeli kezdete a rekonstrukció megvalósításának szakaszokra bontását tette szükségessé. Az első szakasz műszaki tartalmát a rendelkezésre álló saját pénzforrások, a közbeszerzés és kivitelezés időigénye, a sürgősen megoldandó problémák (1–3.), az ünnepi események reprezentatív tér iránti igénye (Díszterem, harmadik emelet) és a kivitelezés melletti folyamatos épülethasználat biztosítása határozták meg. A hasonló hazai középületek felújítási tapasztalatainak tükrében, ilyen feltételek mellett az első szakasz megvalósítása igen nagy kockázat vállalását jelentette. Ma már ismert, hogy az Akadémia sikerrel járt, és a legfontosabb részelt, az első szakasz ünnepi események előtti befejezését a tervezett pénzügyi kereteken belül, az előírt műszaki tartalommal, nagyon jó minőségben sikerült elérni („Az MTA 198., rendkívüli közgyűlése – 2024. december 11.” 2024).

Az egész eddigi folyamat rendkívül fontos tanulságokkal szolgál, amelyeket mind az Akadémia köztestülete, egyben az épület tulajdonosa, felelős gazdája, mind pedig azok, akik megbízásából üzemeltetőként, engedélyével használóként, meghívására látogatóként az épülettel kapcsolatba kerülnek, le kell hogy vonjanak. Ahogy azok is, akik a székház felújítása és korszerűsítése érdekében tervezőként, szakértőként, szervezőként, kivitelezőként, hatóságként vállaltak feladatot, kaptak vagy nyertek el megbízást.

A számvetés és a mérlegkészítés azért is indokolt, mert a székház üzemeltetése és használata hatalmas felelősség és igényes feladat, amit az eddigi felújítás és korszerűsítés igen megnövelt. A tapasztalatok mielőbbi értékelése fontos azért is, mert a beruházásnak még az első szakasza sem zárult le, a nyílászárók teljes körű felújításának nagy része még hátravan. Harmadrészt pedig azért kell mielőbb összegeznünk a tanulságokat, mert a székház és a Könyvtár épületei rekonstrukciójának csak kis része készült el. Tovább élnek a tervezés, a forrásteremtés, az előkészítés és a beruházás kiterjesztésének feladatai a még fel nem újított részekre.

Az első ütemben csak a legsürgetőbb problémákat (1–3.) sikerült megoldani. Hátravan az épületszigeteléses árvízvédelem (4.), a belső közlekedési problémák megoldása (5.), továbbá az épületgépészeti rendszerek és funkcionalitások korszerűsítésének kiterjesztése a teljes épületkomplexumra (6.). Ezeket a problémákat egy ütemben, az épület rendeltetésszerű használatának felfüggesztésével, kiköltözött állapotban lehet megszüntetni.

A teljes felújítás összköltségigénye – amely a jelenlegi terveknel maradva legkevesebb további 80–90 milliárd forint – nem látszik egyszerre biztosíthatónak. Még számos egymást váltó akadémiai vezetésnek kell küzdenie a forrásokért, hogy egyszer a végére érjünk.

Érdekes gondolatban újra nyomon követni, hogy is lett a tizenéve konstatált műszaki és üzemeltetői kényszerhelyzetből nagyívű koncepció, abból a tervező kiválasztásával tervek, majd a közelgő jubileum kapcsán szakaszolás és közbeszerzési rohammunka, amit a kivitelezők kiválasztása zárt, hogy végül elinduljon a megvalósítás.

Az Akadémia mint beruházó egyrészt kivételesen előnyös helyzetben van. Akadémikus és köztestületi tagjai között ott vannak a legkiválóbb hazai műemlékvédelmi, művészettörténeti és műszaki szakértők, akik rendelkezésre állnak az épület feladatának meghatározásában, a problémák azonosításában, a felmérések elvégzésében, a legjobb gyakorlati szakértők kiválasztásában és a beruházás előkészítésében. A tapasztalatok megmutatták, hogy a kivitelezés során is nélkülözhetetlen a legmagasabb szakmai tudást és a köztestületi felügyeletet egyszerre biztosító akadémikusok szerepvállalása.

Bizonyos mértékig arra is lehetett számítani, hogy a világörökség részét képező épület, a Duna-parti látkép egyik meghatározó eleme, annyi elismert nagyság szellemi otthona inspirálóan hat az itt tervezési és építési munkát végzőkre. Látunk erre is jó példákat, de ez nem tette és nem teszi ezután sem szükségtelenné a nagyon szigorú tulajdonosi és építtetői nyomon követést, ellenőrzést és számonkérést.

Mindezek ellenére kivételesen nehéz helyzetben is volt és van az Akadémia, hiszen neki magának is meg kell felelnie a saját maga által állított magas mércének, ami különösen egy ilyen kivételes műemlék épület esetén óriási felelősséget helyez a tudós testület és a bizalmából eljáró választott vezetés és megbízottjaik vállára. Elvégre néhány éve egy nagyon komoly, a mércét magasra helyező szakértői javaslatot tettünk le a műemlékvédelemről a szaktárca asztalára („A Magyar Tudományos Akadémia Műemléki Munkacsoportjának állásfoglalása a műemlékügyről” 2023).

Az Akadémia képviselőinek egy olyan közzeggel, szervezeti kultúrával (tervezőkkel, műszaki ellenőrökkel, kivitelezőkkel, hatóságokkal) kellett és kell ezután is kölcsönösen előnyös kapcsolatot kialakítaniuk és fenntartaniuk, amellyel általában nincs ilyen nagy jelentőségű és ennyire komoly kockázatokkal járó, elkerülhetetlen konfliktusokkal terhelt, kölcsönös megértést igénylő kapcsolatuk.

A kivitelezés irányítását vállaló titkársági vezető és a lebonyolítását végző elnöki megbízott számára komoly feladat volt és marad a megbízó Akadémia, az elnök és a köztestület, az Elnökség, a Közgyűlés és testületei – a Vagyonkezelő Testület és a Felügyelő Testület – tájékoztatása, a köztestület bizalmának biztosítása. Mindez rendszeres és hiteles tájékoztatást és a legfontosabb tényező, a bizalom megőrzésére való folyamatos törekvést igényel.

Nem kis erőfeszítésbe került és kerül továbbra is a hatékony, újra és újra kiegyensúlyozásra kerülő kapcsolattartás egyszerre a tervezővel és a kivitelezővel. Állandó feladat a szükségessé váló módosítások, hiányosságok azonosítása, pótlása, a felforrásodó

viták lehűtése. Miután az akadémiai használók által „lakottan” kellett dolgozni, a belső körrel is volt és van mit menet közben egyeztetni.

Ugyancsak drámai helyzetekkel jár, hogy sok olyan munkafázis, elem volt és van, ami sehol máshol nincs, csak ebben az egyedülálló műemlék épületben. Ez sokszor idézett és idéz elő dilemmákat, miniválságokat: a Díszterem mennyezetének tartó szerkezete, a díszrácsok, a védőtető, a harmadik emeleti függesztett falak, a földemék tényleges szerkezete, a klímaberendezések elhelyezése, az infokommunikációs végpontok, a díszvilágítás, a pódium, a vetítővászon és végül a szfinxek (7. ábra a cikk végén) statikája – hosszan lehetne sorolni.

Óriási dolog, hogy minden nehézség és késlekedés ellenére, a szükségből erényt kovácsolva, az eredeti tervtől jó irányba eltérve sikerült a Díszterem összes szekkóját és falfestését, szobrait, faburkolatát teljesen, az eredeti állapotot megcélózva restaurálni (1–5. ábra a cikk végén), és a bontás során megsérült második emeleti Nagytermet és a csatlakozó tereket is felújítani.

Ha projektként tekintjük székházunk teljesre tervezett, de most csak szűk, ám annál fontosabb, értékesebb és szimbolikusabb épületrészekre és funkciókra korlátozódó felújításának első szakaszát, akkor megállapíthatjuk, hogy nekünk sem sikerült a projektek három kulcstényezőjét – a minőségi műszaki tartalmat, a határidőt és az összköltséget – a kiinduláskor meghatározottnak megfelelően és teljesen megtartani. Ilyen földi eredetű csodák a mai Magyarországon sincsenek. Azt azonban biztosan állíthatjuk, hogy a minőségi műszaki tartalom nem sérült, és az összköltség csak annyival emelkedett, amennyivel a magas műszaki tartalom és a kivitelezés kezdete után még feltárt műemléki sajátosságok azt indokolták. Azaz sikerült a szerződéses és ténylegesen indokolt szerződésmódosítások, valamint az Akadémia által a beruházásra előre tervezett, biztonsági tartalékkal is számoló keretek között maradni. A határidő jórészt azért csúszott, hogy az álmaink megvalósuljanak.

Ilyen nagy feladatot csak az a szervezet képes sikerrel teljesíteni, amelynek a vezetése kész és képes felvállalni a vele járó sajátos felelősséget. Kivételesen erős háttérrel és folyamatos bátorítással, helyszíni erősítéssel ad a beruházás lebonyolítójának és az érdekeiben eljáróknak; segíti az átütő, de felesleges konfliktusokat nem gerjesztő érdekérvényesítést; lehetővé teszi a különféle partnerek, hatóságok összehangolását; biztosítja a túlságosan gyakran szükségessé váló, de mégis a lehető leggyorsabb megrendelői döntéshozatalt. Választott vezetői és felelős testületei szintén nyitottak a folyamatos tájékoztatás fogadására, és kellő felhatalmazást adnak az előforduló kényes helyzetek megoldására.

Közös erőfeszítéseink eredményeképpen gyönyörű és hálás feladattá vált a székház rekonstrukciója. A 200 éves jubileumunk ünnepi közgyűlésére időben elkészült, és teljesen megújult a székház Lotz Károly által dekorált Díszterme. Méltó körülményeket biztosítottunk a közel kétéves jubileumi eseménysorozat megnyitására, ahol az összegyűlt akadémikusok, köztestületi tag közgyűlési képviselők körében megjelent a köztársasági elnök és a kormányzat képviselője is. Ugyanitt néhány nappal később magyar és külföldi Nobel-, Abel- és Wolf-díjasokat és más kiemelkedő tudósokat láttunk vendégül, majd kezdetét vette a magyar tudományosságot teljes egészében

bemutató rendezvénysorozat. Ugyancsak időre fejeződött be a másfél évtizede lezárt harmadik emeleten a munka, ahol megvalósult a régi képtár teljes felújítása (6. ábra a cikk végén), és egy új képtári szárny is helyet kapott. A régi képtárban a novemberi megnyitó óta állandó és időszakos kiállításainkon már eddig is közel tízezren csodálták meg az Akadémia Művészeti Gyűjteményének és Könyvtárának kincseit. Évtizedek adósságát is leróva méltó bemutatási és raktározási feltételeket sikerült biztosítani a Művészeti Gyűjtemény minden darabja számára.

Az ünnepi éveket követően, 2027-től folytatódhatnak a székház- és könyvtárfelújítási munkálatok. A rekonstrukció eddig szerzett tapasztalatai alapján nyugodt lélekkel és felelősséggel állhatunk elébe!

Irodalomjegyzék

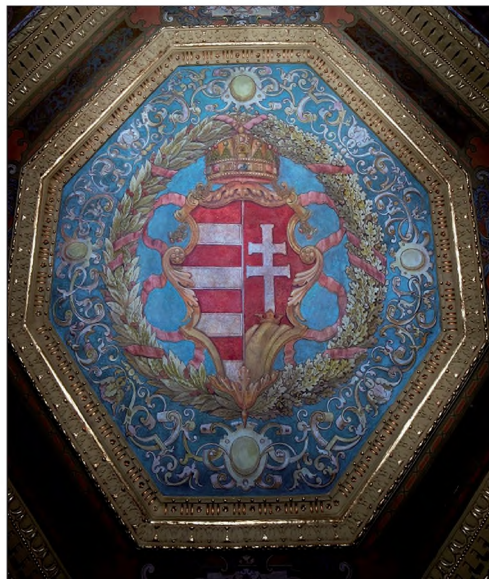
- „A Magyar Tudományos Akadémia Műemléki Munkacsoportjának állásfoglalása a műemlékügyről” (2023). *MTA* (2023. jún. 8.). https://mta.hu/mta_hirei/a-magyar-tudomanyos-akademia-muemleki-munkacsoportjanak-allasfoglalasa-a-muemlekugyrol-112981.
- „Az MTA 198., rendkívüli közgyűlése – 2024. december 11.” (2024). *MTA* (2024. nov. 25.). <https://mta.hu/kozgyules198/tajekoztato-a-szekhaz-felujitasanak-helyzeterol-114097>.
- „Elnöki és elnökségi bizottságok”. *MTA* (letöltés 2026. febr. 24.). <https://tinyurl.com/h8zmbwnb>.

1. ábra. A Díszterem címert rejtő mennyezetrésze a nagy csillár eltávolítása után
Forrás: Donkáné Verebes Éva és Oberfrank Ferenc

2. ábra. A feltárt címertábla restaurálás alatt
Forrás: Donkáné Verebes Éva
és Oberfrank Ferenc

3. ábra. A címertábla restaurálás után
Forrás: mta.hu;
fotó: Szigeti Tamás

4. ábra. A Díszterem a munkálatok közben
Forrás: Donkáné Verebes Éva
és Oberfrank Ferenc

5. ábra. Az elkészült Díszterem
Forrás: Donkáné Verebes Éva
és Oberfrank Ferenc

6. ábra. A harmadik emeleti régi képtár munkálatok közben
Forrás: Donkáné Verebes Éva és Oberfrank Ferenc

7. ábra. A négy homlokzati szfinx egyike, a délnyugati
Forrás: Donkáné Verebes Éva és Oberfrank Ferenc

„Akadémiák” az MTA ernyője alatt

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia elmúlt hat éve The Past Six Years of the Széchenyi Academy of Letters and Arts

Ferencz Győző

a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia ügyvezető elnöke

Történeti visszatekintés

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) 2020 és 2026 közötti tevékenységének ismertetését rövid történeti visszatekintéssel kell kezdeni, működése ugyanis megalapításának kontextusában válik érthetővé és értékelhetővé. Közismert tény, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának megalakulásától kezdve tagjai voltak írók, majd más művészek is. Többek között Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Jókai Mór, Arany János (aki 1870 és 1877 között a főtítkári tisztséget is betöltötte), a 20. században Babits Mihály, Illyés Gyula, Márai Sándor, Bartók Béla, Kodály Zoltán. Azonban az 1949. évi XXVII. akadémiai törvény következtében a művészek elvesztették tagságukat. Valójában már ekkor felmerült egy művészeti akadémia felállítása (Kónya 1999, 30–32).

A tudomány és a művészet merev szétválasztása ellen komoly érvek szólnak. A megismerésnek ez a két formája elválaszthatatlan egymástól, mindkettő az emberi elme alkotóképességének legmagasabb rendű teljesítménye. Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy különbségeik miatt bajos lenne közös szervezeti keretben egyesíteni őket.

Amikor Kosáry Domokos, az MTA elnöke úgy döntött, hogy a művészeket rehabilitálni kell, világosan megfogalmazta, hogy egy művészeti osztály nem integrálható az MTA szervezeti felépítésébe. A megoldást egy önálló művészeti akadémia létrehozásában látta. „Teljes önállóság, külön zárt egység, és mégis együttműködés” (Kosáry 1996). Az MTA Közgyűlése 1992. május 4-én alapította meg a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát. Jogi státuszát tekintve önálló, társult intézmény. Saját alapszabállyal rendelkezik, tisztségviselőit önállóan választja meg. Tagjai olyan írók és művészek, akik saját területükön kiemelkedőt alkottak. A rendes és tiszteleti (nem magyar állampolgárságú) tagok mellett 2018 óta vannak címzetes (nem alkotóművész) tagok is, ők a tudomány és művészet összetartozását hivatottak erősíteni. A testületnek egyszerre 60 olyan tagja lehet, aki nem töltötte be a 70. életévét. A tagok javadalmazását nem kapnak, tagdíjat nem fizetnek.

A SZIMA azt a gondolatot testesíti meg, hogy a művész szellemi szabadsága és a művészi alkotómunka függetlensége sérthetetlen érték. Célja, hogy megjelenítse az

irodalmi és művészeti élet sokszínűségében megvalósuló egységét, segítse a legmagasabb színvonalú művészi alkotások létrejöttét és széles körű elismerését.

Az alapítók eredeti elképzeléseit azonban nem sikerült megvalósítani, tervük befejezetlen maradt. Ennek politikai okai voltak. Az Országgyűlés 1994. március 28-án fogadta el a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló XL. számú törvényt, amelyből kihagyta a SZIMA-ra vonatkozó részt, és egyéb módokon is akadályozta működését. Ennek egyik következménye lett, hogy költségvetése az MTA költségvetésének a része (Ferch 2017, 73).

Ez 1992 és 2015 között – 23 éven át – változatlanul 10 és 12 millió forint között mozgott, majd 2016-ban 19,6 millió forintra emelkedett. 2022 óta pedig 30,5 millió forint. Ez az összeg biztosítja a kéttagú titkárság működését. A bérjellegű kiadások a költségvetés 70%-át teszik ki. A fennmaradó hányad fordítható művészeti feladatokra.

Bár Kosáry a megalapítás előterjesztésében hangsúlyozta, hogy a SZIMA nem az MTA művészeti „tagozata” (Ferch 2017, 43), mégis olyan hibrid megoldás született, amelynek következtében a SZIMA afféle kihelyezett, külső osztály lett. A magyar alkotóművészet hatalmas szellemi potenciálja koncentrálódik benne. Azonban a rendelkezésére álló korlátozott anyagi és szervezeti lehetőségek miatt a 160 rendes és szenior, 40 tiszteleti és 13 címzetes tagjának alkotómunkáját nem tudja értékükhöz méltóan sem támogatni, sem megjeleníteni. Továbbá 124 elhunyt tagjának művészi örökségét sem tudja egy akadémiától elvárható módon ápolni.

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia programjai, 2020–2026

A SZIMA évente húszegynéhány programot szervez. Ezek a közgyűlések és az év végi vacsorestek kivételével nyilvánosan és ingyenesen látogathatók. Helyszínük többnyire az MTA székházának valamelyik terme, olykor külső helyszín: kiállítási és koncerttermek, színházak. Az elmúlt években a székház felújítása idején a Közép-európai Egyetem (CEU) Nádor utcai épülete fogadta be rendezvényeinket.

Állandó programok

1. Széchenyi István halálának évfordulóján, április 8-án vagy ahhoz közel eső napon minden évben emlékbeszédet tartunk névadónk tiszteletére. A szellemi élet egy-egy jelentős képviselőjét kérjük fel, hogy tartson előadást területének valamely fontos társadalmi, tudományos vagy művészeti kérdéséről. Az előadások honlapunkon megtekinthetők. 2020-ban és 2021-ben a koronavírus-járvány miatt az előadások elmaradtak. A következő évtől az alábbi előadások hangzottak el:

- 2022. április 12. – Lamm Vanda: „Emberi jogok Magyarhonban és a nagyvilágban” (Lamm 2022);

- 2023. április 24. – Karsai György: „A hatalom természetrajza: Aiszhülosz *Leláncolt Prométheusza*, avagy a tudni nem érdemes dolgok tudománya” (Karsai 2023) (1. ábra);
- 2024. április 11. – L. Ritók Nóra: „Hol a felelősség? (Társadalmi leszakadás a gondoskodáspolitikai tükrében)” (L. Ritók 2024);
- 2025. április 8. – Sugár János: „Thézeusz hajója (művészet és környezeti katasztrófa)”;
- 2026. április 8. – Ungváry Krisztián: „Állami álhírgyártás a létező szocializmusban. Az állambiztonság és az »aktív intézkedések« 1945–1989”.

1. ábra. Karsai György előadása közben, 2023. április 24.
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

2. 2014 óta állandó angol nyelvű programunk a Nobel-díjas író költő, Seamus Heaney emlékéért ápoló beszéd („The Seamus Heaney Memorial Lecture”), melyet nemzetközileg is elismert író költők, irodalomtörténészek tartanak. Az esemény Írország Nagykövetsége támogatásából valósul meg, az emlékbeszédek elhangzása előtt a budapesti író nagykövet mond bevezetőt. 2020 és 2025 között Fintan O’Toole, Tom Hubbard, Bernard O’Donoghue, Roy F. Foster, Declan Kiberd és Vona Groarke tartottak előadást (Hubbard 2022; O’Donoghue 2023; Foster 2023 [2. ábra]; Foster 2024; Kiberd 2024; Kiberd 2025; Groarke 2025).

2. ábra. Roy F. Foster professzor előadása közben, 2023. október 5.
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

3. ábra. Gálffi László színművész székfoglaló előadása közben, 2021. szeptember 10.
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

3. Minden év decemberében az Akadémia Klub étteremben vacsoraesten látjuk vendégül tagjainkat. A közgyűlés mellett ez ad lehetőséget a tagságnak kötetlen eszmecserére, kerek évfordulós tagjaink köszöntésére.

4. Változó számú, de állandó programok új tagjaink székfoglaló előadásai. Ezek lehetnek hagyományos előadások, képzőművészeti kiállítások, performanszok, hangversenyek és színházi előadások is. Számuk évente 10-12, de 2020-ban és 2021-ben a koronavírus-járvány alatt csak 5-5 székfoglalót tudtunk tartani (3. ábra). Az elmúlt hat évben így is összesen 49 előadásra került sor. A magas színvonalú és többségében telt házas művészeti eseményeknek számos esetben sajtóvisszhangjuk is volt.

Az MTA-val közös rendezvények

1. 2016 óta az MTA közgyűlése második napjának délutáni programjában a SZIMA művészeti tárgyú vagy primer művészeti előadással vesz részt. Arra törekszünk, hogy körforgásszerűen minden művészeti ág képviselve legyen. 2020-ban a járvány miatt az előadás elmaradt. A következő évtől az alábbi programokat tartottuk:

- 2021. május 4. – A Dohnányi Quartet Dohnányi Ernő *A-dúr* és *Desz-dúr* vonós-négyesét adta elő.

4. ábra. Fullajtár Andrea előadása közben, 2025. május 7.
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

5. ábra. Tihanyi László az UMZE Kamaraegyüttes élén, 2023. november 30.
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

6. ábra. Enyedi Ildikó a szimpóziumon, 2025. november 6.
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

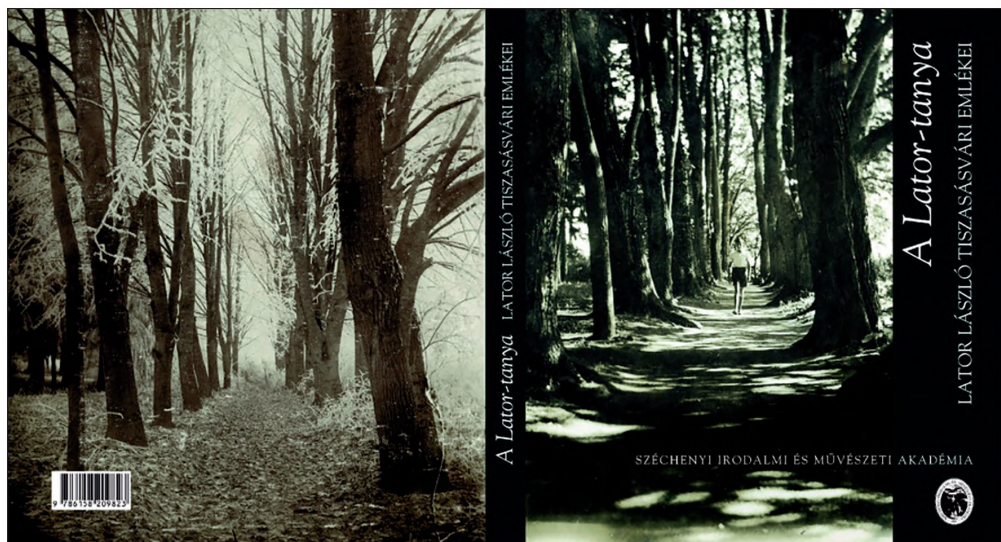
- 2022. május 3. – Sylvester Ádám „Mi is az Építészet?” címmel tartott előadást.
- 2023. május 9. – Dr. Szitha Tünde „Experimentum, hagyomány, konstrukció és személyesség Jeney Zoltán zenéjében” címmel tartott előadást (Szitha 2023).
- 2024. május 7. – Pócs Péter „Plakátmagány” című előadásában saját plakátművészetét mutatta be (Pócs 2024).
- 2025. május 7. – Fullajtár Andrea „A Tíz hónap Babilon-ügy” című előadásában részleteket olvasott fel nagyanyja, Galló Olga lágernaplójából (4. ábra).
- 2006. május 5. – Az ünnepi közgyűlés második napján a tervek szerint az MTA és a SZIMA közös szervezésű eseményen köszönti Krasznahorkai Lászlót irodalmi Nobel-díja alkalmából.

2. Az MTA „Művészeti estek az Akadémián” sorozatában két alkalommal szerepelünk. 2022. március 28-án Szűts Miklós és Vojnich Erzsébet kiállítását Haász István nyitotta meg, majd Igor Sztravinszkij *A katona története* című művét adta elő az UMZE Kamaraegyüttes és Gálffi László színművész, a karmester Vajda Gergely volt.

2023. május 22-én a „Maurer Dóra és asztaltársasága L' Entrée” című kiállítást Geskó Judit nyitotta meg, a kurátor Haász Katalin volt. A kiállítás a kortárs festészet páratlan seregszemléje volt (Geskó 2023).

3. 2021 óta rendszeres résztvevői vagyunk az MTA Magyar Tudomány Ünnepe című rendezvénysorozatának.

- 2021-ben az Anima Musicae Kamarazenekar Arnold Schönberg *Verklärte Nacht* és Wolfgang Amadeus Mozart *g-moll szimfónia* (No. 40) című művét adta elő, a karmester Tihanyi László volt (Anima Musicae Kamarazenekar 2021).
- 2022. november 16-án és 21-én „A lehetséges változatok” címmel kétnapos konferenciát tartottunk a versfordításról. Cseh Zoltán, Déry Balázs, Ferencz Győző, Nádasdy Ádám, Imre Flóra, Imreh András, Márton László, Olty Péter, Várady Szabolcs és Mesterházi Mónika tartottak előadást („A lehetséges változatok” 2022).
- November 30-án a Magyar Tudomány Ünnepe (MTÜ) zárókoncertjén Bartók Béla *Divertimentója* és Beethoven 4. *szimfóniája* hangzott el az Anima Musicae Kamarazenekar előadásában, a karmester Tihanyi László volt.
- 2023. november 30-án az MTÜ zárókoncertjén az UMZE Kamaraegyüttes előadásában Maurice Ravel *Szomorú madarak*, Claude Debussy *Kis szvit* és Manuel de Falla *Bűvös szerelem – szvit* című művei hangzottak el Tihanyi László átiratában és vezényletével („Koncerttel zárult a Magyar Tudomány Ünnepe” 2022) (5. ábra).
- 2024. november 29-én az MTÜ zárókoncertjén az Anima Musicae Kamarazenekar előadásában Franz Schubert *B-dúr szimfóniája* és Leoš Janáček *Bizalmas levelek* című műve hangzott el, a karmester Tihanyi László volt.
- 2025. november 6-án a SZIMA öt osztálya „A művészet autonómiája” címmel összművészeti szimpóziumot rendezett. Márton László író, Fejérdy Tamás

7. ábra. Lator László *A Lator-tanya*

8. ábra. A *Lator-tanya* könyvbemutatója az MTA KIK konferenciatermében.
A résztvevők balról jobbra: Bognár Róbert, Gálffi László, ifj. Lator László, Ferencz Győző,
Várady Szabolcs, Kemény Aranka, 2024. január 11.
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

építész-mérnök, Kicsiny Balázs képzőművész és Lukács Miklós zeneművész, cimbalomjátékos előadásai után Enyedi Ildikó mutatta be az erre az alkalomra készített rövidfilmjét (*A művészet autonómiája* 2025) (6. ábra).

4. Falus András főszerkesztő meghívására a SZIMA osztályai tematikus összeállításokkal mutatkoztak be a *Magyar Tudomány* hasábjain. A folyóirat 2021/8. számában Saxon Szász János és Dárdai Zsuzsa szerkesztésében „Művészet/tudomány határterületek az alkotásban” címmel a Képző- és Iparművészeti Osztály (Saxon Szász–Dárdai 2021); 2022/3. számában Tihanyi László és Saxon Szász János szerkesztésében „Tudomány és zene: egy tartós és sokszínű kapcsolat” címmel a Zenei Alkotóművészeti Osztály (Tihanyi–Saxon Szász 2022); 2023/5. számában Ferencz Győző szerkesztésében „A lehetséges változatok” címmel az Irodalmi Osztály (Ferencz 2023); 2023/6. számában Szabó Levente és Saxon Szász János szerkesztésében „Tudományos és alkotói-művészi megközelítéseket integráló nézőpontok az építészetben” címmel az Építőművészeti Osztály összeállítása jelent meg (Szabó–Saxon Szász 2023). A Mozgóképfilm- és Színházművészeti Osztály összeállítása (Márton László vendégszerkesztésében) megjelenés előtt áll.

Konferenciák, könyvbemutatók, szerzői estek

2021-ben a koronavírus-járvány alatt videóest-sorozatot indítottunk, melynek keretében előadások, kerekasztal-beszélgetések, szerzői estek, koncertek hangzottak el tagjaink és meghívott vendégek részvételével:

- Végel László (2021): „Posztjugoszláv irodalmi identitáskaleidoszkóp – zsidó és kisebbségi identitás”;
- Kondor Ádám (2021): „Eberhardt Wüllner: Geistliche Gesänge – egy elképzelt romantikus zeneszerző szólóénekeire írt dalciklusa”;
- Magyar Péter (2021): „FUGA 019 online: Fraktálduma – Magyar Péter: Codex Linearum”;
- Nádasdy Ádám (2021): „A rend, amit csinálok – szerzői est”;
- Hegedűs D. Géza (2021): „»Az erősen elképzelt néző színháza« – avagy színházjárvány idején és aztán”;
- Csomay Zsófia (2021): „A Vár és egyéb aktuális építőművészeti kérdések”;
- Saxon Szász János (2021): „STEAM. Művészet/Tudomány határterületek az alkotásban”;
- Jordán Tamás (2021): „Beszélgetés Jordán Tamás készülő Ady-estjéről”.

2022. április 5-én „Örkény 110” címmel konferenciát rendeztünk Radnóti Zsuzsa és Reményi József Tamás szervezésében, melynek záróeseményén Mácsai Pál „Egypercesek negyven percben” című összeállítását adta elő. A konferencia anyagát a *Tiszatáj* 2022. július–augusztusi száma közölte.

2023. január 27-én Dégi János előadásában Bari Károly költői estjére, május 25-én Bartha László, október 12-én Dús László, október 24-én pedig Kelle Antal képzőművészek könyvbemutatóira került sor.

2024. január 11-én az MTA Könyvtár Konferenciatermében Lator László *A Lator-tanya* című posztumusz fényképalbumát mutattuk be. A kötetet a SZIMA adta ki közösségi finanszírozásból (7. ábra). Lator műveiből Gálffi László olvasott fel (8. ábra).

2024. április 13-án a Nyitott Műhelyben „Elhagyott színtér, megmaradt világ” címmel költők közreműködésével felolvasó-délutánt tartottunk Lator László műveiből.

Egyéb tevékenységek

A SZIMA két díj társalapítója. A Szekeres György Műfordítói Érmét 2014-től, a Román András Műemlékvédelmi Érmét 2022-től évente egy alkalommal adjuk át. Mindkettő Szekeres-Varsa Vera magánkezdeményezésére jött létre. A díjak célja a kiváló műfordító és kiadói szerkesztő, illetve műemlékvédelmi szakember emlékének őrzése. Odaítélésükről a szakmai kuratórium dönt. A díj pénzjutalommal nem jár. Az emlékérmeket Szlávics László szobrászművész készítette (9. ábra).

9. ábra. Vargyas Zoltán átveszi a Szekeres György Műfordítói Emlékérmet Szekeres-Varsa Verától, 2023. április 25.

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

2023-ban az Építőművészeti Osztály „SZIMA – Építész kávéházi estek” címmel kulturális tematikájú sorozatot indított a FUGA Budapesti Építészeti Központban.

2024. május 12-én az Építőművészeti Osztály a FUGA-val közösen és az MTA támogatásával „Helyzetkép” címmel rendezett kiállítást az épített környezet fenntartóhatóságának kérdéséről. A kiállítás anyagából készült könyv 2025-ben jelent meg.

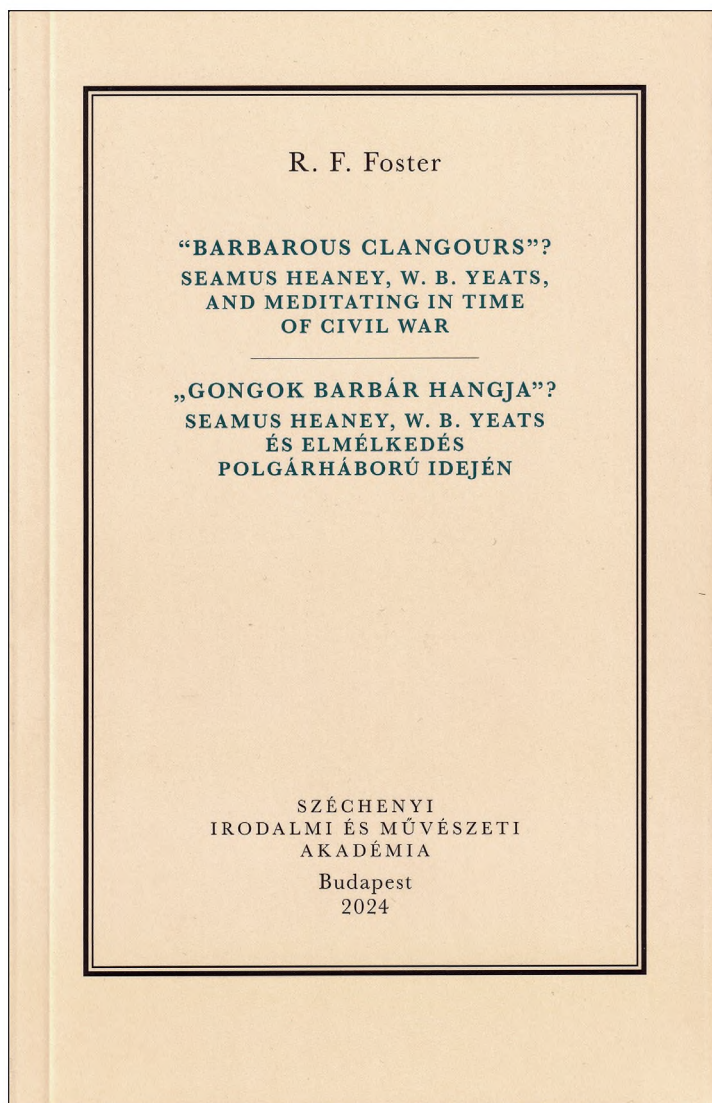
Nemzetközi kapcsolatok

A SZIMA jó kapcsolatot ápol Írország Nagykövetségével. A Nagykövetség finanszírozza a 2014 óta évente megrendezett Seamus Heaney-émlékbeszédeket és az előadások kétnyelvű kiadásainak megjelentetését. A sorozatban eddig nyolc kötet jelent meg:

- Medbh McGuckian: *Remembering Seamus Heaney – Emlékezés Seamus Heaney-re* (2016);
- Eiléan Ní Chuilleanáin: *Seamus Heaney: The Escape from Thebes – Seamus Heaney: Menekülés Thébából* (2018);
- Gabriel Fitzmaurice: *Where History Meets Poetry: Local History and Its Reflection in the Ballad – Ahol történelem és költészet találkozik: A helytörténet tükröződése a balladákban* (2019);
- William John McCormack: *Understanding Seamus Heaney: Between Bartók and Robert Lowell – Hogyan értsük Seamus Heaney-t: Bartók és Robert Lowell között* (2020);
- Tom Hubbard: *The Emerald Passport: Seamus Heaney, Literature and Europe – A smaragd útleve: Seamus Heaney, az irodalom és Európa* (2022);
- Bernard O'Donoghue: *Late Heaney and Expectation – A kései Heaney és az elvárások* (2023);
- Foster, R. F.: *“Barbarous Clangours”? Seamus Heaney, W. B. Yeats, and Meditating in Time cf Civil War – „Gongok barbár hangja”? Seamus Heaney, W. B. Yeats és elmélkedés polgárháború idején* (2024) (10. ábra);
- Declan Kiberd: *Brendan Kennelly: The Poet as Thinker – Brendan Kennelly: A költő mint gondolkodó* (2025).

William John McCormack költő és irodalomtudós 2016-os előadása végén bejelentette, hogy 1000 kötetből álló, 19. és 20. századi irlandisztikai tárgyú gyűjteményt adományoz az MTA Könyvtár és Információs Központnak. Az évek során a folyamatosan érkező adomány mennyisége mára jóval meghaladja a 2000 kötetet. Ezzel Magyarország legnagyobb irlandisztikai tárgyú, kutatható könyvtári állománya jött létre. Az MTA Könyvtár és Információs Központ viszonzásképpen kötetet jelentetett meg William John McCormack tiszteletére (Ferencz–Vesztergom 2020).

2022. szeptember 14-én a *100 Years cf Ulysses* című dokumentumfilm magyarországi premierjére került sor az MTA székházának Dísztermében.

10. ábra. R. F. Foster: „Barbarous Clangours”? Seamus Heaney, W. B. Yeats, and Meditating in Time cf Civil War – „Gongok barbár hangja”? Seamus Heaney, W. B. Yeats és elmélkedés polgárháború idején

2022. október 20-án „Ulysses100” címmel a Magyarországi James Joyce Társaság Írország Nagykövetségével együttműködve, a SZIMA védnökségével tudományos szimpóziumot tartott. Az esemény szervezője Takács Ferenc címzetes tagunk volt.

2023. március 21-én „Our Europe – A mi Európánk” címmel Írország és Dánia Nagykövetsége az MTA székházában tartott ünnepséget uniós csatlakozásuk 50. évfordulóján (11. ábra). Az angol nyelvű esemény házigazdája a SZIMA volt.

11. ábra. Az EU50 „50 Years of European Membership” rendezvény.

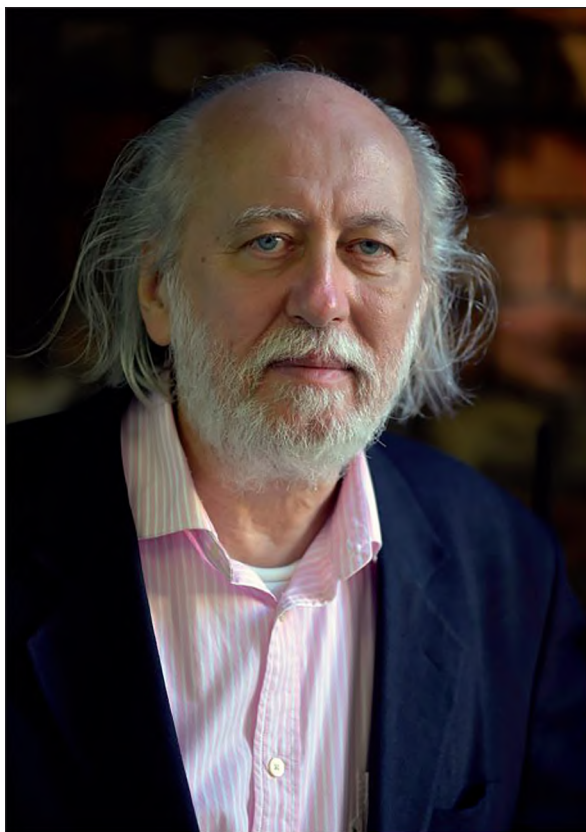
A képen balról jobbra: Serdült Viktória újságíró, Ronan Gargan, Írország nagykövete, Erik Vilstrup Lorenzen Dánia nagykövete és Gálik Zoltán, a Budapesti Corvinus Egyetem docense, 2023. március 21.

Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

A SZIMA alapító tagja a berlini Akademie der Künste kezdeményezésére 2020. október 8-án létrehozott nemzetközi művészeti akadémiai szövetségnek, a European Alliance of Academiesnek. A szövetségnek 29 ország 70 művészeti akadémiaja a tagja. A SZIMA részt vett a küldetésnyilatkozat megfogalmazásában (Berlin Manifesto 2020), és lehetőségeihez mérten szerepet vállalt a szövetség munkájában. A transznacionális szövetség célja a művészet és gondolkodás szabadságának védelmezése. Ennek jegyében munkacsoportokat hozott létre, kéthavonta online megbeszéléseket és évente egy-két alkalommal konferenciákat tart változó helyszínnel és tematikával. Az Alliance 2021. szeptember 7-én online meghallgatást szervezett Sabine Verheyen asszonnyal, az Európai Parlament Kulturális és Oktatási Bizottságának elnökével, amelyen a SZIMA mellett számos társintézmény vett részt, és számolt be a kultúra helyzetéről országukban. A 2021. december 2-án és 3-án Madridban tartott, „The Power of Art: Defending a Transnational Understanding of European Culture” című konferencián a SZIMA képviselőiben elhangzott online előadás spanyol nyelven megjelent a házigazda Círculo de Bellas Artes művészeti akadémia folyóiratában (Ferencz 2022).

Összegzés

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia legfőbb törekvése, hogy a rendelkezésére álló keretek között méltóképpen képviselje azt a hatalmas szellemi értéket, amelyet élő és elhunyt tagjainak művészete jelent. Alapítóinak szándéka szerint a SZIMA az MTA egykori Széptudományi Alosztályának utóda. Hatalmas felelősséget ró rá, hogy feladata Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Arany János, Bartók Béla, Babits Mihály, Nemes Nagy Ágnes szellemi örökségének folytatása a kortárs magyar kultúrában. A folytonosságot olyan nagyszerű művészek teljesítménye testesíti meg, mint Maurer Dóra, akinek életmű-kiállítása 2019 és 2021 között másfél éven át volt látható a londoni Tate Modern Galleryben; Kurtág György, akinek *Fin du partie* című operáját 2018-ban a milánói Scala mutatta be; és Krasznahorkai László, akinek írói életművét 2025-ben a Svéd Királyi Akadémia irodalmi Nobel-díjjal jutalmazta (12. ábra). A SZIMA tevékenysége az elmúlt hat évben, csakúgy mint alapítása óta bármikor, a magyar művészet előmozdítását szolgálta.

12. ábra. Krasznahorkai László

Forrás: <https://www.krasznahorkai.hu/>; fotó: Szilágyi Lenke

Irodalomjegyzék

- „A lehetséges változatok” (2022). *YouTube* (2022. nov. 16., 2022. nov. 21.). <https://www.youtube.com/watch?v=xzSsJi8N6gI>, <https://www.youtube.com/watch?v=bjXt1V5TGow>.
- „A művészet autonómiája” (2025). *YouTube* (2022. nov. 16.). <https://www.youtube.com/watch?v=i3ALNRLbnAU>, <https://www.youtube.com/watch?v=qpDNYLNGeeU&t=4s>.
- Anima Musicae Kamarazenekar (2021). „Arnold Schönberg *Verklärte Nacht* és Wolfgang Amadeus Mozart *g-moll szimfónia* (no. 40)”. *MTA* (2021. nov. 26.). <https://mta.hu/tudomanyunnep2021/zarszo-schonberg-mozart-es-az-anima-musicae-kamarazenekar-a-magyar-tudomany-unnepe-zarorendezyene-videon-111814>.
- „Berlin Manifesto” (2020). *European Alliance of Academies* (2020. okt. 9.). <https://allianceofacademies.eu/manifest/>.
- Csomay Zsófia (2021). „A Vár és egyéb aktuális építőművészeti kérdések”. *YouTube* (2021. márc. 25.). <https://www.youtube.com/watch?v=CoOM8ZsH1IQ>.
- Ferch Magda (2017). „Tisztelet, hála és szégyenkező önvád». A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia huszonöt éve”. In: Ferch Magda, szerk. *Huszonöt év. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia története*. Budapest: Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, 29–117.
- Ferencz, Győző (2022). „Hungria, entre la amnesia social y la disonancia cognitiva”. *Minerva* 4/38, 50–51.
- Ferencz Győző, szerk. (2023). „A lehetséges változatok. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia konferenciája a versfordításról”. *Magyar Tudomány* 184/1, 559–664. https://mersz.hu/dokumentum/matud202305__3/?kiadvany_oldal_mod=1#matud202305_f87466.
- Ferencz Győző – Vesztergom Janina, szerk. (2020). *Presence Is No Island. Writings in Honour of William John Mc Cormack / A jelenlét nem sziget. Írások William John Mc Cormack tiszteletére*. Budapest: MTA KIK.
- Foster, R. F. (2023). „Barbarous Clangours”? Seamus Heaney, W. B. Yeats, and Meditating in Time of Civil War”. *MTA* (2023. okt. 5.). <https://mta.hu/szima/seamus-heaney-emlekbeszed-105825>.
- Geskó Judit (2023). „Maurer Dóra és asztaltársasága L’Entrée”. *YouTube* (2023. május 22.). <https://www.youtube.com/watch?v=relggMCBBnQ&t=3s>.
- Groarke, Vona (2025). „The Artful Voyeur”? – Seamus Heaney and Ekphrasis”. *MTA* (2023. okt. 9.). <https://mta.hu/szima/seamus-heaney-emlekbeszed-105825>.
- Hegedűs D. Géza (2021). „Az erősen elképzelt néző színháza – avagy színház járvány idején és aztán”. *YouTube* (2021. ápr. 8.). https://www.youtube.com/watch?v=QOJDlkL_-uM.
- Hubbard, Tom (2022). *The Emerald Passport: Seamus Heaney, Literature and Europe – A smaragd útlevel: Seamus Heaney, az irodalom és Európa*. Ford. Ferencz Győző. Budapest: SZIMA.
- Jordán Tamás (2021). „Beszélgetés Jordán Tamás készülő Ady-estjéről”. *YouTube* (2021. febr. 25.). <https://youtu.be/ZUv08P5p-1A?si=y7VL26o0gncf0zbC>.
- Karsai György (2023). „A hatalom természetrajza: Aiszkülosz *Leláncolt Prométheusz*a, avagy a tudni nem érdemes dolgok tudománya”. *Élet és Irodalom* 47/25 (2023. jún. 23.). <https://www.es.hu/cikk/2023-06-23/karsai-gyorgy/a-hatalom-termesztaraja.html>. Az előadás videófelvétele: <https://mta.hu/szima/karsai-gyorgy-eloadasa-a-xii-szechenyi-emleken-112739>.
- Kiberd, Declan (2024). „Brendan Kennelly – The Poet as Thinker”. *MTA* (2023. okt. 6.). <https://mta.hu/szima/seamus-heaney-emlekbeszed-105825>.
- Kiberd, Declan (2025). *Brendan Kennelly. The Poet as Thinker / Brendan Kennelly: A költő mint gondolkodó*. Ford. Ferencz Győző. Budapest: SZIMA.
- „Koncerttel zárult a Magyar Tudomány Ünnepe” (2022). *MTA* (2022. dec. 2.). <https://mta.hu/tudomanyunnep2022/a-magyar-tudomany-unnepe-112589>.
- Kondor Ádám (2021). „Eberhardt Wüllner: Geistliche Gesänge – egy elképzelt romantikus zeneszerző szólóénekekre írt dalciklusa”. *YouTube* (2021. jún. 3.). <https://www.youtube.com/watch?v=Hk5CRai9HJ0>.

- Kónya Sándor (1999). *A Magyar Tudományos Akadémia és a széptudományok*. Budapest: SZIMA.
- Kosáry Domokos (1996). „Előterjesztés az MTA 1991. december 2–3-i rendkívüli közgyűlésén. Akadémiai Levéltár. Közgyűlési iratok. Az MTA 1991. december 2-3-i rendkívüli kg. gyorsírási jegyzőkönyve”. In: Kónya Sándor. *A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia első évei*. Budapest: SZIMA, 21.
- L. Ritók Nóra (2024). „Hol a felelősség? Társadalmi leszakadás a gondoskodáspolitikai tükrében”. *Élet és Irodalom* 48/15 (2024. április 12.). <https://www.es.hu/cikk/2024-04-12/l-ritok-nora/hol-a-felelosseg-.html>. Az előadás videófelvétele: <https://mta.hu/szima/l-ritok-nora-eloadasa-a-xiii-szechenyi-emlekesten-113536>.
- Lamm Vanda (2022). „Emberi jogok Magyarhonban és a nagyvilágban”. *Magyar Tudomány* 183/9, 1174–1189. <https://doi.org/10.1556/2065.183.2022.9.8>.
- Magyar Péter (2021). „FUGA 019 online: Fraktálduma – Magyar Péter: Codex Linearum”. *YouTube* (2021. jún. 17.). <https://www.youtube.com/live/5L3CJhbgcQo>.
- Nádasdy Ádám (2021). „A rend, amit csinálók – szerzői est”. *YouTube* (2021. ápr. 22.). https://youtu.be/NBwkcXPo_20?si=bR1q4fs0ICtPFWtV.
- O'Donoghue, Bernard (2023). *Late Heaney and Expectation – A kései Heaney és az elvárások*. Ford. Ferencz Győző. Budapest: SZIMA.
- Pócs Péter. „Plakátmagány” (2024). *YouTube* (2024. máj. 7.). <https://www.youtube.com/watch?v=8jluPBK0Wec>.
- Saxon Szász János (2021). „STEAM. Művészet/Tudomány határterületek az alkotásban”. *YouTube* (2021. márc. 11.). <https://youtu.be/qJF0KcC4QRo?si=gf92mWSPegEKPE3Q>.
- Saxon Szász János – Dárdai Zsuzsa (2021). „STEAM (Science–Technology–Engineering–Art–Mathematics) Művészet/tudomány határterületek az alkotásban”. *Magyar Tudomány* 182/8, 1009–1087. https://mersz.hu/dokumentum/matud202108__3/.
- Szabó Levente – Saxon Szász János (2023). „STEAM (Science–Technology–Engineering–Art–Mathematics) Tudományos és alkotói–művészi megközelítéseket integráló nézőpontok az építészetben”. *Magyar Tudomány* 184/6, 701–775. https://mersz.hu/dokumentum/matud202306__3/?kiadvany_oldal_mod=1#matud202306_f88551.
- Szitha Tünde (2023). „Experimentum, hagyomány, konstrukció és személyesség Jeney Zoltán zenéjében”. *YouTube* (2023. máj. 18.). <https://www.youtube.com/watch?si=q63b5vTvNeiUj6ck&v=z3htpHV8GM&feature=youtu.be>.
- Tihanyi László – Saxon Szász János (2022). „STEAM (Science–Technology–Engineering–Art–Mathematics) tudomány és zene: egy tartós és sokszínű kapcsolat”. *Magyar Tudomány* 183/3, 271–344. https://mersz.hu/dokumentum/matud202203__3/?kiadvany_oldal_mod=1#matud202203_f72592.
- Végl László (2021). „Posztjugoszláv irodalmi identitáskaleidoszkóp – zsidó és kisebbségi identitás”. *YouTube* (2021. máj. 20.). <https://www.youtube.com/watch?v=sBZ911rdeI>.

A Fialat Kutatók Akadémiája első hét éve

The First Seven Years of the Hungarian Young Academy

Kun Bernadette¹ – Szentgáli-Tóth Boldizsár² – Dékány Éva³ – Kecskés Gábor⁴ –
Máté Ágnes⁵ – Solymosi Katalin⁶ – Török Péter⁷ – Wilhelm Imola⁸

a Fialat Kutatók Akadémiája korábbi és jelenlegi társelnökei és egy korábbi vezetőségi tagja

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet, Budapest

² Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Kutatóintézet, Budapest

³ Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest

⁴ Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Kutatóintézet, Budapest;
Széchenyi István Egyetem Nemzetközi és Európai Jogi Tanszék, Győr

⁵ MTA Könyvtár és Információs Központ, Budapest

⁶ Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar Növényismereti Tanszék, Budapest

⁷ Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar Biológiai és Ökológiai Intézet Ökológiai Tanszék, Debrecen;
HUN-REN-DE Funkcionális és Restaurációs Ökológiai Kutatócsoport, Debrecen

⁸ HUN-REN Szegedi Biológiai Kutatóközpont Biofizikai Intézet, Szeged

A Fialat Kutatók Akadémiája (FKA) immár a hazai tudományos élet egyik fontos szereplője, amely megalakulása óta következetesen azon dolgozik, hogy a fiatal kutatók érdekeit képviselje, szakmai kiválóságukat és fejlődésüket támogassa, enyhítse a tudományos pályán tapasztalható egyenlőtlenségeket, felkeltse és fenntartsa a tudományos pálya iránti érdeklődést, erősítse a kutatók és a társadalom közötti kapcsolatot, valamint aktívan járuljon hozzá a magyar tudománypolitika alakításához. Az FKA fő célja, hogy a fiatal kutatók hangja legyen Magyarországon.

Az FKA a Magyar Tudományos Akadémia mellett működő szervezet, amely 2019-ben alakult azzal a céllal, hogy érdekképviselőt biztosítson a 45 év alatti fiatal kutatóknak, továbbá elősegítse tudománypolitikai szerepvállalásukat. Az FKA előzményei 2016-ra nyúlnak vissza, amikor Toldi Gergely neonatológus javasolta Lovász László akkori MTA-elnöknek egy hazai fiatal kutatói akadémia létrehozását. A kezdeményezést követően, 2017-ben megrendezték az I. Fialat Kutatók Fórumát, amely fontos lépés volt a szervezet megalakulásának előkészítésében, és amelyet egy országos kérdőíves felmérés követett a fiatal kutatók helyzetéről. Lovász László felkérésére 2018 júniusában megalakult a Fialat Kutatók Eseti Bizottsága, amelynek elnöke Pósfai Mihály akadémikus volt. Az akadémikusokból és fiatal kutatókból álló bizottság feladata a fiatal kutatók helyzetének feltárása, valamint a létrehozandó szervezet működési kereteinek és alapszabályának előkészítése volt. Ennek a munkának az eredményeként az FKA 2019. május 7-én tartotta alakuló közgyűlését az MTA székházában 24 alapító taggal (*1. ábra*). 2021-ben az MTA és az FKA együttműködési megállapodást kötött.

1. ábra. Az FKA alapító okirata a logóval
Forrás: FKA

A szervezet 60 tagból áll, a tagokat öt évre választják meg. A tagság munkáját önkéntes alapon, saját tudományos (és oktatási) tevékenységein túl végzi. A közösség évente 12 új taggal bővül, miközben ugyanennyi tag válik alumnivá. Nyílt pályázati rendszer keretében önkéntes jelentkezésre, majd köztestületi szavazásra épülő, többlépcsős kiválasztási folyamat eredményeként minden tavasszal sor kerül a 12 új tag felvételére. A kiválasztás során kiemelt szempont a diverzitás biztosítása, a nemek kiegyensúlyozott arányán túlmenően biztosítva a földrajzi sokszínűséget és a tudományterületek arányos képviseletét.

Az FKA operatív irányítását a Vezetőség látja el, amelybe a tagság választja a pályázók közül a két társelnököt és az öt vezetőségi tagot. A társelnökök megbízatása két évre szól, egyéves átfedéssel, míg a vezetőségi tagokat egy évre választja a tagság titkos szavazással. Az FKA megalakulása óta a szervezetet mindig egy női és egy férfi társelnök vezeti. Az alapító társelnökök Dékány Éva és Török Péter voltak (2019–2021). A 2021–2022-es ciklusban Solymosi Katalin Török Péterrel, 2022–2023-ban Kecskés Gáborral töltötte be a tisztséget. A 2023–2024-es ciklusban Wilhelm Imola Kecskés Gáborral, 2024–2025-ben Szentgáli-Tóth Boldizsárral vezette a szervezetet. 2025 májusától 2026 áprilisáig a társelnökök Szentgáli-Tóth Boldizsár és Kun Bernadette.

Az FKA megalakulása óta kiemelt feladatának tekinti a fiatal kutatók érdekképviselését. A szervezet rendszeres egyeztetéseket folytat az MTA vezetésével, részt vesz szakmai konzultációkban, több MTA-bizottság munkájában, és strukturált együttműködés keretében járul hozzá a fiatal kutatókat érintő döntések előkészítéséhez, ezáltal intézményes szereplője a hazai tudománypolitikai párbeszédnek. Ennek részeként több alkalommal végzett átfogó kérdőíves felmérést a hazai fiatal kutatók helyzetéről – különös tekintettel a karrierút bizonytalanságaira, a pályázati rendszer működésére, a mobilitási lehetőségekre és a családalapítással összefüggő kihívásokra. Az FKA első, 2018 tavaszán több mint 1500 válaszadó bevonásával végzett országos felméréseinek eredményei szerint (Alpár et al. 2018), bár a fiatal kutatók motivációja erős, és szakmai érdeklődésük elkötelezett, az anyagi bizonytalanság, a támogatási rendszer hiányosságai és a karrierút kiszámíthatatlansága komoly akadályokat jelentenek a hazai tudományos életben való megmaradásuk és szakmai fejlődésük szempontjából (Havasi et al. 2025).

Az FKA 2021-ben végzett országos felmérése részletes képet adott az akadémiai pályá strukturális problémáiról (Németh et al. 2023). Az eredmények megerősítették, hogy a fiatal kutatók jövedelmi helyzete általánosan kedvezőtlen, jelentős nemi különbségek mutathatók ki a keresetekben, és a gyermekvállalás, kifejezetten a nők esetében, érezhetően negatívan befolyásolja a karrierutat. Kimutatható volt a fővárosi és vidéki intézmények által biztosított jövedelmek közötti eltérés is, valamint az, hogy sok fiatal kutató több forrásból – ösztöndíjból, pályázatból, másodállásból – kénytelen biztosítani megélhetését. A felmérés rávilágított arra is, hogy a munkaterhelés magas, az előmeneteli rendszer kiszámíthatósága korlátozott, és a Covid19-járvány tovább növelte a bizonytalanságot és a szakmai terheket.

Az FKA és az MTA 2025-ben több mint 5000 kutató részvételével a teljes – nem csak 45 év alatti – kutatói közösség körében közösen készített országos felmérése (Koltai et al. 2026) megerősítette az FKA korábbi, 2018-as és 2021-es kutatásainak fő megállapításait: a hazai kutatói pályát továbbra is jövedelmi bizonytalanság, jelentős nemi és intézményi különbségek, valamint a karrierút kiszámíthatatlansága jellemzi (Kollár 2025). Az adatok rámutattak, hogy a nők kereseti hátránya továbbra is a teljes életpályára vetítve is fennáll, valamint az intézménytípusok között is számottevő eltérések mutatkoznak, miközben a pályázati rendszer átláthatóságával és tervezhetőségével kapcsolatos elégedetlenség változatlanul erős. A kutatás külön vizsgálta a mentális jóllét és a kiegészítő mutatóit, és az eredmények arra utalnak, hogy a szakmai túlterheltség és a bizonytalan előmeneteli kilátások a jóllét csökkenésével és a kiegészítő magasabb szintjével járnak együtt. A felmérés összességében megmutatta, hogy az FKA korábbi érdekképviselési fókuszai – a kiszámíthatóbb életpálya, az esélyegyenlőség erősítése és a munkakörülmények javítása – a mentális jóllét és a hosszú távú pályán maradás szempontjából továbbra is kulcsfontosságúak.

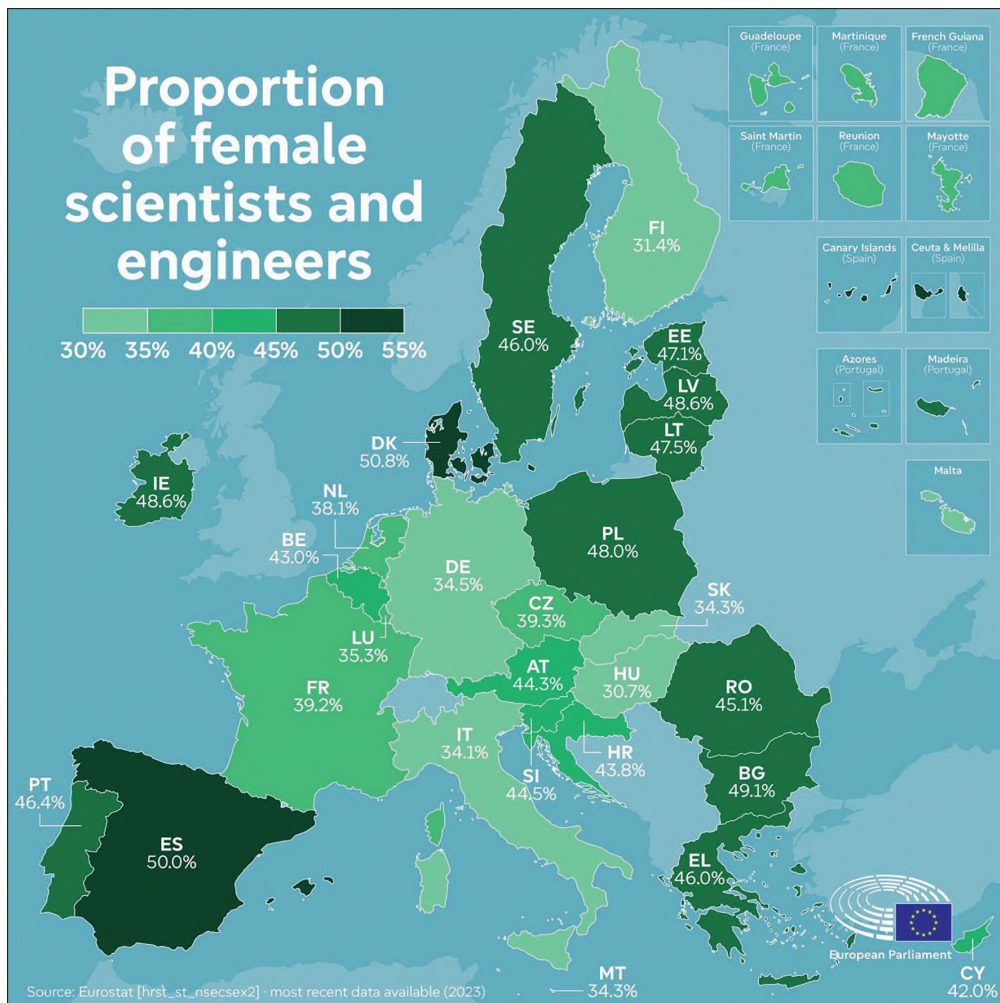
Az FKA a felmérései adataira támaszkodva több esetben is sikeresen ért el változtatásokat a fiatal, különösen a női és kisgyermekes kutatók esélyegyenlőségének

erősítése érdekében. Kezdeményezésére a pályázati korhatárok meghatározásakor beszámíthatóvá vált a gyermeknevelési szabadságon töltött időszak, és ma már korhatárkedvezmény kérelmezhető a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj pályázatainál is. A Lendület Program pályázati feltételei szintén módosultak: a korhatár-kompenzáció nemcsak a kiskorú gyermeket, hanem minden gyermeket nevelő pályázóra kiterjed, és a PhD-időhatár kompenzációja a fokozatszerzést megelőzően született gyermekek esetében is érvényesíthetővé vált. Az FKA kezdeményezésére az MTMT-ben rögzíthetővé tették a gyermekvállalással összefüggő karriermegszakítás időtartamát és a gyermekek számát, ami a méltányosabb tudományos értékelést támogatja. A szervezet emellett – Magyarországon szinte egyedülálló módon – saját rendezvényein következetesen törekszik gyermekfelügyelet biztosítására, hogy a kisgyermekes kutatók is részt vehessenek a szakmai programokon.

Az FKA női kutatók szakmai előmenetelének támogatását célzó programjai között szerepelt a 2024-ben megrendezett „Nők a vezetésben” webinárium, valamint az MTA200 Jubileumi Tudományünnep „Nők a tudományban” című konferenciáján való részvétel két FKA-előadóval. Az FKA emellett szélesebb értelemben vett esélyegyenlőségi kérdésekkel is foglalkozik: eddig négy alkalommal szervezett esélyegyenlőségi webináriumot, amelyek a fogyatékkal élő kutatók szakmai kihívásaira és támogatási lehetőségeire irányították a figyelmet. Mindezek mellett az FKA számos szakmai tanulmányt publikált a kutatónők helyzetéről (Toldy et al. 2025) és a nemi esélyegyenlőség kérdéseiről (Kovács et al. 2025). A 2025-ben publikált tanulmány adatai szerint Magyarország az Európai Unió egyik legkedvezőtlenebb helyzetű országa a női kutatók arányát tekintve: a kutatók és mérnökök között a nők aránya az EU-ban a legalacsonyabbak közé tartozik (2. ábra).

Bár a doktori fokozatot szerzők körében a nemek aránya közel kiegyenlített, a magasabb akadémiai pozíciókban a nők aránya csökken, miközben uniós szinten ezzel ellentétes, növekvő tendencia figyelhető meg. A vezetői és döntéshozói pozíciókban különösen jelentős a lemaradás az EU-átlaghoz képest. A pályázati sikeresség terén fennálló nemi különbségek mérséklődtek ugyan, de továbbra is számottevőek. Kiemelt eltérés mutatkozik a gyermekvállaláshoz kapcsolódó korhatár-kompenzáció rendszerében is: a hazai szabályozás kevésbé rugalmas és kevésbé egységes, mint az uniós gyakorlat, ami hozzájárul a női kutatók előmenetelének megtorpanásához a tudományos karrier magasabb szintjein.

Az FKA a tudományos pálya mentális kihívásaira is tudatosan reflektál: nyitott online *mental well-being* sorozatot indított, amely lehetőséget teremt arra, hogy szakemberek és tapasztalt kutatók a mentális jóllét, a reziliencia és a pályán maradás kérdéseiről beszélgessenek szélesebb közönség előtt. Az FKA YouTube-csatornáján is elérhető előadások és beszélgetések célja, hogy a kutatói élet nehézségeivel, kiégésközel állapottal és a lelki egyensúly megőrzésével kapcsolatos ismereteket közérthető módon juttassák el a fiatal kutatókhoz és minden érdeklődőhöz, elősegítve ezzel az egészségtudatos és támogató szakmai kultúra erősítését.

2. ábra. Női kutatók és mérnökök aránya az Európai Unióban 2023-ban

Forrás: „Employed Persons in Science and Technology...”;

„It’s Time to Celebrate the Incredible Women...”

Az FKA megalakulása óta több alkalommal is hivatalos állásfoglalásokban, szakcikkekben és nyilatkozatokban fejezte ki szakmai álláspontját a hazai tudományos életet érintő kérdésekben. Tagjai már 2019-ben kiálltak a fiatal kutatók helyzete és a kutatóintézet-hálózat átalakításának szakmai szempontjai mellett, hangsúlyozva a stabil finanszírozás és a kiszámítható életpálya jelentőségét. Az elmúlt években határozottan felszólalt a kutatói szabadság és az átlátható, tervezhető pályamodell védelmében, valamint állásfoglalásban reagált a HUN-REN hálózatot érintő szervezeti változásokra, különösen a bölcsészeti- és társadalomtudományi intézetek helyzetére és a kutatóintézeti PIC-számok (*Participant Identification Code*) ügyére, rámutatva

az adminisztratív bizonytalanság nemzetközi pályázati részvételt érintő kockázataira. Közleményben emelte fel szavát az elmaradt béremelések ügyében is, kiemelve a méltányos jövedelmi viszonyok és a munkakörülmények stabilitásának fontosságát. Nyilatkozatban állt ki az oktatók és kutatók megbecsülése mellett, valamint rövid közleményben fejezte ki szolidaritását a pedagógusokkal, hangsúlyozva, hogy a minőségi köz- és felsőoktatás a tudományos utánpótlás alapja.

Az érdekképviselés mellett a tudományos kiválóság elősegítése is az FKA egyik kiemelt célja. Mentorprogramokat szervez – többek között a Bolyai-ösztöndíjhoz kapcsolódó felkészítő és tapasztalatmegosztó alkalmakat –, valamint közreműködik Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA) pályázatíró workshopok lebonyolításában, erősítve a fiatal kutatók nemzetközi pályázati kompetenciáit. E törekvésekhez kapcsolódik az FKA által alapított Fekete Zoltán Fiatal Mentor Díj (3. ábra), amely a kiemelkedő fiatal kutatókat támogató OTDK (Országos Tudományos Diákköri Konferencia) mentori tevékenységet ismeri el, és a minőségi, felelős utánpótlás-nevelés fontosságára hívja fel a figyelmet.

3. ábra. A Fekete Zoltán Fiatal Mentor Díj 2025. évi ünnepélyes átadása
Forrás: mta.hu, fotó: Szigeti Tamás

Az FKA a CoARA-hoz („Coalition for Advancing Research Assessment...” 2024) való 2024-es csatlakozásával elkötelezte magát a felelős kutatásértékelés mellett, mely a mennyiségi mutatók helyett a tudományos minőséget, a szakmai sokszínűséget és

a társadalmi hatást helyezi előtérbe. Az FKA CoARA-akcióterve 2025 májusában került publikálásra, célja a hazai kutatásértékelési gyakorlat megújítása – különös tekintettel a fiatal kutatókra és a női kutatók helyzetére –, valamint a nemzetközi jó gyakorlatokhoz való igazodás. Az FKA mindemellett rendszeresen szervez webináriumokat, szakmai előadásokat és műhelybeszélgetéseket, amelyek a kutatói életpálya, a pályázati lehetőségek és a tudománypolitikai kérdések aktuális témáit dolgozzák fel.

Az FKA nemzetközi kapcsolatrendszerét tudatosan építi: aktív kapcsolatot tart fenn a Young Academy of Europe és a Global Young Academy szervezetekkel, és rendszeresen részt vesz a European National Young Academies gyűlésein, valamint a World Science Forum rendezvényein. Az FKA alapító tagja a Young Academies Science Advice Structure szervezetnek, amely biztosítja a fiatal és középgenerációs kutatók részvételét az európai tudományos szaktanácsadási folyamatokban. 2024-ben csatlakozott az FKA az All European Academies (ALLEA) szervezethez, amivel a magyar fiatal kutatókat nemcsak képviseli, hanem aktív módon be is kapcsolja a nemzetközi tudománypolitikai diskurzusokba, közvetítve a hazai tapasztalatokat és adaptálva a nemzetközi jó gyakorlatokat a magyar kontextusra.

Az FKA kiemelt figyelmet fordít a tudomány-népszerűsítésre és a fiatal generációk megszólítására, ehhez kapcsolódóan évente több alkalommal szervez programokat. Minden év novemberében, a Magyar Tudomány Ünnepén egész napos szakmai és ismeretterjesztő programot szervez, amelyen a fiatal kutatók közérthető formában mutatják be kutatási eredményeiket a szélesebb közönségnek. A májusi Fiatal Kutatók Fóruma nemcsak szakmai találkozó, hanem nyitott, közösségi esemény is, amely lehetőséget teremt a tudomány aktuális kérdéseinek bemutatására és megvitatására. Emellett az FKA rendszeresen szervez tudomány-népszerűsítő programokat középiskolás diákok számára – például a „Karácsonyi tudomány” rendezvényt –, amelyek célja a kutatói pálya vonzóbbá tétele és a tudomány iránti érdeklődés felkeltése a fiatalok körében.

Az FKA honlapján (fka.mta.hu/) és közösségimédia-felületein folyamatosan friss, aktuális információk találhatók a fiatal kutatókat érintő pályázati lehetőségekről, határidőkről és szakmai eseményekről, ezzel is támogatva a pályázati tervvel, benyújtással és kutatói előrehaladással kapcsolatos tájékozódást. A weboldalon külön „Pályázatok” menüpont segíti a kutatókat abban, hogy egy helyen, áttekinthető formában találják meg a számukra releváns ösztöndíjakat, támogatási kiírásokat és kapcsolódó tudnivalókat. A rendszeres online posztok, hírlevelek és közösségi megosztások révén az FKA nemcsak információt közvetít, hanem aktívan támogatja a fiatal és középgenerációs kutatókat a szakmai lehetőségek kihasználásában és a versenyképes pályázatok elkészítésében is.

Az FKA az elmúlt években sikerrel bizonyította, hogy képes hatékonyan, szakmailag megalapozottan és hitelesen képviselni a fiatal kutatók érdekeit mind hazai, mind nemzetközi szinten. Tevékenysége egyszerre járul hozzá a tudományos kiválóság erősítéséhez, a kutatói életpálya fenntarthatóbbá tételéhez és az esélyegyenlőség előmozdításához, különös tekintettel a női és kisgyermekes kutatók helyzetére. Az FKA

nyitott, sokszínű közösségként a jövőben is aktív szerepet kíván vállalni a magyar tudományos ökoszisztéma formálásában, hidat képezve a fiatal kutatók, a tudomány-politikai döntéshozók és a társadalom egésze között. Jövőképe változatlanul egy olyan tudományos és oktatási ökoszisztéma, amely átláthatóságot és egyenlő esélyt biztosít minden fiatal kutató számára.

4. ábra. Az FKA tagjairól készült csoportkép a 2022-ben megrendezett csapatépítő tréningen, az MTA mátraházi üdülőjében
Forrás: FKA

Irodalomjegyzék

- Alpár Donát et al. (2018). „Fiatal kutatók Magyarországon – Felmérés a 45 év alatti kutatók helyzetéről, karrierterveiről, nehézségeiről. Kutatási jelentés”. *FKA* (letöltés 2026. febr. 27.). https://fka.mta.hu/wp-content/uploads/Kutatasi-jelentes_2018_fiatal_kutatok_helyzete_felmeres_eredmeny.pdf.
- „Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA)” (2024). *FKA* (letöltés 2026. febr. 28.). https://fka.mta.hu/nemzetkozi_kapcsolat/coalition-for-advancing-research-assessment-coara/.
- „Employed Persons in Science and Technology (HRST) by Category, NACE Rev. 2 Activity and Sex (2008–2026)”. *Eurostat* (letöltés: 2025. ápr. 2.). https://doi.org/10.2908/HRST_ST_NSECSEX2.
- Havasi Dávid et al. (2025). „A kutatói életpálya kihívásai és a pályaelhagyás lehetséges okai a fiatal kutatók akadémiai életútján”. *Educatio* 34/1, 4–19. <https://doi.org/10.1556/2063.2025.00002>.
- „It’s Time to Celebrate the Incredible Women Shaping the Future of Science!”. *European Parliament* (letöltés 2026. márc. 10.). https://www.linkedin.com/posts/european-parliament_its-time-to-celebratethe-incredible-women-activity-7295018809621397505-aFln/.
- Kollár László (2025). „Az Akadémia tudománypolitikai kezdeményezései”. *Magyar Tudomány* 186/S2, 1–38. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.S2.1>.
- Koltai Júlia et al., szerk. (2026). *A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A 2025-ös MTA-FKA-felmérés főbb eredményei*. Budapest: MTA. https://doi.org/10.36820/mta_fka.2025.
- Kovács Karolina Eszter et al. (2025). „A kutatónők helyzete és támogatási lehetőségei hazai és nemzetközi jó gyakorlatok alapján”. *Educatio* 34/1, 53–69. <https://doi.org/10.1556/2063.2025.00005>.
- Németh Brigitta et al. (2023). „Egyenlőtlenségek a magyarországi fiatal kutatók között: tanulságok a Fialat Kutatók Akadémiájának 2021-es felméréséből”. *Magyar Tudomány* 184/12, 1529–1543. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2023.12.10>.
- Toldy Andrea et al. (2025). „A női kutatók helyzete Magyarországon és az Európai Unióban. Javaslatok a pályázati kedvezményrendszer méltányosabbá tételére”. *Magyar Tudomány* 186/9, 1768–1793. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.9.14>.

Epilógus

Amit örökül hagyunk és folytatásra javasolunk

What We Pass on as a Legacy and Recommend Continuing

Freund Tamás¹ – Kollár László² – Erdei Anna³

¹ az MTA elnöke

² az MTA főtitkára

³ az MTA főtitkárhelyettese

„De hát hol a könyv mely célhoz vezet?
Hol a nagyobb rész boldogsága? – Ment-e
A könyvek által a világ elébb?
[...]

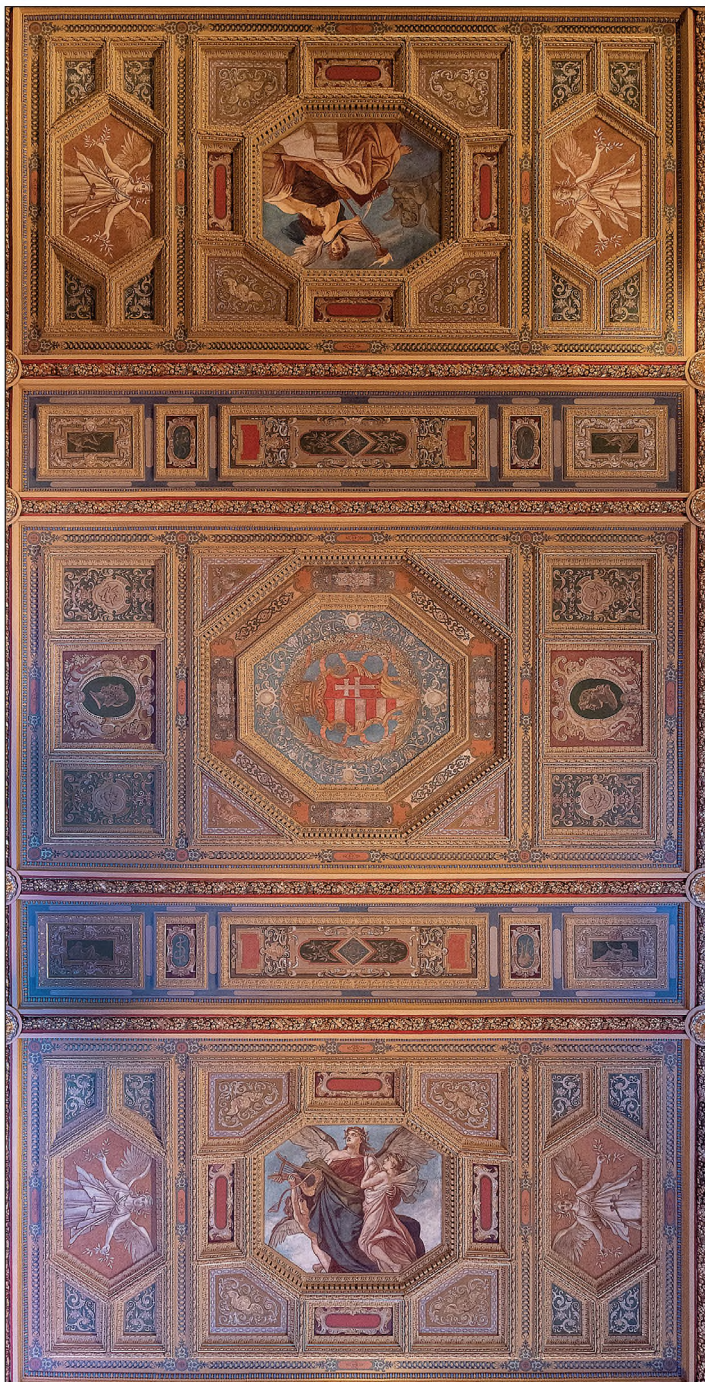
Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbékért.
Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kivíttuk a mély sülyedésből
S a szellemharcok tiszta sugaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához:
Köszönjük élet! áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfi munka volt!”

Vörösmarty Mihály: *Gondolatok a könyvtárban*

Belépve a székház első emeletén a megújult Díszterembe, felnézve a mennyezeti szekkókra, láthatjuk a tudomány és a művészet allegóriáját, a kettő között pedig a nemzetet jelképező magyar címert (*1. ábra*). A három kép együttesére az Akadémia törekvéseinek szimbólumaként is tekinthetünk.

A harmadik emeleti kiállítóteremben rácsodálkozhatunk korábbi akadémikusaink – a tankönyvekből ismerős – portréira, köztük Vörösmarty Mihályéra is, akinek mottóként idézett versének kézírata megtekinthető az egyik tárlóban. Vörösmarty kérdései egy tudós kérdései is, válaszai mindnyájunknak megszívlelendők.

A Díszterem és a székház harmadik emeletének megújítása – bár fontos és látványos része – a teljes rekonstrukciónak csupán az első üteme. A 2017-ben elkészült funkcionális terv koncepcióját megtartva elkészült a székház teljes felújításának engedélyezési terve, amely tartalmazza a pince árvíz elleni szigetelését és a Könyvtár bevonását a székház közlekedésébe. A műemlék épületben nem lehetett a tűzrendészeti előírásoknak megfelelő (füstmentes) lépcsőházat kialakítani, ezért az emeletek

1. ábra. A tudomány és a művészet allegóriája és a magyar címer
Forrás: mta.hu; fotó: Szigeti Tamás

látogathatósága jelenleg erősen korlátozott. A tervek szerint az új lépcsőházak és liftek kialakítására a könyvtár épületében kerülne sor, ami a mozgáskorlátozottak számára is méltóbb bejutást biztosítana. A székházon belül elválasztanánk egymástól a hivatali és a nagyközönség által látogatható épületrészeket, így jobban érvényesülne a társadalom irányába való teljes körű nyitás eredeti elgondolása. A beruházás folytatása és az ehhez szükséges források megszerzése a következő vezetésre vár.

Jelen kötet prológusában felidéztük az Akadémia 2019-es küldetésnyilatkozatát, amely hét pontban összegezte a legfontosabb célokat („Az Akadémia megújult küldetése” 2020). A 2025 nyarán készített MTA–FKA-felmérés (Koltai et al. 2026) szerint a hazai kutatók valamennyit nagyon fontosnak ítélik meg, ami kötelez bennünket: *elvárás az Akadémiával szemben, hogy felelősen, súlyának megfelelően vállaljon részt a hazai tudomány szolgálatában és alakításában.*

Lényeges üzenete a felmérésnek az is, hogy a kutatók kiemelten fontosnak tartják az MTA programjait, ezek megítélése jobb volt, mint az Akadémia általános (szintén pozitív) megítélése. Célszerű ezért, hogy az MTA a jövőben (is) elsősorban a programjaira fókuszáljon, amelyek a kutatóközösséget és a társadalmat is szolgálják. Az alábbiakban kiemelünk néhányat a teljesség igénye nélkül, részletes kifejtésük megtörtént az egyedi tanulmányokban.

Fenn kell tartani és folyamatosan meg kell újítani az Akadémia nagy presztízsű versenypályázati portfólióját, kiemelten fontos a *Bolyai János Kutatási Ösztöndíj* és a *Lendület Program*, amelyek segítik a kutatók önállósodását és itthon maradását. A Lendület Program anyagi támogatásának emelése mindenképpen megoldandó.

A nők a kutatói életpályán való helytállásának támogatására kidolgozott intézkedések folytatandók és kiteljesítendőek, de az esélyegyenlőség teljes körű megteremtéséhez még további megoldásokra van szükség. A fiatal kutatói nemzedék eléréséhez, problémáik meghallgatásához és kezeléséhez elsőrendű fontosságú a *Fiatal Kutatók Akadémiájával* elmélyítendő partnerség.

Négy éve indultak el *nemzeti programjaink* meghatározó stratégiai területeken. Ezek áttekintése, majd folytatása, esetleg új fókuszterületek bevonása már az új vezetés feladata lesz.

A hazai kutatók és kutatósszervezők munkáját segíti az MTA Könyvtár és Információs Központ által fenntartott Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) és a hazai bibliográfiai adattár, a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT). (Az ebben megtalálható tudományos publikációknak csak mintegy negyede lelhető fel a nemzetközi adatbázisokban is.) Fenntartásuk és fejlesztésük stratégiai jelentőségű. Jelenleg az MTMT üzemeltetésének költségvetési támogatása nincs megoldva, a minisztérium kifejezte szándékát, hogy a 2027-es akadémiai költségvetés már tartalmazni fogja a szükséges fedezetet. Elindult az MTMT új szoftverének kifejlesztése, ennek végigvitele is az új vezetés feladata lesz. Az MTMT-t alkalmassá kell tenni arra is, hogy a minden tudományterület számára egyaránt méltányos tudományértékelés bázisát képezze. Kiemelten fontos az MTA digitális vagyonának gyarapítása – a REAL repozitórium-rendszer –, lehetőleg valamennyi magyar

tudományos publikáció digitalizálása és megőrzése úgy, hogy azzal az MTA aktívan be tudjon kapcsolódni a mesterségesintelligencia-kutatások fejlesztésébe.

Az újkori magyar történelem egyik legmeghatározóbb fordulópontja után, 1927-ben Magyary Zoltán szerkesztésében jelent meg *A magyar tudománypolitika alapvetése* (Budapest: A Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetsége), amely 1948-ig kijelölte a hazai tudományos élet mozgásterét, kutatási irányait. Fontos lenne, hogy az MTA vezetése az osztályok vagy akár a teljes köztestület bevonásával elfogadjon egy konszenzuson alapuló *tudománypolitikai koncepciót*, amely megalapozza a hazai tudományok jövőbeli fejlődését, erősíti a teljes kutatási ökoszisztémát, és amely szolgálja a teljes hazai társadalmat a jelenben és a kiszámíthatatlan jövőben is.

Az Akadémia mindenkori alapfeladata a közel 900 műtárgyból álló *Művészeti Gyűjtemény* gondozása, a festmények, szobrok, bútorok és egyéb műtárgyak nyilvántartása, kölcsönzések lebonyolítása, kiállítások rendezése, tárlatvezetések, a gyűjteményi darabok restauráltatása. A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Akadémiától való elcsatolása szükségessé tette az MTA Titkárságán belül a Kulturális Javak Osztályának létrehozását, amely 2022 novembere óta látja el ezeket a feladatokat, és a bicentenáriumi kiállítások megvalósításában is jelentős szerepet vállalt. A Magyar Nemzeti Múzeumban 2025 májusa és októbere között megrendezett „Varázshatalom” című kiállításához közel 100 műtárggyal járult hozzá a gyűjtemény. 2025 novemberében pedig a székház felújított harmadik emeleti kiállítótermeiben megnyílt az Akadémia legjelentősebb műtárgyait bemutató, „200 év kincsei” című tárlat, amely 4 hónap alatt már közel 10 000 látogatót vonzott.

A következő években érdemes minél jobban kihasználni a gyönyörűen felújított harmadik emeleti kiállítótermeket, és sorra bemutatni a nagyközönségnek az Akadémia eddig raktárakba kényszerített kulturális kincseit, tudománytörténeti emlékeit. Hasonló állandó kiállítóter alakítandó ki az MTA Könyvtára Arany János utcai épületének földszintjén is.

A *kommunikáció* módját a digitális technológiák rohamos fejlődése jelentősen átformálta az utóbbi években: felértékelődtek a vizuális és audiovizuális formák, ezzel párhuzamosan felgyorsult az álhírek, áltudományos tartalmak terjedése is. Mindezeket a folyamatokat a Covid-járvány fokozta, és még sürgetőbbé tette az átalakulást. Az Akadémia kommunikációs tevékenysége kiválóan alkalmazkodott a megváltozott körülményekhez: az első ciklusban sikerrel küzdött meg a világjárvány okozta nehézségekkel, és új kommunikációs formák – online és hibrid megoldások – alkalmazásával a társadalom jóval nagyobb részét érte el, mint korábban. A második ciklus középpontjában a bicentenáriumi megünneplésre való felkészülés és a különböző események szervezése állt. A közönséggel való folyamatos kapcsolattartáshoz és az események minél szélesebb körben való kommunikálásához, ezáltal az Akadémián zajló események társadalmi jelenlétéhez a Facebook, az Instagram és a YouTube egymást kiegészítve járult hozzá.

A digitális technológiák és az infokommunikációs eszközök rohamos fejlődésével továbbra is lépést kell tartania az Akadémiának, hogy tovább erősítse a tudományos megközelítés elfogadását és az ismeretterjesztés hatékonyságát.

A nagy sikerrel lezajlott 17 *művészeti estünk* tapasztalatai alapján talán joggal reméljük, hogy hagyományt teremtettünk. A sorozat elindítását Kodály gondolatai inspirálták, melyek többek között tudomány és művészet egymásra hatását, összetartozását hangsúlyozzák. Művészeti estjeink azért jöttek létre, hogy tudomány, művészet és a borral nemesített közös étkezés szintézisében igazabb módon találkozassunk egymással. Mert az, hogy egy asztal körül összegyűlünk, Homérosz eposzai és az evangélium óta a kölcsönös tisztelet és a békesség formája és színtere az európai kultúrában. És nemcsak színtere, hanem egyúttal e tisztelet és békesség forrása is. Olyan tér és érintkezési forma, amely megvéd minket attól, hogy polarizálódjunk véleménykülönbségeink vagy akár csak tudományterületeink különbözősége okán. Művészeti estjeink törekvése kezdettől fogva az, hogy összehozza a hétköznapiakban teljesen más tudományterületen dolgozó, másként gondolkodó kutatókat, és találkozási helyet biztosítson a művészvilág képviselőivel is.

Ugyanakkor az eredményes kutatómunkához, az eredeti elképzelések megszületéséhez az ismereteken túl egy gazdag belső világból táplálkozó kreatív gondolkodási képesség szükséges. Ennek a belső világnak a gazdagodását pedig jelentős részben a művészetektől, az általuk nyújtott katartikus élményektől várhatjuk. A másik oldalon viszont a művésznek az útkeresés, értelmezés, közvetítés validálásához a tudományokban gyökerező visszaható impulzusokra van szüksége. Ahogy a francia festő és szobrász, Georges Braque írja híres aforizmájában: „A művészet célja, hogy felkavarjon, a tudományé, hogy megnyugtasson” (1952, 11). A „felkavarás” nem más, mint az agyunkban raktározott élmények, emlékek felrebbentése, a megkövült ismeretek megelevenedése, hogy aztán új kontextusban, más összefüggésrendszerben ülepedjenek le újra. Ez a leülepedés már a megnyugvás fázisa, melyet a tudományos kutatómunkában lel meg az ember, s amely így váratlan összefüggések meglátásához, új felfedezésekhez, hipotézisekhez vezethet.

A tudomány és technológia gyors fejlődésével egyre nagyobb szükségünk lesz rá, hogy fejlesszük belső világunkat, érzelemgazdagságunkat, és odafigyeljünk a lélek hangjára. Annak a léleknek a hangjára, mely létkomponensünk kreatív, gondolkodó, morális lényekké, együttműködő, a közösségért önzetlenül tenni képes és tenni vágyó emberré tesz bennünket. Reméljük, hogy az Akadémia új vezetése a fenti érveket megfontolva tovább folytatja a „Művészeti estek az Akadémián” rendezvénysorozatot. A világ élvonalába tartozó művészekből nem fogytunk ki, több kiváló zenész, képzőművész és borász várja a Magyar Tudományos Akadémia meghívását.

A teljes köztestületi tagságra kiterjesztett új programok közül a *Középiskolai MTA Alumni Program* bizonyult az egyik legsikeresebbnek, melynek fő célja egy tudománybarát társadalom kialakulásának elősegítése, a tudomány megszerettetése, hitelességének megismertetése a felnövekvő generációkkal. A programba eddig több mint 1600 köztestületi tagunk jelentkezett, a középiskolák közülük választják ki a náluk végzett, azóta kutatóvá érett, előadóként meghívni tervezett *alumnus*aikat. A meghívott kutatók bemutatják a tudományos életpálya szépségét, a felfedezés, a megismerni vágyás örömét, a tudomány módszertanát és egy-egy tudományterület izgalmas új felfedezéseit. A tudományos módszer, a tudományos gondolkodás ismerete, a kutatási

eredmények értelmezésének képessége bármely hivatásban az előrelépés elengedhetetlen feltétele. De a bennünket érő információáradatban lassan nélkülözhetetlen a mindennapi életben való eligazodáshoz is. Ha mindenkiből nem lehet is kutató, mi azt szeretnénk, hogy minél többen különbséget tudjanak tenni tudomány és áltudomány, tények és tévhitek, kutatási eredmények és összeesküvés-elméletek között. Az áltudományos, hiteltelen nézetek egyre hatékonyabban terjednek a közösségi médiában, és a technológiai fejlődés is rohamléptekkel halad. Mindez indokolja az Alumni Program kiterjesztését, népszerűsítését, fejlesztését, egyre több középiskola és köztestületi tag bevonását a programba, ami szintén a következő vezetés feladata lesz.

A hazai és a határokon túl élő magyarokkal való kapcsolattartás kiváló eszköze a *Tudománybarát Település Mozgalom*. Ezt a Magyar Könyvtárosok Egyesületével és a Magyar Népművelők Egyesületével való szorosabb együttműködésben, az MTA KIK-re alapozva lehetne kibővíteni, amely az MTA Elnöksége által elfogadott stratégiai terv értelmében az intézmény szervezeti felépítését, valamint az információ és tudás megőrzésének, kezelésének és átadásának az utóbbi évtizedekben jelentős változásokon átesett tevékenységét elnevezésében is jobban tükröző MTA Könyvtár, Levéltár és Kutatástámogatási Központként működne tovább.

Az MTA területi bizottságainak az elmúlt években új erőssége mutatkozott meg: a tudománykommunikációban és a helyi érdekeltekkel való társadalmi kapcsolattartásban a szerepük pótolhatatlan. Olyan helyismeret és kapcsolatrendszer birtokában vannak, amely Budapestről nem volna megszerezhető, kialakítható. Az Akadémia törekvéseinek országos megismertetésében, beágyazásában, szövetségesek, önkormányzati, civil szervezeti és vállalkozói partnerek megtalálásában rendkívüli jelentőségük van.

Az MTA fontos küldetése „a magyar tudomány nemzetközi kapcsolatainak bővítése”. Nemzeti akadémiához mérten az MTA kiemelt szerepet vállal a tudományos, tudománypolitikai együttműködésekben. Több mint 60 nemzetközi szervezetben képviseli a magyar tudományosságot, tudományos világszervezetek egyenrangú partnere a kezdeményezésére született *World Science Forum* konferenciasorozatban, a tudománydiplomácia elismert szereplője. A kapcsolatrendszerének gerincét adó európai együttműködésekben alapító tagja a kutatástámogató szervezeteket tömörítő *Science Europe*-nak, az európai akadémiákat összefogó *ALLEA*-nak és aktív résztvevője a szakpolitikai tanácsadással foglalkozó *EASAC*-nak. 2020 óta működteti az *Academia Europaea* budapesti központját, elkötelezett a visegrádi együttműködés iránt. Alapvető fontosságú, hogy az Akadémia kiemelt pozícióját megtartva és erősítve a jövőben is a legmagasabb szinten képviseltesse magát ezekben a szervezetekben, és megtartsa nyitottságát a nemzetközi tudománypolitika aktuális kérdéseiben szerveződő új együttműködések iránt.

Ahogy már a prológosban írtuk, jelenleg is sikeresen folyik az MTA és Könyvtára megalapításának 200. évfordulója alkalmából rendezett programsorozat. Ennek továbbvitele és lezárása szintén az új vezetés nem könnyű, de felelős feladata. A program lezárása után fontos lesz átgondolni, hogy a programsorozat egyes elemeit hogyan lehet integrálni az Akadémia tevékenységébe.

Az Akadémia felelősséget érez a *hazai kutatóhálózat* iránt. Ingatlanvagyonra rón, az intézethálózat elcsatolása ellenére közvetlen szálak is kötik a kutatóhálózat-hoz. Az akadémiai vagyon Alaptörvény-ellenes módon való ingyenes használatba adásának fenntarthatatlan helyzetét rendezni kell. Egy lehetséges megoldás – lényegében ezt tartalmazta a 2019-es akadémiai javaslat is, és a jelen vezetés is ezt javasolta –, hogy a kutatóhálózat formálisan tartozzon az Akadémia alá (az állami költségvetésben az MTA legyen a fejezetgazda), de a kutatóhálózat irányító testületének legyen önálló döntési kompetenciája, amit sem az MTA Elnöksége, sem Közgyűlése, sem a Kormány nem írhat felül. Az Akadémia szerepe lényeges a költségvetési tárgyalásokban, illetve abban, hogy kellő súlya lehet a kutatóintézet érdekeinek védelmében. Ily módon úgy oldódhatna meg a rendezetlen vagyoni helyzet, hogy a kutatóhálózat döntési autonómiája nem sérül. Egy másik megoldás az ingyenes használatba adott ingatlanvagyon eladása és a kutatóhálózat tulajdonába adása. Az ingatlanvagyon problémájának megoldása is az új vezetésre hárul.

A kutatói közösség véleményének felmérését követően kíváncsiak voltunk arra is, hogy a teljes (nem csak a kutatói) társadalom mennyire tekinti hitelesnek az Akadémiát, mit gondolnak az MTA tevékenységéről. Ezért 2026 elején az MTA felkérte a Medián Közvélemény- és Piackutató Intézetet a kutatás elkészítésére. Annak ellenére, hogy az elmúlt években az Akadémiát a sajtóban számos méltatlan támadás érte, a 2021-es Nézőpont által végzett felméréshez hasonlóan *a társadalom az MTA-ban bízik a legjobban, sőt az MTA megítélése kismértékben (hibahatáron belül), még emelkedett is*. Az 1–5-ös skálán (1 – egyáltalán nem bízik meg; 3 – meg is bízik, meg nem is; 5 – teljes mértékben megbízik) az MTA 3,9 pontot kapott. *A válaszolók 64%-a bízik az Akadémiában, és mindössze 8%-a nem bízik benne*. Három pont feletti, azaz inkább pozitív a megítélése az MTA-n kívül a Magyar Művészeti Akadémiának és a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnak (1. táblázat).

1. táblázat. A Medián felmérése az egyes intézmények és az egyes foglalkozások iránti bizalomról (1–5 skála: 1 – egyáltalán nem bízik meg; 3 – meg is bízik, meg nem is; 5 – teljes mértékben megbízik)

Intézmények		Foglalkozások	
MTA	3,9	Tudósok	4,2
MMA	3,6	Orvosok	3,8
NAV	3,1	Bírák	3,1
Kúria	2,9	Papok, lelkészek	2,9
Alkotmánybíróság	2,9	Újságírók	2,7
ÁSZ	2,8	Bankárok	2,7
MNB	2,6	Politikusok	2,3
Köztársasági elnök	2,5		

Forrás: saját szerkesztés

Az egyes foglalkozásokba vetett bizalom mértékét a felmérés szerint az 1. táblázat jobb oldali oszlopa mutatja. Ez alig változott a 2021-es felméréshez képest (kivéve a papok, lelkészek esetében, ahol sajnálatosan 0,3 ponttal romlott a megítélés), *változatlanul a tudósokba vetett bizalom a legnagyobb*. A kutatás rákérdezett az MTA és a politika kapcsolatára is.¹

Az intézménybe vetett bizalom kötelességeket ró az MTA mindenkori vezetésére: folytatni kell a tudomány-népszerűsítő tevékenységet, a tudományos tanácsadást, keresni kell a mindenkori kormánnyal a vállalható együttműködést, a fontos, a nagy nyilvánosságot érintő, érdeklő ügyekben pedig nem kerülhető el a nyilvános megszólalás sem.

A küldetésnyilatkozat első pontja szerint (amelyet a kutatók a felmérésben a legfontosabbnak ítélték): „Az Akadémia a magyar tudományos közösséget egyesítő és megjelenítő köztestület.”

Ennek szellemében támogatni kell a „tudományos közösség” építését, valamint a közösség szerves kapcsolódását az egyetemes kultúrához és a hazai társadalom egészéhez. Az ezeket szolgáló jelenlegi tevékenységek mellett, amelyekről igyekeztünk az előző oldalakon beszámolni, keresni kell új utakat és további hatékony eszközöket is.

Irodalomjegyzék

„Az Akadémia megújult küldetése” (2020). MTA (2020. jan. 8.). https://mta.hu/mta_hirei/az-akademia-megujult-kuldetese-az-mta-elnoksege-altal-elfogadott-valtozat-110232.

Braque, Georges (1952). *Le jour et la nuit. Cahiers de Georges Braque 1917–1952*. Paris: Gallimard.

Koltai Júlia et al., szerk. (2026). *A magyarországi és az országhoz kötődő kutatók helyzete – A 2025-ös MTA-FKA-felmérés főbb eredményei*. Budapest: MTA. https://doi.org/10.36820/mta_fka.2025.

¹ Azzal, hogy „a tudománynak teljesen függetlennek kell lennie a politikától, ezért a kormánynak nem szabad beleszólnia az MTA működésébe”, 69% értett egyet, míg azzal, hogy „az MTA állami pénzből működik, ezért a kormány feladata felügyelni, hogy a társadalom számára hasznos kutatások szülessenek”, 29% értett egyet. (Minél fiatalabbak a válaszolók, annál inkább az első állítással értenek egyet. A 18–29 évesek 87%-a értett egyet az első állítással, és mindössze 10%-a a másodikkal.)

Arra a két állításra, hogy „az MTA-nak nem szabad politikai témákban megnyilvánulnia” és „bizonyos közéleti vagy politikai ügyekben fontos, hogy a Tudományos Akadémia állást foglaljon” a válaszok kiegyenlítették voltak: 50%, illetve 47%, és alig függtek az életkortól.

TUDOMÁNYHÓNAP

Bemutatkozik az Akadémia VIII. Osztálya – az MTA200 áprilisi programjai *Az élő természet horizontja*

Section VIII of the Academy Presents – April Programmes of MTA200 *The Horizon of Living Nature*

Falus András

az MTA rendes tagja, professor emeritus, Semmelweis Egyetem Genetikai, Sejt- és Immunbiológiai Intézet, Budapest
afalus@gmail.com

Bevezetés

A biológia csodái mindenkit magukkal ragadnak: legyen szó a sejtek világának titkairól, a természeti rendszerek lenyűgöző összhangjáról vagy az élővilág folyamatosan változó sokszínűségéről. Az MTA Biológiai Tudományok Osztálya a bicentenáriumi rendezvények részeként 2026 áprilisában olyan programsorozatot szervez, amely a hazai biológiai kutatás sokszínűségét és nemzetközi beágyazottságát mutatja be. Az események az Akadémia 200 éves tudományos örökségét felidézve arra is rámutatnak, hogyan járul hozzá a biológiai kutatás az emberi életminőség, a fenntarthatóság és az egészség megőrzéséhez. Az MTA VIII. Biológiai Tudományok Osztálya a rendezvénysorozat keretében az élet tudományának legfrissebb eredményeit teszi közérthetővé és átélhetővé. A tíz szimpóziumon elhangzó izgalmas előadásoknak köszönhetően betekintést nyerhetünk a biológia kulcsfontosságú kérdéseibe – a génjeink titkaitól a környezetvédelem jövőjéig. A szimpóziumok célja, hogy az eredmények ismertetésén túl felvillantsák a biológiai tudományok előtt álló jelenlegi kihívásokat és a terület jövőbeli irányait. A rendezvénysorozat kiemelt figyelmet szentel az életfolyamatok molekuláris és sejt szintű megértésének, a biotechnológiai és orvostudományi alkalmazások fejlődésének, valamint a környezeti változások és az élő rendszerek összefüggéseinek. A záróülés keretében megemlékezünk a fiatalon elhunyt Kondorosi Ádámról, a világhírű akadémikusról, az egyetlen magyar tudósról, akiről nemzetközi élettudományi díjat neveztek el.

Szimpoziumok

Reflektorfényben a biológiai tudományágazatok kiemelkedő eredményei és perspektívái (nyitókonferencia)

A program időpontja: 2026. április 1. 10.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Díszterem

Az előadások sorát Sabeeha Merchant (University of California, Berkeley) nyitja meg „Tales of Algae: from Fundamental Discoveries to Application” című angol nyelvű előadásával, az algák fotoszintetikus anyagcseréjének és metalloenzimeinek biológiai jellegzetességeiről ad összefoglalót. Buzsáki György (Department of Neuroscience, NYU Grossman School of Medicine, New York) előadásának címe: „Mire emlékszem? – Emléknymok szelekciója és rögzülése az agyban”. Kondorosi Éva (HUN-REN Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Szeged) előadásában bemutatja, hogyan járul hozzá a növénytudomány a fenntartható jövőhöz a szimbiotikus nitrogénkötés megértésétől a növények ellenálló képességének növelésén és a szénmegkötés fokozásán át az ökoszisztémák regenerálásának nagyon fontos kérdéséig. Pardi Norbert (Perelman School of Medicine, University of Pennsylvania, Philadelphia), Karikó Katalin közvetlen munkatársa az mRNS-vakcinák bevitelére alkalmas lipid-nanopartikulákkal kapcsolatos új eredményeikről számol be. A szimpóziumot Szathmáry Eörs (HUN-REN Ökológiai Kutatóközpont, Budapest; Ludwig-Maximilians-Universität, München) „A nagy evolúciós átmenetek – hol tartunk most?” című előadása zárja. A rendezvényen kerül sor továbbá az országos természetfotó-pályázat díjazottjainak köszöntésére is.

Neurobiológiai kutatások a felfedezésektől az idegrendszeri betegségek gyógyításáig

A program időpontja: 2026. április 8. 15.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Díszterem

Az idegrendszer betegségei kiemelt társadalmi-gazdasági problémát jelentenek, miközben a terápiás lehetőségek korlátozottak. A szimpózium magas szakmai színvonalon, de közérthető módon mutatja be a közelmúlt orvosbiológiai és technológiai áttöréseit az idegtudományok terén, rávilágítva a neurológiai kórképek kezelésével kapcsolatos kihívásokra és a tudományos felfedezések klinikai translációjának lehetőségeire. Nyíri Gábor (HUN-REN Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet, Budapest) az agytörzs kiemelt jelentőségét tárja fel az érzelmi és memória folyamatokban. Demetrovics Zsolt (Flinders University, Adelaide, Ausztrália) az egyensúlykeresés központi idegrendszeri, pszichológiai és viselkedési mechanizmusainak szerepét mutatja be az addiktológiai zavarokban. Kamondi Anita (Nyíró Gyula Országos Pszichiátriai és Addiktológiai Intézet, Budapest) az Alzheimer-kórral kapcsolatos

diagnosztikai és terápiás kihívásokról tart előadást. Dénes Ádám (HUN-REN Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet, Budapest) pedig a gyulladás és az idegrendszeri betegségek kapcsolatáról elérhető új eredményeket mutatja be különböző idegrendszeri megbetegedésekben.

Jövő kutatás az orvoslásban és az élettudományokban

A program időpontja: 2026. április 10. 9.30 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Nagyterem

Az orvosi jövő kutatás új tudományterületként a technológiai fejlődés, az egészségügyi rendszerek átalakulása és a társadalmi változások metszéspontjában áll. A szimpózium célja, hogy bemutassa a legfontosabb jövő kutatási módszereket – beleértve a forgatókönyv-elemzést, a *backcastinget* vagy a jövőkerekét –, amelyekkel az orvoslás jövője tudatosan elemezhető és alakítható. Az eseményen szó lesz a mesterséges intelligencia szerepéről, a digitális egészségügy kultúraváltásáról és a betegek szerepének változásáról is. A szimpózium vezető kutatókat, orvosokat és döntéshozókat hív össze, hogy közösen térképezzék fel az orvostudomány előtt álló lehetőségeket és kihívásokat.

A bevezető előadást Meskó Bertalan (The Medical Futurist Institute; Debreceni Egyetem, Debrecen) tartja az orvosi jövő kutatásról, majd Kristóf Tamás (Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest) nyújt betekintést a jövő kutatás modern kori működésébe. Rafael Grossmann (Portsmouth Regional Hospital, New Hampshire) amerikai orvos és jövő kutató videóüzenetben beszél a jövőt érintő orvosi szemléletről, Csató Gábor (Országos Mentőszolgálat, Budapest) az „OMSZ 2040” című gyakorlati esettanulmányt mutatja be, Duda Ernő (Szegedi Tudományegyetem, Szeged) az élettudományok jövőjével foglalkozik, míg Dave deBronkart (Nashua, New Hampshire) amerikai e-páciens és kutató a páciensek szempontjából elemzi az orvoslás jövőjét.

Tudományos és gyógyászati horizontok az őssejt- és tumorsejtkutatásban

A program időpontja: 2026. április 15. 10.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Nagyterem

Az eseményen az őssejt- és tumorsejt-biológiában az utóbbi években elért tudományos áttöréseket foglalják össze a szakma frontvonalában dolgozó előadók. E felfedezések különböző, főleg rákos megbetegedések terápiás lehetőségeiben is új utakat nyitnak. Purity Melinda (HUN-REN Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Szeged) az őssejteknek az egyedfejlődés korai eseményeinek felderítésével kapcsolatos alkalmazási lehetőségeit ismerteti. Wiener Zoltán (Semmelweis Egyetem, Budapest) a 3D szöveti modellek felhasználhatóságát mutatja be a tumoros betegek személyre szabott orvoslásának területén. Szakács Gergely (HUN-REN Természettudományi Kutatóközpont, Budapest; Medizinische Universität Wien, Bécs) a hagyományos terápiáknak ellenálló daganatok

új kezelési lehetőségeiről tart előadást. Nagy András (Lunenfeld-Tanenbaum Research Institute, Toronto; HUN-REN Természettudományi Kutatóközpont, Budapest) a hosszú távú sejt- és biológiai terápiákban alkalmazható, biztonságos és kilökődést elkerülő allogén sejtranszplantációkkal kapcsolatos áttörésekbe nyújt betekintést. Vereb György (Debreceni Egyetem, Debrecen) előadásában a kiméra antigénreceptorral (CAR) felvértezett immunsejtek szolid szervi tumorok terápiájában való felhasználási lehetőségeit ismerteti.

Magyar szupraindividuális biológia a 21. század elején

A program időpontja: 2026. április 17. 10.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Nagyterem

Az elmúlt időszakban a hazai evolúciobiológiai és ökológiai kutatások jelentős fejlődésen mentek keresztül, és mára a magyar tudományosság erősségévé váltak. Az előadóülés keretében a terület néhány érdekes témáját villantjuk fel. Páll-Gergely Barna (HUN-REN Agrártudományi Kutatóközpont, Martonvásár) áttekinti a taxonómushíány halmozódó következményeit. Nagy László (HUN-REN Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Szeged) a gombákat modellrendszerként használva a soksejtűség evolúciójának új eredményeit ismerteti. Vörös Judit (HUN-REN Balatoni Limnológiai Kutatóintézet, Tihany) a Kárpát-medence szerepét mutatja be a kétéltű- és hüllőfajok jégkorszaki túlélésében. Lendvai Ádám Zoltán (Debreceni Egyetem, Debrecen) evolúciós szempontból tekinti át, hogy az élőlények hogyan gazdálkodnak a rendelkezésükre álló forrásokkal. Kovács M. Gábor (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest) előadásából a növényi mikrobiom részét alkotó endofiton gombák diverzitásáról, ökológiai szerepéről és evolúciójáról tájékozódhatunk. Batáry Péter (HUN-REN Ökológiai Kutatóközpont, Budapest) előadása tájleptékű kutatások révén az élőlények nyújtotta ökoszisztéma-funkciókra és -szolgáltatásokra fókuszál. Halassy Melinda (HUN-REN Ökológiai Kutatóközpont, Budapest) bemutatja, hogy a hazai restaurációs tapasztalatok tervezésbe való integrálása hogyan erősítheti a természet-helyreállítási rendelet tudományos megalapozottságú itthoni megvalósítását. Török Péter (Debreceni Egyetem, Debrecen) azt vizsgálja, okoz-e a funkcionális alapú ökológiai elemzések megjelenése paradigmaváltást a restaurációs ökológiában, és ha igen, akkor milyen tekintetben.

Mesterséges intelligencia az élő természettudományokban: quo vadis?

A program időpontja: 2026. április 22. 10.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Nagyterem

A mesterséges intelligencia (MI) nagy előrelépést jelent az orvoslásban és a kutatásban, de vannak bizonytalanságok is a témában. A szimpózium az MI alkalmazásának különböző aspektusait tekinti át közérthető módon. Horváth Péter (HUN-REN

Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Szeged) egy hosszabb bevezető előadásban vezeti fel a témát. Bemutatja az MI jelenleg elérhető újításait, a hatalmas kontrasztot a felhasználás és felhasználók között – egy informatikus szemszögéből. Majd a mikroszkóppal támogatott daganatkutatás és a digitális patológia lehetőségeiről beszél. Falus András (Semmelweis Egyetem, Budapest) a vakcinák tervezésének új, MI-vel végzett eljárásairól tart összefoglalót. Szőőr Árpád (Debreceni Egyetem, Debrecen) arra mutat rá, hogy az MI egyre fontosabb szerepet játszik a CAR-T-sejt-terápiák fejlesztésében, mivel segíti a receptorok tervezését, optimalizálását és gyártását. Az MI alkalmazása hozzájárulhat a hatékonyabb, biztonságosabb és szélesebb körben alkalmazható immunterápiák megvalósításához. Kellermayer Zoltán (Pécsi Tudományegyetem, Pécs) bemutatja, hogy a tumorsejtek túlélésében és terápiára adott válaszában a tumor-mikrokörnyezet fontos szerepet játszik. MI segítségével elemezték a mielóma multiplex sejtek csontvelői elhelyezkedését és zsírsejtekkel való kolokalizációját. Végül Szekanecz Zoltán (Debreceni Egyetem, Debrecen) a klinikai immunológiában foglalja össze az MI perspektíváját, beleértve a kutatást, a gyógyszerfejlesztést, a diagnosztikát és a terápiás lehetőségeket.

Immunológia Napja 2026: Modern eljárások és terápiás perspektívák az immunológiai kutatásban

A program időpontja: 2026. április 24. 10.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Nagyterem

A szimpózium magas szakmai színvonalon, de közérthető módon mutatja be a közelmúlt orvosbiológiai és technológiai áttöréseit az immunológia területén, amely Nobel-díjas felfedezésekhez és új klinikai alkalmazásokhoz vezetett. Két klinikai előadás vezeti be a szimpóziumot. Illés Zsolt (Odense University Hospital, Dánia) a sclerosis multiplex új multiomikai immunológiai megközelítésének eredményeiről számol be, míg Kriván Gergely (Dél-pesti Centrumkórház, Budapest), a Magyar Gyermekonkológiai Hálózat elnöke egy új terápiás eljárás, a CAR-T-sejt hematológiai alkalmazásáról mutat be eredményeket. Ezután két új technológiai platformmal ismerkedhetünk meg, elsőként Szebeni Gábor (HUN-REN Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Szeged) az egysejt-alapú multiplex immunfenotipizálás módszeréről, majd Takács László (Debreceni Egyetem, Debrecen) az epitomika, a fehérjekutatás új módszerének alkalmazásáról beszél új diagnosztikumok és terápiás célpontok felfedezésében.

A szimpózium célja, hogy más szakmák tudósai és fiatal középiskolás érdeklődők szélesebb körében népszerűsítse az immunológia tudományát és annak módszertani és terápiás vonatkozásait. A konferencia egyben az immunológia világnapjának 2026. évi alkalmául is szolgál.

Biofizika és társadalom: biofizika az orvoslásban

A program időpontja: 2026. április 28. 10.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Nagyterem

A szimpózium keretében be kívánjuk mutatni a magyarországi biofizikai műhelyekben folyó kutatómunka olyan aspektusait, amelyek alkalmazhatók lesznek az orvosi diagnosztikában és terápiában. Panyi György (Debreceni Egyetem, Debrecen) modern, az ioncsatornákat célba vevő molekulák hazai fejlesztéséről számol be. Nagy Péter (Debreceni Egyetem, Debrecen) előadásában azt mutatja be, hogy a sejtek citoplazmáján keresztüli transzport jobb megértése hogyan vezet gyógyszerek hatékonyabb célba juttatásához. Kiss Bálint (Semmelweis Egyetem, Budapest) olyan biofizikai technikákat mutat be, melyek segítségével megismerhetjük a vírusok pontos szerkezetét, és betekintést nyerhetünk a fertőzési folyamatukba. Lukács András (Semmelweis Egyetem, Budapest) a fényérzékeny molekulák felhasználását mutatja be komplex biológiai folyamatok tanulmányozása során. Walter Fruzsina (HUN-REN Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Szeged) az idegrendszeri betegségek vizsgálatáról és gyógyszerek fejlesztéséről számol be olyan mesterséges körülmények között, amelyek az élettanihoz hasonló környezetet biztosítanak ún. chipen. Jankovics Hajnalka (Pécsi Tudományegyetem, Pécs) azt mutatja be, hogyan lehet kifinomult bioérzékelőt (bioszenzort) készíteni egy baktériumeredetű fehérje módosításával. Horváth Róbert (HUN-REN Energiatudományi Kutatóközpont, Budapest) különféle szöveti eredetű rákos sejtek nagy pontosságú azonosítására alkalmas eljárásról számol be. Hajdú István (HUN-REN Természettudományi Kutatóközpont, Budapest) egyes idegrendszeri betegségek jelátviteli útvonalaiiban található, gyógyszer-célpont-fehérjék atomi szintű feltérképezéséről tart előadást.

Szentágothai János 50 éve lett Akadémiánk elnöke – a tudós és művész öröksége

A program időpontja: 2026. április 29. 14.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Díszterem

A Magyar Tudományos Akadémia alapításának 200. évfordulója alkalmából a Biológiai Tudományok Osztálya és az Orvosi Tudományok Osztálya közös rendezvényt szervez Szentágothai János, az Akadémia egykori elnöke emlékére. Szentágothai János családja 2025 júliusában kilenc általa festett akvarellt ajándékozott az MTA Művészeti Gyűjteményének. Ennek a felajánlásnak köszönhetően a rendezvény szakmai és személyes hangvételű előadásait az alkotásokat bemutató kiállítás megnyitója követi, majd állófogadással zárul az esemény.

Symposium in Memory of Ádám Kondorosi – Honoring a Legacy in Symbiotic Nitrogen Fixation

A program időpontja: 2026. április 30. 9.00 óra

A program helyszíne: MTA Székház, Nagyterem

A szimpózium angol nyelvű.

A rendezvényt a Magyar Tudományos Akadémia és a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat közösen szervezi.

Kondorosi Ádám az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpontjához kötődött – amely ma a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat része –, valamint a franciaországi Gif-sur-Yvette-ben működő CNRS Institut des Sciences Végétales alapító igazgatója volt. Vezetése alatt az intézet rövid idő alatt nemzetközi elismertséget szerzett a növénytudományok területén.

Tudományos örökségét tovább erősítik az Academia Europaea Kondorosi Ádám-díjai, amelyek a biológiai tudományok területén elért kiemelkedő fiatal kutatói eredményeket, valamint az egész életművet elismerő teljesítményt jutalmaznak.

A szimpózium Európa, Ázsia, Ausztrália és Amerika vezető kutatóit hozza össze, hogy megvitassák a szimbiotikus nitrogénkötés történeti alapjait, a növény-mikroba kölcsönhatások legújabb eredményeit, valamint a terület jövőbeli irányait és kihívásait.

A szimpózium egyben a Biológiai Tudományok Osztályának az MTA 200 éves jubileumi rendezvénysorozata keretében szervezett ünnepi hónapjának a záró eseménye is, amely két évszázad tudományos kiválóságát és nemzetközi együttműködését hangsúlyozza.

A részletes program a rendezvény honlapján érhető el: <https://www.kondorosi-symbiosis.eu/symp/>.

Kiállítás

Képeken a természet és a tudomány – A magyar tájak élő öröksége

2025-ben a Magyar Tudományos Akadémia fennállásának 200. évfordulóját ünnepeltük – azt az intézményt, amely a tudomány, a műveltség és a nemzeti önismeret szolgálatába állt. Az évforduló alkalmából az MTA Biológiai Tudományok Osztálya a naturArt Magyar Természetfotósok Szövetségével „Natura Mirabilis” címmel természetfotó-pályázatot hirdetett, hogy a tudományos kíváncsiság és a művészi látásmód találkozásán keresztül mutassa be hazánk természeti kincseit. A pályázat meghirdetésében tevékeny részt vállalt az MTA Kommunikációs Főosztálya is, amiért köszönetünket fejezzük ki.

A természetfotó nem csupán képi dokumentáció, hanem a megfigyelés, türelem és tisztelet kifejezése is – ugyanazoké az értékek, amelyek az Akadémia szellemiségét

is meghatározzák. A pályázattal arra kívántuk ösztönözni az alkotókat, hogy lencséjükön keresztül fedezzék fel a magyar táj sokféleségét: az ember és természet közötti finom egyensúlyt, a változó évszakok ritmusát, valamint azokat az élőlényeket, amelyek csendesen, mégis meghatározó módon formálják környezetünket.

A pályaműveket két korosztályban (korhatár nélküli – felnőtt; legfeljebb 20 éves – fiatal) és három kategóriában vártuk: (1) „Csodálatos Földünk”: a bennünket körülvevő világ csodáinak, ember és természet kapcsolatának, illetve annak bemutatása, hogyan hat az emberi tevékenység a természetre; (2) „Növények, állatok és környezetük”: a növények és állatok tájképszerű ábrázolása az élőhelyükön, a növény- és állatvilág, valamint környezetük szétválaszthatatlan kapcsolatának bemutatása; (3) „Mikrovilág”: az élő és élettelen természet bemutatása mikro- és makrofotókon. A pályázatokat a zsűri Kalotás Zsolt, az Év Természetfotósa elnökletével három fordulóban értékelte.

A pályázat kiemelt célja volt, hogy a résztvevők lencséjén keresztül is láthatóvá váljon a természet sokszínűsége, szépsége és törékenysége. A leginspirálóbb képek a rendezvénysorozat kiállításán is bemutatásra kerülnek, emlékeztetve minket: a biológia nem csak tudomány, a természet csodáinak megőrzése közös felelősségünk.

A Biológiai Tudományok Osztálya által kiírt természetfotó-pályázat sikerét mutatja, hogy a megadott határidőre 2299 művészi fotó érkezett 195 pályázótól, akik harmada 20 évnél fiatalabb. A díjak átadására a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében kerül sor 2026. április 1-jén. Ekkor nyílik meg az MTA székházának aulájában a Biológiai Tudományok Osztályának kiemelt jelentőségű eredményeit bemutató kiállítás, amelyen a természetfotó-pályázat díjnyertes alkotásai is láthatók.